

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI

EESTI ÕPETAJATE LIIT
1917—1937

J. PIISKAR. 20 aastat kutsehuvilist tööd // JOH. KÄIS.
E. Õ. Liidu tegevus õpetajate edasiharimistöö ja kooli-
uenduse alal // P. KOHAVA. Karskuskasvatustöö //
H. RAJAMAA. Eesti õpetajaskond ja hõimuharrastus //
A. JANSON. E. Õ. Liit ja rahvusvahelised õpetajate orga-
nisatsioonid // E. OISSAR. Peeter Põld // J. SULENGO.
F. V. Mikkelsaar // V. HORM. Eesti õpetajate Liit 1917
kuni 1937 // Ülevaated E. Õ. Liitu kuuluvate organisat-
sioonide tegevusest // KROONIKA

Eesti rahvas ei saa kunagi majanduslikult iseseisvaks, kui ta noorsugu ei õpi varakult majanduslikult mõtlema. Meie oludes on eriti tähtis propageerida

kokkuhoidu

ning selle teostamise ideaalsemat viisi —

elukindlustust.

Kogumist elukindlustuse kaudu soovitage noorsoole teostada kodumaa suurima rahvusliku kindlustus-
asutise —

Kindlustusselts „Eesti“

kaudu, kus preemiamaksu kogumise hõlbustamiseks antakse välja hoiukellad ja -karbid, mis võimaldavad noorsoole kogumistööst ka tegelikult osa võtta.

Valitsus: Tartu, Suurturg 8

K A S V A T U S

Eesti Õpetajate Liidu kasvatusteaduslik ajakiri

Nr. 4/5

Aprill-Mai 1937

19. aastakäik

J. PIISKAR

20 aastat kutsehuvilist tööd

Eesti Õpetajate Liit, mille asutamisest möödub neil päevil 20 aastat, on kogu oma eluea kestes tegutsenud õpetajate ülemaalse kutseorganisatsioonina. Juba siis, kui õpetajate kohalike organisatsioonide esindajad 1917. a. maikuul Rakveres peetud ülemaalsel koosolekul otsustasid kutsuda ellu vastava keskorganisatsiooni Eesti Kooliõpetajate Keskliidu näol, oli ilmne, et see organisatsioon omas tegevuses peab oma muude ülesannete ja eesmärkide kõrval pühendama väärilist tähelepanu õpetajate majanduslikele ja kutsehuvilistele küsimustele. Ja kuigi Keskliidu põhikirjas nihutati esirinda eesti kooli loomine, noorsookasvatuse ja rahvahariduse levitamise küsimused, sundis tegelik elu varsti võtma käsile ka õpetajate kutsehuvilised küsimused. On seepärast arusaadav, et kui paar aastat hiljem, s. o. augustikuul 1919. a. Tallinnas peetud õpetajate 3. üleriiklikul kongressil võeti ümbertöötamisele Keskliidu põhikiri, siis uues Eesti Õpetajate Liidu põhikirjas formuleeriti Liidu eesmärkide loetelu sääraselt, mis ei jäta vähimatki kahtlust, et E. Õ. Liit peab olema esijoones õpetajate kutseorganisatsioon. Kuid sellisena pole E. Õ. Liit kunagi saanud ega tahtnudki olla harilikuks palgatöölise ametiühinguks kitsamas mõttes, sest õpetajate majanduslikud ja kutsehuvid on niivõrd tihedalt seotud kooliga ja üldiste haridus-kultuurpoliitiliste küsimustega, et võimata on tõmmata nende vahel kindlat piirjoont. Ei saa ju olla ajakohast kooli ilma korräliku õpetajata, nagu ei ole ka mõeldav oma suurte ja tähtsate ülesannete kõrgusel seisev õpetajaskond, ilma et ta oleks majanduslikult ja õiguslikult tarviliselt kindlustatud. Mida kindlamal järjel aga on õpetajaskond, seda suurema innuga ja eduga suudab ta töötada oma otseste ülesannete alal koolipõlul, seda suurem on kahtlemata õpetaja kui kohaliku haridustegelase mõju rahvahulkade kultuurilise taseme tõstmisel üldse. Mida iseseisvam on õpetajaskond, seda iseteadlikumaks, ettevõtlikumaks ja teovõimsamaks kasvab ta käte all noorpõlv — meie rahva tulevik.

Siiet lähtudes peaks olema selge, et kui õpetajate organisatsioonidel,

eriti E. Õ. Liidul on tulnud aeg-ajalt nihutada esirinda õpetajate otseseid kutsehuvilisi küsimusi, millest tõenäoliselt ei saada mööda tulevikuski, nagu õpetajate töö- ja palgaolude parandamine, vanaduskindlustus, ettevalmistamine oma kutsele jne., siis on sammud, mis astunud eeltähendatud aladel, ühtlasi olnud võitluseks parema kooli, parema rahvahariduse eest, põhimõttel — parema õpetaja abil ja kaudu parema kooli poole. Need sammud on seega taotlenud sama üldeesmärki, millele on olnud täiesti õieti ja paratamatult suunatud E. Õ. Liidu ja kohalike õpetajate organisatsioonide mitmekülgne tegevus koolipoliitiliste ja pedagoogilis-metoodiliste küsimuste lahendamisel — luua ajakohast eesti kooli.

Eesti õpetajaskond lõi oma organisatsiooni ajastul, mil kool ja õpetajaskond ise oli äärmiselt raskes ja viletsas olukorras. Kogu maailmasõja kestusel oli koolile lastud aadrit: juba sõja algpäevil mobiliseeriti hulk õpetajaid ja hiljemgi saadeti neid järjest koolitöö juurest sõjaväljale, osa koolimajugi muudeti haiglaiks või võeti sõjaväe kasutada. Koolid pidid vaeslastena otsima ulualust juhuslikes ruumes ja ajama läbi ajutiste asetäitjate õppejõududega. Ka aineliselt kannatas kool ja õpetajaskond. Lööksõna „kõik sõjale“ tõttu jäi kool paratamatult tagaplaanile. Rahakursi langus õhnestas lõpulikult majandusliku aluse nii koolil kui ka õpetajaskonnal. Ja kui oli veel käinud üle kooli okupatsiooniaegne surve ja režiim, oli meie koolielu lõpulikult segi paisatud ja laastatud. Nii tuli siis Eesti Vabariigi algpäevil hakata looma e e s t i kooli — varemeil. On loomulik, et õpetajaskond ja ta vastloodud organisatsioonid asusid sellele tööle kogu oma jõuga ja energiaga.

Selles mitmekülgses töös ei saanud arusaadavalt jääda kõrvale õpetajate eneste otsesed kutsehuve riivavad päevaküsimused. Sõeluti üldiste koolipoliitiliste küsimuste kõrval neidki ja esitati oma ettepanekud ja soovid haridusministeeriumile ning tarbekorral ka rahvaesindusele. Olgu siinkohal märgitud, et tolelaegsed haridus- ja koolipoliitika juhid omas enamuses töötasid kontaktis E. Õ. Liiduga ja püüdsid võimaluste piires arvestada õpetajaskonna soove. Mis puutub rahvaesindusse, siis nii Asutava Kogu kui ka esimeste Riigikogude koosseisudesse kuulus võrdlemisi suur protsent õpetajaid, kes küll omalt poliitiliselt meelsuselt kuulusid mitmeisse parteidesse, kuid kooli- ja hariduspoliitilisis küsimusis moodustasid ühise frondi seinast seinast. See koostöö, mis harilikult sündis tihedas kontaktis E. Õ. Liidu juhtivate organitega ja isikutega, võimaldaski enamvähem rahuldavalt lahendada väga mitmeidki küsimusi ja aitas kindlustada õpetajategi olukorda.

Valusaimaks õpetajate kutsehuviliseks küsimuseks, mis korduvalt kerkis päevakorrale vabariigi esimesil aastail, oli kahtlemata õpetajate palgaolude korraldamise ja parandamise vajadus. Kuna eelpool toodud põhjustel varematal aegadel kehtinud palganormid ja normeerimise alusedki olid paisatud segi ja ei võimaldanud vähegi ajakohast äraelamist

õpetajaile, tuli asuda uue palgaseaduse väljatöötamisele hoopis uutel alustel. Et õpetajaskond meil esimesena sai üksikasjaliselt arendatud palgaseaduse, millega õpetajate töötasu normeeriti teatavate põhimõtete alusel, võttes arvesse õpetaja haridusastet, kutselist ettevalmistust, teenistusaastaid, koolitüüpi ja osalt isegi kooli suurust ja asukohta, selleks aitasid mõjuvalt kaasa õpetajate organisatsioonid eesotsas E. Ö. Liidu juhtivate organitega ja samuti ka õpetajad-rahvasaadikud. On arusaadav, et see töö nõudis suurt jõupingutust, sest eelnõu, mis valmis ministeeriumis õpetajaskonna esinduse kaasatöötamisel, sisaldas ju hulk uusi lähtekohti, milliseid meil seni tegelikult veel polnud rakendatud ja millised seetõttu leidsid vastuseisu rahvaesinduses osalt juba oma uudsuse tõttu.

Nagu tähendatud eelpool, oli meie õpetajaskond vabariigi algaastail väga kirju oma koosseisult, andes peale muu võrdlemisi suure protsendi kutseta õpetajaid peaaesjalikult Maailmasõja aastate pärandusena. Tuli leida ja kindlaks määrata lähtekohad ja põhimõtted õpetajate liigitamiseks, tuli leida teid ja võimalusi kutseta õpetajaile tarvilike õiguste saamiseks ja kutsete hankimiseks, tuli väga mitmesugused veneaegsed kutsed mahutada teatavate liikide alla jne. Kuigi see töö loomulikult sündis ministeeriumi seinte vahel, pidi E. Ö. L. siingi olema valvel, et see keeruline protseduur sünniks ilma suurema valuta ja vastuvõetavalt õpetajaskonnale.

Ei saanud õpetajaskond ja E. Ö. L. kõrvaltvaatajaks jääda ka õpetajate ettevalmistamise küsimuses. Kuigi seisukoht, mida kaitses E. Ö. Liit (rahvakoolile valmistatagu õpetajaid õpet. seminaride kaudu), hiljem koolipoliitika juhtide poolt kõrvale jäeti ja asuti katsetama teisi teid, kostab viimasel ajal jälle uuesti hääli, mis soovivad pöörduda tagasi seminaride juurde, leides need siiski olevat kõige kohasemad rahvakooli-õpetajate ettevalmistamiseks meie oludes.

Kuna vabariigi algaastail oli puudus algkoolile tarvilikult ettevalmistatud õpetajaist ja tuli leppida kutseta õppejõududega, siis hiljem, kui asutati õp. seminaride kõrvale rida ühe- ja kaheaastase kursusega pedagoogilisi klasse, kust lühikese aja jooksul tuli välja hulk uusi õpetajaid, tekkis varsti õpetajate üliküllus: paljud kutselised õpetajad ei leidnud teenistukohti ja jäid töötatöolisteks. Olukord muutus seda raskemaks, et samal ajal hakkas õpilaste arv algkoolides tunduvalt vähenema, mistõttu rida koole ja teistes koolides üksikuid klasse tuli sulgeda õpilaste puudusel. Ja kui viimaks E. Ö. Liidu pealekäimisel ministeerium asus registreerima töötä õpetajaid, siis selgus, et nende arv ulatus sadadesse. Asuti küll piirama uute õppejõudude ettevalmistamist arvuliselt, kuid alles aastate jooksul õnnestus osal kohata jäänud õpetajail pöörduda tagasi oma kutsetöole, teine osa pidi aga paratamatult siirduma teistele aladele, lahkudes seega jäädavalt koolipõllult.

Tööjõu ülejääki on kahtlemata aidanud suurendada omalt poolt asja-

olu, et õpetaja töökoorem tegelikult on alati olnud suurem, kui see normaalse töö edukuse kohaselt peaks olema. Seega töötab meil õpetajaskond õieti teatava kõrgepinge olukorras. Pealegi on see pinge vabariigi alg-aastatega võrreldes kasvanud hariduskulude kokkuhoiu tähe all. E. Õ. Liidul ja õpetajate kohalikel organisatsioonidel on tulnud pidevalt tegelda selle küsimusega. On võetud ette üksikasjalisi andmete kogumisi ja eriuuringuidki õpetajate töökoorma ulatuse selgitamiseks ja püütud selle kergendamiseks samme astuda vastavais ametasutis. Kui siin seni pole jõutud soovitatavate tulemusteni, siis põhjustel, milliste vältimine pole õpetajaskonna võimuses.

Õpetajate õigusliku järje kindlustamise alal on E. Õ. Liit oma esindajate kaudu osa võtnud peaaegu kõigi sel alal maksuma pandud seaduste ettevalmistamistöödest. Siin olgu esijoones mainitud õpetajate teenistus-seadust, mille ettevalmistamisel õpetajaskonna esindusel aastate kestes on tulnud teha hulk pidevat tööd, et anda seadusele vastuvõetavamat kuju. Õpetajate puhkepalga küsimuse lahendamisel pensioniseadusega asus E. Õ. Liit seisukohale, et õpetajail tuleks arvestada pensioniõigusliku teenistusaaja hulka ka Vene ajal teenitud aastad, milline seisukoht ka vastuvõtmist leidis ja aitas kindlustada eriti vanemate õpetajate vanaduspäevi.

Ei ole käesoleva kirjutise ülesandeks puudutada kõiki küsimusi õpetajate kutsealalt, millistega E. Õ. Liit oma 20-aastase tegevuse kestel on pidanud tegelema, sest neid on olnud väga palju ja väga mitmesugustelt aladelt. Olgu siiski lõpuks veel mainitud, et peaaegu kogu oma tegevuse kestusel on Liidul tulnud anda üksikuile õpetajaile nõu ja tarbekorral juriidilist abi väga mitmesugustes kutsehuvide-alalistes küsimustes, kus oli põhjust arvata, et õpetajale tehakse ülekohut. Selleks töötab E. Õ. Liidu juures juba hulk aastaid kutsehuvide toimkond, kelle ülesandeks on peale üldisemat laadi kutsealaliste küsimuste selgitada ja lahendada ka üksikuisse õpetajaisse ja nende vahekordadesse puutuvaid asju, sageli isegi asjakesi. Keerulisemaid küsimusi sel alal on lahendanud E. Õ. Liidu juriidiline nõuandja, kellel on tulnud vahel kohtuski esineda õpetajate kaitsjana.

E. Õ. Liidu mitmekülgne tegevus õpetajate majanduslike ja kutsehuvide kaitse alal on korduvalt põhjustanud etteheiteid väljaspoolt õpetajaskonda, nagu ei tegeleks organiseeritud õpetajaskond ja E. Õ. Liit üldse muuga, kui õpetajate kutsealaliste küsimustega. Sarnased etteheited ei pea aga paika, sest tegelikult on E. Õ. Liit oma peatähelepanu alati juhtinud üldistele koolipoliitilistele ja kasvatus-õpetuslikele küsimustele, aga kutseorganisatsioonina on ta olnud kohustatud olema ka oma liikmete kutsehuvide valvel ja peab seda olema tulevikuski.

Kuigi hiljuti kutsuti ellu õpetajate avalikõiguslik kutseesindus — Õpetajate Koda, kelle ülesannete hulka kuulub õpetajaskonda puutuvate

kutsealaliste küsimuste lahendamine ja õpetajate kutsehuvide kaitse üldse, ei tule sellest ometi järeldada, nagu langeksid need küsimused siit peale välja õpetajate vabade kutseorganisatsioonide töökavast. Nende maade kogemused, kus avalikõiguslikud kutseesindused — kojad — juba pikemat aega töötavad kõrvuti vastavate alade vabade kutse- ehk ametiühingutega, näitavad selgesti, et kojad saavad täita oma ülesandeid edukalt vaid siis, kui nad töötavad käsikäes vabade kutseorganisatsioonidega. Pole põhjust arvata, et asi meil kujuneks teisiti. Koda ei tee meilgi ülearuseks E. Ö. Liidu tööd õpetajate kutsehuvide kaitse alal, vaid meilgi peavad need mõlemad organisatsioonid töötama käsikäes.

Tahaks soovida ja loota, et E. Ö. Liit, astudes kolmandasse aastakümnesse ja kasutades senise töö kogemusi, suudab oma mitmekülgsete ülesannete täitmisel veelgi edukamalt lahendada tegelikus elus järjest üleskerkivaid uusi küsimusi ja olla oma liikmeskonna vääriliseks esindajaks.

JOH. KÄIS

E. Ö. Liidu tegevus õpetajate edasiharimistöö ja kooliuuenduse alal

Juba eesti õpetajaskonna organiseerimise algpäevil, nimelt Eesti Kooliõpetajate Keskliidu loomisel 1917. a. võeti muu seas Liidu ülesandeks — rajada „parimaile kasvatusteaduslikele aluseile“ eesti kool, mida „juhiks vaba, hästi ettevalmistatud ja omas kutstes alaliselt edasiarenev õpetajaskond“. Kui Eesti Õpetajate Liidu loojad rahutuil revolutsioonipäevilgi, mil õpetajaskonda samuti kui kogu eesti ühiskonda haarasid ka teised tähtsad rahvus- ja koolipoliitilised küsimused, tunnetasid siiski alguses kohe tarvidust hoolitseda selle eest, et õpetajad tunneksid moodsa pedagoogika põhimõtteid ja ka muidu oleksid hästi ettevalmistatud oma kutsetööks, siis näeme sellest tolleaegse õpetajaskonna juhtivate isikute kaugelenägevust ja sügavat arusaamist organiseerunud õpetajaskonna ülesannetest. Neid eesmärke ei ole E. Ö. Liit kogu oma tegevuse kestel kunagi unustanud, kuigi nende poole püüdmisel on Liidul tulnud võidelda küllaltki suurte raskustega.

Õpetajate edasiharimistööd on arendatud 2 päämises suunas: 1) täiendada õpetajate teadmisi kooliõppeainete alal ja 2) tutvustada õpetajaid nende uuenduspedagoogiliste vooludega, mis juba enne Maa-ilmastõda levisid Lääne-Euroopa ja Ameerika koolides ja veel hoogsamini hakkasid arenema sõja lõppedes.

Siinkohal peame aga kohe täie selgusega toonitama, et kuigi Eesti Kooliõpetajate Liitu ja hiljemini ka Eesti Õpetajate Liitu koondusid eesti

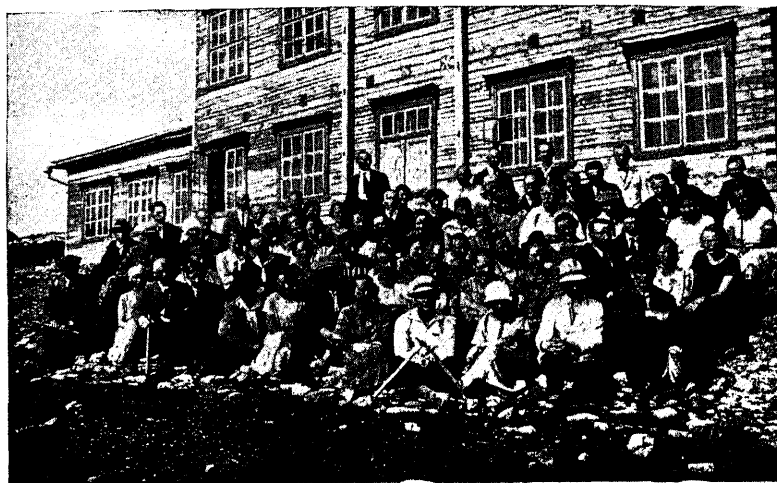
õpetajad kõigist koolitüüpidest, kujunes olukord ometi nii, et E. Õ. Liidu poolt juhitud õpetajate edasiharimistööst võtsid innukalt osa päämiselt ainult algkooliõpetajad, mistõttu E. Õ. Liidu juhatusel edaspidises töökorralduses tuligi silmas pidada eeskätt algkooliõpetajate tarvidusi ja huvisid enesetäiendamise alal. Keskkooliõpetajate edasiharimises E. Õ. Liit ei ole teostanud peaaegu midagi nimetamisväärset (kui mitte arvestada 2 gümnaasiumiõpetajate kongressi ajal, mil keskkooliõpetajad moodustasid algkooliõpetajatega veel ühise pere), sest sellest ei oldud huvitatud. Seepärast käsitlebki käesolev ülevaade õieti ainult algkooliõpetajate edasiharimis- ja enesetäiendamistööd.

Täienduskursused. Esimeseks nõudeks 1. õpetajate kongressil 7.—9. aprillini 1917. a. Tartus seati: „Kõigis algkoolides alaku õpetus 10. apr. s. a. emakeeles. Järgmisel õppeaastal alaku emakeelne õpetus tingimata kõigis kõrgemais algkoolides, progümnaasiumides, ja, kus võimalik, ka keskkoolides.“

Selle nõude teostamine, päälegi uute õppekavade alusel, mida koostati samal 1917. a., tõi õpetajaile uusi ülesandeid, milleks paljud õpetajad ei olnud ette valmistatud. Seminari haridusega või 1-aastastel pedagoogilistel kursustel omandatud kutsega õpetajaid oli küll kihelkonna- ja ministeeriumikoolides, kuid valla- ehk külakoolides töötavate õpetajate hariduslik tase oli enamasti madalam. Seepärast võeti vastu samal kongressil ka otsus, et õpetajaile tuleb korraldada edasiharimiskursusi. Veneaegse kutsega õpetajate hariduse täiendamist pidas tarvilikuks ka haridusministeerium, kes aastail 1919—21 korraldas kohuslikke kursusi õpetajaile, kelle ettevalmistust töötamiseks eesti algkoolis peeti puudulikuks. Hiljemini, 1929.—30. a., kui teostus 6-klassine algkool, pidid samuti haridusministeeriumi korraldusel teatavat liiki kutsega õpetajad end täiendama kursustel ja omandama õiguse õpetada algkooli kõigis klassides.

E. Õ. Liidu poolt korraldatavate täienduskursuste eesmärgiks oli aga, võimaldada õpetajaile nende endi vabal soovil täiendada üksikuis õppeaineis ja nende meetodikas. Et nende kursuste loetelu leidub teisel*, piirdume siin vaid mõningate üldiste mõtetega. 20 aasta kestel on täienduskursusi korraldatud peaaegu kõigis õppeaineis, sagedamini loomulikult eesti keeles, siis koduloos, mis tuli uue õppeainena eesti kooli ja tekitas (ning võib-olla tekitab nüüdki mõnel juhul) raskusi sisustamisel ja õigel meetodilisel käsitlel; korduvalt on olnud ka täienduskursusi võimlemises jne. Kodumaa looduse tundma õppimist võimaldasid õpetajaile nn. e k s k u r s i o o n i j a m a d, mis töötasid ajavahemikus 1925—31 viies kohas (Toilas, Irboskas, Kihelkonnal, Tallinnas ja Otepääl). Ekskursioo-

* „Kasvatus“ 1927, nr. 7 ja allpool: V. Horm: Eesti Õpetajate Liit 1917—37.

Ekskursioonijaam Irboskas 1926. a.

nijaamad oma töökorraldusega, mis põhines rohkeil õpikäikudel „jaama“ ümbrusse, kogutud esemete prepareerimisel ja läbitöötamisel, andsid suurepärasest oskusest õpetajaile loodusloo õpetamiseks. Viimasel ajal ei ole E. Ö. Liit piiratud aineliste võimaluste tõttu saanud ekskursiooni- jaamu korraldada, kuid nende töömeetodeid on hakanud kasutama mõned kohalikud õpetajateühingud (näit. Keilas 1936. a.).

Päälle E. Ö. Liidu poolt korraldatud täienduskursuste on neid korraldanud üsna sageli ka haridusministeerium ja kohalikud õpetajate organisatsioonid oma liikmeile, nagu sellest kõnelevad allpool ülevaated organisatsioonide tegevusest.

Tegelikkus on näidanud, et täienduskursused peaaegu kõigis algkooli õppeaineis on tarvilikud tänapäevgi, eriti niisuguseis õppeaineis, nagu eesti keel, käsitöö, võimlemine, loodusõpetus jt., mis ajaga rohkem muutuvad õpetuse sisult ja töövõtelt. Seda asjaolu ongi E. Ö. Liidu pedagoogiline toimikond silmas pidanud edasiharimiskursuste kava väljatöötamisel ja püüdnud küllaldaselt määral muude kasvatuslike küsimuste kõrval ka jätta ruumi üksikute õppeainete süvendavale käsitlemisele.

Täienduskursustega ühiseid eesmärke taotlevad teataval määral ka *üleriigilised aineõpetajate päevad* ehk *kongressid*. Et kongresside kestus on tavaliselt 1—2 päeva, pole võimalik nende töökavva võtta üksikuid kitsama ulatusega, vastava õppeaine käsitlemise puutuvaid küsimusi, kuid neil kongressidel on suur tähtsus õpetuse põhisihtide ja -küsimuste selgitamiseks. Seepärast leiavadki aineõpetajate kongressid elavat poolehoidu õpetajaskonnas (viimasel eesti keele õpetajate kongressil

tõusis osavõtjate arv üle 900) ja nende töötulemusi tuleb kõrgelt hinnata õppekorralduse juhtimisel kaasaegse kasvatusteaduse, aga ka tegeliku elu nõuete kohaselt. Ses mõttes on kongressidel omajagu tähtsust ka kooliuuendustöö edendamises.

Kooliuuendustöö edendamine on samuti kogu aeg olnud E. Ö. Liidu üheks tähtsaks ülesandeks; seega on kooliuuendusliikumine iseseisvas Eestis sama vana kui algkool ise. Vene kooli ja ta juhtivate asutiste kaudu ei pääsenud Vene ajal meie kodumaal töötavaisse koolidesse uusi pedagoogilisi voolusid. Ainult üksikud meie erksamad, avarama silmaringiga haridustegelased olid tol ajalgi teadlikud neis uuenduspiüetes kasvatus- ja õppetöös, mis aitasid koolil sammu pidada kiiresti areneva eluga.

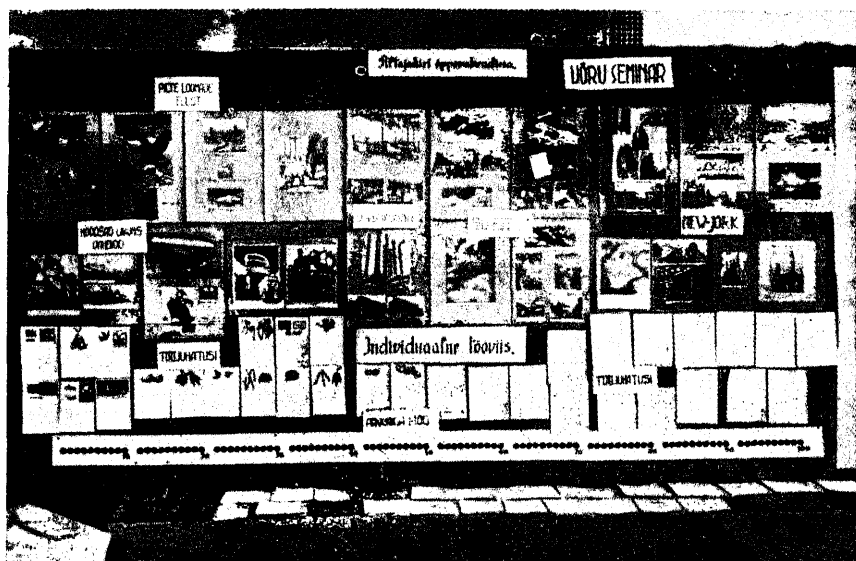
Eesti organiseerunud õpetajaskonna juhtivad mehed tunnetasid küll juba eesti emakeelse kooli rajamisel, et meiegi kool peab püüdma teostada oma sisemises elus uuenduspedagoogika nõudeid, kuid esimesil iseseisvusaastail ei saanud E. Ö. Liit tegelikult midagi olulisemat ette võtta õpetajate tutvustamiseks kooliuuendustöö teooria ja praktikaga. Esiteks tuli palju hoolt kanda selle eest, et rajada kindel alus emakeelsele koolile, sest üleminek vene koolist ja venekeelsest õpetusest oma koolile oli väga järsk. Teiseks, alul ei leidunud meie koolitegelaste hulgas juhtivaid jõude kooliuuendustöö arendamiseks. Seepärast piirdus esialgu selgitav töö kooliuuendusküsimustes vastavate artiklite (enamasti tõlgete) avaldamisega „Kasvatuses“, mis on kogu oma ilmumise aeg olnud ikka kooliuuendusliikumise teenistuses, ja mõningate meetoodiliste raamatute (samuti tõlgete) kirjastamisega (vt. allpool V. Horma kirjutus).

Kuid kõigest sellest oli siiski vähe, et eesti koolis saaks valitsevaks uus kasvatuslik vaim, et õppekoolist saaks t ö ö k o o l, nagu tol ajal üldiselt oli tarvitusel uue kooli iseloomustus. Alles 1922. a. võis E. Ö. Liit korraldada Tallinnas 1. kasvatusteadusliku nädala üldteemal: „T ö ö k o o l i teooria ja praktika“. Sellel nädalal esinesid lektorina ainult välismaa, nimelt saksa kasvatusteadlased ja pedagoogid (W. Schoenichen, O. Scheibner, P. Werth, G. Stiehler, P. Vogel), käsitledes ka üksikasjalisemalt üldõpetuse põhimõtteid ja teostamise võimalusi. Ei saa ütelda, et see kasvatusteaduslik nädal oleks töökooli ja üldõpetuse põhimõtted viinud laiemas ulatuses meie koolidesse, kuid igal juhul ta pani sügavamalt liikuma pedagoogilise mõtlemise õpetajaskonnas. Ja kui 3 aastat hiljem (1925. a.) E. Ö. Liit korraldas 2. üleriigilise kasvatusteadusliku nädala Tallinnas töökooli põhimõtete käsitleuseks, siis võisid kõik kavas ettenähtud ülesanded täita juba eesti koolimehed (E. Martinson-Murdmaa, Joh. Käis, R. Reiman, M. Välbe, J. Kents jt.).

Pääle nende kahe üleriigilise kasvatusteadusliku nädala korraldati aastail 1920—30 pedagoogilisi nädalaid ka mitmes maakonnalinnas, kuid üldiselt arenes sel ajavahemikul kooliuuendustöö üsna pikkamisi ja pää-

miselt üldõpetuse teostamisega. Seda ei tule siiski kahjatseda, sest aeglane edasisammumine võimaldas rajada uuendustööd kindlamale alusele ja vältida kahjulikke eksisamme ja sellele järgnevaid tagasipöördumisi, nagu neid on olnud näiteks Venemaa koolides.

Pöördelise tähtsusega eesti kooliuuendusliikumises on aasta 1930, mil E. Ö. Liit (haridusministeeriumi ainelisel toetusel) korraldas 12.—26. augustini Tallinnas *kooliuuendusnädala* ja üleriigilise *kooliuuendusnäituse*. Kooliuuendusnädala töökava oli pühendatud täieliselt uue kooli tööviisidele, mis tol ajal äratasid suurt tähelepanu pedagoogilises maailmas mitte ainult Lääne-Euroopas, vaid ka meil — üldõpetus, individuaalne tööviis, dalton-plaan, Decroly-süsteem, testid, kooliaiad jne.

Esimesed õpilastööd indiv. tööviisi alalt (Võru seminarist) kooliuuendusnäitusel 1930. a.

Tõuke nii ulatuslikuks ürituseks kooliuuendustöö propaganda ja selgituse eesmärgiga andis 1929. a. Taanis, Helsingöris, peetud rahvusvaheline uue kasvatus kongress, millest osa võtsid ka 3 eesti koolitegelast (koolin. J. Grüntal, A. Pedussaar, J. Rummo; neist esimene oligi pedagoog nädala juhatajaks). Külalistena esines sel pedagoogilisel nädalal kasvatusadlasi ja tegelikke koolimehi Soomest (A. Salokannel), Inglismaalt (A. J. Lynch), Saksamaalt (W. Kircher, O. Tacke), Austriast (R. Smola), Lätist (J. Rabinovič, A. Dzeivers, L. Taivans). Kõik see tõstis ettevõtte tähtsust, nii et osavõtjate arv ületas 2000; s. t. peaaegu $\frac{2}{3}$ eesti õpetajaid said siin ergutust kooliuuendustööks, kuuldes otse algallikaist sellest, kuidas areneb uuenduspedagoogikale rajatud koolitöö meil ja välismaal.

Tähtsaimaks uuenduslikuks tööviisiks, mida siis esmakordselt tutvustati eesti õpetajaile, oli kahtlemata individuaalne tööviis ja tööjuhataste menetlus. Sellest kõnelesid A. J. Lynch, kes oma koolis Londonis teostas koguni dalton-plaani, ja nende ridade kirjutaja oma kogemuste põhjal Võru seminaris. Siit päale algabki individuaalse tööviisi ja tööjuhataste menetluse üsna kiire levimine eesti algkoolides, eriti aga liitklassistes maa-alkkoolides, sest just liitklassi töökorralduse ratsionaliseerimisel on tööjuhatastel suur tähtsus.

Pedagoogiline nädal Pärnus 1931. a. Istuvad tööjuhatajad: Joh. Käis (vasakult teine), A. Budkovsky, J. Estam (üldjuhataja), A. Krull-Kiivikas.

Kooliuuendusnäitusel väärtsid kõige rohkem tähelepanu sisukad õpilastööd üldõpetuse põhimõttel (alkkooli alamais klassis) ja brošüürtööd tööjuhataste kasutamise tulemusena, samuti muud väljapanekud õpilaste isetegevuse viljana*. Kooliuuendusnädala ajaks kirjastas E. Ö. Liit ka raamatu „Kooliuuenduse päevaküsimusi“ (E. Martinson-Murdmaa toimetusel), mis sisaldab välismaa lektorite ettekandeid ja 2 pikemat artiklit Joh. Käisilt: „Eesti kooli edusammudest“ ja „Individuaalne tööviis“; viimane on esimene pikem eestikeelne artikkel individuaalsest tööviisist.

Pole kahtlust, et see kordaläinud kooliuuendusnädal ja koolinäitus avaldas suurt ergutavat mõju eesti õpetajaile ja tõi märgatavat aktiiv-

* Ülevaade kooliuuendusnädalast ja koolinäitusest on avaldatud „Kasvatustes“ 1930, nr.; 10.

sust kooliuuendustöösse. Kuid ped. nädala korraldajale, E. Õ. Liidule, oli ka selge, et siit saadud ergutusest ja selgitusest ei piisa veel kaugeltki selleks, et kooliuuendust kavakindlalt teostada.

Järgmisel, 1931. a., jätkus selgitustöö 4 pedagoogilisel nädalal (Pärnus, Haapsalus, Tallinnas ja Rakveres). Siin toimus töö päämiselt praktiliselt, rohkete näite- ja harjutustundide abil, sest osavõtjate arv oli tublisti piiratud (40—50 inimest). Loomulikult võis E. Õ. Liit teostada sellist kooliuuenduslikku edasiharimistööd suurema toetuse abil haridusministeeriumilt (haridusministriks oli siis J. Piiskar).

Pedagoogiline nädal Valgas 1933. a.: tööjuhatajad ja „harjutuskool“.

Ka 2 järgmisel aastal (haridusminister J. Hünersoni ajal) edenes kooliuuendustöö selgitamine pedagoogiliste nädalate kaudu jõudsasti. 1933. a. korraldas haridusministeerium oma algatusel kooliuuenduslikud nädalad Tartus (siin ka 1932. a.) ja Tallinnas, kuid ei keelanud toetust ka E. Õ. Liidule samasuguste nädalate korraldamiseks (Valgas, Kuresaares). See on ka väheseid juhtumeid meie kooli ajaloos, et haridusministeerium on aktiivselt edendanud kooliuuendustööd.

Juba järgmisel, 1934. a. tuli järsk pööre tagasi: haridusminister N. Kann lõpetas igasuguse toetuse andmise E. Õ. Liidule õpetajate edasiharimistöö jätkamiseks.

Ometi korraldas E. Ö. Liit ka 1934. a. kooliuuendusnädala Tallinnas. Kulude katteks saadi raha osavõtumaksust (2 kr. inimeselt) ja see esmakordselt maksuline ped. nädal leidis sama elavat poolehoidu, nagu kõik teisedki sellesarnased E. Ö. Liidu üritused kooliuuendustöö arendamiseks. See pedagog. nädal näitas, et õpetajail on suur huvi kooliuuendusküsimuste vastu ja et nad ei keeldu ohverdama oma napist palgastki, kui olud seda nõuavad.

1935. a. peeti 1. Soome-Eesti õpetajatepäevad Tallinnas ja Helsingis; seetõttu üleriigilisi ped. nädalaid sel suvel ei olnud. Küll aga korraldasid mitmed maakonnaliidud (koos kohalike koolivalitsustega) kooliuuendusnädalaid, millest osavõtt oli peaaegu sama elav, kui üleriigilistest ped. nädalaist. Mainida võiks kooliuuendusnädalaid Võrus, Rakveres, Narvas.

Samal aastal Soome-Eesti õpetajatepäevade ajal oli Tallinnas ka kooliuuenduslik näitus, mida ulatuselt ei saa küll võrrelda 1930. ja 1936. a. üleriigilise koolinäitusega, kuid sisult pakkus ta küllaltki huvitavat üldõpetuse ja ind. tööviisi alalt. Näituse paremaid väljapanekuid moodustati nn. r ä n d n ä i t u s (ka 1936. a.), mida suure huviga kasutati mitmes kohas õpetajatepäevade ja mainitud kooliuuendusnädalate ajal.

* * *

Edasiharimise võimaluste piiramine E. Ö. Liidu ainelise toetuse lõpetamisega haridusministeeriumi poolt tekitas n. ö. enesetäienduse nälja edumeelses õpetajaskonnas. See väljendus üsna kujukalt kooliuuenduspäevadel 1936. a. Tartus, kuhu kogunes rekordiline arv õpetajaid (üle 500) sellele vaatamata, et siingi tuli maksta 1 kroon osavõtumaksu, sest toetus haridusministeeriumilt osutus liiga väikeseks (ja seegi saadi ainult seetõttu, et haridusministri kohale asus uus isik, kol. A. Jaakson).

Kohtadel edendasid kooliuuendustööd paljud maakonnaliidud *õpetajatepäevadel*, mille kavasse võeti ikka referaate uute kasvatus- ja õpetusküsimuste kohta. Kuid siingi sündis 1934. a. pööre tagasi: haridusministeerium piiras õpetajatepäevade korraldamise võimalusi ja võttis need oma kontrolli alla. Et juhtivais ringides suhtumine kooliuuendustöösse tol ajal ei olnud küllalt hääsoovlik, siis kadusid ka kohalike õpetajatepäevade töökavast kooliuuendusküsimused.

Kõik need depressiooni-nähtused ja välised raskused kooliuuendustöö edendamises peaksid küll ajutised olema ja võib kindlasti loota, et juba lähimas tulevikus olukord sel alal paraneb.

Kuigi kõigi edasiharimisküsimuste ja ped. nädalate ametliku korraldajana esineb E. Ö. Liit, on selle töö tegelikuks juhtijaks Liidu pedagoogiline toimkond: siin koostatakse tegelikud kavad, mis siis Liidu sekretariaadi poolt sanktsioneeritakse. Sama toimkonna juures moodustus juba 1930. a., pärast suurt kooliuuendusnädalat, nn. k o o l i -

E. Õ. Liidu Tartu kooliuuenduspäevadest osavõtjad 1936. a. Istuvad 1. reas (vasakult): Soome haridusnõunik A. Salmela, S. Sippola, J. Kempainen, Joh. Käis, (juhataja), koolin. A. Kurvits, M. Meos, M. Roots.

u u e n d u s r ü h m, kuhu on koondunud aktiivsemad, kooliuuenduskiisimust tõsisemalt huvitatud õpetajad (arvult üle 400). Rühma tegelikuks juhiks on E. Õ. Liidu teaduslik sekretär Joh. Käis.

Et E. Õ. Liidul pole võimalust määrata summasid kooliuuendusrühma tegevuse arendamiseks, siis on seni piirdunud rühma tegevus väheste ülesannetega: vahetatakse õpilastööde näiteid, avaldatakse uuenduslikke töövõtteid kirjeldavaid artikleid oma rühma häälekandjas „Kooliuuenduslane“, mis ilmub J. Käisi toimetusel, alates 1933. aastast, hangitakse mitmesugust informatsiooni, selgitatakse (ankeetide kaudu) kooliuuenduslaste huviküsimusi jne. Päevakorrale on kerkinud rühma tegevuse aktiveerimine sel teel, et moodustataks kooliuuenduslaste grupid võimalikult iga kohaliku ühingu juures, sest huvi kooliuuendustöö vastu õpetajaskonnas ei ole sugugi vähenenud*.

Paljudes maades teotsevad kooliuuendustöö arendamise ülesandega erilised, nn. katsekoolid. Võiks tekkida küsimus: miks ei ole Eestis katsekooli? Katsekooli mõte ei ole E. Õ. Liidu pedagoogilisele toimkonnale võõras ja omal ajal (1932. a.) oli koguni toimkonna ettepanekul Liidu juhatuse poolt põhimõtteliselt katsekooli asutamine hääks kiidetud. Selle teostamiseks aga ei leidunud ainelisi võimalusi.

Isiklikult ma ei pea kooliuuendusliikumise arendamises oluliseks katsekooli olemasolu, kuigi arvan, et katsekoolil on tähtsust pedagoogilises

* Vt. E. Hansen. Meie kooliuuendusliikumine ja õpetajaskond. „Kooliuuenduslane“ 1937, nr. 4/5.

uurimistöös. Ja senine kooliuuendustöö selgitamis- ja arendamisviis meil ongi küllalt rahuldavaid tulemusi andnud, kui arvestada reaalseid olusid, millede koolid töötavad. Vaevalt oleks kuigi palju rohkem suudetud saavutada, kui katsekool oleks teotsenudki. Siinkohal on huvitav tuua tuntud ameerika pedagoogi J. Dewey arvamus katsekoolide kohta. Chicago ülikooli professorina ta ise asutas katsekooli, kus püüdis teostada oma uusi pedagoogilisi vaateid. Kuid lõppeks jõudis ta arvamusel, et üksik kool ei suuda kuigi palju kaasa aidata kooliuuendustöö levimisele. See töö peab olema õpetajate ühine töö — uute tööviiside ja -võtete otsimine ja katsumine peab tegelikult toimuma paljudes koolides, et siis ühiselt harutada ja põhjendada väärtuslikke tulemusi, mida võiks võtta koolitöö aluseks. Nii näiteks oligi korraldatud uuendustöö Viini koolides, kus kõik koolid pidid katsetama uusi tööviise ja -võtteid. Teataval määral toimub see nii meilgi, sest kooliuuenduslasi töötab paljudes koolides ja mitmed neist koolidest võivad õigustatult „katsekooli“ nime kanda.

* * *

Tagasi vaadates mitmekesisele õpetajate edasiharimistööle E. Ö. Liidu algatusel ja juhtimisel 20 aasta jooksul, peab siiski mainima, et selles töös oli üks tunduv puudus — juhuslikkus. Et E. Ö. Liit ei saanud küllalt kavakindlalt arendada edasiharimistööd, on seletatav peamiselt sellega, et Liit vajab oma üritusiks edasiharimise alal rahalist toetust riigieelarve summadest. Nende määrajaks aga oli haridusministeerium ja siin oli mõõtuandvaks teguriks ministri isiklik suhtumine Liidu kavatsusisse ja õpetajate edasiharimistöösse üldse. Önnelikum ajajärk oli aastail 1930 kuni 1933, mil E. Ö. Liit arendaski mitmekülgsemat edasiharimistööd. Alates 1934. aastast tundub üldine tendents tõkestada Liidu tegevust üldse ja seetõttu ei ole mõnel aastal Liit ped. nädalate korraldamiseks vähimatki toetust saanud.

Edaspidises aga tahetakse pedagoogiliste ehk kooliuuendusnädalate tööd süstematiseerida. Nii ongi E. Ö. Liidu ped. toimkonna poolt välja töötatud ped. nädalate kava 3 aastaks (1937—39), nii et see moodustaks terviku, kuid õpetajail oleks seejuures võimalus, vastavalt oma harrastustele, ka osaliselt kaasa töötada. See kava, mille koostamisel on püütud arvestada õpetajate endi soove, on avaldatud „Õpetajate Lehes“ (1936, nr. 41 ja 42).

Kursustest ja ped. nädalaist on alati elavalt osa võetud. Kuid sellestki tekib mõningaid raskusi tegelikus töökorralduses: suurearvulise kuulajaskonna puhul tuleb kasutada peamiselt loenguid, mida mõne võrra täiendatakse keskusteluga. Loengud võimaldavad küll puudutada paljusid küsimusi ja nähtusi, kuid passiivne kuulajaskond saab kõike seda tabada ainult pääliskaudselt. Loenguilt saadakse ka hääd ergutust, põhisihptide selgitust, kuid uuenduslike töövõtete rakendamiseks koolitöhe tuleb tingi-

mata neisse küsimusissee süveneda, tuleb neid uurida vastava kirjanduse abil. Et eestikeelset pedagoogilist kirjandust E. Ö. Liidu tegevuse algusaastail üldse ei olnud, võttis Liit oma ülesandeks võimalust mööda soetada ka tarvilikke pedagoogilisi ja metoodilisi käsiraamatuid, silmas pidades jällegi eeskätt uuenduspedagoogilisi probleeme. Nii tekkis sari „Eesti Öp. Liidu pedagoogilised ja metoodilised raamatud“, mis käesoleval ajal sisaldab 26 numbrit (vt. allpool V. Horma artikkel).

Käsiikäes Liiduga aitas soetada raamatuid uue kooli jaoks „Töökool“, kelle kirjastusel ongi ilmunud osa raamatuid mainitud sarjast ja sellele lisaks üsna rohkesti tööjuhatusete kogusid, töövihke (näit. matemaatikas) ja tööraamatuid, mis võimaldavad õpilastele rohkem isetegevust, individuaalsete võimetega kohastatud tööd (näit. emakeele lugemik ja tööraamat „Esimesed vaod“). Kuigi ei saa ju ütelda, nagu oleks meil eestikeelset ped. kirjandust uue kooli jaoks juba küllaldaselt, on siiski üsna palju võrdlemisi lühikese ajaga saavutatud.

Eesti kooliuuendusliikumise positiivseks küljeks tuleb pidada kahtlemata seda asjaolu, et uuendustööd on püütud juhtida kindlate põhimõtete järgi, kindla eesmärgi poole, mis vastab meie demokraatlikule haridusideaalile — kasvatada tublisid, teovõimelisi ja teotahtelisi isiksusi ja riigikodanikke. Selle haridusideaali taotlusel peab kool arendama noortes peituvaid väärtuslikke individuaalseid omadusi ja võimeid ning ühistööga kasvatama noori kasulikeks ühiskonnaliikmeiks. Just väikerahval on tähtis, et igas rahvapojas ja -tüüres areneksid temale looduse poolt osaks saanud loovad võimed, sest iga kasutama jäetud võime üksikus on kaotus üldsusele.

Need juhtmõtted on osutunud paikapidavaiks, neid ei ole tulnud muuta ka viimaste aastate ümberhinnangute ajal, küll aga tuleb neid üha rohkem rõhutada. Öiged uuendussihid on näidanud eesti (alg)koolile rahuliku, pideva arengu tee ja meie kooliuuendustöös ei ole märgatavalt mõjule pääsenud kahjulikud äärmused. Keskselt nõudeks uue kooli töös oli ja on õpilase isetegevus (see kuulus varemini ka töökooli mõistesse), milleta oleks võimata saavutada koolitöö põhieesmärki — isiksuse kasvatamist. Metoodilistest teedest on hinnatavad algastmel üldõpetus ja vanemais klassides individuaalne tööviis tööjuhatusete menetlusega, sest nad tõstavad koolitöö viljakust ja kasvatuslikku väärtust, muidugi eeldusel, et neid tööviise kasutatakse metoodiliselt öigesti, otstarbekalt. Neid kaht päämist metoodilist ala tuleb ka edaspidises viljelda.

Ka peame toonitama, et kuigi kooliuuenduse eestvõitlejad on ise eeskujuni otsinud välismaa koolidest, ei ole meil ühtki uuendusvoolu paljalt jäljendatud, vaid kõiki uusi tööviise on läbimõeldult kohandatud just meie koolitöö tingimustega ja kasvatuses eesmärkidega. Seda võib ütelda

niihästi üldõpetuse kui ka ind. tööviisi kohta. Ses mõttes oli just kooliuuendusnädal 1930. a. õpetlik: kui A. J. Lynch, kes pikemat aega oli töötanud dalton-plaani järgi ja kasutanud tööjuhatusi, neid tööviise ja -vahendeid selgitas eesti õpetajaskonnale, siis võisime meie omalt poolt tutvustada lugupeetud koolimeest nende o m a p ä r a s t e tööjuhatusetega, mis meil välja töötatud, olgugi et tööjuhatusete idee tuli meilegi mr. Lynch'i kodumaalt. Seepärast on täiesti aluseta etteheited kooliuuendustööle, nagu oleks see võraste ideede jälgendamine, mis meie koolile ei sobi: kooliuuendustööga on loodud omapärane eestlikool.

Uuenduspedagoogika probleeme on käsitletud kriitiliselt, seetõttu on õpetajad ikka olnud teadlikud uute tööviiside paremuses kui ka nõrkades punktides ja püüdnud esimesi võimalikult täielikumalt kasutada, viimaste ebasoovitavat mõju aga vältida. Niisuguse objektiivse käsitlusega on ka seletatav, et meil pole olnud suuremat poleemikat uuendustöö puhul. Paar ühekülgsset, alahindavat arvustavat artiklit näit. individuaalse tööviisi kohta ühes pedagoogilises ajakirjas osutus osalt küsimuse puuduliku tundmise tagajärjeks, osalt ka teatavate ajavoolude kajastuseks.

Mis on siis saavutatud õpetajate edasiharimistöö ja kooliuuendusliikumise edendamise tulemusena E. Ö. Liidu 20-aastase tegevuse kestel? Vastates sellele küsimusele, lubatagu meenutada üht väga olulist seika. Eesti (alg)kooli loomisel ei saanud me vene koolilt kasvatus- ja õpetustöö korralduseks pärida peaaegu mitte midagi, kõik tuli päris uuesti rajada ja üles ehitada, sest veneaegne kool seisis liiga kaugel iseseisva Eesti haridusideaalist. Järelikult kõik, mis meie nüüd leiame kooli seismises elus pedagoogiliselt hinnatavat, see on kujunenud 20 aasta kestel eesti õpetajaskonna hoolsa tööviljana. Et 20 aastat ajalooliselt vaatekohast on väga lühike aeg, siis tuleb ka harilikust kõrgemalt hinnata saavutusi kooli ülesehitamises selle aja kestel, mis polnud ka sugugi rahulik ja soodus loovaks tööks kasvatusel.

Me võime kindlasti, ilma et ülehinnata tegelikku olukorda, ütelda, et just järjekindla kooliuuendustööga on eesti algkool tõusnud nii kõrgele tasemele, et ta võib julgesti seista paremate välismaa koolide kõrval. Seda väidet tõestavad kõige paremini üleriigilised koolinäitused: 1924. a. 2. Soome-Ugri kultuurkongressi puhul, siis 1930. a. kooliuuendusnädala ajal ja 1936. a. 5. Soome-Ugri kultuurkongressi puhul.

Veelgi rohkem: eesti algkool ja kooliuuendusliikumine on äratanud tähelepanu ka väljaspool Eesti piire, eriti aga meie hõimumaal Soomes. Soome koolitegelased on viimase koolinäituse puhul sõna võtnud oma pedagoogilistes ajakirjades, ja säält võime lugeda üsna kõrget tunnustust eesti algkoolile ja kooliuuendustööle. Toome sellest paar tsitaati. „Tallinna näitus andis igal juhul meile, soomlasile, selge tähelepaneku sellest,

et Soome koolide töövihikud-brošüürid (individuaalse tööviisi ja tööjuhatuste rakenduse tulemusena. J. K.) ei pea veel võrdlust naabermaa saavutustega. Ei mõtle seejuures ainult tööde välimust, vaid veelgi enam nende kava- ja sihikindlust. (K. Merikoski. „Opettajain Lehti“ 1936, nr. 29).“ „Eesti koolil on nüüd kevadaeg. Tema sisemises maailmas on sündinud ja sünnib praegugi uut. Eesti õpetajaskond töötab tarmukalt, et teostada uusi tööviise ja kujundada kooli sisemist elu kaasaegse kasvatusaaduse põhimõtete järgi. („Kansakoulun Lehti 1936, nr. 13/14).“

Niisugune tunnustav hinnang kooliuuendustööle meie hõimumaa koolimeeste poolt on tähtis ka seepärast, et ta julgustab õpetajaid-kooliuuenduslasi, kel uuendusvõtete teostamisel tegelikus töös tuleb võidelda mitmesuguste raskustega, muu seas ka vastutöötamise ja alahindava suhtumise tõttu konservatiivsete, veel vana vene kooli ülistavate töökaaslaste, ka koolijuhatajate ja mõnel juhul isegi koolinõuniku poolt. Teatavat aktiivsust kooliuuendustöö vastaste poolt võis tähele panna eriti aastail 1934—35, mil meie ühiskondlikus elus üldse ja hariduselu juhtivais ringes liikus mõtteid, mida demokraatlikud maad ei tunnusta ja mis meie rahva mõtteviisile osutusid võõraiks. Ka neid tagasikiskuvaid ideid peeti omamoodi „uuenduslikeks“.

Meie kooliuuendustöö on võitnud ka meie teadusliku pedagoogika esindajate tunnustuse. Nii näiteks oma pikemas ettekandes kasvatusel ja õpetuse metoodilisest põhiprintsiibist kooliuuenduspäevadel 1936. a. Tartus dr. A. Koort hoiatas neid, kes kooliuuendustöös ühel või teisel juhul esinevate ühekülgsete või liialduste tõttu tahavad väita, et on saanud aeg pöörduda tagasi vana kooli juurde: „Kes nii väidavad, neil puudub kindlasti kriitiline suhtumine asjasse... Vanale tagasipöördumine tähendaks uuesti jälle otsast alata ja unustada püüda seda ajastut, millest nii paljud meist täie hingega osa võtsid. Meie praeguse ajastu ülesandeks on tagasivaates mõtestada tehtud tööd ja talletada seda, mis selles töös on osutunud viljakaks. Ja on kindel, et meie pedagoogid leiavad selles töös võrdlemisi palju edasiviivat. („Kasvatus“ 1936, lk. 241).“

Edasi märgib dr. A. Koort eriti meie koolides rakendatava individuaalse tööviisi kohta, mida väärjäreldeste ja eelarvamuste tõttu ongi siinsääl püütud halvustada, järgmist: „Individuaalne tööviis, nagu seda arendatakse J. Käisi juhtimisel, on loobunud paljudest äärmuslikest võtetest, nagu neid võib leida dalton-plaani juures. Meie individuaalse tööviisi meetod on seatud avarale alusele ja hästi läbi mõeldud. Kahtlematult leiab ta varsti väärikat rakendust meie õppekorralduses. („Kasvatus“ 1936, lk. 257—258).“

Ei ole vist juhus, et meie koolides rakendatavast ind. tööviisist on huvitatud muu seas ka Soome koolitegelased, kes on korduvalt kutsunud käesolevate ridade kirjutajat Soome loenguid pidama, avaldanud neid ajakirjades ja on tõlkinud soome keelde meie kirjandust individuaalse

tööviisi kohta. (Joh. Käis. Yksilöllinen työtapa kouluopetuksessa, 1915. Sama. Uuden koulun työtapoja, 1917; eesti keeles — „Isetegevus ja ind. tööviis.“)

Kuid meie hõimumaa koolitegelasi huvitavad ka teised kooliuuenduslased meie (alg)koolides. Uuenduspedagoogika põhiküsimusist on loenguid pidanud Soomes dr. A. Koort, üldõpetusest — koolin. G. Reial, emakeeleõpetusest — koolin. V. Alttua, joonistamisest — M. Oinas. Teiselt poolt, kooliuuendusrinde laiendamiseks ja kindlustamiseks mõlema vennasrahva kooliväe ühistöö kaudu on Soome kooliuuendustööst meie kooliuuenduspäevadel ja õpetajate kongressidel korduvalt loenguid pidanud Soome haridusnõunik A. Salmela, pääle selle ka teisi koolitegelasi (A. Salokannel, dr. V. Siukonen, A. Vartia, L. Hämäläinen jt.). Sellele lisaks ühistöö Soome-Eesti õpetajate päevadel-kongressidel (vt. allpool H. Rajamaa artikkel).

Kõige selle tulemusena käesoleval ajal meil vist polegi enam kooliuuenduse vastaseid, sest asjalik, paremaid töötulemusi taotlev kriitika, kui seda ühel või teisel juhul esineb, on vaid kasuks kooliuuendusliikumisele.

Tähendusrikkad on ka Koolinõunikude Ühingu esimehe Chr. Brülneri sõnad, kes kooliuuenduspäevadel 1936. a. Tartus väljendus otsekoheselt, et koolinõunikud ei ole kooliuuendustöö vastu, vaid tahavad omalt poolt seda toetada ja selle arendamisele kaasa aidata.

Ei või jätta toonitamata, et E. Õ. Liidus valitsenud kooliuuenduslik vaim on suur mõju avaldanud eesti kooli arenemisele ka sellega, et kooliuuendustöö propaganda on ikka elavust toonud meie õpetajakonda, ei ole lasknud seisma jääda ega kivineda pedagoogilistel tõekspidamistel ega meetodeil. See nähtus ongi vist põhjust andnud mõnele konservatiivsele koolitegelasele nimetada kooliuuendustööd pisut halvustavas mõttes „metooditsemiseks“. On tõsi, et kooliuuendusliikumine on ka praktiline, metoodiline liikumine. Aga „kui kõnelda kooliuuenduse metooditsemisest, siis ei tähenda see veel midagi halvustavat, kuigi mõni kooliuuendustöö „vastane“ seda vahest püüaks näidata. Kui meil nn. meetodi-küsimus on põhiliseks küsimuseks kogu elu korraldamises, siis ei saa pedagoogiline elu olla erandiks. Vastupidi: see suur ülesanne, mis antakse pedagoogile, otse nõuab metoodilist täiuslikkust — selle saavutamine vähemal või suuremal määral tähendab töö produktiivsuse resultaati“ (E. Hansen. „Kooliuuenduslane“ 1937, lk. 49—50).

Ja lõppeks veel üks tähelepanek. E. Õ. Liidu järjekindel tegevus kooliuuenduse alal on kasvatanud ka õpetajaskonna nooremas põlvkonnas teadlikke, innukaid kooliuuenduslasi, kes on suutelised sel alal aktiivselt kaasa töötama.

Kui kõnelda veel õpetajate edasiharimistööd ja kooliuuendust takis-

tavaist tegureist, siis pääle selle, mis juba ülalpool mainitud (ainelised raskused, vastutöötamine jne.), pidurdab tunduvalt õpetajate organisatsioonide tegevust õpetajate enesetäiendamise alal ja häirib koguni kooli kasvatus- ja õpetustööd nn. seltskondlik töö ja muud kõrvalkohustused, mis viimasel ajal on kuidagi (maa)õpetajaile poolsunduslikuks muutunud. Kui meeles pidada töötingimusi liitklassis, mis moodustavad 75% maa-alkkoolide klassikomplektidest, klasside ülekoormust koondamiste tagajärjel jne., siis on selge, et õpetajad on ülekoormatud tööga sedavõrd, et neile ei jää õppetöö kestel vaba tundi, et midagi lugeda ja seega värskendada oma teadmisi kasvatuses. Ei ole õige arvata, nagu juba varem tähendatud, et suvised kursused ja kongressid mitmesaja osavõtjaga suudavad anda küllalt uusi teadmisi ja kogemusi, mida otsekohe võiks koolitöhe rakendada. Pidev enesetäiendamine õppetöö kestel, huviküsimuste uurimine, nendesse süvenemine on tingimata tarvilik, kuid praeguses olukorras selleks ei jätku aega ega jõudu, sest tavaline koolitöö + nõutav seltskondlik tegevus + noorte organiseerimine jne. kipub nüüdki ruineerima kohusetruude õpetajate tervist. See on kurvastav ja ühtlasi kahjulik nähtus.

E. Õ. Liidu ja ka kohalike organisatsioonide tõsiseks kohuseks jääb, nagu see oli juba Liidu loomise päevil, arendada õpetajate edasiharimistööd ja kooliuuendust sihi- ja kavakindlalt, et meie kool ikka suudaks sammu pidada kaasaegse pedagoogikaga ja anda kasvavale põlvkonnale võimalikult kõike, mida kool peab andma rahvahariduse ja -kultuuri tõstmiseks.

Kui viimased aastad ei ole olnud E. Õ. Liidule küllalt soodsad selleks tööks, siis tohiks ometi loota, et see on vaid ajutine, teataval määral välise olukorra põhjustatud nähtus ja et edaspidi jälle E. Õ. Liidul avarduvad võimalused õpetajate edasiharimistööks uuenduspedagoogika vaimus, mis seni on nii tõhusalt kaasa aidanud eesti kooli arengule.

P. KOHAVA

Karskuskasvatustöö

Kasvatus- ja õpetustööle on karskustöö niivõrd lähedane, et ta tundub lahutamatu osana kasvatuses. Seda on õieti hinnanud ka meie karskustööd juhtiv keskkoh — Eesti Karskusliit. Karskustöö on ikka olnud suunatud ka kooli. Samal ajal tunti aga ka, et koolis tehtav karskustöö

peab olema kasvatustöö ja selle tegija-kasvatustegelane. Pöörduti siis ettepanekuga E. Õpetajate Liidu poole, et see ametisse seaks koolides tehtavaks karskustööks oma instruktori E. Karskusliidu juures.

E. Õpetajate Liidu juhatus nõustus ettepanekuga ja valis 24. aprillil 1922. a. otsuse teostamiseks k a r s k u s t o i m k o n n a. Toimkonda valiti õp.-d Gabriela Stahlmann-Meresmaa ja K. Õunapuu, kes koopteerisid hiljem veel toimkonda A. Roosi, J. Kentsi ja M. Aumanni-Aomaa.

Karskustoimkond oma koosolekul 2. ja 5. mail 1922. a. otsustas küsimuse: tuleb leida instruktor, kes oleks pedagoogilise haridusega, tunneks huvi karskustööks ja selle töö metoodikat, oleks ise karsklane ja ühenduses koolidega. Koostati eelarve ja üleskutse instruktori leidmiseks. Sellega oli esimene karskustoimkond oma ülesande täitnud. 15. aug. 1922. a. asus karskuskasvatuseinstruktorina E. Karskusliidu juures teenistusse Julius Johanson-Elango.

Teise õpetajaist koosneva karskusorganisatsioonina asus karskuskasvatustööd juhtima E. Õ p e t a j a t e K a r s k u s k a s v a t u s l i i t. Uue organisatsiooni asutamiskoosolek kutsuti kokku E. Karskusliidu algatusel Tallinnas 19. juunil 1925. a., ühel ajal 7. üleriigilise õpetajate kongressiga. Koosolekust võttis osa 40 õpetajat. Otsustati asutada iseseisev liit, kes töötaks käsikäes E. Õpetajate Liiduga ja E. Karskusliiduga, juhatuse asukohaga Tartus. E. Õp. Karskuskasvatuse liidu avamiskoosolek peeti 30. oktoobril 1925. a. Tallinnas. Liidu esimeheks valiti E. Jaanvärk, sekretäriks — karskuskasvatuseinstruktor J. Elango. E. Õ. Karskuskasvatuse liit juhtis koolides tehtavat karskustööd kuni 1. aug. 1928. a., mil ta vastava kokkulepe järgi karskuskasvatustöö juhtimise, E. Karskusliidu kaudu saadava riikliku toetuse ja oma õppeabinõud andis üle E. Õ. L. Karskuskasvatustoimkonnale. E. Õ. Karskuskasvatuse liit lõpetas oma tegevuse, kuigi likvideerimist ei järgnenud. Liikmeid oli olnud liidul kuni 130, üleandmise ajal — 93.

Eesti Õ p e t a j a t e L i i d u K a r s k u s k a s v a t u s t o i m k o n d kutsuti ellu, peale Jul. Elango (asunud E. Õ. L. teenistusse sekretärina 1. veebr. 1927. a.) vastavat ettekannet E. Õ. L. sekretariaadi koosolekul 4. mail 1928. a., E. Õ. L. juhatuse otsusega 20. mail 1928. a., mil valiti 12-liikmeline toimkond. Toimkonna esimene koosolek oli 5. juunil 1928. a. Koostati laiaulatuslik töökava ja kokkuleppe kava E. Õ. Karskuskasvatuse liiduga sellelt töö ülevõtmiseks. Järgmisel koosolekul 7. augustil koostati eelarve ja valiti karskusssekretäriks Priidu Kochitsky-Kohava.

Toimkonna karskuskasvatustöö on väljendunud üldises karskustöös, lootusringide töö juhtimises ning võistlusõpingute korraldamises alg- ja täienduskoolides.

Kehtivates algkooli-õppekavades on ettenähtud k a r s k u s õ p e t u s seoses teiste õppeainetega, nagu kodulugu, kõlblusõpetus, loodusõpetus

ja tervishoid. Toimkond on püüdnud kaasa mõjuda karskusõpetuse süvendamisele koolis nii seoses teiste ainetega, kui ka käsitlemisel iseseisva ainaena. Selleks on avaldatud kirjutisi ajakirjades ja korraldatud karskustunde koolides. Märjukirjaga karskusõpetuse laiendamiseks kavatsetavates uutes algkooliõppekavades esines toimkond E. Õpetajate Liidu kaudu haridusministeeriumile käesoleva aasta alul.

Alates 1928. a. on igal aastal korraldatud koolides k a r s k u s p ü h a, 1926. a. alates on see püha tuntud lootusringide kevadpüha nime all, 1932. a. alates on lootusringide kevadpüha toimunud ühenduses emadepäevaga, selle eelpäeval. Ülemaaliselt on sel päeval korraldatud koolides karskustunde, kõnesid, aktusi, karskussisulisi ettekandeid.

Karskuskasvatustoimkonna ellukutsumisel E. Õpetajate Liidu juures kutsuti ametisse karskusesekretär, kes peale üldise büroootöö juhtimise ja ajakirja toimetamise tegutses instruktorina koolide karskuskasvatustöös ja andis näitlikke karskustunde. Oma kolmeaastase tegevuse kestusel külastas karskusesekretär kõiki maakondi, kokku 328 kooli.

Üldise karskustöö ja vabaharidustöö propageerimiseks korraldati koolide külastamisel õhtuti rahvaloenguid ühes valguspiltidega. Toimkonnal oli oma diapositiivide ja diagrammide-tabelite kogu. Pealeselle korraldati veel igal aastal karskuspäevade puhul raadioloenguid.

Igal kevadel külastas karskusesekretär õpetajateseminaris tulevasi õpetajaid, andis juhiseid karskustööks, õpilasringide organiseerimiseks ja jagas vastavat informatsiooni-kirjandust.

Karskuskasvatustöö propageerimiseks õpetajaskonnas kasutati veel õpetajateliitude ja -ühingute kogunemisi, õpetajatepäevi ja kongresse. Üldises karskustöös oli toimkonnal tihe side Karskusliiduga, kellega ühiselt esitati märjukirju mitmesuguste väärnämete vastu, mõjutati alkoholi müügi keeldu rahvamajades, võideldi kohaliku keeluseaduse teostamiseks (6 kõnekoosolekut Iisaku kihelkonnas), võeti osa karskuselu tähtpäevadest jne. Vabaharidustöös oli toimkonnal side E. Haridusliiduga.

Õpilasringide töös oli toimkonnal pidev side E. Noorte Punase Risti tööga. 1931. a. alates kujunes sellest kokkulepe, mille järgi üks ring automaatselt teise võrku kuulus ringi sellekohase otsuse kohaselt, ilma et selleks sisemist ümberkorraldust oleks vaja olnud. Side oli ka veel Eesti Loomakaitse Liiduga.

Kooliuuendusnäitusest ühes kasvatusteadusliku nädalaga 12.–26. augustil 1930. a. võttis toimkond osa rohkete väljapanekutega nii oma töö ülevaateist kui ka mitme kooli lootusringi tööst. Toimkonna tööd selgitavad väljapanekud esinesid hiljem karskuskasvatustöö väljapanekul Riias, kus neile määrati esimene auhind. Kooliuuendusnäitusel olid välja pandud veel ühes toimkonna töödega näited karskuskasvatustööst Viinis. Üldloenguil kõneles karskuskasvatustööst ja kõlblusõpetusest dr. R. Smola Viinist; toimkonna poolt esinesid ettekannetega rühma töödes:

preilid K. Soolo ja L. Rand — tööst lootusringis, mag. A. Elango — karskustöötusest ja P. Kochitsky — võistluskirjutusest.

Ka karskuseadusandluse alal püüdis toimkond kaasa töötada. Nii koostati Piirituse ja alkoholiliste jookide müügiseaduse muutmise seadus (§§ 35 ja 36) ja Alaealiste alkoholi keeluseadus ja anti 1930. a. edasi Riigikogu karskusrühmale, keda toimkond prof. P. Põllu isikus palus seaduse Riigikogule esitada. Seaduse kava kohaselt oli keelatud alkoholi müük isikutele alla 20 aastat ja õpilastele kooli välismärgiga; täisealistele, kes avatlevad alaealisi alkoholilisi jooke jooma, võimaldavad neile nende jookide joomise või kasutavad alaealisi alkoholiliste jookidega seotud teenistuseks, oli ettenähtud karistus. Seaduse kava ei saanud aga kahjuks seaduseks, samal aastal varises mulda ka prof. P. Pöld.

Peale karskusõpetusega ja üldise karskuskasvatustööga seotud küsimuste on toimkond eriti tähelepanu pööranud lootusringide organiseerimisele ja nende töö soodustamisele. Lootusringid algasid oma tegevust Eesti koolides 1919.—20. kooliaastal. Nende eeskujuks olid samanimelised (lootusliidud, lootusühingud) õpilasorganisatsioonid Inglismaal ja Soomes. E. Õpetajate Liidu Karskuskasvatustoimkonna juhtimisel on lootusringid omandanud üldkasvatusliku õpilasringi ilme, kuigi karskuse põhikirjas on kindlasti püsima jäänud. Esimesed lootusringid tegutsesid vabalt kooli oma koostatud kodukorra alusel. Esimene ühine põhikiri, mis haridusmin. A. Veidermanni poolt 17. sept. 1923. a. heaks kiideti ja kinnitati, sisaldas 10 punkti. Esimene punkt määras lootusringi sihiks „jagada kasvavale noorsoole teadmisi joovastavate jookide ja muude kahjulikkude maitseainete hävitavast mõjust ja kasvatada liikmeid karskeiks kodanikeks, kui ka muulgi alal ülendavalt ja äratavalt mõjuda noorsoo peale“. Käsiraamatuiks olid J. Elango koostatud „Rahva Lootus“, „Vabatahtlik lastekasvatustöö“ ja lugemik „Päikese poole“. E. Õ. L. Karskuskasvatustoimkonna tööle asumisel hakkas ilmuma ajakiri „Lootusringi Juht“, kus avaldati juhiseid ringi tööks. Hiljem ilmus P. Kochitsky koostatud „Õpilaste isetegevuse kasvatustöö“, mis tõi ülevaate lootusringi arengust, parandatud põhikirja ja mõnesuguseid juhiseid tööks (1931. a.).

Arvestades II õpetajate karskuspäeva sooviavaldusi, asuti lootusringide ümberkorraldamisele, töökava ja struktuuri avardamisele. Esialgne kava, tihedas seoses E. N. P. R. ringide uue korralduskavaga, avaldati „Lootusringide Juhis“ oktoobris 1933. Sama aasta lõpul avaldati „HSM Teatajas“ (5. dets. 1933. a., nr. 14) õpilaste organisatsioonide korraldus. Selle nõudeid arvestades ilmus „Lootusringide põhimäärused, normaalpõhikiri, rinnamärgi ja lipu kodukord“ jaanuaris 1935. Üldjoontes on see põhikiri ja kodukorrad maksvad ka käesoleval ajal, kui neis teha mõnesugused parandused, mis avaldatud „L. Juhis“ 1937. a., nr. 3.

Lootusringide töö on viimasel ajal muutunud väga mitmekülgeks.

Peale ühise ringi (või rühmade kui klassikoondiste) töö võivad liikmed ühineda huvialade kohaselt salkadeks. Ühise tööna on ringides igakülgne enesearendamine ja iseloomu kujundamine karske eluviisi põhinõudel. Selleks korraldatakse töökoosolekuid, kus refereeritakse ja arutatakse mitmesuguseid kasvatus-, karskus- ja kõlblusküsimusi ning püütakse omandatud teadmisi rakendada tegelikus elus enesekasvatuseks. Ringid korraldavad loenguid, ettekannete, oma-loomingu ja huviõhtuid, õppekäike, asutavad lugemislaudu ja raamatukogusid, toimetavad ajakirju, albumeid, seinalehti, harrastavad sporti, matku, on kirjavahetuses kodu- ja välismaa koolidega, vahetavad seinalehe-kaastööd, ajakirju, looduskogusid, rändalbumeid jne. Viimasel ajal on eriti hoogu võtnud kirjavaheetus Soome lootusringlastega, on kavatsusel koguni küllasõidud. Ka Välis-Eesti noortega on tekkimas kirjavahetus.

Lootusringide arvus on olnud kõikumisi, olenedes kooli sisemise elu muutustest ja õpetajate koosseisust. Noorkotkluse hoogsa arenemisega koolides on lootusringide pere vähenenud, sest õpetajail ei jätku aega mitme ringi elu hoogsaks juhtimiseks. Toimkonna andmeil on lootusringide arv kulminatsioonipunktis ulatanud üle neljasaja (arvestades korraga teotsevaid ringe), liikmete arv neis kuni paarikümne tuhandeni. Käesoleval ajal on see arv umbes saja ringi võrra vähenenud, võrdeliselt sellega ka liikmete arv.

Peale lootusringide töö on toimkond kaasa aidanud ka õpilasingide ja noorteringide (noorteühingute) üldisele tööle. Selleks on antud üldiseid tööjuhiseid ja koostatud põhikirju ning liikmekaarte, mis on kohandatud kasutamiseks igasugustes ringides.

Üks levinumaid töövõtteid karskuskasvatustöös, nii lootusringi liikmete kui ka üldse kooliõpilaste ridades, on võistlusõping. Üksteist aastat on see töö Eestis toimunud, eeskujuna on saadud Soomest. Osavõtjate koolide arv on tõusnud sadadesse, õpilaste arv aga mitmesse tuhandesse. Võistlusõpingu eesmärgiks on elus vajalike teadmiste andmine huvitavamal kujul ja mõjuvamalt, kui seda teha suudaks harilik töö. Teemaks valitakse mõni eluline küsimus, nagu karskus, tervishoid, tahte kasvatamine jne. Selleks koostatakse vastav õpik, mis õpingust osavõtjad õpilased omale soetavad. Siis algab ettevalmistus, mis toimub harilikult töökoosolekuil, referaatide ja arutluste näol, õpetaja kaasabil. Märtsikuul korraldatakse võistluskirjutus, kus õpilased vastavad õpiku kava ulatuses koostatud küsimustele kirjalikult. Tööd hinnatakse koolis ja saadetakse siis toimkonnale. Toimkond annab kõigile osavõtjatele värvitruukis ilustatud mälestuslehed (tunnistused), pealeselle aga iga kooli mõnele kõige edukamale osavõtjale veel auhinnaks raamatuid või (viimasel aastal) kunstiväärtuslikke esemeid. Auhindamine toimub kooli poolt esitatud järjekorras, kusjuures võetakse arvesse peale töö edukuse ka veel üldist tublidust. Auhinnad ja mälestuslehed jagatakse koolidele

maikuul. Alul nimetati võistlusõpingut laste karskusvõistluskirjutuseks; töö avardamisega on aga juba mõne aasta eest kohasemaks nimeks leitud võistlusõping. Esimesed kaks võistluskirjutust — 1927. ja 1928. a. korraldas E. Õpetajate Karskuskasvatusliit, hilisemad E. Õ. L. Karskuskasvatustoimkond.

Võistlusõpingu teemadeks on olnud: 1927. a. J. Elango, „Noorkarsk-lase joogid ja alkohol“ (noorem rühm); J. Elango, „Meie õnne vaenlane“ (vanem rühm); 1928. a. E. Möllits „Mis õpime lootusringis“ (enesekasvatuse küsimus); 1929. a. P. Kochtitsky, „Joovastusained ja majanduselu“; 1930. a. P. Kochtitsky, „Kuidas olla terve ja tubli“; 1931. a. P. Kochtitsky, „Võitlus elu tervendamiseks“ (karskusliikumise ajalugu); 1932. a. A. Roos, „Kuidas saan õnnelikuks (kõlbusküsimusi)“; 1933. a. E. Rungi, „Kuidas täidan oma kohuseid“; 1934. a. J. Uustalu, „Oma tähti otsima!“ (eeskuju kirjandusest ja elust); 1935. a. J. Uustalu, „Oma kodu uurima!“ (kodukohta olevik ja minevik); 1936. a. J. Uustalu, „Meeled mehiseks!“ (iseloomu arenemisest); 1937. a. P. Kohava, „Terveks ja tubliks!“ (IV võistlusõpingu teema muudetult).

Võistlusõpingust osavõtjate arv tõusis toimkonna hoogsamail töö-aastail järjekindlalt igal aastal, näitas vähest langust ühes toimkonna tegevuse sunnitud kärpimisega ja on nüüd uuesti tõusu suunas arenenud. Pärast E. Õ. L. Karskuskasvatustoimkonna moodustamist jäi soiku E. Õpetajate Karskuskasvatusliidu tegevus, kus liikmete arv oli omal ajal üle saja. Et aga siiski kooli karskuskasvatustöö toetavaid õpetajaid eriti arvestada ja vajadusel nendega otseselt ühendusse astuda võida, selleks otsustas toimkond 1. märtsil 1936. a. uuesti hakata karskeid õpetajaid registreerima ja asutati E. Õ. L. Karskete Õpetajate Koondis. Nimestikku kantakse kõik karsked õpetajad, kes selleks oma soovi avaldavad, teatades oma nime, vanuse ja aadressi. Registreerimisega mingisuguseid rahalisi kohustusi kaasas ei käi.

Need on olnud seni toimkonna tähtsamad tööalad. Töö juhtimine on toimunud mitmel teel. Toimkonna asutamisest, s. o. 1928. aastast alates, on ilmunud „Lootusringi Juht“, õpilaste isetegevuse ja karskuskasvatustöö ajakiri. (Esimene pool sellest ala-pealkirjast puudus esimestel aastatel.) „Lootusringi Juht“ ilmus esimesel kuuel aastal kuus numbrit à 8 lehekülge kooliaastas; toetuse kärpimisel vähenes numbrite arv neljale à 4 lehekülge. Ajakirja saadetakse kõigile alg- ja täienduskoolidele. Peale meetoodiliste kirjutiste ja tööjuhiste on seal avaldatud saatematerjali ringide tööks, ülevaateid ringide tööst, noorteloomingust, kroonikat jne.

Peale „L. Juhi“ toimub ühendus koolidega ja ringidega büroo kaudu kirjavahetuse teel.

Põhimõtteliste küsimuste arutamiseks ja meetoodiliseks selgituseks

on korraldatud kolm ülemaalist õpetajate kogunemist — õ p e t a j a t e k a r s k u s p ä e v a.

Esimene õpetajate karskuspäev toimus 28.—30. dets. 1928. a. Tallinnas. Kavas oli: Karskusaate tähtsus Eesti kaasaegse ühiskondlik-kultuurilise elu seisukohalt, ref. E. Martinson. Karskuskasvatustöö asend alkoholivastase võitluse abinõude hulgas, ref. mag. V. Ernits. Karskuskasvatustöö filosoofilised alused, ref. F. V. Mikkelisaar. Karskuskasvatustöö seniseid saavutisi Eestis, ref. J. Elango. Missuguseid seadusandlikke reforme kooli ja hoolekande alal oleks karskuskasvatustöö seisukohalt tarvis?, ref. J. Söödor. Karskusõpetuse praegune seisukord välismaal, ref. P. Kochtitsky. Karskusõpetuse võimalusi alg- ja keskkoolides ühenduses teiste ainetega ja iseseisvalt, ref. dir. H. Roos. Näitlik karskustund, dir. H. Roos. Diskussioon teemale: Kas karskuspühade puhul antavad juhuslikud karskustunnid suudavad täita oma otstarvet?, algatas J. Tõlp. Noorsoo isetegeva osavõtu tähtsus, võimalused ja piirid karskuskasvatustöös, ref. Al. Elango. Diskussioon teemale: Kas ja miks võtavad õpetajad karskusringide tööst liiga loiult osa, algatas A. Ploompuu. Laste karskusorganisatsioonid välismaal, ref. P. Kochtitsky. Kas ja milleks on lootusringe tarvis? ref. J. Depman. Õpetaja osa lootusringis, ref. P. Kochtitsky. Töökorraldus lootusringis, ref. J. Elango. Võeti vastu rida otsuseid karskuskasvatustöö alal, mis esitati vastavatele ministriumidele. Karskuspäevast võttis osa üle kolmesaja isiku.

Teine õpetajate karskuspäev peeti 28. ja 29. dets. 1932. a. Tallinnas. Kavas oli: Ülevaade senisest tööst, ref. õp. P. Kochtitsky. Karskuskasvatustöö ülesandeid, ref. dir. H. Roos. Kodukasvatuse ülesandeid, ref. koolin. G. Reial. Õpetaja karskuskasvatustöölisena, ref. mag. H. Rajamaa. Õpetaja isik karskuskasvatustöös, ref. kooliv. juh. J. Depman. Õpilaste isetegevusest, ref. mag. A. Elango. Lootusringide tööst, ref. õp. P. Kochtitsky. Vaatlusi ja kaalutlusi lootusringide töömait, ref. õp. E. Rungi. Lootusringid kasvatustegurina, ref. õp. L. Rand. Kirjavaetus ja kooliajakirjad lootusringi töövõtetena, ref. õp. J. Kraanfeldt.

Osavõtjaid päevast oli üle saja isiku.

Kolmas õpetajate karskuspäev oli muutunud olude kohaselt nimetatud õpilasingide, noorteringide ja karskuskasvatustööd juhtivate õpetajate päevaks. Päev toimus 28. dets. 1936. a. Tallinnas. Kavas oli: Noorsooringidest — HM Noortejuhataja kol. J. Vellerind. Kas on kasvatus mõeldav ilma karskuspõhimõtteta? — dir. A. Roos. Õpilasingide tööküsimusi — õp. P. Kohava.

Päevast võttis osa ligi 200 juhtivat tegelast, esitatud olid kõik maakonnad ja suuremad linnad.

Tööülevaate ja kohtadel tööd juhtivate tegelaste soovide teada saamiseks on toimikond korraldanud igal aastal koolides a n k e e d i, töö

alguses veel ankeedi koolinõunike peres. Ankeetide tulemusi on arvestatud töö korraldamisel, saadud andmeid koolide vahelmiste sidemete loomiseks jne.

Toimkonna ammune soov on olnud koostada ajakohane käsiraamat õpilasingidele, selleks on eeltöid tehtud, kuid ikka on pidanud see ära jääma riigitoetuse kärpimiste põhjusel tekkinud aineliste raskuste mõjul. On piirdutud ainult vähemate juhiste ja rakendusraamatute avaldamisega.

Lootusringidele on lastud valmistada rinnamärke. Rinnamärgi kandmise kodukord avaldati 3. jaanuaril 1930. a.

Noorte loomingu ergutamiseks on korraldatud võistlusi ühes auhindade määramisega (huviõhtute kavad, ülesannete lahendused) ning avaldatud noorte loomingu ajakirjus.

Õpetajate ettevalmistamiseks karskuskasvatustööks ja vastava eksami õiendamiseks avaldati vajalike raamatute nimestik.

Toimkonna tööjuhtimisest on osa võtnud aruandeaaja jooksul toimkonna liikmetena: J. Depman, A. Elango, J. Elango, J. Kalkun-Kaljuvee, S. Kass, J. Kents, P. Kochtitsky-Kohava, E. Martinson-Murdmaa, A. Ploompuu, K. Praakli, H. Rajamaa, A. (H.) Roos, E. Rungi, A. Schneider-Suigu, J. Söödor, M. Teder, J. Topman, J. Tork, J. Tõlp ja J. Uustalu.

Toimkonna palgalise töötajana oli ametis karskusesekretär P. Kochtitsky 1. aug. 1928. a. kuni 1. okt. 1931. a.

„Lootusringi Juhi“ tegevtoimetaja on olnud P. Kohava, vastutav toimetaja A. Roos, toimetuse liige J. Elango.

Riigitoetust sai toimkond kolm esimest aastat kr. 2.400.—aastas. Siis algas hoogne vähendamine, kuni kr. 600.—aastas (neli viimast aastat).

Tegevusaja kestusel on peetud 14 toimkonna ja 51 juhatuse koosolekut.

H. RAJAMAA

Eesti õpetajaskond ja hõimuharrastus

Eesti ja soome rahvas — kord kauges minevus ruumilt, keelelt ja saatusele kaks ligilähedast hõimu — on vahepealsete sajandite jooksul oma saatuse poolest läinud kumbki eri teed. Osalt viimase mõjul, osalt kummaski hõimukeeles orgaaniliselt tekkivate muudatuste tõttu on ka keeleline lahkumine maad võtnud, kuid ruumilt oleme ikka olnud ja jäänud ligilähedasteks hõimurahvasteks.

See kahe hõimu saatuse eri tee pole arenenud kummagi hõimu mingist separatistlikust eritaotlusest, vaid sellele on sundinud meid mõlemaid võõrad, meist vägevamad võimud tule ja mõõgaga. Pealesunnitud võõras võim, kelle valitsuse kestus oli kummalgi peaaegu ühepikkune, oli ometi oma päritolult, iseloomult ja laadilt põhjalikult lahku minev. Soomel — võrdlemisi humaanne ja kultuuri edendav rootsi valitsus, kellele hiljemini küll liitus natuke üle saja aasta kestnud vene valitsus, kuid sellelgi ajal said soomlased maitsta vabameelse Aleksander I antud autonoomia eesõigusi. Sellevastu langes Eesti barbaarsete saksa ordude saagiks, millega ühenduses rahvas pikapeale kaotas oma maa ja isikliku vabaduse. Sellele seltsisid veel suure sagedusega pikad ja rüüstavad sõjad, mis laastasid maad ja rahvast.

Nüüd on ajaloo senine saatusring täitunud ja oleme alustanud ühesugust saatuseteed: oleme vabad, iseseisvad rahvad. Vahepealne lahusrännatud aeg on jätnud oma halva pärandi: on süvenenud keelelised lahkumineked ja — mis on veel pahem — olime palju kaotanud ühtekuuluvuse tunde! Teadmine, et olime ja oleme edasi vennad, oli hakanud juba kustuma laiade hulkade teadvusest. Küll suudeti 19. sajandi 2. poolest alates sellel alal paljugi parandada, mil SOOME SILLA uuestiehitamisest palju kõneldi ja kirjutati siin- ja sealpool Soome lahte, seda aitas veelgi enam süvendada kummalgi maal üha kasvav venestussurve. Et siiski kõik veel kustunud ei olnud, selle kohta saime ununematu kinnituse meie vabadussõja algul, mil tookordne Soome valitsuse juht Pehr Evind Svinhufvud, kuulanud valitsuse koosolekul vaidlusi, kas toetada eestlasi või mitte, lausus: „Vendi tuleb aidata!“ Ja soomlased aitasid meid kui vendi meie Vabadussõja raskemal silmapilgul.

On sümboolne, et ajal, kui meie vaenlane oli Eesti etnograafilistest piiridest välja aetud ja Soome vabatahtlikud oma kodumaale olid tagasi läinud, tõi varsti pärast seda 1919. a. suvel „Väinämöinen“ (praegune „Suur Tõll“) 1500 Soome õpetajat külaskäigule Eestisse. See oli tohtu suur arv, mida ei ole hiljem enam nähtud. Sel puhul kirjutas „Kasvatus“ (1919, lk. 48): „Kasvatusteadus peab eeskuju mõjuvumaks teguriks edulise õpetuse juures, sel põhjusel otsib ka Eesti rahvaõpetaja seda eeskujut vennasrahva juures, kellele saatus seni lähedama elutee on võimaldanud. See on kõige loomulikum ja kättesaadavam abinõu Euroopa kultuuri-elu Eesti pinnale kanda. Eesti kaunimas koosviibisime ruumis — „Estonia“ kontsertsaalis — leidsid Eesti õpetajate püüded kinnitust vastastikustes tervituskõnedes. Esimest korda Eesti pinnale astudes tundsid sajad Soome õpetajad, et tulevane ühendustee kord ometi leitud ja rõõmustavalt on selle rajanud rahva esivõitlejad kultuurielus.“

Sellele Soome õpetajate esimesele külaskäigule vastasid Eesti õpe-

tajad vastukülaskäiguga 1919. a. 31. aug. ja 1. sept. Vastuvõtt oli südamlilik. Võib õigusega öelda, et peaaegu kõik Eesti-sõbralikud Soome kultuuri- ja teadusemaailma esindajad olid väljas. Vastuvõtt järgnes vastuvõtule, pidustus pidustusele, tervituskõnedele ei tahtnud tulla lõppu. Selle kohta kirjutab „Kasvatus“ (1919, lk. 85):

„Kõikides kõnedes tundus südamlilik toon ja palav soov, et mõlemi maade õpetajad üksteist kultuuritöös toetaksid. Soome õpetajate poolt avaldati lootust, et Viro ametivennad pea jällegi külla tuleksid ja kauem viibiksid, siis avaneks võimalus tutvuneda Soome omapärase iluga, toredate järvedega, mägedega, kust vaadatuna päike loojaminematult särab... Kõlasid jällegi vägevad Eesti hümni helid ja lahkusid külalised, hinges kandes kaunimaid mälestusi. Kella 5 ajal seisis juba kõik laevalael. Ärasaatmine sadamast kujunes vaimustavaks meelevalduseks. Tervet sadamasilda kattis tihe rahvahulk. Muusikakoor mängib Porilaste marssi. Kuulduvad vastastikused lahkumishüüded. Laeval laudakse „Nad elagu“, „Mu isamaa armas“. Kõiki valdas mingisugune ühemeeleline pidutuju, pesitses paljudel rinnas teadmine, et Eesti õpetaja esimest korda, kasutades vaba kodumaa eluvõimalusi, on sidemed loonud vennasrahvaga, kelle kõrgem kultuur nii palju õppimiseks pakub. Esimene suurem külaskäik naabririiki andis kauni tõenduse, et niisugusid reisusi ka edaspidi korraldada tuleks. Nad omandavad suurema hariduslise tähtsuse, annavad paljudele meeldiva võimaluse natukeseks ajakski välja pääseda hallist igapäevasest maaelust, kuhu suurem osa õpetajaid surutud.“

Nii kirjutab „Kasvatus“ Eesti õpetajate esimese külastuse puhul, mis teostati ajal, mil väerindel veel heideldi Eesti iseseisvuse eest elule ja surmale. Kuigi on sellest mööda ligi 20 aastat, on need ülaltsiteeritud read nagu tänapäevale kirjutatud, nii ajakohased on need veel nüüdki.

Suure armastusega alustatud ühisetevõtteid jätkati edasi Ühis-Soome koolikongressi näol, mis korraldati 1921. a. juunis Helsingis. Sellestki võttis osa Eesti õpetajaid väga suurel arvul. Hiljemini hakati korraldama Ühis-Soome, resp. Fenno-Ugria hariduskongresse, kuhu tõmmati ligi ka Ungari, ja millest on võtnud osa peale õpetajate ka teiste ühiskonnakihtide esindajaid.

Pärastpoole ometi lödvenes otsene kontakt Eesti ja Soome õpetajaskonna vahel. Suuremad ühisüritused harvenesid järk-järgult. Misugused asjaolud olid selle põhjusiks, on nende ridade kirjutajal kui tookord asjast eemalseisnul raske öelda, ka ei võimalda seda käepärast olevad trükitud materjalid. Ometi ei kadunud kontakt täiesti. Üksikud eraviisilised isikute ja õpetajate organisatsioonide külastused hakkasid sagenema aasta-aastalt. Tõsiste, püsivate Soome-sõprade arv hakkas kasvama üsna pidevalt. Niisamuti Eesti-sõprade arv Soomes.

Heameelega mainin siinkohal „Opettajain Lehti's“ nr. 46 1924 ilmunud Alfred Salmela — siis veel tundmatu algkooliõpetaja kuski Soome sisemaal — kirjutist „Tähelepanekuid Eesti koolidest“.

Juba esimestest Eesti-Soome õpetajate kokkupuutumistest alates saadi tunda kibedasti soome keele mitteoskust. Keelest mitteamusaamine sünnitas suuri raskusi ja peletas paljusid eemale. Sellest oldi teadlikud ka Eesti Õpetajate Liidu ringkondades, kelle häälekandja „Kasvatus“ võttis 1924. a. nr. 10. artiklis „Võõrad keeled eesti koolis“ ka

Eesti-Soome õpetajaliitude vahelise sõprusliidulepingu allakirjutamine 26. juunil 1935. a. Helsingis. Istuvad vasakult E. Õ. Liidu juhatuse liige mag. H. Rajamaa, E. Õ. L. abiesimees ja Soome toimkonna juhataja J. Rummo, Soome Algkooliõpet. Liidu esimees K. Ahtiala ja Eesti toimkonna juhataja H. V. Santala.

soome keele õpetamise võimalusi ulatuslikule käsitlelusele, kirjutades m. s.: „Tahan siinkohal juhtida ühe keele juure, mille omandamine sugugi palju aega ega energiat ei nõua, — see on soome keel... Meie praegune Soome tundmine ja läbikäimine temaga on õige puudulik kõige suguluse ja läheduse peale vaatamata... Need sidemed on pealiskaudsed ja võivad raskeil katsumisaegadel, kus vastastikune moraalne ja tegelik tugi iseäranis vajalikud, kergesti katkeda. Huvi Soome vastu leiaks enesele positiivse aluse just keele tundmisega.“ See on maksev käesolevagi aja kohta.

Vahepeal oli suure hooga maad võtnud — peamiselt õpetajate algatusel ja õhutusel — tugev hõimuharrastus gümnaasiumides ja ülikoolides õppiva noorsoo keskel. Sealt võrsus aeg-ajalt neid, kes ellu astudes võtsid kaasa väikese soome keele oskuse ja innu selle edasiseks täiendamiseks. Hõimuharrastajate hulk suurenes tunduvalt, kui 1928. a. alates hakati peaaegu kõigis Eesti seminarides õpetama soome keelt vabatahtliku ainena.

Kui niiviisi oli vähehaaval suurenenud õpetajaskonnas soome keelt oskavate ning tõsiste hõimuharrastajate kaader, võidi Eesti Õpetajate Liidu juhatuses mõtlema hakata lähema ning püsivama kontakti loomisele Soome õpetajaskonnaga, sest tunti, et „aeg on juba täis saanud.“

See oli 1934. a. algul, kui tookordne Eesti Õpetajate Liidu esimees A. Veiderma algatas Eesti ja Soome õpetajaskonna ühistöö võimaluste selgitamise. Soome algkooliõpetajate keskorganisatsiooni juhatus ilmutas oma sõbralikus vastuses suurt huvi asja vastu ja palus vastavaid ettepanekuid. Vahepeal moodustas E. Õ. Liidu juhatus Soome-toimikonna, mille esimees Jaan Rummo koostas sõprusliidulepingu teksti, mis esitati Soome õpetajate keskorganisatsiooni juhatusle seisukoha võtmiseks. Koostatud sõprusliidulepingu tekst kujunes lõppvormis järgmiseks:

„Koostöö arendamiseks Eesti Õpetajate Liidu ja Suomen Opettajainyhdistys'e (Soome Õpetajate Ühingu) vahel sõlmitakse sõprusliit, mille abil sõprusliitlased:

1. Püüavad tutvuda kummagi maa algkooliolude, õpetajate elu ja nende kutseorganisatsioonide tegevusega loengute, koolinäituste ja väljaannete vahetamise kaudu. Sõprusliitlastel tuleks arendada vennasmaade vahel ka vastastikust kirjavahetust ja kooli- ja kasvatusolusid valgustavate kirjutuste avaldamist oma maa ajakirjanduses.

2. Aitavad kaasa sõprusliitu kuuluvate algkooliõpetajate õppe- ja huvireiside korraldamisel, reisikavade koostamisel, hinnaalanduste, öömajade ja kohapealsete juhtide hankimisel; on kummalgi pool võimalust mööda abiks suvepuhkuse paikade hankimisel sõprusliitu kuuluva vennasmaa algkooliõpetajaile.

3. Soodustavad sõprusliitu kuuluvate algkoolialaste tegelaste õppe- ja tutvumiskäike oma maa vastavatesse õppeasutistesse lubade hankimise, nõu ja juhatuse andmise kaudu.

4. Teatavad vastastikku oma organisatsioonide poolt korraldatud kongressidest, tähtsamaist pidustustest ning kursustest ja saadavad, kui võimalik, neile oma esindajad.

5. Arendavad oma liikmete kaudu hõimutunde süvendamist kummagi rahva vahel, tutvustavades oma maa koolides, seltskonnas, ajakirjanduses vennasrahva elu ja olusid, sihte ja saavutusi.

6. Moodustavad kumbki oma juhatuse juures erilise toimkonna, mille hooleks jääb selles lepingus mainitud ülesannete tegelik korraldamine.

7. Kirjavahetuses ja muus läbikäimises tarvitab kumbki sõpruslepinglane oma maa keelt. Sõprusliidu teostamisel ettetulevad kulud, nagu näit. õppe- ja huvireiside ülalpidamine jm. kulud kannab kummagi sõprusliitlase liige ise.“

Ülalesitatud sõprusliiduleping kinnitati Eesti Õpetajate Liidu Asemikkude Kogu poolt 1934. a. oktoobrikuus ja Soome Õpetajate Ühingu aastakoosoleku poolt, mille puhul viibisid Helsingis kohal ka Eesti Õpetajate Liidu volinikud J. Rummo ja H. Rajamaa, 26. juunil 1935. a. Soome poolt kirjutasi lepingule alla Soome Algkooliõpetajate Liidu esimees haridusnõunik K. Ahtiala ja Eesti toimkonna juhataja H. V. Santala.

Kaua ettevalmistatud Eesti ja Soome õpetajate ühistöö esimese üritusena korraldati 1935. a. kevadel Tallinnas ja Helsingis esimesed Soome-Eesti õpetajatepäevad, mis õnnestusid hästi ja täitsid oma ülesande kõigiti.

1. Soome-Eesti õpetajatepäevade esimene tööpäev Helsingis 18. juunil 1935. a. 1. reas vasakult neljas Soome Koolivalitsuse peadirektor A. J. Tarjanne, tema kõrval Soome haridusminister O. Mantere.

Sellega pandi alatud ühistööle süstemaatiline alus, millele saab rajada uusi viljakaid üritusi. Kuid see töö ei ole piirdunud üksi õpetajate ringiga, vaid on rõõmustavalt tungimas laiematesse ringkondadesse. Tähtsa osa selles töös moodustab mõlemate rahvaste õpilas-

noorte omavaheline kirjavahetus. E. Õ. Liidu kaudu on kirjavahetusse astunud juba üle 100 kooli. Üksikkirjade arv aga ulatub üle 2000-nde.

Kaugemal lõunas asuva Ungari vennasrahva õpetajaskonnaga ei ole suhted saanud areneda nii tihedaks peamiselt keele erinevuse tõttu. Kuid need on juba loodud ja möödunud aastal kutsuti Liidu juurde ellu ka Ungari toimkond.

Eesti-Soome õpetajate ühistööd uuesti alustades on Eesti Õpetajate Liit välistest ühisühistustest kaugemale ette näinud, kui ta oma 12. kongressil suurte ovatsioonide saatel heaks kiitis järgmised resolutsioonid:

„Eesti õpetajaskonna ülesandeks on olla teed tasandavaks eelväeks Eesti ja Soome kultuurilisel lähenemisel. Selleks tuleb igal eesti õpetajal:

- a) osata küllaldaselt soome keelt;
- b) põhjalikult tunda soome vaimse ja ainelise kultuuri omapära ning selle saavutusi;
- d) tunda soome rikkalikku koolikirjandust;
- e) Soome maad ja rahvast tegelikult tundma õppida, eeskätt silmas pidades Soome kooliolusid;
- g) tõusvas noorsoos äratada huvi Soome maa, rahva ja keele vastu;
- h) vabaharidustööst huvitatud õpetajail veel peale selle pidevalt kursis olla Soome vabaharidustöö meetoditega ja uuemate üritustega sellel alal;
- i) jõudu ja võimalust mööda kaasa aidata Soome ametikaaslastele ja ekskursioonidele Eesti maa ja rahva tundmaõppimisel ja siin lühema- või pikemaajalistel viibimistel.“

Nii seisab eesti õpetajaskond suure ülesande ees. Meil tuleb hakata heaks tegema seda, mida oleme kaotanud sajandite jooksul: Eesti ja Soome tuleb k a s v a t a d a ühiseks hõimutervikuks, rahvaks, kes teab, et neil pole kedagi teist nii lähedast kui nemad ise vastastikku. Sellel alal jätkub tööd mitmele inim põlvele; sellejuures võivad pikapeale mõnedki hõimutöö-meetodid muutuda, vastavalt sellele, kuidas üksikuid eesmärke on saavutatud, kuid p e a e e s m ä r k peab ometi vankumata kõikide silmade ette püsima jääma.

Lõpuks jääb soovida, et Eesti Õpetajate Liidu kõrval ka teised ülemaalsed õpetajate keskorganisatsioonid leiaksid ühise keele ja õnneliku mooduse hõimutöö keskorgani loomiseks.

A. JANSON

Eesti Õpetajate Liit ja rahvusvahelised õpetajate organisatsioonid

Eesti ja Läti õpetajate sõbralik vahekord algab õpetajateseminaride pingil Tartu ja Riia õpetajateseminarides ja osalt ka Riia vaimulikus seminaris. Ta sünnib, kasvab ja süveneb. Seda soodustab ka venestamise vaim, mis võttis hoogu koolides möödunud sajandi lõpul. Ühiselt kasvab ja kõveneb rahvustunne. Leedu õpetajatega eestlastel kontakti polnud, sest et Leedu elas hoopis teistes poliitilistes oludes. Enne Balti riikide iseseisvust kahe naaberrahva õpetajate kontakt oli peamiselt isiklik, sest neil puudusid oma organisatsioonid, peale vastastikuse abiandmise seltsi. Ainus koht, kus eesti, läti ja leedu õpetajad esinesid teiste vähemusrahvuste õpetajatega, oli Vene ülemaaline õpetajate kongress 1912. a., kuhu oli kokku tulnud üle 7000 õpetaja. Selle kongressi „muulaste sektsioonis“ meeoleolu oli nii kuum, et pärast kongressi lõppu Vene valitsus hakkas arveid õiendama kõigepealt selle sektsiooni liikmetega, muuseum Eestist ja Lätist.

Balti riikide rajamisega hakkab arenema poolametlik läbikäimine õpetajate organisatsioonide vahel ekskursioonide näol. Eestit külastavad 1921. a. Läti ja Leedu õpetajad ja Eesti Õp. Liit võtab neid pidulikult vastu haridusministeeriumi toetusel. Sama lugu on Eesti õpetajatega Lätis ja Leedus.

1922. a. Läti Õpetajate Liit kutsub juba kokku Riias konverentsi, millest võtsid osa Eesti, Läti, Leedu ja Soome esindajad. Eestist sõitsid sinna õpetajad J. Kiiwet ja M. Välbe. Konverentsi avas Läti haridusminister Dauge. Päevakorras oli vastastikune informatsioon koolikorraldusest ja oludest. Konverentsilt kriipsutati alla, et õpetajad olid esimesed, kes hakkasid Balti riikide tegelaste ametlikku läbikäimist. Kõik teised kongressid ja konverentsid algasid pärastpoole. Siin oli ka tõstatatud küsimus, kuidas soodustada rahvaste laiemate hulkade vastastikust lähenemist, tutvumist ja ühiste poliitiliste huvide ja kultuuriliste sihtide tundmist. Sest ajast hakkab järjekindel organiseeritud õpetajate läbikäimine. Iga aasta kutsutakse kokku Balti riikide õpetajate Liitude konverents järgimööda Riias, Tallinnas ja Kaunases.

1924. a. konverentsil leiti tarvilikuks anda omavahelisele läbikäimisele kindel ilme: koostati Balti riikide Õpetajate Liidu põhikiri, mis oli vastu võetud 1925. a. kohalikkude Liitude poolt. Liidu liikmeks astusid: Eesti Õpetajate Liit, Läti Õp. Liit ja Leedu Õpetajate Ametiühisus. Põhikirja alused on järgmised: Liidu sihiks on õpetajate kutseliste tar-

vituste rahuldamine ja ühine töö oma rahvaste kultuuri tõstmisel*. Liidu liikmeks võivad olla kõik õpetajate kutselised org-id: neid võtab vastu Liidu konverents. Liidu tegevust juhivad: konverents ja sekretariaat. Konverents koosneb asemikkudest, keda kohalikud organisatsioonid-liikmed valivad ühe iga 500 liikme kohta.

Konverents kutsutakse kokku kord aastas igas pealinnas järgimööda. Sekretariaat on kolmeliikmeline — igast riigist üks — ja tuleb kokku tarvidust mööda. Tema asukoht on Riia, tehnilistel põhjustel.

Peale selle Balti riikide Õpetajate Liidu tegevuses sai kombeks kolme riigi õpetajate kongresside kokkukutsumine, mille abil taheti saada õpetajate hulkade vastastikku lähenemist.

Liidust võtsid osa ülalnimetatud kolm organisatsiooni sellele vaatamata, et ainult Eestis oli ühine õpetajate koondis; Lätis oli veel kesk-kooliõpetajate liit, kelle esindaja võttis osa konverentsist 1923. a. Hiljemini see liit ei võtnud enam osa ja Balti riikide Õp. Liitu ei astunud. Leedus alguses oli kutseline õp. ametiühing ja paralleelselt sellega tegutses katoliiklik õpetajate ühing. Nende vahekorrad olid õige teravad, nii et Leedu esindajad konverentsil 1923. a. väga pahandasid selle üle, et E. Ö. Liidu juhatus saatis kutse ka katoliiklikule ühingule. Soome õpetajad peale esimese konverentsi, kus esindajana oli hr. Pesonen, enam Liidu tegevusest osa ei võtnud. Haridusministeeriumide suhtumine B. r. Õp. Liidule oli mitmekesine. Peab alla kriipsutama, et kõige sõbralikum see oli Eestis. Haridusministeeriumi esindajad alati võtsid osa konverentsidest, peamiselt küll mitteametlikult. 1930. a. haridusminister J. Hüneron valitsuse nimel ja omalt poolt soojalt tervitas konverentsi, alla kriipsutades demokraatliku kasvatuse ja riikide õpetajate koostöö tähtsust ja soovis tööle edu.

Nüüd Liidu töödest. Tegelik töö oli koondatud peamiselt konverentsidele. Tähtis osa päevakorrast oli vastastikune informatsioon koolipoliitikast, koolioludest, et kohalikud org-id oleksid täiesti kursis selles, mis toimub naaberriikides. Seejuures selgus, et koolitöös, tema hüvedes ja pahedes, tema tarvidustes on väga palju sarnadust, eriti Eestis ja Lätis. Samuti selgus, et lähem kontakt, ühine töö sel alal oleks väga kasulik ja annaks häid tulemusi. Kuid kahjuks peab tunnistama, et seda ei olnud; isegi kohalikkude Liitude tagasihoidlikud katsed — teostada midagi — leidsid ükskõiksust ja formaalseid takistusi. Teiseks tähtsaks punktiks konverentside töökavas oli informatsioon õpetajate org-ide tegevusest ja nende seisukorrast; eriti huvitav oli informatsioon Leedust, kus ammu hakkas valitsema reaktsioon. Alljärgnevast loetelust võib näha, missuguseid küsimusi harutati konverentsidel: ühtluskooli põhimõtted ja organisatsioon, koolikorraldus terves ulatuses, töökooli

* Siin tuleks alla kriipsutada, et ainult õpetajate kutselised organisatsioonid ei unusta kultuurilist tööd terve rahva, mitte ainult oma liikmete kasuks.

printsipiid, kasvatus demokraatlikud alused, ühiskondlik ja füüsiline kasvatus koolis, võõrkeeled koolis, rahvusvahelist vaenu kasvatava materjali ajalooaamatuist kõrvaldamine, vastastikune tutvustamine kavatsetavate koolireformidega, vanemate ja õpetajate koostöö noorsoo kasvatamises, õpetaja ja õpilaste lähendamine, kool ja ühiskond, koolikino, õpetaja ettevalmistus, aineõpetajate kongresside korraldamine, alaline omavaheline informatsioon pedag. kirjanduse kaudu, keele küsimus õpetajate omavahelises läbikäimises tulevikus jne.

Balti riikide õpetajate konverents Riias 1929. aastal.

Balti riikide õpetajate suuremate hulkade lähenemiseks korraldas Liit 3 kongressi, esimene peeti Riias — 1925. a., teine — Tallinnas 1928. aastal, kolmas — Kaunases 1931. a. Kongressidel harutati peamiselt samu küsimusi, mida puudutati konverentsidel, kuid laiemas rahvusvahelises ulatuses, näiteks: väikeste riikide kultuurilised ülesanded, Balti riikide koolipoliitilised ideaalid, kooli ülesanded rahuaate ja rahvaste lähenemise propagandas, õpetajate ja vanemate vahekord, Balti riikide õpetajate koostöö sihid ja ülesanded, õpetajate rahvusvahelised organisatsioonid jne.

Õpetajate osavõtt kongressidest oli elav; näit. Tallinnas võtsid osa: Lätist — 70, Leedust — 40, Eestist — 335. Õpetajate kokkupuutumise tähtsusest säärasel arvul ei maksa pikemalt rääkida.

1934. a. suleti Läti Õpet. Liit, seega oli Balti riikide Õpetajate Liidu tegevus katkestatud.

Teine rahvusvaheline õpetajate organisatsioon, mille liige on E. Õp. Liit praegugi, on Rahvusvaheline Õpetajate Liitude Föderatsioon (Fédération Internationale des Associations d'Instituteurs). See on õpetajate ametiliitude koondis. Temast võtavad osa 34 õp. organisatsiooni 585.740

liikmega igast maailma nurgast (ka Austraaliast, Indiast, Lõuna-Aafrikast jne.). Ta on asutatud 1926. a. Büroo asukoht on Pariisis. Iga aasta korraldab föderatsioon asemikkude kongresse mitmesugustes Euroopa riikides. Eesti Õpet. Liit astus föderatsiooni liikmeks 1929. a. Tegelikult meie Liit ei ole võtnud osa kongressidest ega büroo tegevusest. Põhjuseks olid ainelised olud. Esialgselt E. Õ. Liit maksis oma liikmemaksu, aga pärastpoole see jäi maksmata samal põhjusel ja tekkinud välisvaluuta kitsenduste pärast.

Lõpuks tuleks mainida, et E. Õ. L. esindajad, prl. A. Pedusaar ja hr-d J. Rummo ja J. Grüntal võtsid osa Ülemaailmlisest Uue Kasvatuse kongressist, mida peeti Helsingöris (Taanis) augustis 1929. a.

* * *

*

Alljärgnevad kaks artiklit on pühendatud nendele, nüüd juba oma elutöö lõpetanud haridustegelastele, kes vabaduse saabumisel võisid hakata teostama oma hardaimat mõtet — rajada eesti rahvuslik kool, — ja kes mõistsid õpetajaskonna ajaloolist ülesannet eesti kooli loomisel ja ülesehitamisel. Et Peeter Põllu elulugu on juba teisel ilmunud (vt. allpool), ei korrata siin eluloolisi andmeid tema kohta, vaid valgustatakse ainult teatavaid momente tema tegevusest neil päevil, mil algas eesti õpetajaskonna organiseerimine.

EDGAR OISSAR

Peeter Põld

Eesti emakeelse kooli korraldamise küsimused on Peeter Põllule*) alati lähedal olnud: ta on siin aktiivselt kaasa töötanud ja teedrajavalt mõjunud.

Kui eesti õpetajaskond revolutsioonis organiseeruma hakkas, siis astus selle etteotsa juhtiva mehena ja elava jõuna Peeter Põld, kes õpetajate organiseerimise algpäevil suure innuga kaasa töötas — kuulus ta ju keskkooli juhatajana ise õpetajate perre; põlvnedes koolmeistri perekonnast tõi ta siit kaasa neid algeid ja jõude, mis eesti koolmeistrit olid läbi aegade kandnud ja sai aru koolmeistri, kõnealusel ajal juba kooliõpetaja tööst, muredest ja kavatsustest. Me kohtame teda kohe praeguse Eesti Õpetajate Liidu eelkäija Eesti Kooliõpetajate Keskliidu hälli juures, kus teda ühes Jüri Annussoniga Keskliidu asutamise koos-

*) Peeter Põllu kohta üldse: A. Koort: Peeter Põld pedagoogina. Eesti Kirjandus 24. aastakäik 1930, lk. 561; A. Aret: Peeter Põld, eesti hariduse teenäitaja. Tallinn 1926; A. Elango: Prof. Peeter Põld pedagoogina. Kasvatus 1930, lk. 361.

olekut juhatamas näeme*. Hiljem sai Peeter Põld Keskliidu esimeheks.

Kuidas Peeter Põld Keskliidu esimeheks sai, selle kohta tähendas ta kord hiljemini tagasihoidlikult: „Ja kui käesoleva autor juhatuse esimeheks valiti, siis ainult põhjusel, et tema pika edasitagasi kauplemise järele nõus oli tööd enda peale võtma, mille juurest aga mõne kuu pärast maa üldised asjad tema ära kutsusid**“. Peeter Põld sai seega ainult lühikest aega Keskliidu esimees, esimene esimees olla, sest Maavalitsuse haridusosakonna juhatajaks 1. okt. 1917 kutsutuna lahkus ta esimehe kohalt. Et kogu maa hariduselu juhtima kutsuti Õpetajate Keskliidu esimees, siis näitab

Prof. P. Põld.

see, et eesti organiseerunud õpetajaskonna nõuded ja püüded kooli ümberkorraldamisel Maapäeva poolt tähelepanu ja tunnustust leidsid.

Kuid see lühike tegevusaeg oli viljakas ja täis loomist — tuli ju peaaegu kõik ümber korraldada, eriti suured muudatused toimusid algkoolide alal, kus kool suurima murrangu läbi tegi, saades rahvakooliks, kus kogu rahvas pidi käima ja haridust saama.

Iseloomustagem nüüd lühidalt Peeter Põllu tegevust Õpetajate Keskliidu esimese esimehena ja näidakem neid ideid ja põhimõtteid, mis ta tegevust kandsid.

Peeter Põld asus siin täitsa realistlikul seisukohal ja tundis täiel määral poliitilise olukorra raskusi ja nägi selgesti neid tõkestusi, mis ideaalide teostamisele võisid ette tulla. Revolutsiooni ja sõja keerises oli Eesti küll välise surve alt vabaks saanud, kuid revolutsioonis ja sõjas tuli ka eesti kool ehitada, et sellega oma vaimseid nõudeid, „vaimse elu tarvidusi, kõige algelisemaid, niisama olulisi kui igapäevase leiva küsimus, lahendada“. Nii oli täitsa õigustatult asetatud esirinda eesti kooli

*) Eesti õpetajaskonna organiseerimise katseid on Peeter Põld ise üksikasjalikumalt käsitlenud Eesti Õpetajate Liidu juubeli puhul 1927: Jooni eesti õpetajate ühinemispüüete ajaloo. Kasvatus 1927, lk. 329.

**) „Kasvatus“ 1927, lk. 332.

nõue — sest rahvuslik iseolemine ja kultuuriline tulevik oli kaalul ning eesti kool pidi saama otsustavaks teguriks ses võitluses. Nii näeme Peeter Põldu kesk majanduslikke raskusi, nagu need sõja pärandusena olid möödapääsmatud, kesk sõjahädaohtu ja rahutusi julgesti püstitavat nõude oma rahva vaimsete huvide rahuldamiseks ja eesti kooli ehitamiseks, ilma milleta rahvas enam elada ei suuda. Oli suur julgus seda nõuda, aga pidi olema ka palju optimismi, et loota selle nõude teostumist.

Esimene ülemaaline rahvahariduse kongress, mis peeti Tartus 7.—9. aprillini 1917, kasvas välja Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsist, mille kandvamaid jõude oli Peeter Põld. Need rahvuspedagoogilised mõtted, mis seltsi ja kooli piiratud ulatuses olid teostamist leidnud, said nüüd hoopis suuremaid ja laiemaid rakendusvõimalusi. Ürgne püüd, luua eesti kool, pääses spontaanselt valla. Eesti organiseerunud õpetajaskond sai selle mõtte teostajaks ja lähenes samm-sammult ülesseatud sihile, nõudes emakeelse kooli järk-järgulist teostamist. Aga sellegi pärast ei võinud Peeter Põld anduda ääretule ja muretule optimismile. Ta nägi, et aeg on tõsine, õige tõsine, mis nõudis erilisi pingutusi. Ja neid tuli teha, sest kaalul oli kultuuriline tulevik, rahvuslik omapära ja olemasolu. Sellepärast oli vaja sisendada ka teistesse usku ja vaimustust, oli vaja töötada, valides teid, mis viiksid kõige kindlamini sihile. „Mitte üksi kaugele minevad kärejad resolutsioonid, mitte ainult suured nõudmised, mida meie sisemine jõud ei kannu, mis omale veel senimaani meie kitsasteski oludes avaldusvormi ei ole otsinud erettevõtetes, eneseaitamises, vaid kõigepealt oma töö, visa, järelandmata töö, nende positsioonide viibimata kindlustamine, mis kätte saada võime, mille võitmiseks tunneme jõu ulatavat. Meie tahame oma ideaalid enestele kindlasti silma ette seada, julgesti neid mõelda, kuid kohe ka tegelike samme astuda, mis meid sinna poole viivad. Mitte niipalju silmapilgulise, kuid käest ärakisutava tagajärjega ja eduga ei taha meie rehkendada, vaid oma seisukohtade tugevusega, oma tööväe vastupanemata püsivusega.“ Nii võis Peeter Põld lausuda, avades esimest ülemaalist rahvahariduse kongressi. Oli vaja võidelda loidusega, teadmatusega, arusaamatusega õpetajate ja haridustegelaste keskel, oli vaja võidelda rahva orjameelsusega, kes kaldus kasvatustööd hindama silmapilguste majanduslikkude kasude seisukohast ja seega jätma kaugemaid sihte unustusse ning hooletusse, nähes kogu küsimust kitsast utilitaristlikust ja materialistlikust seisukohast ning vaadates igatsusega tagasi mineviku lihapottide poole.

Ka Keskliidu enese tegevuses tulid õpetajaskonna majanduslikud küsimused möödapääsemata üles, kui mõnelt poolt loodud organisatsioonis taheti näha õpetajate kutsehuvide kaitsmist ja nende teenistusse rakendumist. Peeter Põld jäi aga seisukohale, et Keskliidus peavad esikohale tulema kooli huvid ja alles siis õpetajate kutsehuvivid. See

Aeg^{kuu} muutata mitte: mil a pälgi hoitudus ja
 se^{kuu} / seis^{kuu} ~~seis~~ ~~seis~~, kui olime paar nädalat ja
 laste kõik endi üle rääkis, ~~hoitudus~~ ~~hoitudus~~
 Peame ~~hoitudusega~~, teadustusega, emmamaadusega
~~endi~~ ~~hoitudusega~~ ja h. duu tõe pealt kool,
 kes ~~hoitudus~~ wana wõnne alla wõnne ülekandele
 kaudraib. hoitudus peame oma uudise
 mis wana kooli seängruste ja hoituduse järel
 igatki, mis kõik hoituduse töö' hoituduse hoituduse
 ühelise kogu hoituduse hoituduse ja hoituduse
 kooli: hoituduse hoituduse hoituduse.

Prof. P. Põllu käe kirja näide. (Tekst esimesel hariduskongressil peetud kõnest.)

on näide suurest idealismist, millega Peeter Põld töötas. Üldiselt peab tähendama, et õpetajate palgaolud olid rasked: palgamäärad ei vastanud enam elumaksumuse tõusule ja sellegi palga väljamaksmine oli korratu ning toimus hilinemistega. Kui 1917. a. suvel riiklik aparaat veel korralikult funktsioneeris, siis töid poliitilised sündmused sama aasta sügiseks suuri muudatusi. Sellepärast tuli õpetajaskonda sisendada julgust ja vaimustust, et oma vastutusrikast tööd ka rasketes oludes teha*).

Aga ka välised hädaohud ei jäänud Peeter Põllule nägematuiks. Esialgu näis tsaaririigi kokkuvarisemisega vene rahvusliku surve hädaoht kaduvat, sest oli ju vene revolutsioonis rahvaste vaba enesemääramise põhimõtte üles tõstetud. Kõik rahvad, kes venestuse all olid kannatanud, haarasid sellest põhimõttest vaimustusega kinni. Peeter Põld nägi aga selgesti, et vaatamata kõigele sellele jäi siiski venestuse hädaoht, mispärast ka siin tuli veel valvel olla. Ei tahtnud ju vene rahvused rahvaste üheõiguslusega leppida, sest sellega oleks nende esimene ja valitsev seisukoht kaduma läinud. Püüdu, haarata noor eesti kool vene mõju piirkonda, nägi Peeter Põld mitte ainult tõsivenelastes, vaid ka liberaalsetes ja sotsialistlikkudes ringides. Nii näis rahvaste üheõiguslus ja vaba enesemääramise põhimõtte kujunevat ainult õilsaks loosungiks, mille teostamisele valitsev rahvas ei tahtnud nii kergesti asuda. Nüüd tuli otsustavalt edasi minna ja positsioone võitluses vallutada, mida Peeter Põld ka julgesti tegi. Oli vaja rahvusliku kooli korraldamisel samm-sammult maad võita, iga saavutist kindlustades, et see jälle käest ära ei libiseks. Nii oli Peeter Põllu taktika. Ei võinud ju ta võõrast abi loota, vaid kogu töö tuli ehitada ainult oma jõududele — need asjaolud olid Peeter Põllule päris selged. „Loome kas või oma abinõudega oma tarviduste järgi kooli, kui teisiti ei saa, aga k o m p r o m i s i peale ärgu mindagu, ärgu järele paindugu.“ Nii väljendas ta julgesti seisukoha, kuidas tuleb talitada — sirgjoonelt edasi minna, saades aru oma püüete õigusest, ilma et lastaks näivate kompromissidega õigelt teelt kõrvale viia. Siin avaldus Peeter Põllu võitleja-natuur, kes tahab oma ideid teostada ja otsustavais küsimusis ei tunne järeleandmist. Muide leplik ja rahustav, võis ta siin siiski kõrvale kaldumata edasi minna.

Kui Peeter Põld emakeelse kooli loomisel sirgjooneliselt ja vankumata edasi läks ning esijoones oma jõududele lootis, ei loobunud ta ka liitlastest, kui need võisid mõnel puhul abiks olla. Kui tuli üles küsimus, kuidas korraldada suhteid Vene Üleriikliku Kooliõpetajate Liiduga, siis soovitas Peeter Põld sellega föderatiivsel alusel ühineda, kus-

*) Vt. Eesti Õpetajate Liit, 1922. a. Tallinn, lk. 7, kus on kirjeldatud olukorda iseseisvuse algaastail.

juures eesti õpetajaskond võrdlemisi autonoomseks jääks, moodustades oma kooli küsimuste lahendamisel terviku. Põhjendused sel puhul olid tal järgmised: oma püüdeid tutvustada, saada äratust, kõlblist toetust ja tutvust, ühinemine oli tarvilik poliitiliselt. Neil kaalutlusil otsustati ühineda föderatiivselt ja tingimisi, et jääksid vabad käed ja võiks kooli oma nõuete ja ideaalide järgi korraldada ning sisustada.

Kongress oli kiiresti kokku kutsutud. Sellepärast võis ta ainult sihid määrata, kuhu poole püüda, ja märkida koolikorralduse põhijooned. Hilisematel kongressidel pidi vastuvõetud vormelitele antama pedagoogiline sisu.

Kui hiljemini teisel rahvahariduskongressil koolile sisu püüti leida, siis oli Peeter Põllule täitsa selge, et kooli haridussisu, ta õppeained ja ulatus ning õppesihid saavad ainult siis elavaks, kui kogu rahvas neid kannab, kui esitatud püüded rahva nõueteks ja püüeteks saavad. Sellepärast pidid need püüded tuleval Maapäeval kui rahva esindusel legitimeeruma, et üksiku õpetajate organisatsiooni poolt ülesseatud programmist kogu rahva haridusprogrammiks saada. Võib tähendada, et need mõtted pärast teostumist leidsid, kui Peeter Põld ise Maavalitsusse kutsuti hariduselu juhtima ja korraldama.

Sellejuures teadis Peeter Põld väga hästi, et kui ka esitatud nõuded seaduse teel maksma pannakse, eesti kool veel mitte valmis ei ole: tal puudub elav hing ja iseloomustav vaim, mis alles anda tuleb. Ta nägi siin kahte teed, kuidas toimida võiks. Kool asub keset ühiskondlikku elu, sellepärast oleneb ta pale kogu rahva ja seltskonna vaimseist püüetest ja elavusest. Kuid suurel ja otsustaval määral oleneb kooli laad õpetajaist, kes on „kooli hing, kooli õhkkonna, sisemise elu looja“. Pedagoogiline töö toimub kooliklassis. Õpetaja on selle korraldaja ja kujundaja. Sellepärast annab ta aga koolile ilme. Seadus ja määrus ei suuda pedagoogilist tõelust luua — seda teadis Peeter Põld. Seda vastutust, mis õpetajale anda tuleb, soovitas Peeter Põld täie tõsidusega enesele võtta, sest on ju see noorsookasvatava kõrge ülesandega seotud. Suur vastutus tuleb mitte ainult oleviku, vaid ka tuleviku eest õpetajaskonnale, mida ta kandma peab.

Nii hakkas 1917. a. peetud rahvahariduskongressidel aegamööda eesti kooli laad välja kujunema. Need mõtted, mis hiljemini eesti kooli kandvateks alusteks said, leidsid juba siin väljendust. Polnud ju veel hariduselu juhtivat administratiivset keskust, sellepärast oli ka Keskkliit organisatsioon, kes eesti rahvuslikul koolipõllul esimesi vagusid ajas. Seda tööd, mis siin tehti, on raske ilma Peeter Põllu kaastegevuseta kujutella. Raske on aga ka tagantjärele täpselt tema osa neis resolutsioonides ja kongressi otsustes kindlaks määrata, aga on selge, et ta siin juhtivat osa mängis, eriti küsimustes, mis käsitlesid rahvusliku kooli pedagoogilist sisustamist. Olid ju need tal lähedal ja puu-

dutasid ta oma olemuse substantsi. Keskliidus said mõtted kindla formulatsiooni, kusjuures väljuti demokraatlikest alustest — neile tahteti eesti kooli rajada. Mainitagu siin vähemalt mõndagi: emakeelne ühtluskool, sunduslik ja kõigile kättesaadav algkool, koolitöö põhjendamine pedagoogilistel alustel, õpetajaskonna edasiharimine ja ta pedagoogilise meelsuse kindlustamine. Need teostusid vastavais kooliseadusis. Selles mõttes pani eesti õpetajaskond aluse eesti koolile, millele pidevalt on edasi ehitatud. Peeter Põllu püüded ja vaated leidsid nüüd teostamist juba üleriiklikus ulatuses. Nad said üldsuse arvamuseks, iseenesest arusaadavateks põhimõteteaks, mida polnudki vaja kaitsta, küll oli aga vaja tagasi tõrjuda ründajaid.

Kui Peeter Põld Keskliidu juhatusest lahkus ja hariduse alal teisuguste ülesannete lahendamisele asus, ei katkenud tal elav side organiseerunud eesti õpetajaskonnaga, Eesti Õpetajate Liiduga. Me näeme teda sageli kongressidel esinevat ja sellega eesti õpetajaskonda edasi harimas ja ta meelsust süvendamas, nagu ta ise õpetajaid tahtis näha. Siinkohal tuleb esikohal mainida ta kõnesid emakeeleõpetuse kohta*), mis puudutas kogu emakeelse kooli sisemist laadi, mille eest ta oli võidelnud. Kuid eesti kooli algusel oli vaja selgitada ja põhjendada ka eesti keele õpetamise nõuet koolis. Ka siin pidi ees olema selge siht, mille poole püütakse ja mida tahetakse teostada. Peeter Põld lähenes eesti keele õpetuse küsimusele selle keele kultuurilisest tähtsusest rahva elus. Keel on moodustanud eesti rahvast rahvuse, keel ühendab praegu elavaid rahva liikmeid, keel seob oleviku generatsiooni mineviku generatsioonidega, põhistades seega ajaloolise kontinuiteedi rahva elus. Eesti keele õpetusel on erilised ülesanded täita, siis ei saa piirduda sellega, et laps seda ebateadlikult ja järele aimates õpib, vaid lapsele tuleb emakeelt eriliselt õpetada, et luua kõrgema kultuuri vahend. Siin analüüsis Peeter Põld peenelt keele funktsioone rahva vaimses elus, eristades formaalse ja materiaalse momendi. Esimene neist peab silmas keelt kui väljendusvahendit, arendab selle võimalusi, rikastab sõnavara, õpetab grammatikat, et väljenduda täpselt ja korralikult. Kuid ainuüksi sellega ei saa emakeeleõpetust piirata, kuigi sellega liitub kategooriaalse hariduse momente. Emakeeleõpetus peab andma ka kirjandusväärtusi, nagu need rahvuslikus kirjanduses on toodetud. Aga siin tahtis ta kohe alguses laiema aluse võtta ja ühes kirjandusväärtustega ka usulis-eetilisi väärtusi anda, missuguseid ta isikliku ja ühiskondliku elu alustena nägi. Sellega pidi eesti keele õpetus õpilasis kujunema jõuks, mis tal pidi võimaldama ennast väljendada ja ka maailma tunnetada. Siin esines kindel ja pedagoogiline nõue, et kõige-

*) P. Põld: Eesti keele õpetamise siht meie koolides. Kasvatus 1923.
P. Põld: Inimese arenemine ja emakeele mõju sellele. Kasvatus 1924.

pealt tuleb emakeel selgeks õpetada ja alles siis võib võõrkeel tulla. Emakeele mõisted peavad selged olema, et nendega võiksid toimuda loogilised operatsioonid, alles siis võis minna üle teiste keelte õppimisele.

Kui emakeel sidus mineviku ja oleviku generatsiooni üheks pidevaks tervikuks, siis ajalugu*) pidi aitama ajaloolist pidevust süvendada ja teadlikuks teha. Ses mõttes on ajalool alalhoidev jõud, nagu Peeter Põld tähendas. Kui seda, mis mõeldud, toodud terminiga nimetada, ei tule ta ürgne mõte selgesti välja: õigem oleks ütelda, et ajalugu on konservatiivne jõud, mis reaalselt ja kainelt kaalutlema õpetab, sundides kärpima fantaasia vabalendu. Selle kõrval on ajalugu ka riigikodaniku kasvatuses teenistuses. Suured ajaloolised eeskujud peavad tegudele ergutama ja riiklikku meelsust ja eneseohverdust kasvutama. Rahvuslikud ülesanded saavad ajaloos selguse ja põhjenduse: siin kasvab armastus ja lugupidamine oma mineviku ning isade püüete vastu. Nii suubusid üksikud püüded, mis eesti keele ja ajaloo õpetamisel ilmusid, kooli üldlaadi, mis taotles rahvusliku kasvatuses sihte ja oli rahva teenistuses.

* * *

*

Ülalpool mainiti, et Peeter Põllu tegevus Eesti Kooliõpetajate Keskkliidus kestis õieti lühikest aega, kuid see sattus aega, mil tehti põhjapanevat tööd ja kinnitati kooli alusmüüre. Rasked ajad nõudsid erakordset jõupingutust, selget ettenägemist ja etteaimamist ning kindlat tahtet. Seda oli Peeter Põllul, kes segastel aastatel eesti kooli edasi viis ja õpetajaid teadvusele aitas, et nad kogu tõsidusega kannaksid vastutust oma töö eest rahva ees. Temas peitus suur moraalne jõud, mis suutis mitmesugused lahkuminevad seisukohad vaos hoida ning sellega kogu õpetajaskonda vajalikus suunas juhtida. Sellepärast on Peeter Põllu surm parimas meheas raske kaotus eesti õpetajaskonnale ja Eesti Õpetajate Liidule, kellega ta oli käsikäes töötanud, oli ju mõlemate viimane tahe üks ja sama — töötada eesti kooli heaks.

*) P. Põld: Ajaloõpetamise tähtsus üldise pedagoogika seisukohalt. Kasvatus 1929.

J. SULENGO

Friedrich Volrad Mikkelsaar

Mikkelsaarte suguvõsa on pärit Võrumaalt, Mooste vallast. Fr. Volr. Mikkelsaare vanaisa Jaan elas möödunud sajandi 60. aastail Kakkva vallas Lepikeste karjamõisas. Jaan Mikkelsaare poeg Gustav (sündis

F. V. Mikkelsaar.

7. detsembril 1847. a.) oli pikemat aega vallakooliõpetaja, nimelt 7 a. Nursi vallas ja 23 a. Liinamäel Võrumaal. Liinamäel abiellus Gustav Mikkelsaar peretütre Anna-Marie Halleriga. Sellest abielust sündis neil 5 poega ja 1 tütar.

Friedrich Volrad Mikkelsaar sündis Liinamäe koolimajas 10./22. detsembril 1886. a. oma vanemate kolmanda lapsena. Küla koolmeistri varanduslik seisukord ei olnud möödunud sajandi lõpuaastail peaegu mitte kuski hää, Liinamäel ka just mitte. Gustav Mikkelsaar püüdis selle pääle vaatamata oma lapsi koolitada, ja nii tuli Volradilgi varajasest lapsepõlvest pääle tihti puuduse all kannatada.

Esimese koolihariduse, päris algõpetuse, sai Fr. V. M. oma isalt Liinamäe algkoolis. Ta ise kinnitab: „Üheski pärastises koolis ei ole ma omandanud säärast teadmiste hulka kui selle kooli seinte vahel, ta õues, aias, põõningul, liivahauas, ta murul ja maantee ääres.“ Gustav Mikkelsaar oli nimelt üks neist õpetajaist, kes oli võimeline koolitöö juures ka last tähele panema, millest tingituna temal oli püüdu õpetamisel olla näitlik, elulähedane, et laps rohkema arvu meeltega tajuks õpetatavat. Tema üksikud praegu veel elusolevad õpilased mäletavad seda nagu naljalugu, kuidas koolmeister neile olla lavastanud kooliõuel Tehvanuse veresauna; meie näeme selles aga praegu üht töökooli võtet — dramatiseerimist.

Pärast külakooli, õigemini kodukooli, astus M. Urvaste kihelkonnakooli, kuid 1899. a. algusel oli ta sunnitud säält lahkuma: isa ei jõudnud

tasuda kooliraha. Tuli veeta terve aasta kodus, tehes vahepeäl asjatuid katseid eksamiga pääseda Võru linnakooli. Isa oli nimelt vahepeäl Liinamäelt, kui väike venekeeleoskaja, lahti saanud ja Võrru elama asunud. Tal tuli, juba vanemas eas mehena, oma perekonnale hakata ülalpidamist hankima rändraamatukaupmehena, tehes vahel ka fotograafi tööd, sest tol ajal ei kuulunud vallakooli õpetajad pensioniseaduse alla. Pärastpoole aitas ka Volrad isal suviti raamatuid müütada, ja nii ta käis, raamatupamp seljas, terve Võrumaa läbi.

1900. aasta alguses pääses M. Võru linnakooli. Vanem vend Nikolai oli selleks ajaks jõudnud linnakooli kursuse lõpetada ja Võru renteis koha saada, nii et perekond neil aastail, 1900—1905, karjuvat puudust ei tundnud. Kooliraha tasumisega aga oli ka siin tegemist. Kooli juures oli küll olemas kehvematele õpilastele abiandmise selts, kuid millegi pärast ei antud säält Volradile toetust, ja ta pidi nädalaid veetma kodus, kuni isa kooliraha tasus. Seesama selts tasus aga järjekindlalt iga aasta kooliraha ühe lesknaise ainsa poja eest, kellel oli turu ääres Võrus suur maja.

Tuleb veel märkida, et terve Mikkelsaarte perekond oli Võrus elades Pihkva linna kodanikud: Pihkvas oli isikumaks madal, Võrus kallis. Räägiti tol ajal, et pool Võru linna on „Pihkva linna prii“.

Linnakoolis Volrad esimestel aastatel just väga kõvasti ei õppinud. Ta oli, vastavalt oma vanusele, õige palju lugenud ja talle piisas sellest, mida ta kuulis tunnil õpetaja ja teiste õpilaste suust. Tuupis vaid vene keelt. Matemaatikatunnid aga olid talle päris naudinguks, eriti pärast seda, kui need tunnid, eeskätt geomeetria, läksid koolijuhataja Floru kätte õpetada. See kreeka päritoluga väikevenelane ei armastanud tundideks just eriti ette valmistuda, püüdis tundidel lasta õpilastel endid oma tarkusega jõuda välja matemaatiliste tōdedeni, ja Volrad oli niisugustel tundidel alati üks esimesi sõnavõtjaid. Arvatavasti olid need matemaatikatunnid, koos isa juures nähtud tundidega, ka üheks tōukeks sellele, et M. pärastpoole püüdis oma matemaatika-õpperaamatuis panna õpilasi nii tōõle, et nad, õpetaja juhatusel, ise jõuaksid ühe või teise matemaatilise tōe juurde.

Neil linnakooliaastail algas Volrad ka oma seltskondlikku tegevust. Võtnud eeskuju isalt, kes oli Liinamäel karskusseltsi „Veenus“ asutaja ja kandvam eestseisuse liige hulga aastaid, laulukoori juhataja, kõnepidaja tähtsamail juhtudel, — asutas Volrad 1903. a. sügisel linnakooli teise klassi õpilaste seas salajase seltsi „Tammula“ kirjanduse lugemiseks, eesti keele ja meele õppimiseks. Seltsi liikmeid oli 10—15 ümber, koosolekuid peeti harilikult nädalas kord kas Mikkelsaarte pool Matsi sauna juures või mõne teise õpilase pool, kus saadi segamata koosolekut pidada. Koosolekute kohta peeti protokolle, koosolijad kanti sinna sisse varjunimedele all. Neil koosolekuil loeti ka ajalehti, nagu „Olevik“,

„Postimees“, neid sai V. maksuta, sest ta saatis neile Võrust sõnumeid „Täisratta“ varjunime all. Innukamaiks selle seltsi tegelasiks olidki Volrad M. ja Jaan Jaason, kelle vend Juhan oli aktsiisiametnik, hoolas „Kandle“ tegelane ja isamaalane; Jaasoni kaudu sai õpilaste selts endale lugeda tolle aja uuemat eesti kirjandust.

Samal kooliaastal (1903/04) tuli Volradil õige tihti kokkupõrkeid koolijuhatajaga. Teatavasti valitses tol ajal koolides mitte ükski vene keel, vaid ka vene meel. Võru linnakoolis püüdis koolijuhataja eriti igal hääil ja halval juhul rõhutada venelaste üleolekut ja eestlaste saamatust. Niisugune jutt klassis algas mõnikord kas sellest, et koolijuhataja kiitis vene rahvalaule või tõi ajaloo tunnil näite, et sõna Valk on tuletatud vene sõnast „volok“, — siis esines Volrad kohe vastuväitega. Need vastuväited olid alati nii asjalikud, et koolijuhataja nende vastu suurt vaielda ei saanud, ähvardas vaid tarvitada ükskord oma koolijuhataja võimu, kui „drjannõe maltšiški“ vait ei jää. Eriti pikalt ja laialt vaieldi sarnaste küsimuste üle laulutundidel, mistõttu laulust koolis suurt välja ei tulnud.

1904. aasta sügise poolel hakkas Volrad kõvasti õppima. Ta tegi jõulu ajal eksami kooli eelviimasest klassist viimasesse ja lõpetas 1905. a. kevadel linnakooli kursuse. Sügisel astus ta Tallinna Katariina linnakooli juures töötavaile algkooliõpetajaid ettevalmistavaile kursusile.

Kuna kodust talle suurt toetust ta õppimise jätkamisel anda ei saadud, siis tuli tal Tallinnas võidelda õige suure puudusega. Korteriküsimusest sai ta sel teel üle, et koolijuhataja lubas tal magada kooliruumides, kuid söögiküsimus oli raskem lahendada; õigemini ta lahenes umbes nii, et tuli läbi ajada tüki rukkileivaga ja klaasi teega. Töötada aga tuli kursustel palju, püüti võimalikult palju ühe aastaga läbi võtta. Kõik see mõjus halvasti Volradi tervisele. Juba Võrus oli tal 1904./05. kooliaastal, kui ta jõulu ajal läks üle linnakooli V klassist VI-sse, märgata tervise halvenemist; Tallinnas tuli aga töötada peaaegu kõik aeg üle jõu. Aga 1906. a. kevadeks jõudis ta siiski lõpetada kursused algkooliõpetaja kutsetunnistusega. Vaatamata nõrgenenud tervisele, vaatamata kodus valitsevale puudusele astus ta sügisel võistluseksamiga Peterburi õpetajateinstituuti, et viia lõpule Tallinnas algatud ettevõtte — saada õpetajaks, niisuguseks õpetajaks, kes „ka midagi suudab ära teha.“

Õpetajateinstituudis tuli esimesel aastal jälle võidelda puudusega nagu Tallinnaski. Ka põdes ta siin juba esimesel aastal läbi kõhutüüfuse. Järgmisel aastal sai ta kroonu abiraha osaliseks (umbes 20 rubla kuus), mis koos enda teenitud juhuslikkude rubladega võimaldas temal instituudi kursuse enam-vähem korralikku lõpetamist 1909. a. kevadel. Armsamaks aineks oli tal ka instituudis matemaatika, võib-olla ka tänu sellele, et seda ainet õpetas sääl säärane mees, nagu Roitman, kes julges juba 1907. a. välja tulla oma töökooli põhimõttel koostatud geomeet-

ria kursusega keskkoolidele (gümnaasiumidele), missugust katset tolleaegsed matemaatikud nimetasid meeletuseks. Teisi aineid ta õppis vaid niipalju, kuipalju oli tarvis, et kooli lõpetada.

Seltsielust võttis ta Peterburis täie innuga osa, Peterburi Eesti Seltsis oli ta vähemalt viimasel instituudis viibimise aastal täiesti „oma inimene“.

1909. a. sügisel määrati M. kui kroonu stipendiaat Riia õppekonna-valitsuse poolt Kuramaale Jaunjelgava (Friedrichstadi) linnakooli õpetajaks. See oli tol ajal nii pruugiks, et eestlased saadeti Lätimaale, lätlased Eestimaale õpetajajaks. M. ei tahtnud määramisega küll leppida, kuid stipendiaadina tuli olla kohaga rahul, liiatigi kui õpperingkonna kantseleis lohutati, et järgmise kooliaasta algusel võib asja parandada.

Enne Jaunjelgavasse kohale asumist abiellus M. algkooliõpetaja Emma Ruusaga, pärit Vana-Laitsna Vungilt.

1910. a. sügisel õnnestus M. saada koht Haapsalu linnakoolis. Juba esimesel aastal hakkas M. Haapsalus osa võtma linna eesti seltskonna elust laulukoori juhina, näitejuhina jne. Erilise innuga töötas ta karskusselts „Kungla“ juures, abikaasaga kahekesi, viimase käes oli nimelt karskusaate propageerimine nooremate seas.

Kuna „muulastest“ õpetajad kolmes Balti kubermangus olid kõik aeg ülemuse erilise valve all, siis ei võinud M. seltskondlik tegevus Haapsalus jääda kauaks tähele panemata. 1913. a. kevadeks oli asi arenenud nii kaugele, et kuberner Korostovetsi nõudel tuli Riia õppekonna-valitsusel otsida M. teine koht, väljaspool tolleaegset Eestimaa kubermangu, kuigi õpperingkonna-valitsuse poolt M. koolitööd Haapsalus hinnati küllalt kõrgelt; õpperingkonna kuraator Prutčenko jäi ta tööga revideerimiskäigul väga rahule.

1913. a. sügisest päale algas M. tööd uues kohas, Valga linnakoolis — siis juba kõrgemas algkoolis. Selle kooli juures töötasid algkooli õpetajate ettevalmistamise kursused. Neil kursustel hakkas M. õpetama matemaikat ja matemaatika meetodikat. Et tunde oli Valgas rohkem kui Haapsalus, linn oli suurem ja Tartule kui tolleaegsele Eesti vaimuelu keskusele lähemal, siis Valka üleviimist võeti perekonnas ametikõrgendusena. Seltskonnatöö jaoks jäi Valgas vähem aega, ka sundisid endiste aastate kurvad kogemused meest rohkem ette vaatama. Koolitöö alal leidis M. otsekohene ülemus, rahvakoolide direktor Rucki, õige varsti, et Valka on tulnud andekas õpetaja, ja see õpetaja saadeti õige pea algkooli õpetajate suvekursustele matemaatika meetodikat lugema. Nii oli M. 1915. a. lektoriks Võrumaa algkooliõpetajate suvekursustel.

Valgas algas M. ka oma esimese kooliraamatu kirjutamist. 1912. a. muudeti Venemaa linnakoolid kõik kõrgemateks algkoolideks, neile koo-

lidele koostati uued õppekavad, ja M. asus koostama geometria õpperaamatut, mis vastaks uutest kavades ülesseatud nõuetele. Raamat kasvas välja tegelikust koolitööst, kontrolliti õpetajate kursuste proovitudidel ja ilmus vene keeles Peterburis „Učebnoe Delo“ raamatukaupluse kirjastusel 1916.—1917. a. Et Venemaal algas revolutsioon ja lõppes ühenduski Peterburiga, siis selle raamatu menu M. ise näha ei saanud. Pärastpoole, 1920. a. paiku, kandusid Venemaalt optantide kaudu teated kodumaale, et Nõukogude-Vene võimud trükkida M. raamatut väljaanne väljaande järele ja kiidelda veel päalegi, et raamat olla koostatud „kuulsa Saksa töökooli professori Mikelsäre“ poolt. Vist alles 1926. või 1927. a. suvel maksid venelased selle raamatu eest M-le ka väikest honoraari.

1917. a. kevadel, Vene revolutsiooni algpäevil, nimetati M. Riia õppe-ringkonna-valitsuse poolt Tartumaa II ringkonna rahvakoolide inspektoriks venelase Svetčnikovi' asemele. Määramine oli ette valmistatud õpetajate poolt, kes tundsid M. õpetajate suvekursuste ajast. See nimetamine viis M. Tartu, kus tuli töötada tol äreval ajal mitte niipalju rahvakoolide inspektorina, kuipalju just haridustegelasena, võttes osa igasugustest koosolekutest ja nõupidamistest nii Liivimaa rahvakoolide direktiooni kui ka Tartu linna ja vahel terve Eestimaa rahvahariduse, vahel ka poliitiliste küsimuste lahendamisel. Ka õhutas M. 1917. a. õpetajate organisatsioonide loomist Võrus, Valgas ja mujal. E. Õ. Liidu juhatuse liikmeks oli ta aastail 1917—1919. 1917. a. lõpul jäi M. inspektoriametist järele vaid paljas nimi, sest enamlased kaotasid selle ameti.

1917. a. suve veetis M. perekond Antslas ja Liinamäel, ise ta elas Tartus, käies vahetevahel ka Võrumaal perekonna juures. Ühel niisugusel käigul valiti ta Liinamäe valla maatameeste esindajana (valijamehena) Võrru Maapäeva saadikuid valima. Võrus valiti M. Maapäeva Võrumaa maatameeste saadikuks. Maapäeva tööst võttis M. osa kuni selle laialiajamiseni enamlaste poolt 15. novembril 1917. a. Laialiajamise juures sai M. koos J. Tõnissoni, vist ka J. Vilmsi ja teistega, rängalt peksta hullunud Tallinna tööliste ja sõdurite poolt. Ta pääses surmast päris ime läbi, kuid tema nõrgale tervisele andis see juhtum parandamatu hoop. M. ise rääkis nii mitu korda, et „seltsimeestelt“ saadud hoobid Toompeal viivad ta enneaegu hauda.

Ärevatel ja korralagedatel aegadel 1917. a. lõpust 1918. a. lõpukuu-deni oli perekonna ülalpidajaks M. abikaasa Emma, kes võttis omale algkooliõpetaja koha. M. ise palgalist kohta ei olnud.

Oma sunnitud puhkuse ajal püüdis M. anda välja kasvatusliku sisuga lendlehte, et selgitada tol äreval ajal rahvale kasvatusküsimusi, eriti toonitada aga rahvusliku kasvatusel tarvidust. Ilmuda sai vaid üks number „Kasvatuse lendleht nr. 1“ (hind 15 penni). 1918. a. suvel, mil

see lendleht ilmus, oli võimalik teda levitada vaid ilmumise kohas (Tartus), kaugemale viimiseks oli igalpool Saksa okupatsioonivõimude müüres. Loomulikult säärane lendleht tõi autorile ainult kahju. Samal suvel andis M. välja veel ühe raamatu „oma kulu ja kirjadega“, nimelt „Väikeste tõlgi“ saksa-eestikeelse tekstiga. Sel raamatul oli harukordselt hää menu. M. rääkis pärastpoole tihti, et „Väike tõlk“ olla olnud ainuke toode tema loomingu, mis enese ka tõeliselt ära tasus...

1918. a. sügisel, kui Päästekomitee algas tegevust ja moodustati Vabariigi Valitsus, kutsus tolleaegne haridusminister Peeter Pöld M. tööle haridusministeeriumi. Haridusministeeriumis püsis M. ametis mitmesuguste nimetuste all, nagu riigikoolinõunik, haridusministri abi, haridusnõunik, kuni enda surmani 5. märtsil 1930. a.

F. V. Mikkelsaare töös haridusministeeriumi juures võis algusest päälle tähele panna kindlaid sihtjooni, mille järele ta kõik aeg püüdis töötada ja Eesti hariduselu juhtida. Ta lapsepõlve kodu, esimene kool isa juhatusel, õpetajate kursused ja Peterburi õpetajateinstituut tegid temast Pestalozzi järelkäija, mispärast tema arusaamise järgi töö Eesti koolis võis olla rajatud ainult töökooli põhimõttele. Saanud küllalt vintsutada ühest koolist teise üleminekul seetõttu, et üks kool ei tunnustanud teises tehtud tööd, jäi tema ideaaliks koolielu korraldamisel ühtluskool. Ja tulise isamaalasena pani ta oma lühikesel töötamise ajal terve oma mõju maksma, et päästa Eesti kool saksa ja vene keelest ja meelest (ideoloogiast). M. ajal haridusministeeriumis väljatöötatud seaduse-elnõud, määrused, korraldused on kõik kantud ühest üldisest mõttest — kõik õppiva, areneva lapse hääks, tema töökoorma kergendamiseks, teadmiste hõlpsamalt kättesaamiseks, silmaringi laiendamiseks. Tuuakse algkooli õppekavadesse kodulugu, joonistamine, „saviõppus“; viiakse läbi 6-kl. sunduslik algkool; antakse uute algkooli õppekavade koostamine veendunud töökooli põhimõtte pooldaja kätte (J. Käis); seminaridest tehakse aegamööda töökooli põhimõtet omaks pidavate noorte õpetajate taimelavad. Ainult inglise keele võitu Eesti koolis esimese võõrkeelena ei saanud ta näha, kuigi sõdis selle asja eest kõik aeg esirinnas: liig vana ja kindel oli kõigil usk saksa keele õndsakstegevusesse... Ja kui ükskord hakatakse kirjutama meie haridusministeeriumi kroonikat (ajalugu), siis kindlasti pannakse tähele ka seda asjaolu, et haridusministeeriumi töö on olnud Vabariigi esimestel aastatel enam-vähem sirgjooneline, ilma suuremate murranguteta: vana töömehena M. pidas tol ajal ministeeriumis „joont“, kui ühed ministrid tulid, teised läksid. Ning nende ministrite auks peab ütleva, et nad ei seganud palju M. ta töös.

Tööd aga oli ministeeriumis esimesil päevil, veel esimesil aastailgi palju, tuli ju kõik alles algatada, muretseda, rajada. Hariliku kabinetitöö ja igasuguste projektide kaitsmise kõrval tuli tal veel palju

aega ja tööjõudu kulutada koolide revideerimisele, sest paljudes maakondades ja linnades puudusid esialgu koolinõunikud. Neist esialgseist koolide revideerimisist oli M. jutustada õige hää hulk päris lõbusaid lugusid. Sellele tööle püüdis ta saada endale abiks sobivaid isikuid, tihti ise „auku pähe rääkides“ neile, kes ei tahtnud pakutud kohta vastu võtta. Neil revideerimiskäikudel tuli kohtadel selgitada uut suunda koolipoliitikas, selgitada ühtluskooli tarvidustki meil ja lõpuks — teha juurdلusi: algava vabariigi värske kodanik oli väga väle kaebama oma rahvavalgustajate pääle...

Et saada õiget pilti M. töökoormast ja mõõta õige mõõdupuuga tema tehtud tööd Eesti Vabariigi kooli loomispäevil, ei tohi lasta meelest üht asjaolu: kõik see aeg, mil töö ministeeriumis päris kees, mil ta kirjutas õpperaamatuid, kaitses tihti veel pääle kõige selle kooli ja ta õpetajaid ajakirjanduses kallalekippumiste eest, oli ta haige, nimelt kopsuhaige, juba 1911. a. alates. Haiguse põhjustajaks olid rasked majanduslikud olud õppimise ajal ja, võib-olla, ka pärivus, sest vanem venn ja õde surid ka võrdlemisi noorelt tiisikusse. 1912. a. suvel käis M. Saraatovi mail ennast kumõssiga arstimas, tuli säält tagasi kosununa, kuid 1917. a. tema kallal tarvitatud vägivald Maapäeva laialiajamisel, teenistuseta olek enamlaste ja okupatsiooni ajal, perekonnast lahus elamine, sellest tingitud mure omaste pärast jne. tõid haiguse uuesti tagasi. Juba 1921. a. oli ta täiesti haige inimene, kuid veel täis tööindu. Oma lühikesed puhkeajadki kasutas ta selleks, et viia lõpule tööd, mis jooksva ministeeriumi töö juures olid jäänud laokile, või jälle kasutas ta seda puhkeaega reisiks välismaale, et õppida säält ja leida lahendust ühele või teisele igapäevases töös üles kerkinud küsimusele. Nii käis ta 1922. a. Ameerikas, 1923. a. Viinis, Zürichis, Roomas; Itaalias oldud ajast tarvitas ta seekord osa aega juba oma haiguse ravimiseks, ja järgmisel aastal, 1925. a., oli ta paar kuud Saksamaal, Schwarzwaldis. Järgmistel, 1925., 1926., 1927. aastatel oli ta talve alguses Meranos, Arcos ja Nervis Itaalias, kust 1925. a. õige haigena tagasi tuli, kahel järgmisel aastal aga enam-vähem paranenuna. Kahel viimasel eluaastal veetis ta oma puhkeaja, talve esimestel kuudel, mööda Pürenee mägedes asuvas Argelès Gazost'i sanatooriumis. Kõigil neil välismaal viibimistel oli ta igalpool vaatamas ja nägemas ka külastatavate maade kooliolusid; igal aastal oli tal ikka jälle midagi huvitavat nähtud, tähele pandud, mida kõlbaks meilgi tarvitada.

Kuid haigus ei raugenud: niipea kui ta jõudis koju, tuli ennast jälle kõvasti rakendada tööle, tuli teha sõite maalegi, kus õige tihti sai külmetada, ja see kõik ei andnud mahti kopsul võitu saada haigusest. Ta ise oli kindlas usus, et ta haigusest võidu saab, kolis 1924. a. Tallinnast ära Pääskülla elama, alistus täiesti abikaasa (pr. Naadi) poolt kodus sisseseatud sanatooriumi korrale, käis täpsalt arstide poolt

antud juhtnööride järgi nii töös kui puhkuses, kuid tervist see enam tagasi ei toonud. Viimasel kahel eluaastal mõjus ta tervise pääle ka see asjaolu, et haridusministeerium muutus poliitiliste parteide võitluse tallermaaks, asuti lõhkuma ja ümber tegema just seda, mida M. oli teinud sääl oma elutööna. M. traagika seisis selles, et tema eesmärgiks oli tuntud Pestalozzi „maja“ alumise ja keskmise korra elanikkudele võimaldada pääsu ülemisele korrale; kuid just isikud, kes ise suuri vaevu omal ajal olid pääsenud keskmisele või ülemisele korrale, hakkasid talle ihust-hingest vastu töötama, alumisel ja keskmisel korral olijaist räakimata...

Aastail 1924—1929 koostas M. algkoolile matemaatika õperaamatu, igale klassile ühe ande. See raamat on kirjutatud poolteise tunni viisi igapäev, rohkem ei lubanud arst töötada.

Ja 5. märtsil 1930. a. teatas raadio õhtuste päevauudiste seas, et „Taagepera sanatooriumis suri haridusnõunik ja haridusministri abi Friedrich Volrad Mikkelsaar.“

See ei taha veel olla F. V. M. päris elulookirjeldus, selleks on see väga varajane. Väga värsked on veel need jäljed, mis ta jättis meie kooli arenemisteele; meie ise oleme tema kaasaegsetena, võib-olla, liiga subjektiivsed tema töö hindamiseks. Siin on katsutud vaid tuua esile faktilist materjali, et tasandada teed tõsisele M. eluloo kirjeldusele, mis sünnib kindlasti alles pärast meid. Ja et see sünnib, selles pole kahtlust: M. poolt esiletoodud ideed hakkavad viimastel aegadel jälle e d a s i liikuma.

V. HORM

Eesti Õpetajate Liit 1917—1937

I. Õpetajate ühinemispüüete algeid.

Kui Eesti kooli ajalugu ja vanust võib arvutada sadade aastatega ja meil tänapäev veel säilinud on maakoolegi, mis võivad tagasi vaadata 150, 200 ja isegi rohkem aastaile, siis meie õpetajate kutselise liikumise ajalugu on hoopis noorem.

Esimesi eesti õpetajate ühinemispüüdeid kohtame küll juba möödunud sajandi keskel seoses ärkamisajaga. Kitsamais ringkonnis kaaluti siis juba, kuidas teostada emakeelset kasvatust rahvuslikus meeles, kuidas tõkestada koolide kaudu saksastamist jne. Ei puudunud ka äratundmist, et kool on liialt takerdunud piibliloosse ja katekismusesse ja et

puht usuõpetuslik kool tuleb muuta rahvakooliks, mis annab avaramat elutundmist. Need avaramad tuuled tungisid ka õpetajaskonda. Viimane oli senini olnud kirikuõpetajate ja mõisnike sõnakuulelik teener, kelle käest peale alandlikkuse oma mõlema ülemuse vastu nõuti samuti esijoones piibliloo, katekismuse ja kirikulaulu tundmist.

Ärksamad õpetajad järgnesid rahva keskel tõusnud ärkamisajategelaste üleskutsele, kelledest eriti silma paistis C. R. Jakobson. Juba 1870. a. Helmes ja Tarvastus peetud haridustegelaste koosolekuil tärkas koosolejate seas mõte asutada „koolmeistrite selts“. Selle mõtte algatajaks tuleb pidada C. R. Jakobsoni, kes oli veendunud, et õpetajad peavad ühinema vastukaaluks kirikuõpetajate ülevõimule. Kuid tolleaegne poliitiline olukord ei võimaldanud ometi kavatsuste teostamist: kooliõpetajate-seltside põhikirjad jäid kindralkuberneri „kalevi alla“.

Veendunud, et ühinemispüüdeid ei saa teostada õpetajate puhtkutseühingute näol, otsib ärganud õpetaja kaudsemaid teid. Tegeldakse innukalt igasugu karskus-, laulu- ja muusika- ning isegi põllumeesteseltsides. Õige ohtralt koondus õpetajaid Eesti Kirjameeste Seltsi ümber, mis tegevust alustas 1872. aastal. Juba järgmisel, s. o. 1873. aastal moodustavad rahvakooliõpetajad Seltsis arvukaima pere: 84 liikmest on 39 rahvakooliõpetajat, neile lisandub veel 6 ülemkooliõpetajat. 1882. aastal, mil Seltsi liikmete arv oli tõusnud juba 1135-le, oli rahvakooliõpetajaid nende hulgas 262 ehk 23,1%. 1876. a. asutati Seltsi juures koguni eriline „kooliõpetajate osakond“, mis aga mõne aasta järele likvideeriti. Seltsis peeti sageli ka pedagoogilise sisuga kõnesid ja toimetati trükki rohkesti eestikeelseid kooliraamatuid. Kutseküsimusi Seltsis siiski ei arutatud. Venestuse surve suurenemisega suleti ka Eesti Kirjameeste Selts.

Mida selgemini õpetajaskonnas ilmnisid lähenemispüüded, mis, tõi küll, kandsid veel väga ebamäärast ilmet, seda enam püüti õpetajaid üksteisest eraldada, takistades kõigiti nende kokkutulekuid.

Ometi leiti viimaks koht, kust rinne läbi murti. Möödunud sajandi viimasel aastakümnel avaldas Vene haridusministeerium korralduse, millega võimaldati õpetajaile korraldada vastastikust majanduslikku abiandmist ja selleks asutada seltsi. Sellega tahtis riik vabaneda tööjõuetuile, haigeile ja elatanud õpetajaile pensioni maksmisest. Kuid sedagi tegevust võidi arendada koolivalitsuse valju järelevalve all. Seda võimalust ühinemiseks siiski kasutati. 1890. a. tekkis näit. Türi kihelkonna õpetajate vastastikune abiandmise selts, hiljemini ka mujal Liivimaal ja Eestimaa. Ulatuslikum neist oli 1903. a. asutatud Eestimaa Rahvakoolide Õpetajate Vastastikune Abiandmise Selts. Samasugune seltsi asutasid Viljandimaa õpetajad 1908. a., Tartumaa õpetajad aga alles 1914. aastal.

Põhikirja kohaselt oli nende seltside eesmärgiks küll aineiline abi-

andmine, kuid see ei takistanud samal ajal teotsemast ka vaimse „abiandmise“ alal: selgitati õpetajate õiguslikku olukorda, algatati edasiharimiskursuste korraldamist, asutati raamatukogusid ja soetati neisse isegi pedagoogilise sisuga kirjandust ja tasandati nii teed ja tehti pinda uuendustele.

Suure-Jaani abiandmise seltsis näiteks peeti 3 aasta jooksul (1911—1914) 18 üldkoosolekut 15 referaadiga, anti 5 näitetundi, arvustati õppe- raamatuid ja kaaluti „muid kooliellu puutuvaid küsimusi“. Tegutseda tuli suurima ettevaatusega. Üks õpetajateseltside tähtsamaid tegevus- alasid, mis pärit juba varematest aegadest, oli kihelkondlike lastepäe- vade korraldamine, mida enamikus ühinguis jätkatakse tänapäevalgi veel. Lastepäevad ja nendele ettevalmistused viisid õpetajaid kokku ühi- seiks üritusiks, kasvasid ühistunnet õpetajate endi ja lastevanemate vahel, mispärast neile tänapäevalgi veel suhtutakse laiemate ringkon- dade poolt väga sõbralikult.

„Kooliõpetajate ühisusi“ õhutati asutama ka tollaegses ajakirjan- duses. Mainigem näiteks praeguse riigivanema K. Pätsi poolt „Teata- jas“ 1904. a. avaldatud artikleid, mis hiljemini ilmusid eriraamatu- kesena päälkirja all „Kooliõpetajate ühised“.

1905. a. revolutsioonilt loodeti sellesse olukorda põhjalikku pööret. Mitmel pool võtsid õpetajad õige aktiivselt osa rahvakoosolekuist. Peeti ka omavahelisi koosolekuid. Tartus otsustati ellu kutsuda õpetajate selts, valiti ajutine juhatus, telliti pitsatid. Kuid karistussalkade ilmu- misel põletati protokollid ja põhikirjade kavandid ning maeti pitsatid maa alla. Kõik jäi jälle pikemaks ajaks endisele alusele. Vähemalt väliselt.

Abiandmisseltside tegevuse ajajärgu katkestas järsult Maailma- sõda. Kuid teatud alus ühistööks oli loodud. Pind oli seemendamiseks kohe.

II. Eesti Kooliõpetajate Keskliit 1917—1919.

1917. aasta kevad saabus suure vabastajana.

Märtsirevolutsioon paiskas eest enamiku tõkkeid. See, mis ligi pool- sada aastat pulbitses katte all, leidis nüüd avaraid endateostamise või- malusi eest. Neid võimalusi rutati kasutama. Õpetajateseltse ja ühin- guid tekkis otse kobaras. Nii pidasid asutamiskoosolekud Valga Õpe- tajate Selts — 20. märtsil 1917. a., Tallinna Õpetajate Selts — 25. märtsil, Tartu Õpetajate Selts — 28. märtsil, Virumaa Õpetajate Selts — 6. aprillil, Viljandimaa Õpet. Liit — 23. aprillil, Võrumaa Õpet. Liit — 24. aprillil, Pärnumaa Õp. Liit — 11. mail s. a. jne. Seoses maakond- like liitude loomisega tekkis vajadus ülemaalse koondise järele. Huvi- taval kombel tekkis keskliidu loomise mõte ühtaegu nii Tartus (28. märtsil), kui Tallinnas (29. märtsil). Ja 7., 8. ja 9. aprillil Tartus

õpetajate poolt kokku kutsutud ülemaalisel rahvaharidusekongressil tehti Tartu Õpetajaile ülesandeks välja töötada keskliidu põhikiri ja kokku kutsuda oragnisatsioonide koosolek Rakverre 27. maiks.

27. (vana kal. järgi 14.) mail 1917. a. Rakveres peetud koosolekul 4 õpetajateseltsi ja 5 õpetajateliidu esindaja, kokku 20 asemiku poolt võetigi vastu põhikiri ja tunnistati asutatuks „E e s t i K o o l i õ p e t a j a t e K e s k l i i t“, mille eesmärgiks seati: 1) luua demokraatlisel alusel seisvat omapärast Eesti kooli, kanda selle mõtet laiematesse kihtidesse ja võita temale pinda õiguslikuks olemiseks; 2) kaasa aidata Eesti noorsoo kasvatusesele ja rahvahariduse laialilaotamisele väljaspool kooli; 3) soetada haritud, õiguslikult ja majanduslikult kindlustatud Eesti kooliõpetajate ühiskonda.“

Keskliidu asukohaks määrati Tartu. Esimesse juhatusse valiti: P. Pöld, M. Reinik, V. Tamman ja M. Kampmann-Kampmaa — Tartust, J. Annusson ja E. Martinson-Murdmaa — Tallinnast ning F. V. Mikkel-saar — Valgast.

Millises meeleolus toimus Rakvere koosolek ja Liidu asutamine, selle kohta kirjutab Liidu esimene esimees prof. P. Pöld „Kasvatuses“ nr. 7 — 1927 Liidu 10-a. tegevuse puhul:

Eesti Õpetajate Liidu juhatus 1936./37. a. Istuvad (vasakult): K. Neumann, laekur J. Unt, abiesimees A. Roos, abisekretär H. Ennemuist, abiesimees J. Rummo, sekretär V. Horm, G. Ollik. Teises reas: P. Raudsepp, J. Söödor, H. Rajamaa, S. Schilling, V. Peet, A. Kallion. Kolmandas reas: T. Algma, A. Ruut, J. Tamm, P. Algma. Paremal nurgas: esimees E. M u r d m a a, vasa-kul J. Tork.

„See üksmeel... Elati tundes, et mis on kujunenud möödapääsematuks tarviduseks aastakümnete jooksul, paratamata pidi siis teostuma. Oldi ainult täidesaatjad, kellele ajalugu oli ülesande kätte juhatanud ja kellele ülimaks käsuks oli hoolt kanda, et asutatav Liit iga-pidi õnnestuks ja edujõulisena püsima jääks. Ei saa ütelda, et kogu ühtlasest ollusest oleks koosnenud. 20 asemiku hulgas oli isikuid, kes erinesid teravasti ilmavaateliselt kui ka poliitiliselt. Kuid siin ei olnud neil vastoludel aset. Isegi vana „vaen“ Tallinna ja Tartu vahel, mis muidu „ülemaalistes“ ettevõtetes nii sagedasti esile kerkis, vaikus, kui küsimusele tuli Liidu juhatuse asukoht...

Ja laulud... Olime unustanud, mis seisab meie seljataga, et asume endiste sundijate kantsi jalal. Elasime puhtas kevade ja rahvusliku uuestisünni rõõmus. Tundsime olevikku tema uudsuses ja rikkuses. Laul järgnes laulule. Ei tahtnud temal lõppu olla. Viimati manitses ärasõidutund lahkumisele.

Nii astus ellu Õpetajate Liit.“

Keskliidu esimesed tegevusaastad möödusid erakordse hoo ja pinge tähe all. Kohe alguses püstitati terve rida uusi põhimõtteid. 1917. aastal korraldati isegi 2 ülemaalist kongressi, 1 õpetajatepäev ja 2 Liidu asemikekogu koosolekut. Kuid veelgi enam peeti koosolekuid kohtadel. Uue kooli loomise palavik oli vallutanud õpetajate tööväe.

Esimesel ülemaalisel rahvahariduse kongressil, mis peeti umb. 300 õpetaja ja haridustegelase osavõtul 7.—9. aprillil Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi algatusel, kuid Tartu Eesti Õpetajate Seltsi tegelikul korraldusel, võeti vastu rida tähtsaid otsusi, milledest olgu nimetatud:

1. Ühelegi ametikohale, millel rahva elu kohta mõju, ei tohi pääseda isikud, kes rahva keelt, hingeelu ega eluolu ei tunne.

Ajaviitmata kõrvaldada need rahvakoolide direktorid ja inspektorid, kes oma tegevuses end tsarismi teenritena näidanud.

2. Kõik õppeasutused käigu ühise Eesti koolivalitsuse alla, mis on vastutav ainult maa saadikutekogu ees.

3. Algkool olgu kõigile maksuta. Kehvematele õpilastele muretsegu kohalik koolivalitsus õppetarbeid. Vaimliselt mahajäänud, vigastele ja kõlbliselt rikutud lastele kutsutagu ellu eriõppeasutused.

4. Kõigis algkoolides alaku õpetus 10. aprillist 1917. a. emakeeles; järgmisel õppeaastal aga alaku õpetus emakeeles tingimata kõigis kõrgemates algkoolides, progümnaasiumides ja, kus võimalik, ka keskkoolides.

Teine õpetajate ülemaaline kongress peeti samal aastal 20.—23. juunini Tartus „Vanemuise“ saalis — nüüd juba Kooliõpetajate Keskliidu korraldusel, kuigi ka seekord rahvahariduse kongressi nime all. Osavõtjaid oli üle 300 õpetaja. See kongress oli pühen-

datud peamiselt koolitöö sisemise korralduse küsimustele. Arutati ka kooli ja kiriku vahetõrget, õppeainete käsitusviise ja õpetajate sõjalises oludes viletsaks muutunud majandusliku seisukorra küsimusi.

Lähtudes kongressi otsustest, koostas Liidu juhatus eesti koolikorralduse põhijooned. On märkimisväärne, et samad sihid on jäänud praegugi meie koolikorralduse alussambaiks. Olgu näit. nimetatud tähtsamad:

1. Meie kool olgu emakeelne.
2. Meie kool olgu demokraatlik (ühtluskool).
3. Meie kool põhjenegu parimail kasvatusteaduslikel aluseil.
4. Meie kool olgu vaba igasuguste poliitiliste ja muude kõrvaliste ülesannete täitmisest ning endise aja iganenud pärandusest.
5. Meie kooli juhtigu vaba, hästi ettevalmistatud ja oma kutses alaliselt edasiarenev õpetajaskond.

Nende sihtide eest tuli aga pidada ränka võitlust. Tolleaegsele vene kooliülemusele olid need nõuded täiesti vastuvõetamatud. Kuna koha-pealsed võimud tegid takistusi igasugustele uuendustele, läkitati mitmel korral saatkondi Peterburgi haridusministri juurde märgukirjadega. Samuti võeti osa esindajate kaudu ülevenemaalistest õpetajatekongressidest, kus üles astuti südilt vähemusrahvuste koolide õiguste eest.

Samal ajal arenes vilgas tegevus kohtadel. Rõhuv enamus algkooli läks üle emakeelsele õpetusele. Tallinna ja Tartu õpetajateseltside juures töötati välja uued algkooliõppekavad. Peeti edasiharimiskursusi, koosolekuid, mis olid sageli õige kõrgelennulised ja sõnarohked.

Uue olukorra sellesse ülesehitustööse tõi enamlik riigipööre 1917. a. oktoobris. Kuid õpetajaskond ütles ka sel ajal julgelt oma arvamise 29. ja 30. detsembriks kokku kutsutud õpetajatepäeval, kus hukka mõisteti igasugune vägivallavalitsus ja vastu võeti järgmine tähtis resolutsioon:

„Eesti kooliõpetajate päev leiab, rahvaste enesemääramise põhimõtet aluseks võttes, et Eestimaa rahvas ainuõiguslik on oma tulevase poliitilise seisukorra kohta otsust tegema ja enese saatust määrama. Kõige soovitamaks enesemääramise vormiks tunnistab kooliõpetajate päev Eesti poliitilise iseseisvuse, mis rahvusvaheliselt garanteeritud, kusjuures Eestile võimalus avaneb üht või teist poliitilist ühendust luua teiste rahvaste ja maadega. Tulevane Eesti Asutav Kogu, mis rahva vabal valimisel kokku astub, on ainukene täisõiguslik ja täisvõimeline Eestimaa rahva esitus, millele vaba tegevust ükski muu võim ei tohi takistada.“

Veel raskem kui enamlaste surve, oli järgnev okupatsiooniaeg. Õpetajateorganisatsioonidel keelati tegevus ja neid ähvardas isegi lõplik sulgemine. Tegevust tuli osaliselt jätkata isegi pööranda all. Nii näiteks liikus Lõuna-Eestis ringi Liidu tegelane F. V. Mikkelsaar „Oda-

mehe“ kirjastuse agendina, organiseerides sidet haridustegelaste vahel ja passiivset vastupanu okupatsiooniaegse koolivalitsuse korraldustele*). Tallinnas näiteks organiseerisid sellist passiivset vastupanu praegune Liidu esimees Enn Murdmaa (Ernst Martinson) ühes õp. Reintamiga, korjates õpetajailt allkirju, et nad alla ei kirjutaks okupatsioonivõimude „kontrahile“.

Kuid 8 kuud kestnud raudne okupatsioon langes kokku samasuguse katastroofilise kiirusega kui tsaarivalitsuski. Pärast okupatsioonivõimude maalt lahkumist jätkati teotsemist seda suurema hooga. Nüüd alles avanesid Eesti õpetajaskonnale laialdased tegevusvõimalused oma kooli ülesehitamise alal. Tallinna Õpet. Seltsi erakorralisel koosolekul, mis korraldati 11. nov. 1918. a., seega kohe pärast okupatsioonivõimude lahkumist, võeti vastu ülitähtsad otsused:

„1. Eesti õpetajad töötavad täiesti kooskõlas Ajutise Valitsusega.

2. Tänaest päevast alates jätavad eesti õpetajad saksa õppekavad koolides kõrvale ja hakkavad, niipea kui vähegi võimalik, töötama viibimata nende õppekavade järgi, mis 1917. aastal välja töötatud.“ Jne.

Esimeseks Eesti haridusministriks sai Õpetajate Keskliidu esimene esimees Peeter Põld, kes kutsus endale abilisteks F. V. Mikkelsaare — ministriabiks ja E. Murdmaa (E. Martinsoni) — rahvakooli osakonna juhatajaks. Neil meestel tuli kõik otsast peale luua. Tööd oli tapvalt palju ja töötada tuli sageli hommikust hilisööni. Koosseisud olid väikesed ja mahtusid paari tuppä. Kuid seda suurem oli ind ja tööõõm. Töötati oma kooli loomisel.

Sõda enamlastega kergitas üles uued kõuepilved. Õpetajaskond ei jää siingi kõrvaltvaatajaks. Lisaks varem mobiliseerituile, organiseerivad Tallinna õpetajad oma väeosa „Kooliõpetajate Roodu“ nime all dir. A. Veiderma(ni) juhatusel. Õpetus koolides katkestatakse. Ka õpilased astuvad sõtta. Õpetajate algatusel ja kaastegevusel kutsutakse ellu ka „Ühistöö“ riigikaitse huvides (vt. lähemalt teoses „Ühistöö“, Tallinna Õpetajate Seltsi kirjastus 1927).

Alles pärast pikemat vaheaega võimaldus Keskliidu asemikekogul kokku tulla Tartus, 22. aprillil 1919. a. Sel koosolekul määrati Keskliidu uueks asupaigaks Tallinn. Uude juhatusse valiti J. Annusson, V. Raam, H. Roos, J. Rumma, J. Kents, A. Raudkats — Tallinnast, K. Treffner ja M. Reinik — Tartust, J. Piiskar — Pärnust. Uueks Keskliidu esimeheks valiti J. Annusson, kes sellel kohal püsis 1922. aastani.

Samal 1919. a. 22 aprilli koosolekul otsustati lihtsustada ka senine nimi. Uueks nimeks võeti „Eesti Õpetajate Liit“.

Liikmeid oli Liidul tollal 805.

*) „Kasvatus“ 1927, nr. 7, lk. 328.

Muutmine ei tabanud üksi Liidu nime. 28.—30. aprillil 1919. a. Tallinnas peetud III üleriiklikul õpetajatekongressil võeti seisukoht, et Liit tuleb reorganiseerida kutseühingulisel alusel. Senine Liidu peaülesanne — pinda luua rahvuslikule ja demokraatlikul alusel korral-

E. Õ. Liidu asukoht Tallinnas, Pühavaimu tän. 11, Tallinna Õp. Seltsi majas.

datud Eesti koolile — oli suures laastus täidetud. Õpetajate kutsehuvide kaitsmise ettepoole nihutamine ei tõrjunud siiski kõrvale tegelemisi üldiste kooliküsimustega.

1919. a. detsembrikuus peetud asemikekogu koosolek võttiski vastu uue põhikirja ja E. Õ. Liit ühes allorganisatsioonidega muudeti kutseühinguteks.

III. Eesti Õpetajate Liit 1919—1927.

Eesti Õpetajate Liidu tegevuse kohta mainitud ajavahemikul leivad „Kasvatuse“ lugejad ülevaate Liidu 5. ja 10. aastapäeva puhul avaldatud kirjutistest („Kasvatus“ nr. 14 — 1922 ja nr. 7 — 1927). Seejärel leppigem siin vaid mõne piirjoone tõmbamisega.

1919. ja järgnevad aastad mööduvad õpetajate elava organiseerimise tähe all. Lisaks varem rajatud liitudele asutatakse need veel Harju-, Lääne-, Järva- ja Viljandimaale. 1919. a. lõpuks tõusis Liitu koondunud õpetajate arv järsult 2168-le.

Palju energiat ja ühist pingutust nõudis tol ajal õpetajate võimalt viletsate palgaolude ja üldse majandusliku seisukorra korraldamine. Paljudel maaõpetajatel olid palgad 1917. aastast saamata. Liidu juhatuse ja kohalike ühingute ning liitude nõudel ja kaasabil töötati haridusministeeriumis välja õpetajate palgamääruse kava, mis 28. aug. 1919. a. Asutava Kogu poolt vastu võeti.

Peale organiseerimise, koolikorralduse ja ainelist seisukorda puudutavate küsimuste oleks märkida 1919. a. tegevusest veel 2 tähtsamat sündmust. Need olid:

1) 1500 Soome õpetaja vastuvõtt Tallinnas ja 2) organiseeritud õpetajaskonnale häälekandja ja kasvatusteadusliku ajakirja „Kasvatuse“ esimese numbril ilmumine augustis 1919. a.

Kohe ajakirja esimene number märkis suuri ülesandeid ning avarat töövälja, mis uustulnukal ees seisis: „Vana kool peab maha kistama kõigi oma keskaja traditsioonidega. Uue koolikorralduse nurgakivid — ühtluskool ja töökool — peavad õieti paigutatama, et uus hoone kaljule asuks.“ („Kasvatus“ 1919, nr. 1.)

„Kasvatuse“ tähtsamaks ülesandeks peale kooli päevaküsimuste sõelumise ning kooli propageerimise kujunes uue olukorra selgitamine, ühinemisele õhutamine ja kutseteadvuse tõstmine. Toome mõned tsitaadid, mis iseloomustavad toleaeagset vaimsust:

„Eesti õpetajad! Kaua oleme elanud igäiks omaette, ei ole teineteisest aru saanud, oleme koguni võõrastanud teineteist. Meid on lahutatud ja meie oleme lasknud end lahutada...“

Meil puudusid võimalused arenemiseks — meil, õpetajail, kelle olemasolu on mõeldav ainult igapäevases edenemises, täienemises, kasvatusteaduse võitudega sammu pidamises — asja kursis olemises.“ („Kasvatus“ 1920, nr. 2, lk. 62.)

Juba artiklite pealkirjad kõnelevad selja sirguajamise meeoludest ja uhkavast, surutise alt vabanenud töö rõõmust: „Hoogsamale haridustööle!“, „On juba aeg“, „On ülem aeg“, „Uus vaim koolis“, „Õpetajaskonna jõud“, „Enam rõõmu!“, „Sõnadelt tegudele!“, „Energilisemale tegevusele!“ Need on kõik pigem üleskutsed kui artiklid.

Eriti õhutati õpetajaskonda isetegevusele ja kaastööle uue kooli elluviimisel:

„Et rahvas omas enamuses ainult rahvakoolist läbi käib, siis tuleb tunnistada: rahvakool ja õpetajaskond on need kaks sammast, mille peal rahva heakäekäik põhjeneb ja millega ühes ta ka langeb. (H. Roos „Kelle asi see on?“ — „Kasvatus“ 1920, nr. 17.)

„On olemas ringkond õpetajaid, kes ootavad, et kõik kooli korraldustööd haridusministeerium peab tegema. Loetakse terve tosin häid ja halbu projekte ette ja öeldakse: see on meie ministeeriumi lähem tegevuskava! Nii lihtne ei ole aga asi mitte. Ei usu, et Eesti õpetaja eemale tahab ja võib jääda kooli loomise tööst. Sest kõige muuga võib ministeerium valmis saada, kuid rahvuslase kooli loomine käib temale üle jõu...

Kes peab siis koolipõllul väärtusi ümber hindama? Kas ainult ministeerium, mõni vanem pedagoog või õpetajad täies koosseisus? Ja kui palju vana rämpsu meil ei ole! Vene kooli halvad bürokraatlikud traditsioonid on meid läbi ja läbi mürgitanud...

Kooli korraldustöö on õpetajate töö. Siin peavad õpetajate organisatsioonid energiliselt tööle hakkama ja päästma seda, mis veel päästa on.“ (O. J. Kiisel, „Kaks teed“ — „Kasvatus“ 1920, nr. 2.)

Tehakse etteheiteid koolijuhtidele lühinägelikkuses ja vaba õpetajaskonna osavõtu takistamises loovast tööst:

„Meie koolivalitsus on seni oma ülesandest nii aru saanud, et ainult tema on kutsutud kõiki kooli elusse puutuvaid küsimusi kavatsema ja teostama. Ta püüab enesele ikka suurema tegevusvälja, tungib bürokraatliku iseteadvusega kooli intiimelusse, on suures kartuses kooli hea edu pärast ja, kahjuks, katsub vahel ka õpetajaskonna tööd halvata. Tihti näib, et kool ja õpetajaskond on administratsiooni pärast, aga mitte ümberpöörduvalt.“ (O. J. Kiisel „Õpetajaskond ja koolivalitsus“, „Kasvatus“ 1920, nr. 8/9.)

Sarnaseid tsitaate võiks tuua tollest ajajärgust väga palju. Üldse „Kasvatus“ ei ole mitte ainult meie iseseisvusaegse koolielu arengu üksik- ja kujunemise üksiketappide suur ja väärtuslik panipaik, „Kasvatus“ kujunes õpetajaskonnale tõeliseks „veduriks“, nagu teda iseloomustas tabavalt üks meie tuntumaid koolimehi hiljuti.

1920. a. tegevuskavas oli tähtsamal kohal Avalikkude algkoolide seaduse arutamine. Liidu esindajad esitasid mitmel korral Asut. Kogu hariduskomisjonile parandusettepanekuid. Selle põhjaneva kooliseaduse väljatöötamisel kasutati eduga neid ettevalmistavaid töid, mis eesti õpetajaskonna ettevõttel algasid juba 1917. aastal kohe pärast revolutsiooni ja jätkusid hoogsalt pärast maa vabanemist Saksa okupatsiooni võimu alt.

Sellele vaatamata oli seaduse väljatöötamine ühendatud suurte ras-

kustega. Tuli töötada kiires tempos. Puudusid kogemused ja eeskujud. Ei olnud aega käia välismail ringi sealsete olude ja seadustega tutvumas. Veneaegne hariduskorraldus oli väga keeruline ja kirev. See tuli likvideerida. Siiski loodi uue seadusega ühtluskooli näol kindel alus meie koolisüsteemile ja selle edaspidisele arengule, kooskõlas meie demokraatliku riigikorraga. Alghariduse reformi ja Aval. koolide seadust tuleb pidada maareformi kõrval meie vabariigi tähtsaimaks saavutuseks. (Hiljem, alates 1930. aastaga, tehti Avalikkude algk. seaduses rida parandusi, milledest osa osutus tarvilikuks, osa aga esile kutsus suuri lahkarmusi.)

Samal (1920.) aastal kutsuti Liidu juures ellu esimesed toimkonnad. Neid oli 4: 1) pedagoogiline, 2) kooliseaduste, 3) õppevahendite ja 4) organiseerimistoimkond. Uute liikmetena ühinesid Liiduga Tartu ja Narva seltsid.

1921. a. astusid Liidu liikmeks Pärnu Õpetajate Ühing ja Vene Õpet. Keskliit, 1922. aastal — Petserimaa Õp. Liit ja Valgamaa Õp. Liit. 1924./25. tegevusaastal lisandus neile veel Rootsi Õpetajate Ühing ja 1925./26. tegevusaastal Hiiumaa Õp. Ühing ning Vändra Õp. Ühing. Hiljem on liikmeks astunud veel Valga ja Haapsalu Õp. Ühingu. Liikmete arv stabiliseerus umbes 3000-le. (Liikmete arv aastail 1917—1927 vt. tabel „Kasvatuses“ 1927, nr. 322.)

Ajavahemikul 1919—1927 kujunes välja ka Liidu tegevus ja selle juhtimine. Liidu juhatusele abiks moodustati peale eelpool mainitud 4 toimkonna veel järgmised: kooli- ja kutse-, majandus-, kirjandus-, edasiharimis- ja ekskursioonitoimkond.

Jooksvate küsimuste otsustamiseks moodustati 1924. a. Liidu juhatusest 5-liikmeline sekretariaat, mis koosnes esimehest, esimehe abist, sekretärist, sekretäri abist ja laekurist.

Moodustati ka Liidu büroo ja palgati selle juhiks asjaajaja.

Tegevusaastail 1917.—1927.

Kongressid. Ajavahemikul 1917—1927 peeti üldse 7 õpetajate üldkongressi tähtsamate kooliellu ja õpetajaisse puutuvate küsimuste arutamiseks. Kongressidest on ilmunud üksikasjalikud ülevaated „Kasvatuse“ numbrites.

Üleriiklikke õpetajatepäevi on peetud 1917.—1927. a. vahemikul 5.

Aineõpetajate üleriiklikke kongresse on peetud samal ajavahemikul tervelt 21 (emakeele alal — 3, matemaatika, füüsika, kosmograafia — 5, loodusõpetus ja maateadus — 2, ajalugu — 1, usuõpetus — 1, tööõpetus — 2, võimlemine — 3, muusika, laul — 1, joonistamine — 1, vene keel — 1).

Õpetajate edasiharimise ala korraldamine on

Eesti Õpetajate

I-se esimehe (1917. a.) P. Põllu pilt vt. lk. 229; E. Murdmaa

K. Treffner.
Esimees 1917—1919.

J. Annusson.
Esimees 1919—1922.

nõudnud Liidult suurimat hoolt, kuna paljud õpetajad olid astunud ametisse pooliku ja puuduliku haridusega. Samuti algusest peale viidi õpetajaid kontakti uuemate kasvatusviisidega ja vooludega vastavalt muutunud oludele. Selleks korraldati Tallinnas 2 pedagoogilist nädalat (1922. ja 1925. a.), Kuressaares ja Võrus 1920. a., Pärnus, Haapsalus ja Rakveres 1927. a. Osavõtt pedagoogilistest nädalatest tõusis kuni 200 õpetajani.

Ekskursioonijaamu korraldati 1925. a. Toilas ja 1926. a. Irboskas.

Suviseid täienduskursusi korraldas E. Õ. L. vähem, kuna nende korraldamine kuulus esijoonel haridusministeeriumi ja kohalike koolivalitsuste kompetentsi. 1926. a. korraldati siiski Läänemaa Õpetajateseminari juures majapidamise ja aianduse kursused ja 1927. a. kursused eesti keele ja koduloo alal Viljandis ja Valgas, majapidamises Tartus, aianduse alal Vahil ja võimlemises Narva-Jõesuus. Osavõtt kursust oli elav. Teatud raskusi sünnitas toetuse ja lektorite hankimine.

Keskkoolikursused avati E. Õ. L. poolt kontaktis Tallinna Kolledžiga 1926. a. alates neile õpetajaile, kel polnud keskkooliharidust. Osavõtt kursust oli väga elav — üle 200 õpetaja. Senini on neist

Liidu esimehi

(esimees 1923—1929, 1930—33 ja 1935 — tänani pilt vt. lk. 246)

M. Välbe.
Esimees 1929—1930.

A. Veiderma.
Esimees 1933—1935.

E. Õ. L. kaudu lõpetanud keskkooli ligi 60 õpetajat. Kursused jätkuvad praegugi.

Vaatamata majanduslikele raskusile, jätkati kogu aeg ajakirja „Kasvatuse“ väljaandmist. Aastail 1925—1928 ilmus noorsoole sisukas ajakiri „Noorusmaa“.

Kutsehuvide kaitseks on E. Õ. L. juhatus ja kohalikud organisatsioonid kulutanud rohkel määral jõudu eriti aastail 1919—1927 palgavõitluse ja teenistusseaduse arutamise puhul. Korduvalt on tulnud protestida palga korratu väljamaksmise vastu. Õpetajate õigusliku ja majandusliku seisukorra parandamiseks korraldati ankeete. Õpetajate pensioni küsimus lahendati riigiteenijate pensioniseadusega E. Õ. L. poolt väljatöötatud alustel. On kaitstud õpetajate huvisid ametiasutustes ja antud õpetajaile juhatus ja nõu otsekohe ning Liidu juriskonsuldi kaudu. Aineliselt raskesse seisukorda sattunud Liidu liikmeile toetuse andmiseks õnnetuse, töötaoleku jne. puhul asutati toetuskapital.

Liidu arvuka ja esimestel aastatel sageli kaunis kirjus peres tekkis tihti ka omavahelisi konflikte, tüliküsimusi ja kutse-eeetika vastu eksimisi, mida juhatusel tuli lahendada näit. 1920. ja 1921. aastail õige sa-

geli. Suuremate tüliküsimuste lahendamiseks pandi kehtima 1924. aastal omavaheliste kohtute kord.

Kuid üldiselt valitses Liidus esimesel aastakümnel ühistunne, üksmeel, vastastikune lugupidamine ja armastus oma töö vastu, mis hingestas ja ühendas Liidu liikmeid tervikpereks..

Õpetajate oma ettevõtete asutamisel on Liidul suuri teeneid. E. Õ. L. juhatause algatusel kutsuti ellu kirjastus- ja koolitarveteühing „Töökool“ (1922.) ja „Õpetajate Ühispank“ (1925. a.). Alates 1925. a. seisis päevakorral ka „Õpetajate Lehe“ väljaandmine. Nende kõrval oli ka algatusi, mida ei suudetud teostada majandusliku kitsikuse tõttu. Näitena võiks tuua õpetajate kodu asutamist, milleks küll alustati kapitali kogumist, kuid mis senini ei ole jalgu alla võtnud ja nüüd päriselt päevakorralt kadunud.

Oma tegevuses õpetajate huvide kaitsel sattus Liit sageli õige ägedate kallaletungide rahe alla poliitilise ajakirjanduse poolt. Ei puudunud isegi üleskutsed (1921. a.) asutada uut õpetajate keskliitu ning kohalikke organisatsioone. Kuid milline loov ja ülesehitav töö ei ole kohanud tagasikiskuvaid jõude?

Sidemed välismaa õpetajate organisatsioonidega tekkisid peatselt peale Liidu loomist. Endastmõistetavalt loodi esimesed sidemed vennasrahvaga põhjast — soomlastega. Peale vastastikuste külaskäikude ulatuslikumaks ürituseks sel alal kujunes Ühis-Soome Koolikongress 1921. a. Sellest võttis E. Õ. L. poolt osa umbes 400 õpetajat. Samuti võeti aktiivselt osa II soome-ugri hariduskongressi korraldusest Tallinnas 1924. a. Esimese Eesti pinnal peetud hariduskongressi algatava toimkonna koosolek peeti 1924. a. E. Õ. L. ruumes. Eeltööde tegemiseks moodustatud kolmeliikmelisse komisjoni kuulusid G. Ollik, J. Annusson ja K. Õunapuu.

Vahepeal nõrgenesid sidemed soomlastega, et hiljem seda hoogsalt uuesti elustada. (Uuestisünnist üksikasjalikumalt allpool H. Rajamaa kirjutises).

Kindlad ja tihedad suhted arenesid ka lõunapoolsete liitlaste — saataskaaslaste Läti ja Leedu—organiseeritud õpetajaskondadega, mis lõpeks välja arenesid Balti riikide Õpetajate Liiduks. Lähenedistöö süvendamiseks on kaasa aidanud tunduvalt rajariikide õpetajate konverentsid ja kongressid. (Neist suhetest leiavad lugejad allpool üksikasjalikuma ülevaate A. Jansonri eriartiklis.) Kokku võttes Liidu esimese kümne aasta tegevust, võib kinnitada, et selle aja jooksul pandi kindel alusmüür eesti koolile, vaatamata kõigile tagasikiskuvalle jõududele. Eduka võitluse üheks tugevamaks pandiks tuleb pidada asjaolu, et kõikide koolitüüpide õpetajad olid koondunud ühiseks

tervikuliseks perekaks Liidus. Koolile, vaatamata tema mitmesugustele tüüpidele, osati suhtuda kui tervikule. Sellepolest erineb E. Õ. Liit teiste maade õpetajate kutseorganisatsioonidest, olles neile imetusobjektiks ja kaugeks ideaaliks. E. Õ. Liit ei ole iialgi rõhutanud ega esile nihutanud ühe koolitüübi erihuviseid. „Eesti kool ja tema õpetaja on orgaaniline tervik“ — sellest juhtmõttest peeti visalt kinni.

Võiksime lõpetada esimese aastakümne tegevuse ülevaate E. Õ. L. esimehe E. Murdmaa poolt Liidu 10 a juubelil lausunud iseloomustusega:

„Õpetajate Liit on oma esimesel aastakümnel tööd teinud noorusevaimustusega. Temale on oma tööjõudu ohverdanud nii keskasutises kui kohtadel mitmed meie aatelisemad koolitegelased... Eesti kool ja tema õpetaja on orgaaniline tervik. Ühe tõus tähendab ka teise tõusu, ühe häda ka teise häda.“

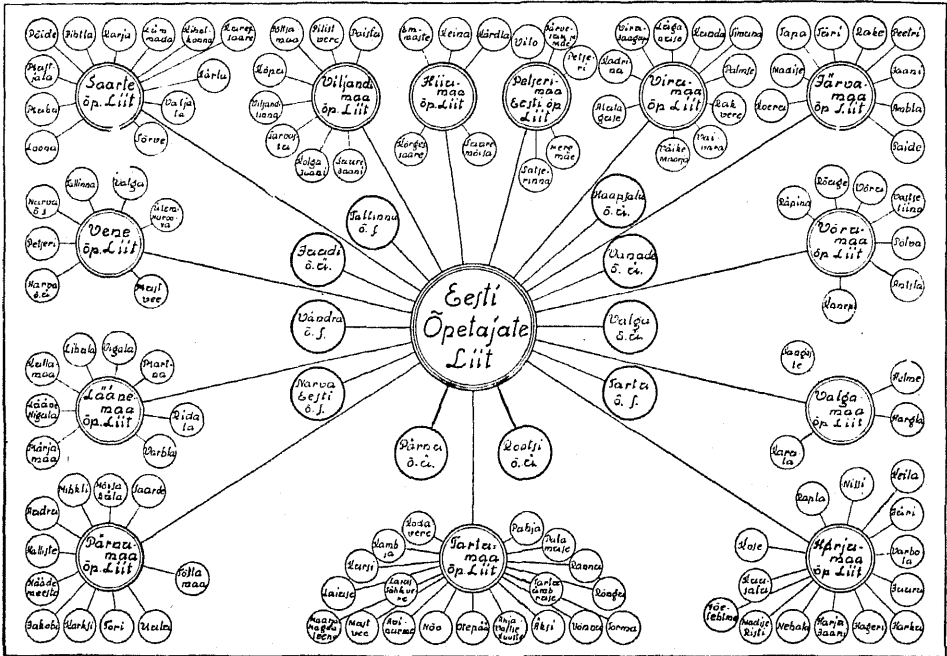
IV. EESTI ÕPETAJATE LIIDU TEINE AASTAKÜMME 1927—1937.

Esimese aastakümne jooksul rööbiti Eesti kooli ülesehitamistööga, õpetajate edasiharimisega ja nende kutsehuvide taotlemisega oli suudetud välja arendada ka E. Õ. Liidu organisatsioon. See kujunes kolmeastmeliseks: 1) kohalikud ühingud (tavaliselt end. kihelkondade piirides), 2) maakonnaliidud, 3) Eesti Õpetajate Liit keskorganisatsioonina. Vähemalt 50-ne (hiljemini 25) üksikliikmega ühingud ja seltsid võisid astuda ka otseselt E. Õ. Liitu, kuulumata maakonnaliitu. Peale selle astus Liidu liikmeks 3 vähemusrahvuste õpetajateorganisatsiooni. See struktuur on püsinud Liidus tänini ja on osutunud kõigiti otstarbekaks, kuigi on kuuldunud aegajalt mõningaid hääli selle lihtsustamiseks, et saavutada kokkuhoidu liikmemaksudes. Ka Liidu juhatus esines ise kord (1927. a. alul) erakorralisele Liidu asemikekogule ettepanekuga Liidu konstruktsiooni muutmiseks, kuid ettepanek lükati tagasi.

Ühingute tegevuse elustamiseks ja väljaspool Liitu seisvate õpetajate koondamiseks ühingutesse on korraldatud organiseerimislende, organiseerimiskuid, noorte õpetajate päevi jne. Sidepidamiseks omavahel on antud välja liikmeile „Õpetaja tähtraamat“, millest tänavu ilmub 9. aastakäik.

1927./28. tegevusaastaks oli Liidu koosseis kujunenud järgmiseks: 11 õpetajate maakonnaliitu neisse kuuluva 98 ühinguga, 7 iseseisvat seltsi ja ühingut ja 2 vähemusrahvuste õpetajateorganisatsiooni. Tähen- datud organisatsioonide kaudu kuulus E. Õ. Liitu ligemale 3000 õpetajat. See arv kasvas ajajooksul veelgi, ulatudes 3500-le.

1936./37. tegevusaastaks oli Liidu koosseis kujunenud järgmiseks:

Eesti Õpetajate Liidu konstruktsioon.

1. Haapsalu Õpetajate Ühing.
2. Harju Maakoolide Õpetajate Liit 14 kohaliku ühinguaga.
3. Hiiumaa Õpetajate Liit 5 " "
4. Juudi Õpetajate Ühing.
5. Järvamaa Õpetajate Liit 9 " "
6. Läänemaa Õpetajate Liit 8 " "
7. Narva Eesti Õpetajate Selts.
8. Petserimaa Õpetajate Liit..... 2 " "
9. Pärnu Õpetajate Ühing.
10. Pärnumaa Õpetajate Liit 11 " "
11. Rootsi Õpetajate Ühing.
12. Saarte Õpetajate Ühingu Liit 12 " "
13. Tallinna Õpetajate Selts.
14. Tartu Õpetajate Selts.
15. Tartumaa Õpetajate Liit 19 " "
16. Valga Õpetajate Ühing.
17. Valgamaa Õpetajate Liit 4 " "
18. Vanade Õpetajate Ühing.
19. Vene Õpetajate Keskliit 7 " "
20. Viljandimaa Õpetajate Liit 8 " "

21. Virumaa Õpetajate Liit 10 kohaliku ühinguga.
 22. Vändra Õpetajate Ühing.
 23. Võrumaa Õpetajate Liit 7 „ „

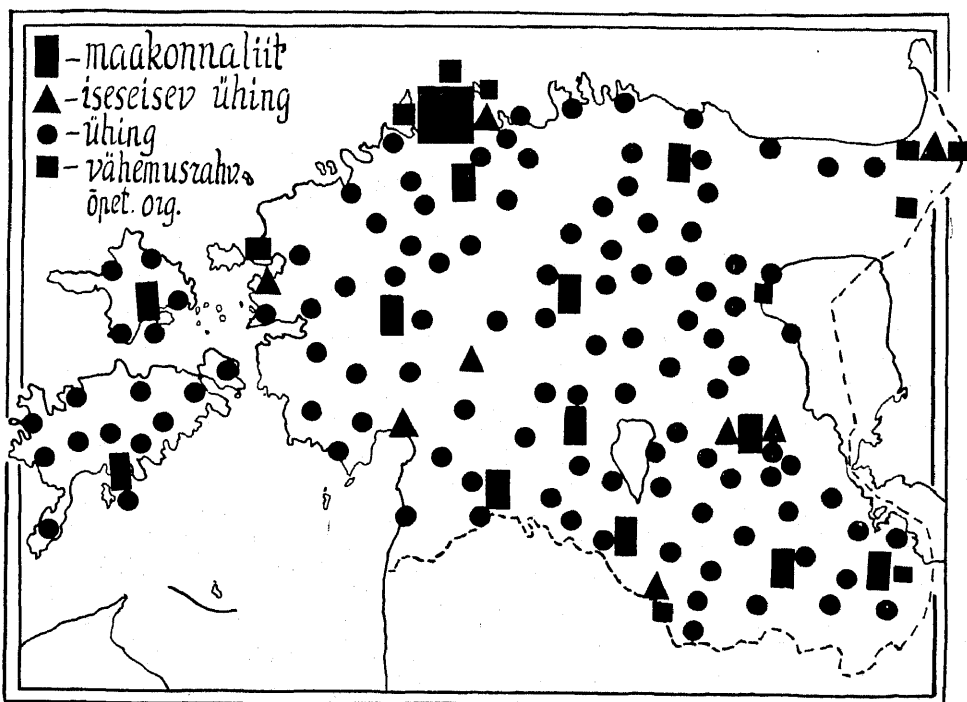
Kokku: 1) 12 õpetajate maaliitu 116 ühinguga;

2) 8 iseseisvat õpetajateseltsi;

3) 3 vähemusrahvusest õpetajate organisatsiooni, neist Vene Õpetajate Keskliit 7 kohaliku ühinguga ja Rootsi ning Juudi Õpetajate Ühingud üleriiklike üksustena.

Tähendatud organisatsioonide kaudu kuulub E. Õ. Liidu liikmeks ligikaudu 3500 õpetajat.

Liidu tegevust juhib asemikekogu poolt üheks aastaks valitav juhatus. Juhatus oli paisunud 1927. aastaks 17-liikmeliseks, jäädes püsima hiljemini pikemaks ajaks 19-le. Et juhatusse kuulub rohkesti liikmeid ka teistest linnadest ja maalt, osutus juhatusel sagedane kokkukäimine raskeks, mistõttu juhatuse ametitega liikmed moodustavad sekretariaadi, kes korraldab jooksvat tööd.

E. Õpet. Liitu kuuluvate õpet.-organisatsioonide võrk.

Tegevuse kasvades oli Liidu juures vahepeal ellu kutsutud rida uusi toimkondi. 1927./28. tegevusaastal tegutsesid järgmised toimkonnad: 1) alg- ja täiendukooli-, 2) kesk- ja kutsekooli-, 3) edasiharimis-, 4) majandus-, 5) ekskursiooni- ja 6) karskuskasvatustoimkond. Pealeselle veel: 1) eesti keele, 2) ajaloo, 3) loodusloo-maateaduse, 4) võõrkeelte, 5) muusika-laulu, 6) käsitöö, 7) võimlemise õppekorralduse toimkond ja 8) defektsete õpilaste koolide õpetajate toimkond. Kokku seega 14 toimkonda, millistele võiks lisada veel ajakirjade „Kasvatuse“ ja „Noorusmaa“ toimkonnad. Hiljemini asutati veel pedagoogiline, karskuskasvatustöö, kodu uurimise, kehakasvatuse ja soome toimkond.

Tegevust olid alustanud ka toetuskapitali valitsus ja aukohus. Juriidilise nõu andmiseks Liidu liikmeile oli ametisse palgatud juriskonsult. Samuti osutus tegevuse paisumisega paratamatuks ka Liidu büroo koosseisu suurendamine 2-le, hiljemini 3-le isikule. Büroo ülesandeks jäi Liidu juhatuse ja sekretariaadi otsuste täidesaatmine, kongresside, kursuste ja päevade ettevalmistamine, kirjavahetuse korraldamine, ajakirjade talitustöö jne. Karskuskasvatustöö juhtimiseks ja eriti võistlusõpingute ettevalmistamiseks ning läbiviimiseks palgati ametisse karskussekretär. Kasvatuslike ja metoodiliste küsimuste alal nõuandjana liikmetele, samuti referendina õpetajapäevadel ning kooliuuendusrühma organiseerijana ja juhatajana toimib Liidu juures 1932. aastast alates teaduslik sekretär.

* * *

Liidu tegevus viimasel aastakümnel peegeldab endas kõiki neid sündmusi, mis toimusid meie riigi elus samal ajavahemikul ja mille tähtsamaiks mõjureiks osutusid majanduslik ning sellele järgnenud riiklik kriis. See omakorda põhjustas hariduspoliitikas suuri võnkumisi ja tasakaalutust, mille järellainetusi on tunda tänapäevalgi, kuigi nüüd tehakse üsna tugevaid ja tagajärjekaidki pingutusi tasakaalu leidmiseks. Esimesel aastakümnel valitsenud ülesehitav hoog hakkas raugema, mõnigi ülepingutusist ja ületöötamisest väsinud süda vaikis igaveseks. Eriti kurvaks aastaks kogu meie koolile kujunes ses mõttes 1930, mil surm kustutas kahe meie iseseisvusaja koolikorralduse rajaja ja autoriteedi — F. V. Mikkelsaare ja Peeter Põllu — eluküünlad. Veelgi varem, 1925. a., oli siirdunud kodumaalt kaugele ookeani taha E. Õ. Liidu rajajaid, kauaaegne esimees ja end. haridusminister Jüri Annusson. Sellele vaatamata iseloomustab ka seda aastakümnet Liidu tegevuses võitlus tagasikiskuvate jõudude vastu meie kooli ja õpetajaskonna tõstmiseks vaba kultuurrahvale väärilisele tasemele.

1. Tegevus koolikorralduse küsimuste alal.

Koolikorralduse küsimuse alal tuli Liidul korduvalt võtta sõna vahepeal päevakorrale kerkinud õpetajate kutsehariduse ja ettevalmistamise

küsimuses. Tekkis vaidlus, kumb õpetajate ettevalmistamise viis on parem, kas pikemaajaliste seminaride või lühemaajaliste pedagoogiumide kaudu. E. Õ. Liit kogus 1927./28. tegevusaastal rohkesti materjali õpetajate arvu ja ettevalmistamise kohta, asudes üldiselt seisukohale, et pedagoogiumitüüp meie oludes osutub eluvõõraks. Vaatamata Liidu ja paljude koolitegelaste protestidele, suleti aastail 1930—1932 meie kooliuuendusliku taimelavaga — Võru Seminariga eesotsas kõik seminarid peamiselt majanduslike kaalutluste põhjendusel.

Samal ajal kerkisid päevakorrale ka keskkooliküsimused. Keskkooliküsimuste vastu võis märgata huvi tõusu juba varemgi, mispärast E. Õ. Liit 1927. a. sügisel moodustas asjatundjaist keskkoolitegelasist keskkoolitoimkonna. Toimkonna korraldusel toimus Tallinnas 3.—5. apr. 1929. a. I gümnaasiumiõpetajate kongress 247 osavõtjaga. Tähtsamate küsimustena sel kongressil harutati keskkooliõpilaste selektsiooni ja keskhariduse korraldamise küsimusi. Selektiooni tarvidust põhjendasid koolinõunikud J. Lang ja J. Grüntal. Enamik referente asus kindlal seisukohal, et keskkooli ümberkorraldamisel ei tohi lõhkuda 6-kl. algkooli. Kaugemale mineva ettepanekuga esines N. Kann, kelle projektis keskkool rajanes 4-le õppeaastale.

Samal kongressil tulid juba kõne alla ka keskkooliõpetajate organiseerimisküsimused. Siingi esitati vastupidiseid seisukohti: referent dir. H. Karu pooldas keskkooliõpetajate iseseisvat organiseerimist, kuid teised 2 referenti (F. Klement, M. Välbe) arvasid, et keskkooliõpetajate erihuve ei saa lahendada paremini iseseisva organiseerimisega. Õpetajaskonnal on palju ühiseid sihte ja huviseid, mispärast on vajalik säilitada ühine organisatsioon.

Kongress võttiski vastu resolutsiooni, milles rõhutati, et „tuleb hoida õpetajaskonna killustamisest mitme kutseorganisatsiooni vahel ja tervikuna säilitada õpetajaskonna üldorganisatsioon — Eesti Õpetajate Liit.“

1931. a. peetud II gümnaasiumiõpetajate kongress harutas peamiselt gümnaasiumide õppekorralduse ja õpilaste töö viljastamise küsimusi. Sellel kongressil valitud keskkooliõpetajate toimkond pidas oma esimese koosoleku 2 aasta järele — 1933. a. Sel koosolekul asuti seisukohale, et keskkooliõpetajate organiseerimine vajab elustamist. Toimkonna arvates tuleb selleks moodustada E. Õ. Liidu juurde autonoomne osakond. Selle reformi teostamiseks otsustas toimkond asutada ülemaalse keskkooliõpetajate kogu (EKESKO). Viimane esitas E. Õ. Liidule nõudmise, et Liit moodustatagu ümber eritüüpi koolide õpetajate kogudeks, kusjuures üksikud õpetajateühingud ja liidud ei saa astuda Liidu liikmeks. Liidule olid need nõudmised täiesti vastuvõetamatud. Liidu esimehe A. Veiderma poolt töötati välja kompromissettepanek, kuid seegi ei leidnud poolehoidu, mille järele EKESKO-ga selles küsimuses katkes

igasugune kontakt ja ta hakkas teotsema iseseisva keskkondisena. Liitu jäi siiski rohkesti keskkooliõpetajaid edasi. Kuid kahetsemisväärtne lõhe oli siiski sündinud. Juba varem olid organiseerunud täienduskooliõpetajad üleriiklikus ulatuses. Kuid enamik täienduskooliõpetajaist töötas kaasa ka kohalikes õpetajateühingutes koos teiste õpetajatega, nii nagu enamik täienduskooliõpetajate töötab koos algkoolidega. Hiljemini — 1936. aastal — tõi õpetajad uuesti kokku Õ p e t a j a t e K o d a. Kuid lõhenemise ja kärinemise haavad annavad end tunda veel tänapäevgi.

Pikka aega kestnud lõhenemise protsess nõudis Liidu tegelastelt palju aega ja tööjõudu, kuna loodeti saavutada siiski kokkulepet, mis aga ebaõnnestus.

Murerikkamaks ja ärevamaks aastaks meie koolile, eriti aga algkoolile kujunes 1930. a. Haridusministri kohale kutsuti isik, kes loovast koolitööst oli senini eemal viibinud. Karmi käega asuti koolide ja klasside koondamisele. Koondamistondile taheti tuua ohvriks kogu ühtluskooli süsteem. Ei hoolitud ka sellest, et klassikomplektide massilise vähendamise ja õpetajate vallandamisega seati maaalgkoolid tingimustesse, mis pidid alla kiskuma kooli kasvatusliku taseme. Nimeit esitas HM 1930. a. avalikkude algkoolide seaduse muutmiseks ettepaneku, mille järgi algkooli kursus oleks valdade poolt ülalpeetavais algkoolides tõusnud normaalselt seitsmele õppeaastale. Kuid see ei tähendanud senisele algkoolile ühe õppeaasta lisamist. Neis seitsmeaastaseis algkoolides oleks töötanud 2 esimest õppeaastat suvel — 20. augustist kuni 15. oktoobrini ja 16. maist kuni 20. juunini. Viie viimase klassi õpilased aga 16. oktoobrist kuni 15. maini. Peale selle oli ette nähtud kordamispäevad kahe esimese ja viie viimase klassi õpilastele õppetöö vaheaegadel. Selle reformi, mida tuntakse üldiselt nn. „suvekooli“ nime all, põhjenduseks toodi ette järgmisi olulisemaid väiteid: uus kord võimaldab vanemaile õpilastele olla abiks talutöis ja leida suvel teenistust karjalastena, nooremaile õpilastele kergendaks ta aga kooliskäimist, sest õppetöö toimuks soojal ajal, mil vajadust ei ole väikesi lapsi mahutada internaati. Samuti oleks nooremate õpilaste riietamine hõlpsam soojal ajal. Peamine põhjus oli aga kokkuvõtte riigile, mis oleks saavutatud umbes 300 nooremate õpilastega töötava õpetaja vallandamisega.

Kavatsuse vastu, eriti suvekooli osas, tõstsid aga esijoones protesti just lastevanemad, väites, et uus seadus ei kergenda, vaid raskendab karjalaste küsimuse lahendamist, sest 1. ja 2. õppeaasta lastest on 70% karjaskäijad. Samuti muutuks laste koolisaatmine kibedal tööajal vanematele õige koormavaks. E. Õ. Liidu X üldkongress, mis kokku kutsuti uue seaduse arutamiseks 27. ja 28. dets. 1930., arvustas uut projekti pedagoogilisest seisukohast ja leidis, et maakoolid tahetakse muuta „hädakoolideks“, asetades meie kandvama kihi — maarahva — hariduse saamise suhtes halvemasse seisukorda võrreldes linnaga. Uus korraldus

nõuaks õppekavade ja õpperaamatute põhjalikku muutmist. Kongress võttis vastu resolutsiooni, milles nentis, et uues av. algk. seaduse projektis leiduvad muudatused „takistavad ühtluskooli põhimõtte edukat tööd ja ähvardavad halvavalt ning tagasikiskuvalt mõjuda meie rahva suurema ning kandvama osa — maarahva — kultuurilisse arenemisse.

Kongress teeb E. Õ. Liidu juhatusele ülesandeks, kasutada kõik tarvisminevad seaduslikud abinõud selleks, et ei pääseks maksvusele rahvale kahjulik koolikorraldus ja kutsub üles kõiki E. Õ. Liidu liikmeid selgitama rahvale selle koolikorralduse puudusi.“

Tulemuseks oli „suvekooli“ mõtte äpardumine. Kuid majanduslik kriis nõudis oma osa ja sellele pidi koolgi ohverdama endast. Vaatamata protestidele, tabas paljusid klasse koondamine ja umbes 300 õpetajat vallandati. See omakorda tekitas suure õpetajate reservi. Ummitkut lahendati seminaride sulgemisega, abieluliste õpetajate vallandamisega ja õpetajate määramisega pooltele ja isegi kolmandikkohtadele.

1933. aastast tänini on meie koolikorralduse tulipunktis seisnud nn. keskkoolireform ja selle teostamine dekreedina 1934. aastal. See reform ei puudutanud üksi meie keskharidust, vaid tõi suuri muudatusi kogu ühtluskooli süsteemi. Liidust sõltumatuil põhjusil oli kontakt hariduselu juhtivate asutuste ja Liidu vahel lõdvenenud. Liidule ei võimaldatud küsimust enne reformi teostamist üksikasjalikumalt kaaluda. Vaatamata sellele püüdis Liit teha kõik, mis ta võimuses, et reformi juhtida õigeste rööbastesse. Esitati korduvalt märgukirju haridusministeeriumile ja kanti Liidu seisukohti ette ka suuliselt eri delegatsioonide poolt.

Viimaste poolt rõhutati, et säärast murrangut, mis tähendab koolisüsteemi rajamine hoopis uutele alustele, peaks teostatama põhjaliku ja mitmekülgse kaalumise järele. Tähendati ka, et kõik tähtsamad muudatused seni on õpetajaskonnas ja laiemates ringkondades põhjalikult läbi arutatud ja siis alles teostamist leidnud.

Märgukirjas, mis esitati riigivanemale 9. mail 1934, tähendatakse muuseas: „... kavatsetav koolireform osutub suureks takistuseks maa andekamaile õpilasile hariduse jätkamisel; kuna maa-alkkooli kursuse lõpetajatele keskkooli pääsemine muutub äärmiselt raskeks, kui mitte võimatuks... Alkkooli 4. klassi lõpetaja on alles laps ja tema kodust eemaldamine mõjub kasvatuslikult halvasti, jättes lapse eluvõõraks.“ Peale selle juhitakse märgukirjas tähelepanu sellele, et koolireform süvendab klassivahesid ja oodatav kokkuhoid riigi eelarves võib osutada petlikuks, sest alg- ja keskkooliklasside parallelism 5. ja 6. õppeaastal koormab koolialalist eelarvet lisakuludega. (Hiljem osutus see kartus põhjendatuks.)

E. Õ. Liit ei jäänud oma arvamistega üksi. Kogu meie haritlaskond, lastevanemad ja ka laiemad ringkonnad võtsid küsimuse kõne alla, samuti ajakirjandus ja rida kaalukaid organisatsioone. Viimaseist mai-

nigem Rahvuslaste Klubi, Eesti Kultuuri Sõprade Koondise, Maaomavalitsuste Liidu, põllumeeste, maanaiste jm. seltside ning hiljemini mitme suure kongressi (Isamaaliidu, naiskongressi) resolutsioone ja sõnavõtte.

Ürgjõuliselt tekkis hulk 3-kl. keskkoole, kuigi nende asutamiseks puudus seaduslik alus. Ummiku lahendas reformi teostaja haridusminister N. Kannu lahkumine ja 3-kl. keskkoolide legaliseerimine uue haridusministri kol. A. Jaaksoni poolt. 1936./37. a. väljatöötatud koolivõrgukavas on nähtud ette 31 kolmeklassilist ja 22 viieklassilist keskkooli.

Samal 1934. aastal ilmus veel teinegi dekreet, mis väga sügavalt puudutas meie üldist rahvahariduse standardit, nimelt koolisunduse vanusepiiri alandamine 16 eluaastast esialgselt 13½ ja hiljemini 14-le eluaastale.

Vanusepiiri alandamise küsimus oli päevakorral pikemat aega nii lastevanemate kui ka õpetajate ringkondades. Pooldava põhjusena märgiti kooli koormatust andetute ja istumajäänutega, samuti majanduslikke raskusi, mis paljudele valmistab kooliskäimine 16-da eluaastani.

Küsimust kaalus üksikasjaliselt E. Õ. Liidu erakorraline asemikekogu 16. juunil 1934, võttes vastu järgneva resolutsiooni:

„E. Õ. L. asemikkudekogu juhib tähelepanu koolisunduse lühendamisega 13½ aastale seoses olevaile tagajärgedele ja palub otsust revideerimisele võtta ses mõttes, et sündus vähendataks vaid 15. aastani, s. o. õpilased, kes saavad 1. augustiks 15-aastaseks, võivad lahkuda koolist.

Õppenõukogule tuleks anda võimalus vabastada õpilasi, kes kujunenud koormaks õppetöös, ka varemalt.“

Dekreedi kohta esitati 29. juunil 1934. a. märgukiri riigivanemale, milles muuseas juhiti tähelepanu vanusepiiri kaheaastase alandamise võimalikele tagajärgedele:

„Üheks tulemuseks on kahtlemata rahva üldise haridusliku taseme langus, mis riiklikult hädaohtlik, arvesse võttes eriti just meie riigi seisukorda. Kuna meie riik kuulub väiksemate hulka, siis nõuab omariikliku ja kultuurilise iseolemise säilitamine meilt eriti kõrget kultuurilist taset. On ju väljaspool kahtlust, et just hariduslik ja kultuuriline üleolek vaenlastest oli üheks, võib-olla kõige olulisemaks meie võidu aluseks Vabadussõjas. Samuti on just kõrge hariduslik tasapind meie riigile võimaluse andnud maksuma panna võrdlemisi nii lühikese kaitseväge teenistuse sundaja ja sellega tunduvalt kergendanud riigikassal lasuvat koormat.

See haridusliku tasapinna langus võib kujuneda õige tunduvaliks.“

„Õpetajate Leht“ kirjutas küsimuse kohta:

„Millised tagajärjed on sel sammul? Julgen ennustada, kaunis kaugeleulatuvad. Haridusminister Kann põhjendas koolisunduse lühendamist sellega, et kool vabaneb andetuist õpilasist, kes asjatult koormasid kooli. Sellele tahaksin juurde lisada, et kool vabaneb mitte ainult andetuist,

vaid üldse väga paljudest teistestki õpilasist. Uue dekreeidi tagajärjel on oodata üldse suurt õpilaste arvu langust algkoolis. Ning kas see ongi õige andetuse probleemi lahendamine, ajal, mil moodne pedagoogika kõigjal otsib teid, kuidas rakendada neidki kooli valulapsi positiivsele koolitööle ja nende võimete maksimaalsele kasutamisele! . . .

. . . Nii on siis kaotatud meil tegelikult 6-kl. algkoolisundus, kuna ligi 50% õpilasi võib lahkuda enne algkooli lõpetamist.

Ei ole kahtlust, et rõhuv enamus neist ka tõesti lahkub, sest meil ei ole 6-kl. algkooliharidus saanud veel üldiseks vajaduseks ja selleks paratamatuks miinimumiks, millela demokraatlikku kultuurrahvast Euroopas ei leidu. Eriti rõõmu tuntakse uue dekreeidi puhul meie majajäänu-mais nurkades. Rääkimata Setumaast.

Uus korraldus riivab algkooli väga tõsisel kujul. See lammutab palju sellest, mis vahepeal suurte raskustega võideldes ülesehitavat tehtud ja mille juures palju vaeva ja tervist kulutatud.

Vastuvõetav oluiks koolisunduse lühendamine 15. aastani. Tavaliselt meil õpilased koolis üle ühe aasta ei jää „istuma“ kusagile klassi. Seega pidanuks need õpilased lõpetama algkooli kuus klassi.

Teine väljapääs: võinuks anda õppenõukogu otsustada ja vaagida, milliseid õpilasi vabastada ja milliseid mitte. Õppenõukogul oleks seega võimalus vabastada neid, kes tõepoolest kujuneksid ballastiks koolile ja ka neid, kellele 16. eluaastani kooliskäimine liialt suuri raskusi tõi. Neid ei olnud palju.

Igal juhul, kuigi ei saa märkimata jätta hasomini head tahet vabastada kooli liigest ballastist, siiski tundub, et on oldud liigagarad. Tundub, nagu oleksime taas seal, kus meie vabariigi algaastail maksis vaid neljaaastane koolisundus. See on suur samm tagasi.“ („Õpet. Leht“ nr. 21 — 1934.)

Need ennustused ongi nüüd täitunud. Haridusministeeriumi andmeil ei lõpetanud meie algkooli 1935./36. õppeaastal enam 42% õpilasi, mis-pärast ministeerium ongi võtnud uuesti päevakorda küsimuse, kuidas tõsta algkoolilõpetajate arvu, sest küsimuses on meie rahva üldise haridusliku tasapinna langus.

Lõppeks võiks veel tähendada, et nii selle kui eelmiste koolikorralduslike küsimuste käsitlemisel väljus E. Õ. Liit mitte üksikute õpetajate ja õpetajate rühmituste, vaid riigi ja rahva üldkultuuriliste huvide seisukohast.

Viimaseil aastail on koolikorralduslike küsimuste all tähelepanu juhitud maalaste raskenenud edasiõppimisvõimalustele algkooli 6. klassi lõpetamisel (1935. aastal). Selle vältimiseks on nõutud õppekavade ühtlustamist algkooli lõppklassides ja keskkooli esimestes klassides. Selle küsimusega tegeles eriti õpetajate XII üldkongress 1935. a. sügisel, millest võttis osa 611 õpetajat.

2. Tegevus kasvatusõpetuslike küsimuste alal.

Eesti Õpetajate Liidu ühe tähtsama tegevusala on moodustanud kogu Liidu tegevuse vältel kasvatusõpetuslik tegevussuund, mis on väljendunud esijoonel Liidu liikmete edasiarendamise töös ja osavõtus kasvatus-teaduslike ja õpetuslike küsimuste lahendamises. Esitagem ka sellest tegevussuunast möödunud kümne aasta jooksul allpool põgus ülevaade.

Endiselt jätkas Liit pedagoogilise ajakirja „Kasvatuse“ väljaandmist. Toetuse vähenemisega vähenes „Kasvatuse“ numbrite arv 1933. a. kaheksale aastas. 1935. aastal lakkas haridusministeeriumi toetus ajakirjale täielikult, kuna ministeerium, alates 1. jaanuarist 1935. a., hakkas välja andma oma pedagoogilist ajakirja. Vaatamata raskustele on „Kasvatus“ pedagoogilise ajakirjana jäänud püsima. Viimasel aastal on ajakirja sisulise külje laiendamiseks loodud kontakt Õpetajate Kojaga, mistõttu „K.“ ilmub alates 1. jaanuarist 1937. a. uuesti 10 numbrit aastas.

„Kasvatust“ on toimetanud viimane aastakümme endiselt E. N. Murdmaa, olles praegugi ajakirja pea- ja vastutavtoimetajaks. Tegevtoimetajaks kutsuti alates 1. jaanuarist 1937 Liidu teaduslik sekretär J. H. Käis.

Tegevtoimetajale abiks moodustati ajakirja juurde 1934. aastal toimetuse kolleegium, millesse kuulusid HM-i esindajana kooliv. direktor P. Mägraken (1934. a.), A. Roos, teaduslik sekretär J. Käis, koolin. J. Grüntal (1934. a.) ja koolinõunik V. Altoa (1935—36.).

„Kasvatuse“ kaasannetena on ilmunud järgmised teosed: „Kooliuuenduse päevaküsimusi“ E. Murdmaa toimetusel 1930. aastal; „Pedagoogiline aastaraamat“ I — 1932. a., II — 1933. a., III — 1935. a. Akadeemilise Pedagoogika Seltsi toimetusel; J. Kentsi „Kooligeograafia. Olemus, sisu ja meetodid“ — 1936. aastal.

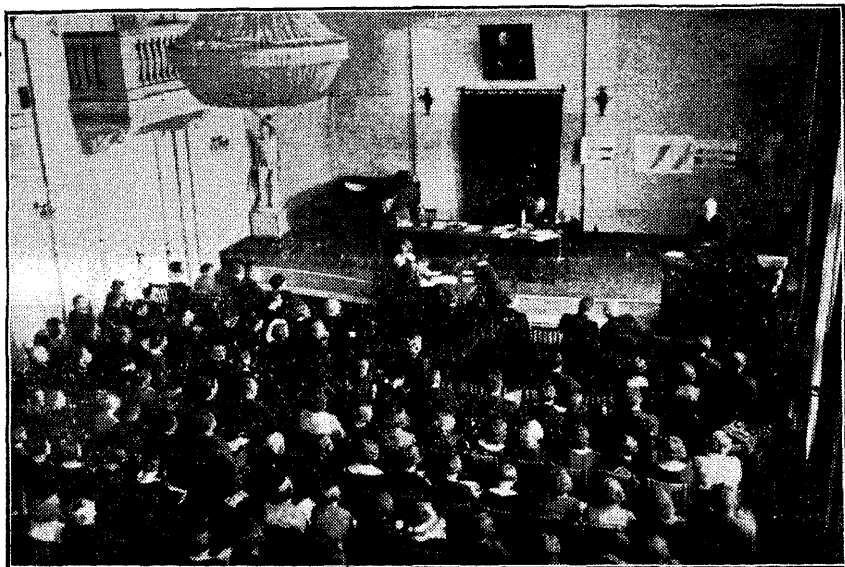
Noorsooajakiri „Noorusmaa“ oli aga sunnitud kolmanda aastakäigu lõppedes majanduslike raskuste ja toetuste ärajäämise tõttu ilmumise lõpetama 1928. aastal. Ajakirja asemel andis Liit välja „Noorusmaa almanakke“, milliseid ilmus ajavahemikul 1929—1933 seitse. Noorsookirjanduse toimkond jätkas noorsooraamatute kirjastamist. Viimaseid ilmus üldse 34 raamatut.

Samuti kirjastati kasvatusteaduslike teoseid ja meetodilisi käsiraamatuid õpetajaile. Viimaseist tähtsaimaks tuleb pidada J. Käisi toimetusel 1931. a. ilmuma hakanud meetodilist käsiraamatut „Uusi teid algõpetuses“, millise suursarja lõppväljaanded ja kaasanded Liidu kirjastustegevuse lõpetamise järele 1933. aastast alates ilmusid K. K. Ü. „Töökooli“ väljaandel. Nii Liidu kirjastusel ilmunud noorsooraamatute kui kasvatusteadusliku kirjanduse täielik nimekiri on toodud ülevaate lõpus.

Õpetajate edasiharimise alal arenes töö õige hoogsalt,

eriti vaatluse all oleva aastakümne esimesel poolel, mil haridusministeerium toetas edasiharimiskursuste, pedagoogiliste nädalate ja päevade korraldamist rahaliselt. Sel alal oleks, alates 1927. aastast, märkida järgmisi üritusi E. Õ. Liidu poolt.

1927. a. 26. ja 27. märtsil toimus Tartus 1. üleriiklik joonistamisõpetajate kongress. Sama aasta kevadpühade vaheajal toimusid Tallinnas veel 2. ajalooõpetajate kongress ja 5. matemaatika-füüsikaõpetajate kongress. 1927. a. lõpul toimus Tallinnas 1. võõrkeeletajate kongress.

E. Õpet. Liidu võimlemisõpetajate päev 1935. a. Tallinnas tütarlaste kommertsgümnaasiumi ruumes.

1927. a. suvevaheajal korraldati kolm pedagoogilist nädalat: Pärnus, Haapsalus ja Rakveres, eesti keele ja koduloo kursused Valgas ja Viljandis, majapidamise kursus Tartus. Samal suvel töötas Liidu looduslooja maateaduse toimkonna korraldusel Saaremaal looduslooline ekskursioonijaam. Ühtlasi jätkusid keskkoolikursused neile õpetajatele, kes soovisid omandada keskkooli küpsustunnistuse.

1927. a. tegevusest võiks veel märkida Liidu pidevat kaasabi algkooli õppekavade väljatöötamisel, milleks tööle rakendati Liidu üksikainete õppekorralduse toimkonnad. Mitmed viimaste poolt väljatöötatud kavad võeti õppekavade lõpulikul koostamisel aluseks.

Eriti tuleb välja tõsta 1927. aastat rõõmustava murrangaastana noorsoo karskuskasvatustöö elustamise alal. Sel aastal korraldati esimene õpilaste karskusvõistluskirjutus, millest võttis osa

241 õpilast 106 koolist. Võistlusõpingutest ja -kirjutustest osavõtjate arv on pidevalt kasvanud, ulatudes käesoleval 1936./37 õppeaastal 200 koolile ligikaudu 6000 õpilasega. Samal 1927. aastal asuti 1. õpetajate karskuspäeva ettevalmistamisele. (Vt. ligemalt ülalpool P. Kohava kirjutis.)

1928. a. suvevaheajal korraldati pedagoogilised nädalad Paides ja Valgas, eesti keele ja koduloo kursused Rakveres, ajaloo ja maateaduse kursused Viljandis, üldõpetuse kursused Tallinnas ja võimlemise kursused Pärnus (viimase kursuse korraldas Liidu nõudel Võimlemisõpetajate Selts).

Samal aastal 28.—30. detsembrini toimus esimene üleriiklik õpetajate karskuspäev.

1929. a. suvevaheajal korraldati pedagoogilised nädalad Kuressaares, Narvas ja Pärnus, eesti keele kursused Haapsalus, maateaduse ja joonistamise kursused Võrus, üldõpetuse kursused Tartus, ekskursiooni-jaam Tallinnas ja võimlemise kursused Kuressaares, kusjuures korraldustööd kohtadel täideti (samuti nagu eelmistel ja järgnevatel aastatelgi) suuremalt jaolt kohalike õpetajateliitude ja ühingute poolt.

1930. aasta keskemaks sündmuseks Liidu tegevuses kujunes suur kooliuuenduslik näitus ja kasvatusteaduslik näidat 12.—26. augustini 1930. a. Tallinnas. Näitus ja nädal oli korraldatud meie avalikkude algkoolide seaduse avaldamise 10-nda aastapäeva mälestuseks (vt. ülalpool J. Käisi artikkel).

Aineõpetajate kongresside alal tuleb mainida 1. tööstusliku kutsehariduse kongressi, mille korraldas Tartu Õpetajate Selts Tartus 24. ja 25. aprillil 1930. a.

Veel korraldati 1930. a. suvevaheajal pedagoogilised nädalad Viljandis ja Otepääl.

1931. aastal peeti 3 kongressi: gümnaasiumiõpetajate 2. kongress Tallinnas 1.—3. mail, eesti keele õpetajate 4. kongress Tallinnas 22.—24. augustil ja ajalooõpetajate 3. kongress 28.—30. detsembril Tartus.

Edasiharimise kursusi korraldati 1931. a. suvel Kuressaares, Viljandis, Valgas ja Petseris ning pedagoogilised nädalad Tallinnas, Haapsalus, Pärnus ja Rakveres. Peale selle korraldati E. O. Liidu kaudu esperanto kursus Tartus ja anti toetust lauluõpetajate ja koorijuhtide kursuse korraldamiseks.

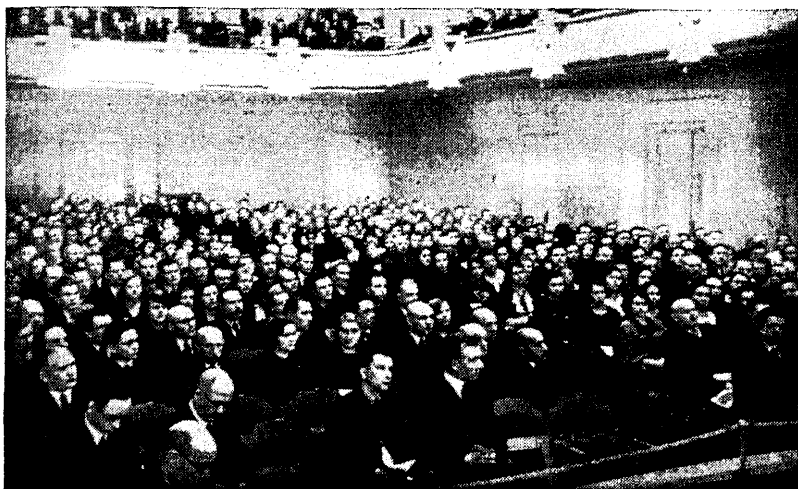
Õpetajate ekskursiooni-jaam töötas Tartu Ülikooli jõudude kaasabil sel suvel Otepääl.

1932. aastal korraldati täienduskursus Tallinnas 430 õpetaja osavõtul, pedagoogiline nädal Tartus ja õpetajate teine karskuspäev Tallinnas 28. ja 29. detsembril.

1933. a. peeti pedag. toimkonna juhtimisel ja J. Käisi sisulisel juhatusel pedagoogilised nädalad Valgas ja Kuressaares ning Akadeemilise

Pedagoogika Seltsi kaasabil ja mag. A. Elango tegelikul juhtimisel õpilastundmise praktikum Tartus. Samal aastal peeti veel lauluõpetajate 2. kongress Tallinnas ja filosoofiaõpetajate 1. päev Tartus.

1934. aastal korraldati taas pedagoogiline nädal 18.—21. aug. Tallinnas A. Roosi juhtimisel ligi 300 osavõtjaga. Pikemate kursuste korraldamisest tuli aga toetuste ärajäämisel loobuda nii sel kui ka järgnevail aastail, välja arvatud 1935. a. juunikuus korraldatud Eesti-Soome õpetajatepäevad ja 1936. aastal 19.—22. augustini Tartus korraldatud kooliuuendusepäevad üle 500 osavõtjaga.

Eesti keele õpetajate 5. üldkongressi avakoosolek Tallinnas 29. detsembril 1936. a. „Estonia“ kontsertsaalis.

Aineõpetajate kongressidest ja päevadest olgu märgitud veel 1936. aastal 8. ja 9. märtsil korraldatud algkoolide võimlemisõpetajate päev üle 400 osavõtjaga, soome keele kursus samal aastal 4.—11. juunini Tallinnas, 5. Soome-Ugri kultuurkongressi algkooliõpetajate sektsiooni töö korraldamine juunis 1936. a. ja 29. ning 30. detsembril s. a. Tallinnas peetud 5. eesti keele õpetajate kongressi ligi 1000 osavõtjaga.

Käesoleval 1937. aastal on korraldatud juba koos Õpetajate Koja Algkooliõpetajate ja Lasteaednike sektsiooniga algkoolide käsitööõpetajate päev Tallinnas 24. ja 25. märtsil 654 osavõtjaga. Ettevalmistusel on pedagoogiline päev ja aktus ning pedag. päev Liidu 20-ne aasta juubeli puhul 13. juunil Tallinnas.

Kokku on E. Õ. Liit korraldanud 1927. aastast 1. maini 1937. a. 12 õpetajate üldkongressi, 5 üleriiklikku õpetajatepäeva, 35 aineõpetajate ja eriküsimuste kongressi, hulk kursusi, pedagoogilisi nädalaid, ekskursioonijaamu ja koolinäituse.

3. Tegevus õpetajate vaimsete, õiguslike ja aineliste huvide kaitsmisel.

Kui sirvida Liidu tegevusaruandeid aastail 1927—1937, siis ülaltoodud alapealkirja all esinevais peatükkides näeme küll kõige pinevamat võitlust, mis oli kantud ehtsast demokraatlikust vaimust, ja enda eest väljasolekut. Kui mitmel pool mujal, eriti aga põhjamaail, võitluses oma vaimsete, õiguslike ja aineliste huvide eest õpetajaskond koos sammus hariduselu juhtivate asutustega, siis meil tuli õpetajaskonnal seda teha pahatihtigi päris üksi. Sellega kisti aga õpetajaskond paratamatult võitluse ägedusse.

„Õpetajaskonna aineliste huvide kaitse alal jätkati erilise elavuse ja hooga võitlust palgaolude parandamiseks, esitati parandusettepanekuid, saadeti vastavatesse asutustesse ja Riigikogu komisjonidesse saatkondi ja märgukirju, valgustati palgavõitluse käiku ajakirjanduses ja koguti hulk materjali edaspidise võitluse jätkamiseks.“ Nii on väljendatud lühidalt kokkuvõetult Liidu tegevus õpetajaskonna aineliste huvide kaitsmisel 1927./28. aastaaruandes.

E. Õ. Liidu tegevuse edukus õpetajaskonna vaimsete, õiguslike ja aineliste huvide kaitsmisel sõltus suurel määral koostööst Liidu ja hariduselu juhtivate asutuste vahel. Mõnikord oli õpetajaskonna huvide ja õiguste kaitsmine ning seisukohtade esitamine raskendatud seetõttu, et Liiduga ei peetud tarvilikuks üldse kontakti otsida, nii näiteks 1930. ja 1933. aastal, mil mitmed kaaluka tähtsusega küsimuste arutamisel täiesti mööda mindi organiseerunud õpetajaskonna arvamise küsimisest. Muidugi tekitas säärane nähe kibedustunnet ja võõrastust õpetajaskonnas, sest õpetajaskond oli senini kõigiti hoogsalt sammunud meie kooli ülesehitamistöö esirinnas, küsimata isiklikust heaolust ja nõudes vaid teiste kihtidega üheväärseid õigusi.

Tähtsamaist üritusist, mis puudutasid õpetajate vaimseid, õiguslikke ja ainelisi huve, olgu mainitud esijoones: 1) õppejõudude teenistusseaduse väljatöötamine ja kehtima panek, 2) õppejõudude vallandamine koolide koondamise tagajärjel ning koolialaliste kulude kärpimine kriisiaastail, 3) abieluliste õppejõudude vallandamine, 4) tasude vähendamine ning elukalliduse tõus jne. Kõiki neid küsimusi nihutas päevakorrale järjest süvenev majanduslik kriis.

Õppejõudude teenistustingimused erinevad tunduvalt teiste riigiteenijate ja ametnike omadest, seepärast on ka kõigis mais pandud kehtima õpetajate kohta eriline teenistuskord. Õpetajate õigusi, kohustusi ja teenistustingimusi normeeriv õppejõudude teenistusseaduse eelnõu mõte Eestis on pärit juba Liidu tegevuse esimesest aastakümnest. Teenistusseaduse väljatöötamine võttis aga rohkesti aega. Seaduseelnõu töötas välja Liidu juhatusliige A. V e i d e r m a. Eelnõu redigeeriti hari-

dusministeeriumis põhjalikult ümber ning saadeti siis seisukoha võtmiseks Liidule.

Seaduseelnõu arutati põhjalikult IX üldkongressil 29.—30. detsembril 1929. a. Tallinnas. Siin kerkisid esile mitmed laialdased ja suure ulatusega küsimused, näit. kelle teenija peaks olema õpetaja, õpetajakutse omandamine, õpetaja ametisse astumine, õpetaja ametialane tegevus, õpetaja ainealine tasu, õpetaja ametist vabastamine j. t. Rida küsimusi jäid arutada veel X üldkongressile (27. ja 28. dets. 1930). Viimane arutas peale teenistusseaduse eelnõu veel uut av. algkoolide seaduseelnõud.

Küsimuses, kelle teenija on õpetaja, märkis referent, Liidu juriskonsult A. Susi kokkuvõttes järgmist: „Õpetajate hulgast tuleb pidada riigiteenijaiks vaid riigikoolide õpetajaid; omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õpetajaid tuleb aga pidada omavalitsuseteenijaiks, kelle majandusliku ja õigusliku seisundi kindlustamiseks on riik maksma pannud rea erilisi norme, neid seega välja tõstes omavalitsuseteenijate hulgast, lähendades neid riigiteenijaile.“

Täit selgust ses küsimuses ei ole saadud aga tänaseni. Väljendus — õpetaja on omavalitsuseteenija riigiteenija õigustega, ei lahenda küsimust.

Õige terava kriitika osaliseks sai 1929. a. IX üldkongressil õ p e t a j a t e s e n i n e v a l i m i s v i i s. Märgiti suuri puudusi ja väärnähteid valimiste alal ja püstitati nõue, et õpetajate valimisviis tuleb radikaalselt ümber korraldada, andes valimine maavalitsuse juures moodustatud haridusnõukogude kätte. X üldkongressil (1930. a.) võeti J. Rummo esitusele vastu õpetajate valimise asjas järgmine resolutsioon:

„Omavalitsuste poolt ülalpeetavate avalikkude õppeasutiste õppejõudude valimist toimetavad:

1. Valla- ja alevivalitsuste ja väiksemate linnade poolt ülalpeetavasse koolidesse — asjaomase kooli hoolekogu; hoolekogu koosolekust, mis määratud õppejõudude valimiseks, võtab hääleõigusliku liikmena ja koosoleku juhatajana osa valla- või alevivanem või linnapea või viimase poolt määratud valla-, alevi- või linnavalitsuse liige.

2. Maa- ja linnaomavalitsuste poolt (kus iseseisvad koolivalitsused) ülalpeetavasse koolidesse — maa- või linnaharidusnõukogu. Õppejõudude valimiseks määratud haridusnõukogu koosolekust võtavad hääleõigusega osa ka asjaomase kooli juhataja (viimase puudumisel — õppenõukogu esindaja) ja lastevanemate esindajad asjaomase kooli hoolekogust või õppenõukogust, kui kooli juures puudub hoolekogu.“

Valimisviis on tänini veel muutmata, kuigi ta on kogu aeg akuutne küsimus olnud, eriti aga pärast 1930. aastal teostatud suurt õpetajate vallandamist, mis paisutas suureks õpetajate reservi.

Õppejõudude teenistusseaduse lõplik valmimine nõudis aastaid. Seadus võeti lõplikult vastu Riigikogu poolt 1931. aastal. Liit esitas seadus-

eelnõu kohta mitmel korral motiveeritud parandusettepanekuid. Samuti kuulati ära Liidu esindaja arvamused Riigikogu hariduskomisjonis. Eelnõus arvestati rida Liidu parandusettepanekuid. Mõneski kardinaalses küsimuses, näit. eelpool mainitud õppejõudude valimise, õpetajate õigusliku seisundi alal j. m., jäeti need tähelepanemata. Teatud pinevust tekitas veel õpetajate hindamise määrase redigeerimine, mille kohta Liidu esimehel tuli isiklikult esineda HM-is parandusettepanekutega mitmel puhul.

1931. aastal Riigikogus vastu võetud õppejõudude teenistusseadus muudeti riigivanema dekreediga 1934. aastal. Uuesti tõsteti seaduse parandamine päevakorradele 1936. aasta lõpul, mil E. Õ. Liit kogus andmeid seaduse parandusettepanekute kohta ja esitas need Õpetajate Kojale.

1930. aastal tabas koole suurem k o o n d a m i n e. Sel aastal suleti hulk klassikomplekte ja vallandati umbes 290 õpetajat. Vallandatud õpetajaile organiseeris E. Õ. Liit abi. Liidu juhatus pöördus üleskutsega maakonnaliitude ja kohalike ühingute poolt selleks, et teenistusesolevad organiseerunud õpetajad ohverdaksid teenistusest jäänud ametikaaslaste heaks kas teatud protsendi oma palgast või määraksid selleks otstarbeks oma töötasust teatud päevade palga. Omaabi mõte leidis poolehoidu. Esimesena määras Harju Maakoolide Õpetajate Liit 2% kõigi organiseerunud õpetajate aastapalgast kohata jäänud õpetajate toetusks. Harjumaa õpetajaile järgnesid mitmed teisedki. Ka E. Õ. Liidu toetuskapitali valitsus määras omaltpoolt selleks otstarbeks 1500 krooni.

1932. aastal võeti Liidu juhatuse poolt päevakorradele pikemat aega korraldamata seisnud õpetajate k o r t e r i t e ja k o o l i m a a d e küsimus. 1932. a. jaanuarikuus esitati haridusministeeriumile märgukiri, milles juhiti tähelepanu, et mitmel pool vallad ei anna õppejõududele seaduses ettenähtud priikorterit ega tasu ka 10% palgast. Eriti umbne ja korraldamata oli küsimus Petserimaal, kus ka järelevalveasutis maavalitsuse näol mingeid samme ei astunud olukorra parandamiseks.

Teises märgukirjas koolimaade asjus juhiti tähelepanu koolimaade ümberplaneerimisega ja rendinormidega ühenduses olevaile arusaamatustele.

Samal aastal tõsteti päevakorradele k a i n t e r n a a t i d e arendamise ja internaadi töötasude normeerimise küsimus. Kui esimesed küsimused, mõningad erandid välja arvatud, üldiselt viimaste aastate jooksul on lahenenud, siis näit. internaadi töö ja töötasude küsimus ei ole nihkunud veel paigast. Liidu poolt 1936. a. sügisel korraldatud ankeet näitas, et umbes kahes kolmandikus internaatides õpetajaile üldse ei maksta tasu internaadi töö eest, kuigi kehtiv õppejõudude tasude seadus näeb ette eri tasu maksmise internaadiga seotud töö eest. Neis kooles, kus tasu makstakse, kõigub see 25 sendi (!) ja 40 krooni vahel õ p p e a a s t a s.

Õige suurt lainetust mitte üksi õpetajaskonnas, vaid üldse ametnik-

konnas tekitas 1932. a. kehtima pandud teenistusvahekorrad e korraldamise või nn. abieluliste vallandamise seadus, mille põhjal vabastati ametist umbes 500 abielulist ametnikku. Seaduse mõte oli tööd võimaldada tööta olevaile haritlasile. Eriti valusalt puudutas see seadus õpetajaskonda, sest valdav enamus — ligi 350 — neist olid õpetajad. Seaduse teostamise vastu esitati Liidu poolt korduvalt märgukirju. Seaduse üheks negatiivseks tulemuseks oli õige suur abielulahutuste arv. Kaks aastat kehtinud seadus kaotas maksvuse 1. aprillil 1934. a.

Kriisitont nõudis aga järjest uusi suutäisi. Vaevalt oli abieluliste vallandamine möödunud, kui samal 1932. aasta teisel poolel algas üldine rünnak õpetajate palkadele. Õieti oli õpetajate palka kärbitud ka varem ail aastail (1931. a.), kaotades lisatundide tasud, piirimaade õpetajate lisatasud, maksuta arstiabi jne. Suurem kärpimine teostati alates 1. jaanuarist 1933. a. Teenistustasud kärbiti 4—8% võrra. Lisaks kärpimisele tuli maksta samast ajast alates kriisimaksu 2—3% aastapalgast. Palgavõitluse arendamiseks moodustati riigiteenijate j. t. kutseühingute poolt nn. aktsioonitoimkond, millest osa võttis ka E. Õ. Liidu esindaja.

Raskete aastate kulminatsioonipunkti moodustas aasta 1933. Majanduslik surutis oli kasvanud aasta-aastalt, mitmekordne palkade, arstiabi, lisatundide tasu kärpimine, palgalisade kaotamine, korratu korterirahade väljamaksmine, koolide ja klassikomplektide koondamine, abieluliste vallandamine ja töötingimuste raskendamine oli muutnud õpetajaskonna meeoleolu õige ärevaks. Sellele lisandus veel mõningate poliitiliste parteide äge agitatsioon õpetajaskonna vastu. Krooni kõigele pani aga pähe tollaegse valitsuse kavatsus, vähendada maaõpetajate palka erakorraliselt ühe astme võrra, võrreldes teiste õpetajatega ja ametnikkudega.

Organiseeritud õpetajaskonna esindajana kirjutas E. Õ. Liidu esimees „Kasvatuses“ nr. 1 — 1933. a. artiklis „Raskel momendil“:

„Selge on . . . , et raskete aegade tõttu tuleb ohvreid kanda ka koolil ja õpetajaskonnal. Tuleb vaid valvel olla, et raskuste jaotamine riigikodanikkude õlule sünniks õiglaselt ning otstarbekohaselt.“

E. Õ. Liidu juhatuse delegatsioon esitas rida märgukirju riigivaneemale, Vab. Valitsuse liikmeile ja Riigikogu rühmadele. Märgukirjades paluti eriti maaõpetajaid mitte asetada halvemasse olukorda, võrreldes teiste riigiteenijate ja õpetajatega, kuna see oleks ka suureks moraalseks hoobiks.

Tekkinud olukorda kasutati mõnest ringkonnast vastuolude tekitamiseks linna- ja maaõpetajate vahel, kuigi sel suuri tulemusi polnud, peale poleemika ajakirjanduses. Hoogu võtsid ka muud separatistlikud püüded.

1933. aasta 7. juulil Vab. Valitsus võttis vastu määruse, millega maaõpetajate palka vähendati ühe astme võrra. See määrus astus jõusse 1. augustist 1933. a. ja ta pidi kestma esialgu kuni 1. aprillini 1934. a.,

kuid pikendati hiljemini. Alles 1. augustist 1935 asetati maakoolide juhatajate tasud uue õppejõudude tasude seadusega samale tasemele linna- ja alevikoolide juhatajatega, kuid maaõpetajate kohta jäi määrus kehtima.

Sama aasta juunikuus teostati Riigikogus meie kroonikursi ümberhindamine, mis omakorda halvendas palgateenijate olukorda, tõstes elukallidust.

Ses pinevas õhkkonnas astus kokku XI õpetajate üldkongress 19. ja 20. augustil 1933. a. Tallinnas, mis oli kokku kutsutud peamiselt kohalike organisatsioonide korduvate nõudmiste põhjal.

Peamiselt maaõpetajaist koosneva kongressi kibestunud meeleolu väljendus ka vastuvõetud resolutsioonides, milliseid oli arvult 33 ja mis haarasid õpetajaskonna kõiki eluavaldusi. Töötasude kärpimiste kohta võeti järgmised seisukohad:

„Kongress leiab, et ei ole õigustatud maaõpetajate palkade vähendamine, eriti veel ajal, mil krooni väärtuse ümberhindamisega on esile kerkinud elukalliduse tõus, ja loodab, et Vabariigi Valitsus maaõpetajate palgaastmes alandamise dekreediga tühistab ja nõutab Riigikogult lisaelarve korras krediite õpetajaile palga maksmiseks endistel alustel.

Maaõpetaja palgaastmes alandamises näeb kongress mitte ainult maaõpetaja töö alahindamist, vaid ühtlasi ka kogu maarahva hariduslike ning vaimsete tarviduste mitte küllaldast tunnustamist.

Teadsaades, et uues kavatsetavas palgaseaduses tahetakse vahet teha maa- ja linnaõpetajate vahel, kongress mõistab sarnase ebaõiglase vahetegemise kõige kategoorilisemalt hukka ja kohustab E. Õ. Liidu juhatust selle vastu kõigi võimalikkude abinõudega võitlema.“

Õige tabavalt iseloomustas eriti maaõpetajaskonna meeleolu järgnev resolutsioon:

„Kongress peab tarvilikuks avalikult öelda: maaõpetaja on meeleoluliselt seltskonnatöökä halvatud seni, kui ei ole tema palga poolest ühevääristatud linnaõpetajatega.“

Kongressil valitsevat pinevat meeleolu tahtsid kasutada oma poliitilise liikumise huvides nn. „vapsid“, kes parajasti arendasid kõige ägedamat propagandat valitsuse vastu. Nende esindaja kongressil aga ei leidnud mingit poolehoidu. Organiseeritud õpetajaskond esimesena sel kongressil hülgas teadlikult käepakkumise liikumiselt, mille sihid tol korral olid veel väga ähmased, kuid seda jõhkramalt paljastusid hiljem täies alastuses. Kongress võttis vastu järgmise resolutsiooni:

„Kongress tunnustab, et ainult demokraatlikus korras peitub võimalus rahva loovaid jõude rakendada ülesehitavaks tööks ja ainult demokraatlik kord on eelduseks Eesti Vabariigi püsimiseks, sellepärast nõuab, et Vab. Valitsus kõige otsustavamalt astuks välja fašistlike ja kommunistlike liikumiste vastu, mille sihiks hävitada demokraatlik kord ja paisata julma tagakiusamise ohvriks demokraatliku korra kaitsjad.

Kongress kutsub tervet õpetajaskonda üles kõige resoluutsemalt astuma välja demagoogiliste võtetega aetava kihutustöö vastu, mis tahab naeruvääristada ja hävitada demokraatlikku korda.“

Kongress osutas ka plaanikindluse puudumisele hariduspoliitikas: „Kongress kahetsusega konstateerib, et meie riigi- ja hariduspoliitikat tihti mõjustavad erakondadevahelised hõõrumised, mis halvab kooli ja hariduse arendamist, sünnitades Valitsuse tegevuses hüppeid. Valitsuse kooli- ja hariduspoliitika olgu plaanikindel.“

Edasi rõhutati resolutsioonides veel, et õpetajail tuleb asuda ise endi, kooli ja õpilaste majanduslikes huvides õpetajate ühistegevuslike kooperatiivide võrgu loomisele, organisatsioonilise jõu kõvendamisele ja valjema distsipliini sisseseadmisele, koostöö süvendamisele õpetajate ja teiste palgateenijate organisatsioonide vahel. Kongress peab õpetajaskonna tähtsaimaks ülesandeks võidelda kultuurreaktsiooni vastu, selgitada hariduse väärtust ja demokraatlikule põhimõttele rajatud koolikordalduse tähtsust meie rahva olemasolule teiste rahvaste peres. Jne. Osa resolutsioonidele otsustas Liidu asemikekogu koosolek samal aastal mitte käiku anda.

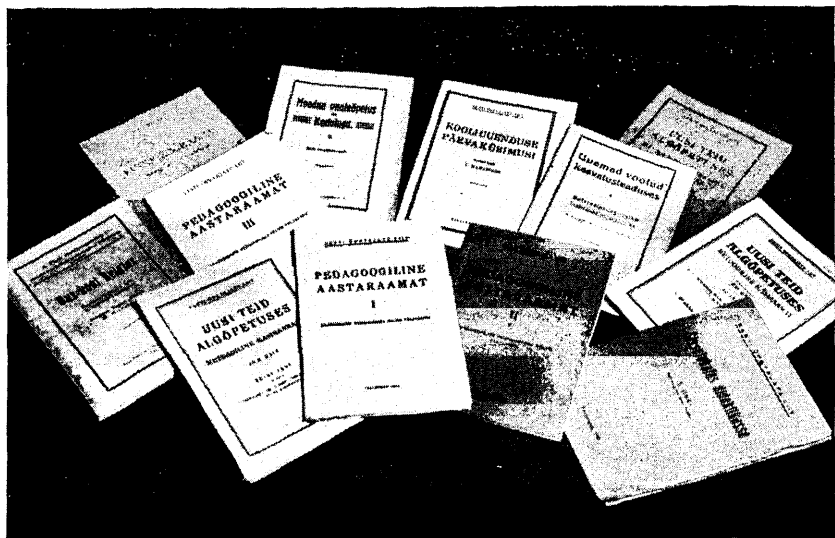
1933. a. XI üldkongressi tähtsamaks tulemuseks tuleb pidada kindlat ja teadlikku väljaastumist massi madalaid ihasid ässitavate ringkondade vastu, kelle ülesandeks oli hävitada demokraatlikku korda ja rahu-likke töövõimalusi koolis. Kihutajate õige nägu paljastus 8. detsembril 1935. a.

Õpetajate tasude küsimus on viimaseil aastail Liidus püsinud järjekindlalt päevakorral. Sellekohastes märgukirjades ja delegatsioonide kaudu on juhitud asjaomaste asutuste tähelepanu korduvalt õppejõudude tasude ebakohtadele. Viimaseil aastail, eriti ühtlusetusele vanemaks õpetajaks kinnitamisel. Maaõpetajate palgavahe on kriisiaja pärandina jäänud püsima praegugi veel.

Lisaks eelpool loetletud üritustele on E. Õ. Liit algatanud muidki õpetajaskonna teenistustingimuste ja õigusliku olukorra soodustamisele suunatud ettepanekuid, nõudes näit. õpetajate laste vabastamist õppemaksust, pensionide küsimust jne.

4. E. Õ. Liidu kirjastustegevus.

E. Õ. Liidu kirjastustegevust on põhjust eraldi mainida, kuna Liit kasvustusteaduslike teoste, samuti ka noorsooraamatute kirjastamise alal ajas rida uusi vagusid. Eelpool mainisime juba Liidu pedag. ajakirja osa meie pedagoogilise mõtlemise süvendamisel. Sama taotlesid ka E. Õ. Liidu kirjastusel ilmunud kasvustusteaduslikud teosed. Need moodustavad meie pedagoogilise kirjanduse väärtuslikuma osa veel praegugi. Sama on maksev täiel määral noorsooraamatute kohta, mille autoriteks on meie ja ka maailmakirjanduse paremad ja tuntumad noorsoo-

Valik E. Õ. Liidu kirjastusel ilmunud pedag.-metoodilisi raamatuid.

kirjanikud (J. Parijõgi, Juh. Jaik, R. Janno, E. Murdmaa, Ch. Dickens, J. London, Sven Hedin j. t.). E. Õ. Liidu noorsooraamatud moodustavad meie kooliraamatukogude väärtuslikuma alusvara, eriti populaarteaduslikus osas.

E. Õ. Liidu kirjastustegevus on kestnud mõningate vaheaegadega alates 1921. aastast tänaseni, kuigi majanduskriisi tulemusena tekkinud surutis ja rahapuudus raamatute kirjastamist pidurdas. Seetõttu lõpetas E. Õ. Liit 1933. aastal ulatuslikuma kirjastustegevuse, sõlmis poolelijäänud sarja „Uusi teid algõpetuses“ edasikirjastamiseks leppe K. K. Ü. „Töökooliga“ ja andis ka oma varem kirjastatud teoste ladu üle „Töökoolile“.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on senini ilmunud järgmised väljaanded:

I. Eesti Õpetajate Liidu pedagoogilised ja metoodilised raamatud.

1. Avalikkude algkoolide seadus.
2. J. Kühnel: **Moodne vaateõpetus ehk kodulugu I.** Tõlkinud Ketty Michelson-Silde.
3. A. Kuks: **Vaatlusvihk, Andmed iseloomu kohta.**
4. Ketty Michelson-Silde: **Moodne vaateõpetus ehk kodulugu II.**
5. **Uuemad voolud kasvatusteaduses. I. Sotsiaalpedagoogika ja individuaalpedagoogika.** A. Hergeti järele I. Volt ja J—n.
6. A. Faria de Vasconcellos: **Uus kool Belgias.** Prantsuse keelest tõlkinud M. Michelson.

7. J. Parinbak, M. ja Th. Brandt: **Üldõpetus Rakvere õpetajateseminaris harjutuskoolis.**
8. E. Martinson: **Kooliuuenduse päevaküsimusi.**
9. A. Kuks: **Sissejuhatus didaktikasse.**
10. A. Oengo-Johanson: **Üldõpetuse töökava maa-alkkoolides. I ja II õppeaasta.**
11. J. Käis: **Uusi teid algõpetuses. Metoodiline käsiraamat liitklassidele. I jagu.**
12. **Pedagoogiline aastaraamat I.**
13. J. Käis: **Uusi teid algõpetuses. Metoodiline käsiraamat. II jagu, 1. osa.**
14. J. Käis: **Lugemisaine ühes tööjuhustega kirjalikeks harjutusiks 1. ja 2. õppeaastale sügisest jõuluni.**
15. J. Käis: **Uusi teid algõpetuses. Metoodiline käsiraamat. II jagu, 2. osa.**
16. J. Käis (toim.): **Uusi teid algõpetuses. Metoodiline käsiraamat. III jagu, 1. osa.**
17. **Pedagoogiline aastaraamat II.**
18. J. Käis (toim.): **Uusi teid algõpetuses. Metoodiline käsiraamat IV jagu, 1. osa: R. Reiman: Emakeel.**
19. J. Käis (toim.): **Uusi teid algõpetuses. Metoodiline käsiraamat. III jagu, 2. osa.**
20. Sama. IV jagu, 2. osa: E. Limberg: **Matemaatika.**
21. Sama. IV. jagu, 6. osa: R. Päts: **Laulmisõpetus.**
22. Sama. IV jagu, 7. osa: S. Rikas — A. Soo — K. Sõmer: **Joonistamine ja käsitöö (2 annet).**
23. **Pedagoogiline aastaraamat III.**
24. Mag. J. Kents: **Kooligeograafia. Olemus, sisu ja meetodid.**
25. Joh. Käis (toim.): **Uusi teid algõpetuses. Metoodiline käsiraamat. IV jagu, 3. osa: M. Arike — J. Parijõgi — T. Algma: Usuõpetus, kodanikuõpetus, ajalugu.**
26. Sama. E. Kilks: **Füüsika-katseid ja -õppevahendeid algkoolis.**
(Numbrid 18—22, 25, 26 sarjas „Uusi teid algõpetuses“ on ilmunud „Töökooli“ väljaandel.)

II. Eesti õpetajate Liidu noorsooraamatud.

JUTUKIRJASTIK.

1. Ch. Dickens: **Kilk koldel.**
2. Jack London: **Põlev laev.**
3. K. Hänninen: **Jäämere kangelane.**
4. J. Parijõgi: **Laevapöisi päevilt.**
5. A. Conan Doyle: **Kuidas brigader tappis rebase.**
6. A. Conan Doyle: **Kuidas brigader päästis sõjaväe.**
7. A. Conan Doyle: **Kuidas brigader vallutas Saragossa.**
8. A. Conan Doyle: **Lugu üheksast Preisi ratsaväelasest.**
9. A. Conan Doyle: **Brigaderi viimne seiklus.**
10. Anna Brigader: **Pöialpoiss.**
11. Jack London: **Pagan Otoo.**

Osa E. Õ. Liidu kirjastusel ilmunud noorsooraamatuist.

12. A. Chamisso: Peeter Schlemiil.
13. Anni Svan: Olli elukool.
14. J. Akuraters: Sulaspoisi suvi.
15. M. Janson: Rahuingel.
16. J. Parijõgi: Jõulud, jõulud.
17. Juhan Jaik: Kaarnakivi.
18. R. Janno: Kuningas Toom.
19. V. Korolenko: Makari unenägu.
20. L. Tolstoi: Kui palju inimene vajab maad.
21. Ch. Dickens: Nell ja tema vanaisa.
22. P. Rings: Kümme päeva jäälaamil.
23. J. Parijõgi: Suuskadel Vallastesse.

REISIVESTETE KIRJASTIK.

1. J. Parijõgi: Soome.
2. J. Parijõgi: Kevad kutsub.

POPULAARTEADUSLIK KIRJASTIK.

1. Sven Hedin: Uue maailma avastuslugu.
2. M. Laarman: Puulõige.
3. Boris Žitkov: Sellest raamatust.
4. V. Bianki: Sõda metsas.

ELULOOKIRJASTIK.

1. M. Laarman: Tizian.
2. M. Laarman: Rembrandt.
3. E. Martinson: Beethoven.

LASTE PILDIRAAMATUTE KIRJASTIK.

1. M. Laarmann: **Mõista, mõista, mu õeke!**
2. A. Krims: **Kullikene.**

Peale selle on ilmunud E. Õ. Liidu kirjastusel 1919.—1933. aastail 7 annet **Noorusmaa** almanaki Enn Murdmaa toimetusel.

Sidemete pidamiseks liikmete vahel on E. Õ. Liit kirjastanud ja kõigile liikmeile tasuta (väljaarvatud köitekulud) välja jaganud „Õpetaja tähtraamatu“, mida on ilmunud juba 8. aastakäiku.

Peale selle on kirjastatud vähemaid brošüüre (näit. 1936. a. hõimupäeva puhul).

E. Õ. Liidu kirjastusel ilmunud perioodilisi väljaandeid. („Lootusringi Juht“ celmisel pildil.)

5. Kontakt kultuuriliste ja teiste õpetajate-organisatsioonidega.

Töö kõrval oma kesk- ja allorganisatsioonides on E. Õ. Liit alati pidanud tihedat kontakti teiste kultuuriliste keskorganisatsioonidega ning võtnud osa nende tegevusest esindajate kaudu. Selliseist organisatsioonidest olgu märgitud näiteks sihtasutised Fenno-Ugria, Eesti Lastekaitse, Turismi Keskkorraldus, Eesti Kultuurfilm, Kodukaunistamise Peakomitee, Akadeemiline Pedagoogika Selts, Koduse Kasvatuse Instituut j. t.

Ülalpool oli meil võimalus märkida juba Liidu algatavat osa õpetajate majanduslike ettevõtete ellukutsumisel („Töökool“, „Õpetajate Ühispank“). Samuti on mitmed maakondlikud liidud ellu kutsunud õpetajate kooperatiive ja majanduslikke ettevõtteid. Kutseteadliku õpetajaskonna

häälekandja väljaandmiseks kutsuti Liidu tegelaste algatusel 1935. a. ellu Ühistegeline Kirjastusühing „Õpetaja“, mille selja taha on koondunud enamik meie õpetajaskonnast.

6. Varalised abinõud.

Peamiseks tulullikaks E. Õ. Liidu tegevuse arendamiseks ja büroo ülevõlpidamiseks on olnud liikmemaks, mida on laekunud keskmiselt kr. 4000—4500 aastas.

Liidu liikmemaks ei ole olnud kogu aeg ühtlane. 1929. aastal asemikekogu poolt vastuvõetud liikmemaksu kodukorra põhjal maksid I haridusjärgus olevad õpetajad kr. 2.—, II haridusjärgus kr. 1.50 ja III haridusjärgus (kutseta) kr. 1.— aastas, lisaks toetuskapitali maksu vastavalt kr. 0.50, 0.40 ja 0.30 aastas.

E. Õ. Liidu asemikekogu koosolek 28. detsembril 1936. a.

1935. aasta õppejõudude tasude seaduse muutmisega kaotati haridusjärgud. Samal aastal peetud Liidu asemikekogu määras uueks liikmemaksuks kr. 1.70 aastas (koos toetuskapitalimaksuga). Viimasel Liidu asemikekogu koosolekul detsembris 1936. a. vähendati seda veelgi kr. 1.20-le aastas, kuna vahepeal oli ellu kutsutud Õpetajate Koda, kuhu iga õpetaja oli kohustatud maksma vastava seaduse põhjal 0,2% aastapalgast.

Vähemal määral on saadud toetust HM-lt kursuste ja päevade korraldamiseks, karskuskasvatustööks, „Kasvatuse“ väljaandmiseks jne. Viimasteks otstarveteks ka mõningailt omavalitsustelt.

Liidu viimaste aastate eelarved on koostatud 8.000—10.000 krooni piires. Arvestades tegevuse ulatuslikkust ja intensiivsust, on seega Liidu tegevust küllaltki kokkuhoidlikult ja otstarbekohaselt majandatud.

7. Liidu tegevuse juhtimine.

Liidu juhatusse kuulusid (1917.—1927. aasta juhataste koosseisud on toodud „Kasvatases“ 1927 — nr. 7):

1927./28. *tegevusaastal*: esimees Enn Murdmaa (Martinson), abiesimehed M. Välbe ja A. Janson, sekretär J. Elango, abisekretärid J. Rummo ja J. Piiskar, laekur J. Kents, laekuri abi V. Peet, ametita juhatuseliikmed N. Kann, O. J. Kiisel, J. Välbe, P. Algma (Adamson), J. Alver, A. Kallion, P. Raudsepp, M. Kaljas (Koch), J. Laane.

1928./29. *tegevusaastal*: esimees Enn Murdmaa, abid M. Välbe ja A. Janson, sekretär J. Elango, abi J. Piiskar, laekur J. Kents, ametita liikmed N. Kann, O. J. Kiisel, A. Veiderma (Veiderman), A. Roos, E. Nurmiste, A. Kärk, K. Treffner, P. Algma, P. Raudsepp, M. Kaljas, A. Reeben.

1929./30. *tegevusaastal*: esimees M. Välbe, abid A. Roos ja A. Janson, sekretär J. Elango, abi J. Piiskar, laekur J. Kents, ametita — N. Kann, O. J. Kiisel, A. Veiderma, A. Kuks, P. Algma, P. Raudsepp, M. Kaljas, A. Reeben, E. Nurm, K. Neumann, J. Uustalu.

1930./31. *tegevusaastal*: esimees E. Murdmaa, abid A. Janson ja M. Välbe, sekretär J. Elango, abi J. Piiskar, laekur J. Unt, ametita — J. Kents, A. Roos, A. Veiderma, A. Kuks, J. Rummo, N. Kann, M. Kaljas, E. Nurm, E. Schönberg, K. Neumann, P. Raudsepp, P. Algma, A. Reeben. Sel aastal oli juhatus esimest korda 19-liikmeline (eelmistel aastatel 17-liikmeline, varem veelgi vähem).

1931./32. *tegevusaastal*: esimees E. Murdmaa, abid J. Kents ja M. Välbe, sekretär J. Elango, abi J. Tamme, laekur J. Unt, ametita — A. Janson, A. Roos, A. Veiderma, O. J. Kiisel, A. Kuks, J. Rummo, J. Piiskar (ministriks oleku ajal täitis tema kohuseid J. Unt), M. Kaljas, E. Nurm, P. Raudsepp, P. Algma, J. Söödor, H. Rajamaa, T. Randvere.

1932./33. *tegevusaastal*: esimees E. Murdmaa, abid J. Kents ja M. Välbe, sekretär J. Elango, abi J. Piiskar, laekur J. Unt, ametita — A. Janson, A. Roos, A. Veiderma, J. Rummo, E. Nurm, P. Raudsepp, P. Algma, J. Söödor, H. Rajamaa, M. Vellema, T. Algma, E. Raidal (Glück), T. Talbak.

1933./34. *tegevusaastal*: esimees A. Veiderma, abid E. Murdmaa ja J. Kents, sekretär J. Rummo, abi J. Unt, laekur A. Roos, ametita — M. Välbe, G. Ollik, J. Piiskar, A. Kuks, P. Raudsepp, P. Algma, V. Raam, H. Rajamaa, J. Söödor, J. Tauts, E. Raidal, K. Neumann, A. Ruut.

1934./35. tegevusaastal: esimees A. Veiderma, abid E. Murdmaa ja J. Rummo, sekretär A. Altkoa, abi H. Ennemuist, laekur J. Unt, ametita — A. Roos, G. Ollik, V. Peet, J. Tamm, P. Raudsepp, P. Algma, H. Rajamaa, J. Söödor, V. Raam, J. Tork, A. Ruut, K. Neumann, E. Raidal.

1935./36. tegevusaastal: esimees E. Murdmaa, abid J. Rummo ja A. Roos, sekretär V. Horm, abi H. Ennemuist, laekur J. Unt, ametita — A. Kuks, G. Ollik, V. Peet, J. Tamm, V. Altkoa, P. Algma, H. Rajamaa, J. Söödor, J. Tork, A. Ruut, K. Neumann, A. Kallion, P. Raudsepp.

Käesoleva 1936./37. tegevusaasta alkoosseis oli sama, mis eelmisel aastal. Hiljemini lahkus juhatuse koosseisust V. Altkoa, kelle asemele kutsuti T. Algma ja A. Kuks, kelle asemele tuli E. Raidal.

Liidu sekretariaadi on moodustanud ametitega juhatuseliikmed.

Liidu asemikekogu koosolekuid on peetud 1—2 korda aastas.

Toimkondadest tegutsevad käesoleval tegevusaastal: pedagoogiline, soome, ungari, eesti keele õppekorralduse, käsitöö, kehakasvatuse, karskuskasvatuse toimkond j. t.

Liidu büroo ülesandeks on juhatuse ja sekretariaadi otsuste täideaatmine, Liidu kirjavahetuse korraldamine, ajakirja talitustöö j. m. Liidu sekretärina ja büroo juhina toimib V. Horm, raamatupidajana L. Müürsepp ja „Kasvatuse“ ekspedeerijana ja raamatupidaja M. Elango.

Büroo asub 1935. aastast alates Pühavaimu 11, Tallinna Õpet. Seltsi majas.

Teaduslikuks sekretäriks on Joh. Kais, kes teostab nõuannet Liidu liikmeile kasvatuslike ja metoodiliste küsimuste alal, juhtides ühtlasi kooliuuenduslikku liikumist ja Liidu pedag. toimkonna juures asuva kooliuuendusrühma tööd ning toimetades „Kooliuuenduslast“.

Karskuse sekretärina teotseb Liidu juures pikemat aega Priidu Kohava, toimetades „Lootusringi Juhti“ ja korraldades võistlusõpinguid ning karskuskasvatuslikku selgitustööd.

Juriskonsuldiks on vandeadvokaat Arn. Susi.

Liidu revisjonitoimkonda kuuluvad käesoleval tegevusaastal: V. Uustalu, E. Kuslapuu, S. Kass, O. Arviste ja E. Oja.

Aukohtu liikmeteks on: E. Murdmaa, G. Ollik, Chr. Brüller, J. Rummo, E. Muuga.

Toetuskapitali valitsusse kuuluvad J. Kents, G. Hion, J. Ollik, J. Sihver ja J. Unt.

Ülevaated Eesti Õpetajate Liitu kuuluvate organisatsioonide tegevusest

Harju Maakoolide Õpetajate Liit.

V. Uustalu.

Nagu igal tegevusalal, nii on ka Harju Õpetajate Liidu elus vaheldunud tõus mõõnaga, eriti just viimasel aastakümnel.

Miks Liidul oma tegevuses pole õnnestunud pidada stabiilset joont vähemate kõikumistega, selle nähtuse põhjusena tohiks küll väita, et 10 viimast aastat meie ühiskondlikus arengus sisaldavad vast rohkem muudatusi kui kaheksa eelmist, s. o. 1919.—1927. a.

Kui E. Õ. L. sai 1927. a. kümne-aastaseks, siis Harju Mk. Õp. Liit oli tegutsenud ainult kaheksa aastat. Nii tekkis Liit iseseisvuse teise aasta alul, nimelt 1919. a. märtsikuul.

Just 1927.—28. a. tundus Liidu tegevuses midagi mõõna sarnast: liikmete-arv ei ületanud enam 50% maakonnas ametisolevaist õpetajaist, missuguse nähtuse tagajärjel ka hoogsam tegevus puudus. Kuid samal ajal ettevõetud organiseerimistöo süvendamise tõttu E. Õ. L. kaasabil tõusis Liidu liikmete arv 100%-ni õpetajate koguarvust Harjumaal.

Harju Maakoolide Õpet. Liidu juhatus 1936./37. a. Vasakult: A. Kallion, A. Ruut, V. Uustalu (esimees), A. Mikiver, E. Oja.

Mis põhjustas tol korral liikmete vähesuse, on tagantjärele raske öelda, kuid igale pingutusele järgneb väsimus, nii ka Liidul. Polnud ka veel näha silmapiiril mingit ohtu, ja vist sellepärast oldigi vähem aktiivsed.

Sellel ajavahemikul tegutseti vähemate jooksvate küsimustega, nagu kooli rakendusraamatute korraldus, Liidu 10-aastase juubeli pidamine 1929. a., uus kooliseadus jne. Kuid 1929. a. ilmubki häda õpetaja-kohtade koondamise näol, mille tõttu ka Harjumaal mitmed õpetajad peavad koha kaotama. Neile korraldab Liit toetuse andmise oma kassast, milleks iga liige maksis 1,5 % oma palgast.

Haruldase üksmeelega loodi üle maakonna usaldusmeestevõrk, ja raha tuli kokku rohkem kui esialgu vaja oli. Toetuste maksmisest ülejäänud summa lisati varem asutatud abikassale, mis seni on võimaldanud anda kergematel tingimustel laenu Liidu liikmeile. Nii möödusid aastad 1930—31 omaabi korraldamise tähe all.

Aga juba 1931. a. lõpul peab Liidu juhatus püstitama vastuväiteid maaõpetajate palkade vähendamise kavatsuste vastu. Kuid järgneva 1932. a. kestes ei võta see küsimus siiski veel aktuaalset ilmet ja sellepärast tegeldakse endiselt ainult jooksva tööga, nagu puhkepalgale läinud õpetajate koondamine, uute bürooruumide leidmine, maakonna keskkooli asukoha küsimus jne. Viie aasta kestes viimase aastakümne esimesel poolel omas Liit bürooruumid ühiselt E. Õ. Liiduga, kuid 1933. a. alguses tuli omaette ruumidest loobuda ja hiljem on Liidu juhatus Harju Maavalitsuse ruumes ulualust leidnud.

1933. a. on pidevalt päevakorral maaõpetajate palkade vähendamise küsimus. Et Harjumaa Liit asub pealinna lähedal ja seetõttu seisab otseses ühenduses sündmuste käiguga, langebki pearaskus selles palgavõitluses Harju Õp. Liidule. Koostatakse seletuskiri maaõpetajate palkade vähendamise vastu, mille E. Õ. Liidu juhatus heaks kiidab vastavatele ministeeriumidele esitamiseks. Järgnevad delegatsioonid Liidu tegelaste osavõtul riigivanema, haridusministri ja majandusministri juurde 1933. a. kevadel, mille tulemuseks on palkade vähendamise edasilükkamine.

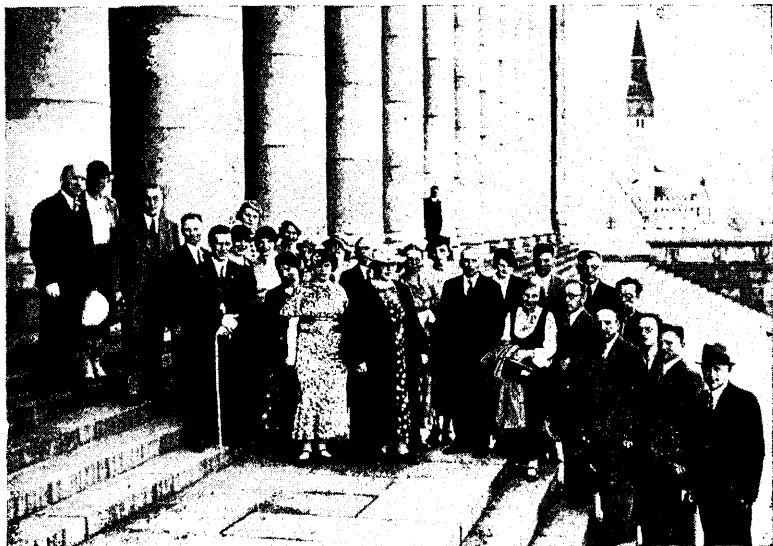
1934. a. suursündmusteks Liidu elus kujunevad soome õpetajate huvireisi korraldus Põhja-Eestis ja võimlemise tunnikavade kirjutamine.

Koostati soome ametikaaslaste vastuvõtu kava, mis täitus suurima täpsusega teiste maaliitude kaasabil ja löi kestvad sidemed Harjumaa ning Satakunna õpetajaskonna vahel.

Võimlemistunnikavu on seni kirjastatud 5 vihku, mis haridusministeeriumi lahkelt toetusel tublisti on rikastanud meie noorsoo kehakasvatuse ala koolitöös. Tänu peab seejuures tuletama meelde ka

tolleaegset Harjumaa koolivalitsust härra S. Leidtorpiga eesotsas, kes aineliselt ja tööjõuga Liidu ettevõtet igapidi abistas.

1935. a. korraldati koos Harju Maavalitsusega maakondlik laste laulu- ja võimlemispäev pealinna laululaval. Uudsusena esinesid tollel laulupäeval laste ettekanded võimlemises, missugused härra E. Idla juhtimisel kujunesid võimsaks noorsoo eneseavalduseks ja väärisid laiemat tähelepanu. Ka õnnestus hästi maakoolide rongikäik läbi linna, eriti korra ja riietuse suhtes.

Harjumaa Õp. Liidu/ huvireis 1936. a. Soome eduskunna hoone trepil.

1936. a. rahvahääletuse heaks kordaminekuks on Harjumaa organiseerunud õpetajaskonna teened leidnud tunnustust. Liidu juhatuse poolt avaldati sel puhul õpetajaile üleskutse, mis hääletuse eel suure innuga täideti.

Sama aasta suvel korraldati Liidu huvireis Edela-Soome vastukülaskäiguna kaks aastat varem toimunud Satakunna õpetajate külastamisele.

Vastuvõtt Soomes kujunes haruldaselt südamlikuks. Isegi lipud lehvisid külades, kust läbi sõideti. Matk kestis nädala ja jättis unustamatud muljed vennasrahva maast.

Nagu eelmistest ridadest järeldada võiks, on Harjumaa õpetajail olnud vääriline esindus maakonna Liidu näol ja seda peaks arvestama need, kes vahest on tõstnud üles maakonnaliitude likvideerimise küsimuse.

Liidu juhatuse koosseis praegu: V. Uustalu — esimees, A. Kallion — abiesimees, A. Ruut — laekur, E. Oja — sekretär ja A. Mikiver — sekretäri abi.

Peale ülalnimetatute on viimase kümne aasta kestes juhatuses töötanud veel J. Ratassepp, P. Kohava, A. Rõõm, T. Orgussaar ja A. Tohver. (Vt. ka „Õpetajate Lehe“ Harjumaa Õp. Liidu erinumber 1936 — nr. 14/15.)

Hiiumaa Õpetajate Liit.

T. Paomets.

31. dets. 1918. a. oli Käina valla Rebasselja algkooli tulnud kokku 13 õpetajat üle Hiiumaa. „Neil õpetajail oli tol korral meeles midagi rohkem kui vana aasta ärasaatmine“, mainib säilinud kirjasõna. Sel õhtul pandi alus Hiiumaa Kooliõpetajate Ametiühisusele, pärastise nimega — Hiiumaa Õpetajate Ühing, praeguse Hiiumaa Õpetajate Liidu eelkäija.

Asutatava organisatsiooni põhikiri mainib ametiühisuse eesmärgina muu hulgas: kõikide Hiiumaa koolide vaimline toetamine emakeelse õpetuse ja eesti omapärase hariduse arendamiseks, vabaharidustöö levitamine ning endastmõistetavalt õpetajate vaimlise, haridusliku, majandusliku ning seltskondliku seisukorra parandamine. — Juba enne põhi-

Hiiumaa Õp. Liidu juhatus 1936./37. a. Vasakult: J. Palm, L. Lepp, E. Mäehans (esimees), V. Leinveer, T. Paomets.

kirja registreerimiselt tagasijõudmist asub ajutine juhatus energilisele tegevusele. Arutusaineteks olid: algkooli õppekavad, Asutava Kogu valimistele kaasaaitamine, õpetajate rasked palgaolud, peamiselt palga korratu väljamaksmine jm. Eriti radikaalsed on resolutsioonid õppekava kohta, kus senine ajaloo kava otsustatakse hoopis kõrvale jätta, samuti õpetada ainult eesti heliloojate laule ning teha teistegi ainete kavades revolutsioonilisi uuendusi. Pärast põhikirja registreerimist jätkub tegevus samasuguses patriootilises vaimus. Töötatakse välja Hiiumaa algkoolidele ühine õppekava 1919./20. õppeaasta esimeseks pooleks, asutakse õpperaamatute ühtlustamisele.

1920. a. muudetakse ühingu nimi Hiiumaa Õpetajate Ühinguks, jättes töötama Läänemaa Õpetajate Liidu osakonnana. Tolleaegseist protokollist leiame sageli punkte, mis puudutavad palgaolusid ja selle korratut väljamaksmist, korteriküsimusi, koolimajade remontimist, õppeabinõude muretsemist koolidele, vaesemate õpilaste jaoks „abikassade“ moodustamist, Hiiumaale kesk- ja nõrgaandelistekooli asutamist jm. Osa neid ilusaid kavatsusi jääb küll kavatsusiks, kuid tehakse ometi enam kui kunagi pärast, mil olud muutuvad lahedamaks kõigekülgselt.

Selle n. ö. „kõrgkonjunktuuri“ esimesi langustunnuseid on märgata juba 1922. a.: ühing lahkub Läänemaa Õpet. Liidust, et astuda otseselt Eesti Õpet. Liidu liikmeks. See teostub alles 1925./26. a. Sellel ajavahemikul seisab ühing „talveunes“.

Ühingu tegevuse taaselustamisel on märgatavad teened kadunud koolinõunik E. Enno'l, kes muuhulgas õpetajate päeval (resp. peakoosolekul) 1. mail 1925. a. esines koguni viie (!) referaadiga.

Loidunud tegevuse elustamiseks jaotatakse ühingu liikmeskond 1926. a. rühmadesse valdade järgi, et liikmeil võimaldada sagedamat kooskäimist. Sellele moodusele antakse põhikirjaline alus 1927./28. a.

Juba 1928. a. tõstetakse üles ühel peakoosolekul ühingu liiduks ja rühmade ühinguks muutmise küsimus, kuid see saab teoks alles 1932. a., mis ajast peale Hiiumaa õpetajate üldorganisatsioon kuulub Eesti Õpet. Liitu Hiiumaa Õpetajate Liiduna.

Nagu juba tähendatud, ei ole kõnesolev organisatsioon oma tegevuse intensiivsusest hiljem suutnud ületada tegevuse algaastaid. Praeguse liidu tegevus seisab peamiselt õpetajate-päevade korraldamises koos Lääne Maavalitsusega, mis oma kavalt viimaseil aastail on pigemini kursused kui õpetajate-päevad. Liit peab ülal avaliku pedagoogilise raamatukogu, korraldab noorte-päevi ja ekskursioone õpetajaile jm.

Ka ühingute (Emmaste, Käina, Kärkla, Kõrgessaare ja Suuremõisa) tegevuses on viimasel ajal märgata elavnemist.

Lõpuks mainitagu tänuga neid endisi ja praegusi õpetajaid, kes on töötanud kaasa Hiiumaa õpetajate üldorganisatsioonis juhatuseliikmena 2 aastakümne jooksul.

Järvamaa Õpetajate Liit.

J. Söödor.

Nagu Eesti Õpetajate Liit ja paljud maakonnaliidud, nii pühitseb ka Järvamaa Õpetajate Liit käesoleval aastal oma 20. sünnipäeva. Järvamaa Õpetajate Liidu asutajail ei olnud mitte esijoones tol korral sihiks seevõrd õppejõudude kutseliste huvide kaitsmine kui eesti rahvusliku kooli loomine Järvamaal. Selle eesmärgiga avaldaski Paide koolijuhataja Jüri Söödor 1917. a. märtsikuul ajalehtedes üleskutse Järvamaa õpetajaile, ilmuda Paidesse, Karskusselts „Idu“ ruumesse koosolekule 31. märtsil 1917. a.

Vahepeal ilmus aga üleskutse üle-eestimaalise õpetajate koosoleku puhul Tallinnas 29. ja 30. märtsil 1917. a. Seal esinesid mitmed tolleaegsed tuntud tegelased kodumaalt ja Peterburist. Sai kahtlejailegi selgeks, et revolutsioon on tõesti olnud, ning asuti tegema plaane meie maa haridust juhtivate asutuste ülevõtmiseks ja venemeelsete juhtide asendamiseks uutega.

Kuna oli teada, et Järvamaal on kutsutud kokku koosolek vastava õpetajateseltsi asutamiseks 31. märtsil s. a., siis pöörduti J. Söödori poole ettepanekuga, pidada seltsi asutamiskoosolek ära juba Tallinnas seal olevate Järvamaa õpetajate osavõtul. See teostuski, mille tulemusena asutati Järvamaa Eesti Õpetajate Selts, kes astus ka kohe Eesti Õpetajate Keskliidu liikmeks. Asutajateks liikmeteks olid J. Söödor, S. Kass ja teised.

Seltsi esimesest koosolekust Paides 31. märtsil 1917. a. võttis osa 20 õpetajat. Koosolek kiitis heaks eelmisel päeval Tallinnas astunud sammud, kuid võeti vastu uus täielikum põhikiri, sest eelmisel päeval Tallinnas koostatud põhikiri oli liiga üldsõnaline.

Esimeseks suuremaks ettevõtteks seltsil oli õpetajatekursused 1917. a. suvel Paides. Kursustel esinesid tolleaegsed paremad lektorid ja võeti läbi uue emakeelse kooli kohaselt peaaegu kõik algkoolis õpetatavad ained.

Juulikuul 1917. a. asusid tegevusse uutel alustel valitud omavalitsused. Järva Maanõukogu otsuse kohaselt pandi juba 1917. a. sügisel maksma 4-aastane koolisundus ja tehti 6-klassine kool soovijaile makсутa kättesaadavaks. Samuti anti määrus, et õpetus kõigis kooles peab sündima emakeeles. Uue koolivõrgu väljatöötamisele ja selle elluviimisele aitas Järvamaa Õpetajate Selts kõigiti kaasa. Seltsi poolt väljatöötatud õppekavade alusel algasidki Järvamaa koolid tööd 1917./18. õppeaasta alul. Kaua see ei saanud kesta, kuna okupatsiooni võimud pärast maa vallutamist hakkasid looma oma kooli. Selts katsus küll säästa rahvuslikku kooli, ent selle tulemusena kuulutati selts mitteustavaks ning juhatuse liikmeid J. Söödorit, J. Roosi, E. Putmakerit ja

M. Väli ähvardati vangistamisega. Sellele vaatamata jätkati tegevust „põranda“ all. Kuigi eeltoodud okupatsiooni aeg ja enamlaste aeg paljugi muutis ja hävitas tehtud tööst, ei suutnud needki tormid hävitada kõike, mistõttu 1919. a. Ajutise Valitsuse poolt maksuma pandud 4-aastane koolisundus osutus teostatuks ja võidi asuda 6-klassise algkooli rajamisele.

Ei ole vist kahtlust, et Järvamaa õpetajate teeneks tuleb lugeda ka asjaolu, et vastuvõtt kohtadel 6-kl. algkoolile oli soodus ja peaaegu kõik vallad teostasid 6-klassise algkooli: pandi maksuma koolisundus ses ulatuses juba mitu aastat varem, kui see sündis üleriigiliselt Vabariigi Valitsuse määrusega.

Seltsi tegevus võttis normaalse ilme jälle pärast Vabadussõja lõppu, kuid siis märgatakse pea, et on vajaline moodustada maakonna õpetajate organisatsioonidele vastav keskus. Selle tulemusena tuligi kokku 2. mail 1920. a. esimene asemikkudekogu koosolek, kus muudeti Järvamaa Eesti Õpetajate Selts Järvamaa Õpetajate Liiduks. Ühinguil asutati üle maakonna 10: Ambla, Järva-Jaani, Järva-Madise, Koeru, Käru, Paide, Peetri, Rakke, Tapa ja Türi õpetajate ühingud. Nimetatud ühingud töötavad seni kõik, peale Käru, kus on õppejõudude arv ringkonnas langenud alla kümne. Eriti agaralt ja tulemusrikkalt on töötanud Järva-Jaani, Koeru, Paide, Peetri ja Tapa ühing. Üldiselt on aga kõik ühingud kohtadel täiel määral kaasa aidanud hariduselu korraldamisel ning riiklike ürituste läbiviimisel.

Liit omaltpoolt on korraldanud rea õppejõudude edasiharimiskursusi ja õpetajatepäevi. Suurel määral on Liit kaasa aidanud kooliaedade arendamisele, saates kõikidesse Järvamaa koolidesse eriteadlased-nõuandjad. Õppejõudude kutsehuvide kaitse on kogu aeg seisnud Liidul südame ligi, mistõttu on arenenud tihe ja üksmeelne koostöö Eesti Õpetajate Liiduga. Liidu sisemises elus suuremaks muudatuseks viimasel ajal oli põhikirja muutmine, mis võimaldab täiskogu (õppejõudeüksikliikmeid) kokku kutsuda tähtsamate haridus- ja koolielu ning õpetajaisse puutuvate küsimuste otsustamiseks.

Liit töötab juba seitsmendat aastat järjekindlalt Liidu asutaja ja endise Järva Maakoolivalitsuse juhataja J. Söödori juhtimisel. Üldse on J. Söödor maakonna liitu juhtinud peaaegu pool kogu liidu tegevuse ajast. Teised juhid vahepeal olid J. Kana, M. Väli, M. Kivistik, O. Arviste, J. Laan ja A. Reeben. Käesoleval aastal on juhatuses: J. Söödor — esimees, A. Härma — abiesimees, M. Rõuk — abiesimees, M. Vaim — kirjatoimetaja, P. Lenk — abikirjatoimetaja, E. Praks — laekahoidja ja A. Mei — abilaekahoidja.

Läänemaa Õpetajate Liit.

Heino Nurmiste.

Ajavahemik, mida piiravad aastatulbad 1927—1937, on olnud Läänemaa kooli ja õpetajaskonna elus sündmusterikas. On arusaadav, et kooli-elus asetleidnud sündmused on kajastunud ühel või teisel viisil ka õpetajate kutseorganisatsioonide tegevuses. Vanima ja suurima Läänemaa õpetajate organisatsiooni, Läänemaa Õpetajate Liidu aruannete-kaustad ja protokolliraamatud, kui neid lehitseda, meenutavad mõnegi

Läänemaa Õpetajate Liidu juhatus 1936./37. a. Vasakult: E. Veiderma, H. Laagus (esimees), H. Nurmiste, J. Rukki.

unustusselangeva sündmuse ja seiga, mille ümber omal ajal käis võitlus.

Peatugem siis allpool põgusalt Läänemaa Õpetajate Liidu tegevuse juures kõnesoleval ajajärgul.

Läänemaa Õpetajate Liidu tegevuspiirkonnaks on Läänemaa mandri-osa Haapsalu linnata ja Noarootsi poolsaareta. Liitu kuulub 8 õpetajateühingut: Kullamaa, Lihula, Lääne-Nigula, Martna, Märjamaa, Ridala, Varbla ja Vigala ühing.

Liidu juhatusse kuuluvad käesoleval aastal: Hans Laagus — esimees (alates 1933. a.), Ernst Veiderma — abiesimees (alates 1935. a.), Heino Nurmiste — sekretär (alates 1933. a.), Johannes Valgma — abisekretär (alates 1935. a.) ja Jüri Rukki — laekur (alates 1933. a.).

Liidu juhatus on pidanud 10 a. jooksul 65 koosolekut.

Liidu otsustavaks organiks on asemikekogu, kuhu iga Liitu kuuluv

ühing valib oma 10 liikme kohta 1 esindaja. Kõnesoleval ajavahemikul on peetud 15 asemikekogu koosolekut.

Liidu algatusel ja juhtimisel on korraldatud viimase aastakümne jooksul 2 pedagoogilist nädalat, eesti keele kursus, praktiline mesinduse kursus ja õppeabinõude valmistamise kursus (viimane korraldati möödunud aastal koos maakoolivalitsusega). Sama aja jooksul on Liit korraldanud 3 kongressi ja 12 õpetajatepäeva.

Õpetajatepäevadel ja kongressidel käsitletud küsimusist nimetagu tähtsamaid (sulgudes referendid): kool koduna; karskuskasvatus; maaõpetaja vaimlisest närbumisest (H. Rajamaa); internaadist koolis; õpetajate edasiharimisest; õpetajate õiguslik seisukord Läänemaal (J. Uustalu); töötamisest ühendatud klassides; kuhu tüürib meie koolireform? (J. Käis); õpetaja kooli- ja seltskonnategelasena (J. Elango); lapsepsühholoogiast (A. Elango); karistuskasvatusest (A. Fluss); vabaharidustööst (E. Vender); õpetajate õiguslik seisukord (A. Susi); meie tänapäeva noorsugu (M. Univer); õpetajate vahekord lastevanemate ja seltskonnaga (A. Veiderma); hõimutööst koolis ja õpetajaskonnas (V. Alttoa); kooliaia rajamine (E. Lepp); rahvuslik kasvatus algkoolis (A. Viitar); organiseerimisküsimusi (V. Horm) jt.

Käesoleva ajavahemiku jooksul on Liit korraldanud 2 välismaist õppereisi: 1932. a. Soome (140 osavõtjaga) ja 1935. a. Stokholmi ja Upsalasse (ligi 60 osavõtjaga).

1930. a. asutati Liidu juurde toetuskapital, mille summadest on antud laene ja toetusi puudusse langenud liikmele. Toetuskapitali-maksu maksavad kõik Liitu kuuluvad õpetajad. Maksumääraks oli varem 1 % ühe kuu põhipalgast, praegu aga 30 snt. liikmelt.

Liit aitas organiseerida 1930. a. toimunud koolitööde üldnäitust ja selle eel korraldatud näitusi ühingute ja koolide piirkonnas.

Liidu tegevusega tutvustamiseks on ilmunud 2 „Õpetajate Lehe“ Läänemaa Õpetajate Liidu erinumbrit: esimene 1932. a. ja teine 1936. a.

Õpetajaskonda puudutavate küsimuste arutamisel ja koolialaliste seaduste valmimisel on Liit aktiivselt kaasa töötanud: õpetajate teenistusseaduse arutamise puhul esineti terve rea ettepanekute ja parandustega E. Ö. Liidu kaudu, õpetajate palgavõitluse puhul esineti õpetajate üldkongressil seisukohtade ja ettepanekutega, millest mitmed leidsid vastuvõtmist, esineti pikema märgukirjaga Läänemaa Õpetajate Seminari kaitseks viimase sulgemise puhul jne.

Peale selle on Liidul tulnud arutada ja otsustada terve rida kohaliku tähtsusega küsimusi, mille loetelu ei mahu käesolevasse ülevaatesse. (Vt. ka „Õpet. Lehe“ Läänemaa erinumber 1936 — nr. 19.)

Narva Eesti Õpetajate Selts.

Maanu Saari.

Ülevaate Narva Eesti Õp. Seltsi tegevusest andku alljärgnev keskustelu seltsi esimehega. Ta seletab:

„Seltsi tegevus ajavahemikus 1927—37 on olnud tõusudeta, rahulik. Oleme töötanud pisi-tasa kooliuuenduse arendamise ja välishariduse levitamise alal. Unarusse pole jätnud ka oma liikmete vaimse arenemise ja pedagoogiliste võimete tõstmist. Erilisi nähtavaid tippsaavutusi pole ju kätte võidetud, kuid eks meie töö ole ju nagu pereemalgi — ikka hommikust õhtuni, kuid hunnikut pole kusagil. Ei ole meie vahel olnud ka lahkkelisid ega pereheitmist!“

Narva Eesti Õpet. Seltsi juhatus 1936./37. a. Vasakult: J. Välbe (esimees), A. Pikkoja, E. Kibbermann, L. Koppel, M. Saari, P. Iimatsalu.

„Ons teie linna õpetajad kõik organiseeritud?“ pärisin mina.

„Jaa! Seltsi on koondunud peagu 100-protsendiliselt kõik eesti alg-, kutse-, keskkoolide ja gümnaasiumi õppejõud. Siin mõtlen ma ka Narva-Jõesuu koole. 1935. aastal, kui selts sai 15-aastaseks, oli meil liikmeid 80.“

„Teie nimetasite, et seltsi on koondunud ka N.-Jõesuu õpetajad. Mil viisil nemad võtavad osa seltsi tegevusest?“

„Seltsi juhatuse liikmete arvu määrab iga aasta üldkoosolek. Valimine toimub nii, et iga kool oleks juhatuses esindatud. Ka N.-Jõesuust on üks õppejõud juhatuses: see tagab kontakti. Suuremate ürituste puhul, nagu koolide laulu- ja võimlemispäevad jne., lööb ka Jõesuu, vaatamata 12 km vahemaale, tõhusalt kaasa.“

„Kui tihti teie korraldate laulu- ja võimlemispidusid?“ pärisin mina.

„Meil on kombeks kujunenud koolide kevadpidustusi korraldada igal kevadel, ühel aastal laulupäev, teisel — võimlemispidu. Ikka vaheldumisi: korruga neid korraldada läheb raskeks nii õpilastele kui ka meile. Eriti viimane võimlemispidu (1934) oli ulatuselt enneolematu Narvas. Külastajaid + tegelasi oli umbes 4000 inimest. Mõnel aastal jääb ka kevadpidustus pidamata, kas halva ilma tõttu või mõnel muul tehnilisel põhjusel.“

„Oli teil ka möödunud kevadel laulupäev või võimlemispidu?“

„Ei kumbagi! Läänud kevadel olid kõik õppejõud ametis koolitööde näituse korraldamisel. Näitusel esinesid alg-, tööstus-, kutse- ja keskkoolid, lasteaiad ja koolide juures töötavad noorte organisatsioonid: noorkotkad, kodutütred, skaudid, gaidid, N. P. Risti ringid jne. See

Kevadine algkoolide
näitus Narvas
1936. a.

näitus oli ühtlasi ka kohalikuks eelprooviks 5. Soome-Ugri kultuurkongressi puhul korraldatavale pedagoogilisele üldnäitusele. Seltsil on selliste ürituste otstarbeks eriline „Narva koolinoorsoo kevadpidustuste fond“.“

„Kuidas on teie seltsi aineiline külg?“

„Täiesti rahuldav,“ vastas esimees. „Eriti hoogsalt töötas seltsi liikmete hoiu- ja laenukassa, mille läbikäik oli Kr. 11.531.01. Kassa võimaldab liikmetele odavaprotsendilist laenu, soodustab lihtsa asjaajamisega (usaldusmehed koolides kasseerivad palgapäeval vastavad summad ja õiendavad ka laene) raha hoiule andmist ja annab ka toetust puudustkannatavaile õppejõududele. Eelnimetatud summad on peaaegu aastate keskmised.“

„Kes on olnud teil seltsi juhatuses ajavahemikus 1927—1937?“

Seltsi esimeesteks on olnud: V. Nano 4 aastat, G. Matto 3 a.,

J. Välbe 2 a. ja lühemat aega J. Karafin ja K. Vilhelmson. Käesoleval aastal koosneb juhatus 7 liikmest: J. Välbe — esimees, M. Saari — sekretär, A. Pikkoja (Pikov) — laekur, E. Kibbermann — abiesimees, M. Raiend (Gross) — abisekretär, L. Koppel — abilaekur ja ametita juhatause liige P. Ilmatsalu.“

„Ons teil kasutada oma ruumid?“

„Ei ole!“, öhkas esimees, „oleme küll püüdnud sinna poole, kuid tagajärjeta. Praegu kasutame juhatause koosolekuteks 2. algkooli ja üldkoosolekuteks ühisgümnaasiumi ruume.“

„Milline vahekord on teil teiste organisatsioonidega linnas, ja kuidas suhtute Õpetajate Liidusse, Õp. Kojasse?“

„Vahekord on olnud väga hea. Oleme kaasa löönud ka teiste org-ide üritustes. Sama võiksime märkida E. Õp. Liidu kohta. Koja suhtes ei tea veel midagi ütelda: varajane, kuid tundub, et Liit on ja jääb meile ikka lähedasemaks ja painduvamaks sõbraks.“

„Lubage veel esitada üks küsimus,“ tähendasin väikese vaheaja järele, — „kas on teie seltsi liikmete hulgas märgata ka kooliuuendustööd ja millega on selts selleks kaasa aidanud?“

Nüüd alles pääsesid Narva Õpetajate Seltsi võrdlemisi tagasihoidliku esimehe keelepaelad valla, kuigi mõtlesin selle küsimusega oma intervjuud lõpetada. Kõnelesime pikalt ja laialt kooliuuendustööst, meie hariduspoliitikast, õpikute standardimisest, palgaoludest jne.

(Vt. ka „Õpet. Lehe“ Narva E. Õp. Seltsi erinumber 1936 — nr. 17).

Petserimaa Õpetajate Liit.

R. Ploomipuu.

Petserimaa õpetajad moodustavad juba Vabariigi algusest saadik ühise pere — Petserimaa Õpetajate Liidu. Kuid Petserimaal on ka vene rahvust ja see on pealegi enamusrahvus. Ühine pere oldi 9. maini 1923. a. Siis leiti, et vene kolleegidega ikkagi ei ole otstarbekohane koos töötada, mitte ideelistel põhjustel, vaid puht-tehniliselt: juba koosolekuil kahe keele tarvitamine osutus tülikaks. Ja nii loodi Petserimaa Eesti Õpetajate Liit ja Petserimaa Vene Õpet. Liit. Liidud olid liikmete-arvuliselt muidugi nõrgemad, sisuliselt aga võitsid. P. E. Õ. L. kujunes ainuliseks maakonnaliiduks: õpetajad organiseerusid otse Liitu, kuna ühinguid tekkis vaid kaks: Meremäel ja Järvesuul. Paraku on P. E. Õ. L. taas reorganiseerunud (käesolevast õppeaastast pääle) Petserimaa Õpetajate Liiduks, mille liikmeiks aga juba on vaid ühingud. Käesoleval hetkel loeme liikmeiks ühingute kaudu kõiki eesti õpetajaid (mõnel üksikul vaid on liikmemaks tasumata) — üle 100 õpetaja.

14 aasta jooksul on P. E. Õ. Liidus väga mitmesugust tööd tehtud.

Sirvides juhatuse ja üldkoosolekute protokolle, leiame juhatuseliikmeina järgmisi eestvõtjate nimesid selles tasuta hoolerikkas töös: Ed. Palgi (õige tihti), Mall Kaldroo (Frey), Paul Lupkin, B. Rea, P. Priimägi, P. Listakind, J. Reimann, R. Saarniit, Berenstrauch, Kärblane, A. Erik, N. Lupkin, T. Kaldroo jt.

On korraldatud igal aastal mitu õpetajate-, haridus- või edasiharimispäeva, kus on esinenud referaatidega ja loengutega meie tuntumad kasvatustegelased: J. Käis (mitmekordselt), A. Roos, J. Elango, mag. Estam (mitmekordselt), dr. Loorits, dr. Hion, koolinõunikud Usai, Reial, Greenberg, Kõiv, Lang jt. Neil päevil on korraldatud rohkearvuliselt näitetunde oma õpetajate ja väljaspoolsete poolt.

Petserimaa E. Õpet. Liidu juhatus 1936./37. a. Vasakult: R. Ploomipuu, Ed. Kull, Ed. Palgi (esimees), T. Kaldroo, P. Lupkin.

On astunud tihti üles oma kutse- ja majanduslike huvide eest, kogu Petserimaa õpetajaskonna kui ka üksikute õpetajate eest. — On loodud Liidu juurde tüse pedagoogiline raamatukogu.

1928. aastal asutati maakonnalinnas Õpetajate Kodu, mis aga vähese kasutamise tõttu mõne aasta pärast tuli sulgeda.

1933. aasta kevadel korraldati maakonnalinnas Koolinoorte Pidu, mis masendavatele tingimustele vaatamata kujunes küllaltki mõjuvaks. Sama aasta sügisel pühitseti südamlikult ja sisukalt Liidu 10-aastast juubelit.

1934./35. aasta kujunes aga eriti töörohkeks. Nimelt korraldati tolleagese agara koolinõuniku hra A. Kõivu tõhusal kaasabil Petserimaa

Noortepüha koos P. Vene õp. Liiduga. Noortepühast võttis tegelastena osa üle 3500 õpilase ning üle 5000 pidulise, mida võib nimetada Petserimaa kohta tavatuks kordaminekuks. Veel praeguseni on sööbunud tollaste õpilaste ja piduliste meelde nood kaunid ja üllad päevad.

1935./36. aastal teostati Liidu reorganiseerimine.

Noortepühast peale on P. Õ. L. ja P. V. Õ. L. taas „leidnud“ teineteise, olles vahepeal üsna unustanud teineteise olemasolu.

Käesolev tegevusaasta on algusest peale tulvil tööst. Reorganiseerimistöö tuli lõpetada, eemaltvaatajad kaasa kiskuda. Seda on ka suudetud.

**Haridusminister N. Kann peakõnet pidamas Petserimaa noortepühahal
26. mail 1935.**

Ühiselt P. V. Õ. Liiduga on korraldatud Petserimaa õpetaja töötingimuste uurimiseks ülemaakondlik ankeet ning on saadetud õp. Kojale märgukiri, et Koda samme astuks Petserimaa õpetaja eriliselt raske töö õiglasemaks kompenseerimiseks, kuid üritus ei saanud kuigi tõhusa menestuse osaliseks, ning märgukirjast sai vaid ajalehile paar kaasatundvat artiklit...

Koolinõuniku hra V. Viilupi ettepanekul töötasid välja mõlemate Liitude juhatused ühiselt Petserimaa algkoolide normaalkodukorrad.

Kõige selle n. ü. „koduse“ toimiskelu juures on Liit ka tihedas kontaktis olnud kogu Eesti õpetajaskonnaga meid kõiki ühendava tänase juubilari, Eesti õpetajate Liidu kaudu.

(Vt. ka „Õpet. Lehe“ Petserimaa erinumber 1932 — nr. 25).

Pärnu Õpetajate Ühing.

A. Leppoja.

Teine aastakümme Pärnu Õpetajate Ühingu, aga ka paljude teiste Eesti Õpetajate Liitu kuuluvate organisatsioonide elus ja tegevuses on lõpule jõudmas. Lõppev aastakümme on toonud suuri muudatusi nii mõnegi organisatsiooni, ka P. Õ. Ü. ellu, on tuntud, võib-olla, pettumustki, nähes kokku varisemas seda, mida aastate jooksul oli ehitatud ja viimistletud suure hoolega.

P. Õ. Ü. tegevuspiirkonnaks põhikirja järgi on Pärnu linn ja selle lähem ümbrus. „Lähem ümbrus“ muidugi pole täpne mõiste, ja sellepärast ei saagi ütelda, kui kaugelt „lähemast ümbrusest“ Ühing peaks püüdma tõmmata kaasvõitlejaid oma ridadesse. Aastate jooksul Ühingu liikmeskonda on kuulunud küll ka Sauga, Reiu ja Surju õpetajaid, kuid praegusel momendil 34-liikmelisse peresse kuulub väljaspoolt Pärnut ainult 4 Sindi ja 3 Taali õpetajat. Rõõmustaval kombel linnaalgkoolide õpetajad on käesolevaks aastaks koondunud Ühingusse 100-protsendiliselt. Siiski, 10 aastat tagasi, 1926./27. a. Ühingu liikmete arv oli tunduvalt suurem (77) ja tõusis veelgi järgnevail aastail, kõikides 80 ja 90 vahel. Liikmete arvu järsu langemise töid pereheitmise aastad (1932/33 ja 1933/34), kui kesk- ja kutsekoolide õpetajad viimseni jäid Ühingust eemale.

P. Õ. Ü. tegevuskavas on teise aastakümne jooksul olnud peamiselt võitlus kooli ja õpetajaskonna huvide eest, õppe- ja kasvatustöö arenda-

Pärnu Õpet. Ühingu juhatus 1937. a. Paremtalt: M. Hansen, H. Meri, (esimees), M. Vilgats, J. Udikas, A. Karotoom.

Pärnu Õpet. Ühingu liikmed oma üldkoosolekul 25. veebruaril 1937. a. kuulamas haridusnõun. M. Raua referaati.

mise küsimused, aga ka kaasatötamine üldisema laadiga algatusis. Koolide ja klasside koondamise aastail Pärnu oli üks neist õnnelikumaist kohtadest, kus see operatsioon möödus suurema valuta, kus õpetajaid ei jäänud tuule peale. Niisugusele lahendusele aitas kaasa ka P. Õ. Ü., astudes otsesesse ühendusse ametiasutustega või avaldades mõju oma esindajate kaudu haridusnõukogus. Samuti suutis Ühing õnnelikult lahendada 1927. a. tekkinud sekeldusi õpetajate korteriüüri määramisel. Ühing on ikka reageerinud uutele algatustele õpetajate majandusliku või õigusliku seisukorra reguleerimisel ja esitanud oma seisukohad E. Õ. Liidule. Ühing võttis oma esindaja kaudu osa ka aktsiooni-komitee tööst palgavõitluse korraldamisel (1931./32. a.). Ühing on alati suutnud üksmeelselt viia läbi oma esindajad linna haridusnõukogusse ja hariduskogusse. Ühingu algatusel linna koolivalitsus pani aluse linna pedagoogilisele muuseumile (1927. a.). Ühingu hooleks oli pedagoogiliste nädalate korraldamine Pärnus 1927. ja 1929. a.

P. Õ. Ü. „jooksev“ tegevus on seisnud peamiselt referaatkoosolekute ja sektsioonide töö korraldamises. Referaatides on käsitletud mitmesuguseid õppe- ja kasvatustöösse puutuvaid küsimusi (kirjutamine koolis, isiksuse uurimise meetodeid, õppetöö individualiseerimine, edasijõudmise hindamine, testid, karistusest jne.), antud ülevaateid kodu- või välismaal korraldatud kongressidest ja koosolekuist, millest võttis osa Ühingu liikmeid kas omal algatusel või Ühingu esindajaina (E. Õ. L. asem. kogu koosol., üldkongressid, aineõpetajate kongressid, Berliini rahvusvah. pedag. kongress, Balti riikide õpet. kongr.), käsitletud aktuaalseid küsimusi õpetajate ja koolide majandusliku või õigusliku seisukorra alalt (palgaseadus, teenistusseadus, Õp. Koja seadus, algkoolide seadus, ühis- ja lahuskool, 6-kl. algkool jne.). Sektsioonides on sõelatud küsimusi, mis puudutavad üksikute ainete õpetamist koolis (looduse- ja

usuõp., eesti ja saksa keel, laulmine või kooli administratiivalasse puutuvaid küsimusi (algk. juhatajate sektsioonis). Peab märkima, et referaate oli sagedamini ja sektsioonide töö oli elavam aastakümne esimesel poolel (1927—1932), kuna hiljemini eriti sektsioonide töö on jäänud enam-vähem soiku. Viimase asjaolu tõttu jäi pooleli ka õpperaamatute ühtlustamine linna algkoolides.

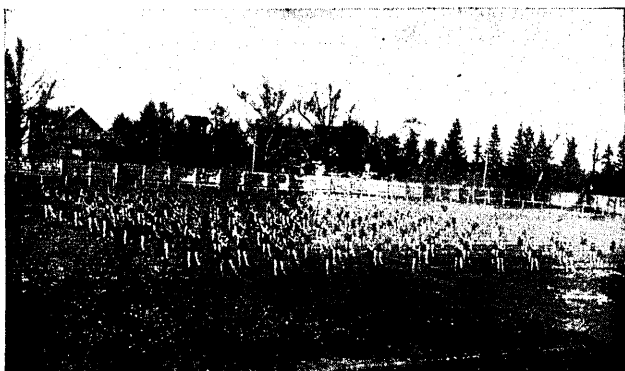
Koolinoorsoo kevadpidude korraldajateks olid varemalt teised selt-sid („Endla“, Kooliselts). 1935. a. P. Õ. Ü. võttis kevadpeo korraldamise esmakordselt enda kätte.

P. Õ. Ü. on võtnud osa ka üldisema laadiga algatusist: on toetanud „Ühisabi“ tema tegevuses, on aidanud kaasa korjandusele allveelaevastiku heaks, on võtnud osa kodukaunistamise hoogtöö komisjoni tööst, on propageerinud oma liikmete hulgas võõrapäraste nimede eestistamist jne.

Suurema osa P. Õ. Ü. tuludest moodustavad liikmemaksud, millele lisaks tulevad veel % hoiusummadel ja osamaksudelt ning toetused. Ühingu tegevuse algaastail hangiti sissetulekuid ka avalike maksuliste pidude korraldamisega, kuid tegevuse teisel aastakümnel on korraldatud ainult üks pidu (1928. a.), pärast pole enam tehtud selletaolisi katseid.

Ühingu tegevuse juhtimisel on teisel aastakümnel truult kinni hoiatud „uute nägude“ traditsioonist: iga aasta juhatus uuendatakse täies ulatuses.

Minevikku vaadates pole ülearune märkida ka ebaõnnestunud algatusi või teostamata jäänud kavatsusi. Lehitsedes protokolliraamatuid võib leida, et mitmel puhul on olnud juttu Ühingu oma korteri muretsemisest või koguni oma maja ehitamisest või ostmisest. Kümnekond aastat figureerib Ühingu varandusseisus õpetajate kodu fond 120 kr. suuruses, mis aastate jooksul pole kasvanud ega kahanenud. Oma kor-

Pärnu Õp. Ühingu
õpilaste kevadpeolt
1937. a.

teri hankimise mõte on jäänud teostamata. Sellepärast nii juhatuse kui ka üldkoosolekuid peetakse kord siin, kord seal. Õpetajail on vähe omavahelisi kokkupuutumisi, mille tõttu kiputakse jääma üksteisele võõraks. Raamatukogu, milles on ligi 700 numbrit, peab vahetevahel vahe-tama ulualust, raamatukogu kasutajate arv langeb alatasa ja viimasel aastal on jõudnud peaaegu nullini.

Mitmel korral on kõneldud ka laulukoori või orkestri asutamisest. Ja kuigi esimesel aastakümnel nii üks kui ka teine töötas edukalt, teisel aastakümnel pole enam suudetud elustada kumbagi.

Lõpuks peatun veel varemmainitud pereheitmisel, mis algas 1932./33. aastal. Alg-, kesk- ja kutsekoolide õpetajate vahekorid oli varem alati hea, leiti organisatsiooni tegevuses küllalt alasid, kus saadi ühiselt töötada. Veel 1927. a. üldkoosolekul, millest võttis osa ka kesk- ja kutsekoolide õpetajaid, jõuti üksmeelsele otsusele, et õpetajate koondumine koolitüüpide järgi eriühingutesse on asjatu jõudude killustamine. Kuid 1932./33. a., ühenduses tolaeaegse „rahvaliidumise“ga, hakkasid puhuma teised tuuled, ja 1934. a. oldi juba nii kaugel, et haridusnõukogu ja hariduskogu valimiste puhul ei leitud enam ühist keelt, vaid kumbki organisatsioon (P. Õ. Ü. ja EKESKO) läks valimistele oma kandidaatidega. Hiljem lahkusid ka kutsekoolide õpetajad, minnes üle oma organisatsiooni, ja P. Õ. Ü. jäi tegelikult ainult algkooliõpetajate organisatsiooniks. Et ühel või teisel või kolmandal oleks põhjust rõõmu tunda sellest killunemisest, on raske uskuda. Jääb soovida, et kolmas aastakümme kaotaks teisel aastakümnel tekkinud mõrad ja ühendaks jälle kõik ühisel põllul töötajad, sest — ainult ü h e n d u s e s o n j õ u d !

Pärnumaa Õpetajate Liit.

J. Allik.

1917. a. revolutsiooni järele tsaristliku Vene surve alt vabanenud eesti õpetajaskond asus agaralt oma kooli korraldama ja end organiseerima.

Värskendavast puhangust haaratuna korraldavad Pärnumaa õpetajad 5. apr. 1917. a. ülemaakondliku õpetajate koosoleku, millest võtab osa 41 õpetajat. Koosolekul valitseb tugev ja teadlik rahvuslik vaim. Võetakse vastu rida kooliellu puutuvaid resolutsioone, milliseist esimene nõuab emakeelset õpetust kõigil kooliastmel ja vene keele kõrvaldamist õppeainena.

Samal koosolekul valitud korraldaj komisjon J. Piiskari juhatusel koostab Liidu põhikirja, mis võetakse vastu maakonna õpetajate kongressil 29. aprillil s. a. Juhatusse valitakse J. Piiskar, Aug. Raud, Salme Tarkpea, M. Meyer ja K. Klaussen.

Meeleolu kongressil on kevadine, täis värskust ja lootust. Silmapaistvamaks tegelaseks ja esinejaks on Tartu kongressist osavõtnud J. Piiskar, kes esineb mitme referaadiga. Ta nõuab-kooli ümberloomist, mitte ainult keeleliselt, vaid ka õppekavade ja sihtide poolest. Endine ümberrahvustav kool on vigastanud meie hinge. Kool peab olema vaba välisest survest ja arendama ning süvendama õpilastes rahvuslikku vaimu. Soovitab 8-aastast algkooli, millele järgneks 4-aastane keskkool.

Suurem osa esimesest tegevusaastast kulub organiseerimistöele. Enamlaste valitsust saboteeritakse, kuigi see vahest püüab Liiduga kontakti luua. Raske on organiseerimistöökupatsioonialal. Siiski tegut-

Pärnumaa Õpet. Liidu juhatus 1936./37. a. Vasakult: J. Kull, E. Kanter, E. Raidal (esimees), P. Nõmm, J. Allik.

setakse vähesel viisil. Saadakse isegi luba suvekursuste korraldamiseks 17. juunist 6. juulini. Kursuste kavas on muuseas P. Kogermanni loengud geoloogiast, J. Port — looduseühiskonnast, Kr. Raud — joonistamine, A. Õunapuu — füüsiline kasvatus, J. Piiskar — rahvakooli korraldus, S. Talvik — toitmisest. Osavõtjaid oli 90 alalist kuulajat.

1918. a. lõpul kuulub Liitu 10 õp. ühingut. „Metsikuid“ on 30—40 %.

1921. a. lahkub Liidust Pärnu Õp. Ühing. Ühes ühinguga lahkub ka Liidu juhatus, mis koosnes eranditult linnaühingu liikmeist. 24. IV 21. võtavad maakoolide õpetajad Liidu asjaajamise ja juhatuse enda kätte. Juhatusse valitakse E. Glück, T. Roosman, J. Raekson, J. Parts ja J. Reinbach. 28. VIII samal aastal suurendatakse juhatust J. Alliku ja M. Aitsami juurde valimisega. Uueks juhatuse asukohaks saab Mõisa-

küla alev, kus püsib kuni 1924. a. aprillikuuni, mil valitakse juhatusse Põhja-Pärnumaa õpetajad M. Mokka ja J. Tamm Audrust, T. Roosman Torist ja A. Laur Jakobist. Uue juhatuse tegevust raskendab keskkoha puudumine.

Õpetajaskonna organiseerimise suurimaks takistuseks soisel ja metsarikkal Pärnumaal on puudulik teedevõrk ning 1—2 õpetajaga töötavate koolide enamik.

Teine aastakümme algab väga ebanormaalselt. Juhatusliikmed asuvad laialipillatult neljas kihelkonnas, mis pärast kooskäimise on äärmiselt tülikas. Seetõttu ei saada 20 kuu jooksul ühtki juhatusekoosolekut kokku. Organiseerimistöö jääb saatuse hooleks. Lõunapoolsed ühingud kavatsevad luua uusi koondusi, millised liituksid vahenditult E. Õ. Liiduga. Jõudude killustamise vältimiseks loobutakse siiski Liidu lõhkumisest. Uue juhatuse moodustamine on aga seotud raskustega, sest kardetakse võtta vastu kohustusi laguneva Liidu elushoidmiseks.

7. I 1928. a. valitakse tagaselja uus juhatuse koosseis: E. Raidal, J. Allik ja P. Sõrmus — Mõisakülalt. Valituil õnnestub asjaajamise ülevõtmine vaevalt enne tegevusaasta lõppu, mistõttu on tol aastal liikmete arv rekordiliselt väike. Ajajooksul suudetakse ühingud siiski enam-vähem rahuldavalt rakendada liikmete organiseerimisele. Juhatuse asukohale lähemais ühinguis — Karksis, Mõisakülas ja Hallistes — ulatub organiseerunute % 100-ni, keskmiselt aga kõigub maakonna piires 70 % ümber.

Liidust lahkunud Väandra Õpetajate Ühingu ja olemasolu lõpetanud Sindi-Taali Üh. asemele asutati 1929. a. uus Uulu-Surju Ühing.

Kohata jäänud ja raskusisese sattunud õpetajate abistamiseks asuti 1931. a. toetusfondi loomisele, kuna koondamise tõttu vallandati maakonnas 31 õpetajat. Vajadust toetuse järele siiski ei tekkinud.

1928. a. valitud juhatusliikmeist püsivad praegu ametis E. Raidal (Glück) esimehena ja J. Allik sekretärina. Pikemat aega on juhatuses olnud A. Toots, P. Nõmm, E. Kanter, A. Kuusik ja J. Kull.

Saarte Õpetajate Ühingu Liit.

M. Mikk.

Saarte Õpetajate Ühingu Liidu eelkäijajaks tuleb lugeda „Saaremaa Eesti Kooliõpetajate Seltsi“, mis alustas tegevust 15. juulil 1917. a. (asutajad liikmed G. Kukku, V. Jõgi ja J. Nääb — kõik praegu veel õpetajametis) ja „Saaremaa Õpetajate Seltsi“, mis registreeriti 19. juunil 1920. a.

Nende seltside iga oli küll lühike, kuid liikmed olid oma organisatsioonist väga vaimustatud. Tegevusaladeks olid: koolikorralduslike, õpe-

tajate edasiharimise, õigusliku ja majandusliku seisukorra, organiseerimise, omavahelise suhtlemise ja muude küsimuste harutamine.

Kuna õpetajate selts võitles kõigi õpetajate vaimse, õigusliku ja ainelise järje tõstmise ning kindlustamise eest, oli loomulik, et seltsi ümber oleks pidanud koonduma kõik ametisolevad õpetajad, pakkudes seltsile niihästi moraalset kui ka ainelist toetust liikmemaksu näol. Kuid väga paljudel õpetajatel puudus tol ajal veel arusaamine organiseerimise vajadusest. Tuli otsida abinõusid kõigi õpetajate koondamiseks oma kutseorganisatsiooni ümber. Seltsi liikmete kogumine ja organiseerimise selgitustöö toimus peaaasjalikult kursuste ajal ja õpetajate koosolekuil, kuid suuri edusamme sel teel ei saavutatud, kuna „metsikud“ ei tundnud huvi enda edasiharimise vastu ja ei ilmunud kursustele ega õpetajate koosolekuile. Neid tuli kodust välja tuua ja selleks soovitati seltsi juhatuse poolt asutada kohapeal, s. o. kihelkondades ja valdades, seltsi osakondi. Selleks oli isegi kodukord välja töötatud, kuid osakondi kuzki ei moodustatud.

4. augustil 1920. a. võeti Muhu õpetajate ettepanekul seltsi koosoleku päevakorda seltsi reorganiseerimise küsimus. Soovitati asutada kohapealsed õpetajate ühingud, mille tegevuspiirkonnaks vastavalt kohalikele oludele (keskused, ühendusteel) oleks kihelkonnad ja vallad. 11. augusti koosolekul kaaluti veel seda küsimust ja otsustati siis asutada ühingud ning need omakorda maakonna ulatuses hoondada Saarte Õpetajate Ühingu Liiduks.

Saarte Õpet. Ühingu Liidu juhatus 1936./37. a. Vasakult: M. Mikk, E. Höbenik, E. Järvalt (esimees), A. Seppel, M. Kommel.

Astuti otsekohe ühingute loomisele ja Liidu põhikirja koostamisele 12. aprillil 1922. a.

Saaremaa Õpetajate Seltsi reorganiseerimine Saarte Õpetajate Ühingu Liiduks oli suureks pöördepunktiks Saaremaa organiseerunud õpetajaskonna tegevuses. Ühingute ellukutsumise läbi muutus õpetajate omavaheline suhtlemine palju elavamaks, sest läheda maa tõttu on võimalik sagedamini koos käia ja kohalikke koolielu päevaküsimusi üksikasjalisemalt käsitleda. Suuremate küsimuste harutamine toimub aga üks kord aastas õpetajatepäeval või kongressil. Ka „metsikute“ arv kahanes tunduvalt, kuna kohapealsed ühingud suudavad paremini organiseerida kõiki õpetajaid, kui seda ulatas tegema Seltsi juhatus Kuressaarest, ja praegu võib Saaremaal leida veel vaid üksikuid organiseerimatuid õpetajaid.

Saarte Õpet. Ühingute Liidu 1936. a. käsitöökursusest osavõtjad.

Et Saarte Õpetajate Ühingu Liidu tegevuse kohta varematest aegadest on ilmunud mitmeid ülevaateid, niihästi „Kasvatuses“ kui ka „Õpetajate Lehes“, olgu siin lühike kokkuvõte viimaste aastate tegevusest.

1932. a. augustikuus võttis Saarte Õpetajate Ühingu Liidu esindaja osa Balti riikide Õpetajate Liidu 11. konverentsist Riias. Esindajale tehti juhatuse poolt ühtlasi ülesandeks hankida informatsiooni Läti ja Leedu haridusoludest ja nende maade õpetajate organisatsioonide tegevusest. Sellele järgnes 1933. a. suvel õpetajate ekskursioon Lätimaale Läti kooli- ja hariduselu kui ka maa ja rahvaga tutvumiseks. Ekskursiooni juhiks määrati Liidu juhatuse poolt Liidu sekretär M. Mikk, kes eelmisel aastal Riias selleks tegi ettevalmistusi. Ekskursioonist võttis osa 15 õpetajat, neist 1 mandrilt. Külastati Riijat, Riia randa, Jelgavat ja Siguldat. Ekskursioon läks hästi korda, vähene osavõtt oli aga tingitud Eesti kroonikursi langusest, mistõttu paljud ülesandnud õpetajad pidid osavõtust loobuma.

24. ja 25. septembril 1932. a. pühitses Liit Saaremaa Õpetajate Seltsi 15. aastapäeva ja S. Õ. Ü. Liidu 10-aastast juubelit, korraldades sel puhul piduliku Saaremaa õpetajate päeva.

18. oktoobril 1932. a. algatas arhitekt A. Poleščuk maa- ja linnavalits. ning koolitegelaste kaasabil pedagoogilise muuseumi asutamise küsimuse, kusjuures Liidu juhatus võttis enda peale muuseumi korraldamise, kuna maa- ja linnavalitsus lubasid toetada ettevõtet aineliselt. Muuseumi direktoriks kutsuti akadeemik A. Poleščuk. Alul edenes töö hästi — muuseumi kogunes hulk õppevahendeid ja raamatuid, kuid riiklikku toetust muuseum ei saanud ja Saarte Õpetajate Ühingute Liidul endal ei jätkunud summasid mitmesuguseiks kuludeks, mis muuseumi direktor tarvilikuks pidas. Seetõttu lahkus muuseumi direktor ja ettevõtte tegevus jäi soiku.

Samal ajal korraldas S. Õ. Ü. Liit rahvaülikooli kursused, kus loenguid peeti eesti keele ja kirjanduse, ehituskunsti, maateaduse, elektri, moodsa tehnika ja astronoomia alalt.

1933. a. suvel korraldas Liit loodusteadusliku ekskursiooni õpetaja A. Valsineri juhatusel. Õpetajatepäevi ja konverentse mitmesuguste kooli- ja hariduspoliitiliste küsimuste harutamiseks on S. Õ. Ü. Liit pidanud iga aasta, 1933. a. isegi kaks.

1935. a. korraldas Saarte Õpetajate Ühingute Liit omal kulul, ilma välise toetuseta, kümnepäevased õpetajate metoodilised käsitöökursused, millest võttis osa 52 õpetajat niihästi Saaremaalt kui ka mandrilt. Kursustel õpetati harjatööd, traaditööd, plekitööd, luutööd, laastutööd ja ilupaberite valmistamist.

Kursuste üldjuhatajaks oli Liidu sekretär M. Mikk ja tööde tegelikuks juhatajaks H. Vammus.

1936. a. suvel korraldas Saarte Õpetajate Ühingute Liit koos Saaremaa koolivalitsusega aianduse ja kooliümbruse kaunistamise kursused ja Saaremaa pedagoogilise päeva, millest osavõtt oli ootamatult rohke — 120 õpetajat. Kõnelesid: haridusnõunik J. Aavik — koolielu päevaküsimusist, E. Õ. L. sekretär V. Horm — õpetajate organiseerimisest ja koolinõunik J. Koppel — õpilaste organiseerimisest.

1936. a. 16. augustil korraldas S. Õ. Ü. Liit tujuküllase õpetajate suvepäeva Mändjalas. Selleks sõideti autobusel ja jalgrattail hommikul Mändjala randa, kus suvepäev algas lipu tõstmise ja hünni laulmisega. Järgnes sütitav kõne E. Järvaltilt. Ning siis algas päris „olümpia“, nimelt pallimängud, lutsuviskamise võistlus, kolmejalajooks, ringmängud, ühissupelus kolmes raionis ja palju muudki huvitavat. Kõike kroonis perenaiste-toimkonnaliikmete poolt murule serveeritud lõunasöök. Umbes 50 õpet. ja mõned külalised veetsid Mändjalas kogu talveks

unustamatu ja lõbusa päeva. Suvepäeva korraldavas toimkonnas olid õpetajad M. Mikk, N. Klaas, A. End, H. Lahesalu ja V. Juurmaa.

Peale ülalmainitu on S. Õ. Ü. Liit energiliselt kaasa aidanud suurte üldrahvuslike ürituste läbiviimisel, nagu seda olid rahvahääletus, nimede eestistamine, rahvuslipu levitamine, koduümbruse kaunistamine, võidupüha pühitsemine jne.

S. Õ. Ü. Liitu kuulub praegu 12 ühingut, nimelt: Karja, Kihelkonna, Kuressaare, Kärla, Loona, Lümanda, Muhu, Mustjala, Pihtla, Pöide, Sõrve ja Valjala õpetajate ühingud.

S. Õ. Ü. Liidu juhatuses töötavad praegu: E. Järvalt — esimees, E. Hõbenik — abiesimees, M. Mikk — sekretär, A. Seppel — abisekretär ja M. Kommel — kassapidaja.

(Vt. ka „Õpet. Lehe“ Saaremaa erinumber 1936 — nr. 21).

Tallinna Õpetajate Selts.

E. Triik.

7. aprillil käesoleval aastal sai Tallinna Õpetajate Selts 20 aastat vanaks. See aastate arv ei tähista küll Tallinna õpetajaskonna tegevust organiseeritud üksusena, sest juba 10 aastat varem, 1907. aastal, toimus Tallinna õpetajate algatusel suurem õpetajatepere koondumine Eestimaa Rahvakoolide Õpetajate Vastastikuse Abiandmise Seltsi ümber, kuna selle organisatsiooni tegevuse piirid olid aga võrdlemisi kitsad — selts võis töötada vaid vastastikuse abiandmise küsimuste alal, siis kujunes 7. aprill 1917. a. ikkagi teatavaks pöördepunktiks Tallinna organiseeritud õpetajatepere elus. Siit peale võisid uue organisatsiooni ümber koondunud koolitegelased oma tööjõudu ja tahet pühendada ka kooli- ja õpetajaskonna kutsehuvisid puutuvaile päevaküsimusile.

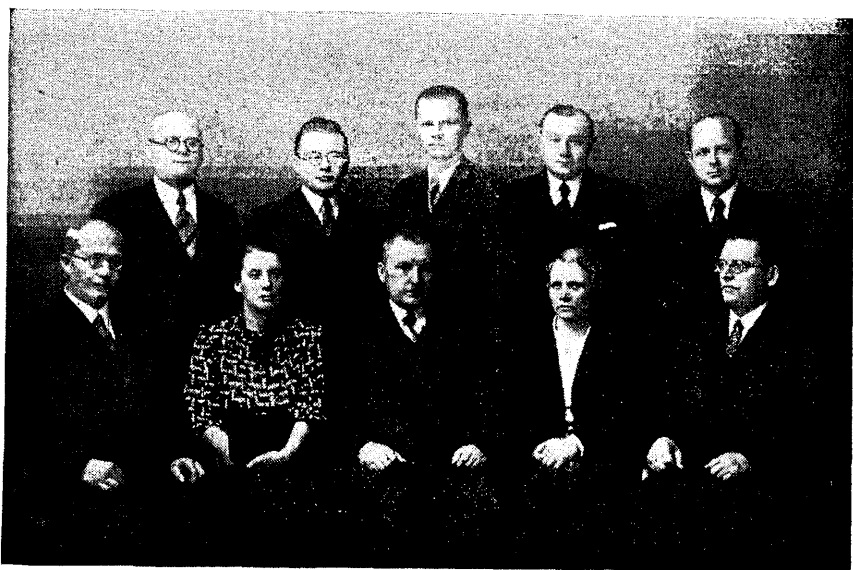
Tallinna Õpetajate Selts on lootusi äratava revolutsioonija laps. 1917. a. märtsirevolutsioon purustas tammid, mille kammitsuses Eesti kool ja õpetajaskond seni päevast päeva olid olnud sunnitud töötama. Nagu kevadpäike jõeveed jääkaante karmist kaisutusest vabastab, nii vabastas 1917. a. kevad ka Eesti õpetaja temale pealesunnitud talveunest — äratas Tallinnagi õpetajad oma rahvusliku kooli loomisele.

7. aprillil (vana kalendri järgi 25. märtsil) 1917. a. kogunes üle 60-ne õpetaja Tallinna linna tütarlaste kommertskooli saali „Tallinna Eesti Kooliõpetajate Seltsi“ asutamiskoosolekule. Koosoleku avas vastava kõnega E. Murdmaa (Martinson), koosoleku juhatajaks valiti Jüri Annusson ja protokolljaks A. Saar.

Koosolek tunnistas uue seltsi asutamise tarvilikuks, motiveerides oma otsust järgmiselt: „Et õpetajad saaksid võimaluse üheskoos nõudmised ja sihid tuleviku eesti kooli ja hariduse jaoks üles seada ja siis

üheskoos selle läbivaatamiseks tööle asuda.“ Uue seltsi põhikirja olid koostanud J. Vestholm, E. Murdmaa ja J. Susi, mille asutav koosolek heaks kiitis ja vastu võttis. Nimetatud põhikirja järgi on seltsi eesmärgiks: „1) oma liikmete ja nende perekondade vaimliste, õigusliste ja aine-
liste huvide arendamine ja kaitsmine, 2) Eesti kooli igakülgne edenda-
mine rahva kultuuri iseäraldusi silmas pidades.“ Seda põhikirja on hil-
jem täiendatud ja muudetud, kuni Selts 21. oktoobril 1919. a. juba „Tal-
linna Õpetajate Seltsi“ nime all sai praeguse põhikirja.

Samal koosolekul valiti ka Seltsile esimene ajutine juhatus: Jüri An-
nusson, Enn Murdmaa (Martinson) ja Ernst Särgava (Peterson).

Tallinna Õpet. Seltsi juhatus 1936./37. a. Istuvad (vasakult): G. Oliik, H. Ennemuist, V. Peet (esimees), L. Ernesaks (asjaajaja), A. Mölder. Seisavad: J. Vahur, Ed. Triik, J. Rummo, J. Aomaa, J. Tamm.

Tallinna Õpetajate Seltsi süünd toimus ajal, mil meie rahvale avanesid uued, senisest hoopis avaramad väljavaated tulevikule. Tänu sellele olid ka Seltsi esimesed tegevusajad töö- ja tegevusrikkad. Tegevus ei piirdunud mitte ainult kooli- ja õpetajaskonna ellu puutuvate küsimuste harutamise, nagu seniste vene rahvusest rahvakoolide inspektorite ja direktori asendamine eestlastega, algkooli reformeerimine, usuõpetuse küsimus koolides, õpetajate poliitiline ettevalmistus ja ilme, õppekavandid ja -vahendid, eestikeelse kirjatähestiku ühtlustamine, eriainetate õpetajate ettevalmistamine, pedagoogilise muuseumi ellukutsumine, ühtlus-

kooli teostamine, õpetajate ja õpilaste töötundide arv, emakeelse kooli uus seadus jne. Lisaks sellele Tallinna Õpetajate Selts organiseeris ja kutsus kokku suuremaid koolitegelaste koosolekuid ja nõupidamisi, millistel algatati ka õpetajate ülemaalse keskliidu asutamise mõte ning võeti vastu resolutsioone poliitilise seisukorra ja Eesti rahvuspoliitika kohta (29. dets. 1917).

Vaimustuse ja innuga lõi Selts kaasa ka õpetajate-vabatahtlikkude organiseerimisel Vabadussõja algades Kooliõpetajate Rooduks, kuhu kohustati astuma iga meesõpetaja, kes selleks ealt ja terviselt kõlblik. Naisõpetajad aga asusid tööle haiglatesse ja „Ühistöö“ juurde, milline asutus loodi Tallinna õpetajate algatusel ja kaastegevusel riigikaitse töö süvendamiseks. Nii andis Tallinna Õpetajate Selts ja ühtlasi kogu õpetajaskond tegeliku tööga tõenduse oma tõsisest Eesti riigimeelsusest ja kodumaaarmastusest.

Õpetajaist jätsid oma elu isamaa eest Gustav Jürgenson, Anton Õunapuu, Elli Jõelett, Teofil Lukk ja Johannes Mirka.

Vabadussõjale järgnenud ülesehitamise ajajärgul asus ka Tallinna Õpetajate Selts täiuslikuma Eesti kooli ehitamise tööle. Sel ajal sünnivad õpetajaskonna häälekandja „Kasvatus“, alg- ja keskkooliseadus, vabadussõjas langenud õpetajate ja õpilaste mälestussammas Tallinnas, pedagoogiline muuseum, kirjastus „Töökool“. Samuti tegeldakse noorsooküsimusega, rajatakse osaiühisused oma korterite soetamiseks, harutatakse õpetajaskonna majanduslikke huvisid korraldavaid seadusi, korraldatakse loenguid ja kõneõhtuid, ekskursioone ja huvireise. Selts on soetanud endale puhkekodu Vasalemma mõisa omandamisega, samuti suurema kinnisvara Tallinna paranduse teel Vastastiku Abiandmise Seltsilt. See maja vahetati 1935. a. 7. märtsi peakoosoleku otsusel ümber kapitaal-sema hoone vastu Pühavaimu tänaval 11, kus leiavad praegu peavarju peale Seltsi büroo ka Eesti Õpetajate Liit, „Õpetajate Leht“ ja rida teisi õpetajate organisatsioone ning ettevõtteid.

Kooli- ja kasvatustöö süvendamiseks kui ka õpetajate-seltsiliikmete üksteisele lähenemiseks ning oma kutsetöösse süvenemiseks on Seltsi juures kutsutud ell üksikuid alasid ja õppeaineid käsitlevaid sektsioone: pedagoogiline, emakeele, matemaatika, loodusloo-maateaduse, ajaloo, mees- ja naiskäsitöö, joonistamise, laulu ja muusika, kehalise kasvatus, esperanto, usuõpetuse sektsioon. Need on korraldanud vastavil teemadel kursusi ja kõneõhtuid, ekskursioone ja vaidluskoosolekuid. Kontaktpidamiseks Tallinna koolide vahel tegeleb Seltsi nõukogu.

Liikmete majandusliku olukorra kindlustamiseks ja parandamiseks on Seltsi juures asutatud matusekassa. Samuti on korraldatud liikmete omavahelisi korjandusi majanduslikesse raskusisette sattunud ametikaaslaste ja nende perekondade toetamiseks.

Oma kahekümneaastase tegevuse kestel on Selts suutnud koondada

enda ümber peaaegu kogu Tallinna ja ka Nõmme koolide õpetajaskonna. Seltsi liikmete arv on kõikunud 400—600 vahel, milline arv, kui arvestada, et vähemusrahvustesse kuuluvad õpetajad on koondunud oma organisatsioonidesse, moodustab peaaegu 100% kogu Tallinna koolitegelaste perest. Juubeliaastal on Seltsil 438 liiget.

Seltsi elu on juhtinud tema tegevuse algusest peale 21 juhatust, peale selle esimene ajutine juhatust. Esimeseks esimeheks oli tuntud kooli- ja kasvatustegelane Jüri Annusson, kes juhtis seltsi elu 1917.—1919. aastani. Talle järgneb Jaan Rumma 1919. aastal, Vassili Peet 1919. aastal, Otto Johann Kiisel 1920.—1934. aastani, Ants Roos 1934.—1936. aastani ja praegu teiskordselt esimehe kohal Vassili Peet.

Juhatuseliikmeteks praeguses juhatuses on Gustav Ollik, Jaan Rummo, Jakob Vahur, Juhan Tamm, Hilda Ennemuist, August Mölder, Eduard Triik. Asjaajaja kohuseid täidab Liine Ernesaks .

Seltsi auliikmeks on hr. G. Ollik.

Seltsi tegevus tema esimesest eluavaldusest tänapäevani on arenenud kindlat tõusu teed. Tallinna Õpetajate Selts ei ole oma tegevuses kunagi unustanud õpetajaskonna kui ka Eesti kooli üldhuvisid, vaid on alati olnud valmis oma parema tahtmise ja võimetega kaasa lööma seal, kus seda meie kooli ja tõusva põlve parem tulevik vajaliku on leidnud. Ja vaatamata erihuvilistele lahkuminekutele üksikute koolitüüpide õpetajate vahel töötavad Tallinna Õpetajate Seltsis praegugi õpetajad kõigist koolitüüpidest üksmeeles ja ühisel keelel. Jätkugu seda ühistöö ja töötahte vaimu tulevikuski.

(Vt. ka „Õpet. Lehe“ Tallinna Õpet. Seltsi erinumber 1937 — nr. 14).

Tartumaa Õpetajate Liit.

A. Toots.

1917. aasta revolutsiooni järele vabade tuulte puhuma hakates kasutas Eesti õpetajaskond avaramaks muutunud võimalusi ja asus end otsekohe organiseerima kohalikesse kooliõpetajate seltsidesse. Kuivõrd hoogsalt see toimus, näitab asjaolu, et juba paari kuu järele astuvad Tartu maa ja linna õpetajad kokku ja 6. mai 1917. aasta koosolekul, mida juhatas kadunud P. Põld, otsustatakse kutsuda ellu „Tartu Maakonna Eesti Kooliõpetajate Liit“. Liidu sihtideks seatakse üles: „1) luua ja kanda demokraatlikul alusel seisvat omapärast Eesti kooli, 2) kaasa aidata rahvaharidusele väljaspool kooli ja 3) soetada kooliõpetajate ühiskonda.“ Ajutisse eestseisusse valiti: P. Põld, M. Reinik, K. Lenk, M. Ambos, pr. E. Neumann ja neiu A. Epler. Lõplikul kujul võeti põhikiri vastu 30. aug. 1917. ja 7. augustil 1919. a. võeti Liidule nimeks „Tartumaa Õpetajate Liit“. Alguses moodustasid Tartu maa ja linna

õpetajad ühise pere, kuid 26. okt. 1919. a. eraldusid Tartu linna õpetajad.

Leidnud pärast revolutsiooni võimaluse organiseerumiseks, hakkas Tartumaa õpetajaskond kohe võitlema rahvusliku eesti kooli eest ja juba asutamisele järgneval päeval otsustatakse esineda kindla nõudmisega õppekonna kuraatori ja vene ministeeriumi ees, et õppetöö juba tuleval, s. o. 1917./18. õppeaastal rahvakooli kõigis astmeis toimuks emakeeles. Samal koosolekul pöörduetakse Tartu linnakoolivalitsuse poole ettepanekuga avada sama õppeaasta alguks emakeelne keskkool, kuna tarvidus selle järele leitakse olevat väga suur.

Olles veendunud, et väikerahva olemasolu on püsivalt kindlustatud ainult küllalt kõrge haridusliku taseme saavutamise kaudu, otsustab

Tartumaa Õpet. Liidu juhatus 1937. a. Istuvad (vasakult): K. Lenk, A. Reial, K. Neumann (esimees), A. Aulis. Seisavad: T. Algma, L. Ehasalu, A. Toots, M. Kiis, E. Tasa.

Liidu sama koosolek, et selle tõstmiseks tuleb linnades kohe ja maal esialgu võimaluse piirides panna maksma nelja-aastane algkool. Et selle jaoks aga õppekavad puuduvad, siis asutakse vastavas komisjonis kohe nende koostamisele.

Võttes juba asutamisel oma sihiks Eesti rahvusliku kooli arendamise ja rahva haridusliku taseme tõstmise, ei ole T. Õ. Liit sellest kogu oma tegevuse kestusel loobunud, vaid kogu aeg kõige jõu ja oskusega selle kasuks töötamisel ja võitlemisel esirinnas sammunud, jäädes truuks oma tööle ja rahva tahtmisele ning vajadusile, pidades sihina silmas tõe, et hariduse saamine iga Eesti kodaniku lapsele peab olema vaba ja takistamatu, kui temal selle omandamiseks on võimeid. Nende küsi-

muste selgitamiseks ja harutamiseks on T. Õ. L. korraldanud iga aasta kaks õpetajatepäeva-üldkoosolekut, kus päevakorras on püsinud rõhuvamas enamuses kooli- ja kasvatuslikud küsimused.

Tundes arenenud õpetaja tähtsust koolitöös on Tartumaa Õpetajate Liit juba oma algpäevist alates püüdnud soetada võimalusi õpetajate enesetäiendamiseks. Selle eesmärgiga on iga õpetajatepäeva üldkoosoleku päevakorras esinenud vastavasisuliselt referaate. Samuti on T. Õ. Liit korraldanud rea mitmesuguse sisuga kursusi ja kaasa aidanud teistel asutistel nende korraldamises, võimaldades sellega õpetajail süveneda oma tööalasse ja leida uusi mõtteid ja tööviise, et sellega tõsta kooli õpetuslikku ja kasvatuslikku taset. Liidu liikmed-õpetajad on alati sellesse suhtunud tunnustavalt ja elavalt võtnud osa. Õpetajate silmaringi laiendamiseks on korraldatud rida ekskursionsioone nii kodumaale kui ka väljapoole.

Tartumaa Õpetajate Liit on alati olnud teadlik selles, et õpetaja võib edukalt oma ülesandeid täita ainult siis, kui ta õiguslik ja majanduslik seisukord on kindlustatud, et õpetajal ei oleks vaja alati olla hirmul koha kaotamise pärast mitmesugustel põhjendamatul asjaoludel ja et tal ei oleks tarvis muutuda majanduslikult ümbruskonnast liiga olenevaks. Nende küsimuste selgitamiseks ja õiglaseks lahendamiseks on Liit korraldust astunud samme, esitades vastavatesse kohtadesse märgukirju ja saates oma esindajaid küsimuse selgitamiseks.

Et aidata Liidu liikmeid majanduslikku raskesse sattumise puhul, on Liidu juurde asutatud toetuskapital, millest antakse tarbekorral liikmeile tema ühingu kindlustusel toetuslaenu. Samuti on T. Õ. L. kõigiti püüdnud alगतada ja toetada õpetajate omaabile põhjenevaid majanduslikke ettevõtteid. Mainida võiks siin asjaolu, et kui rühm Tartu maa ja linna õpetajaid kutsusid ellu õpetajate kooperatiivi „Koolivara“, siis Liit suhtus sellesse kõigiti toetavalt. Viimastel aastatel töötatakse „Õpetajate maja“ asutamiseks, et soetada õpetajate ettevõtetele kortereid ja õpetajate kooliskäivatele lastele internaati. Liit annab juba teist aastat välja ka õpilajakirja „Õpilastele“, missugune on võitnud terve õpetajaskonna poolehoiu.

Organiseerimisküsimuses on Tartumaa Õpetajate Liit jõudnud küllalt heale seisukohale, koondades endasse 18 ühingu 320 liikmega. Kui mõned õpetajad ei ole senini organiseeritud, siis on see tingitud sellest, et T. Õ. L. on asunud seisukohal, et organiseerumine olgu vabatahtlik ja õpetaja peab organisatsiooni liikmeks astuma veendumuses selle tarvilikkuses ilma igasuguse surveta.

Olles juhitud kindlast põhimõttest, et Eesti kool ja eesti rahvas saavad areneda kõrgele tasemele ainult demokraatliku korra juures, on T. Õ. Liit alati suhtunud eitavalt võõraste võimude valitsemisse ja demokraatiat ähvardavasse poliitilisesse liikumisesse, jäädes truuks Eesti

rahvuslikule demokraatlikule korrale ja püüdnud selles suunas kasvatada oma liikmeid ja õpilasi. Selle läbiviimiseks on ta alati aitavalt-toetavalt võtnud osa kõigist rahvuslike ja kasvatuslike sihte taotlevaist üritustest.

Vahekord Liidu ja kohaliku koolivalitsuse ning teiste organisatsioonide vahel on T. Õ. Liidul alati olnud väga hea, mis on kõigiti soodustanud Liidu tegevust.

Lõpuks ei saa jätta tähendamata, et Tartumaa Õpetajate Liidu töö viljakuses on väga suured teened selle esimehel Karl Neumannil, kes juhib seda juba 1919. a. saadik. Omades optimistliku ellusuhtumise ja kindla rahvusliku ja demokraatliku maailmavaate on ta tõusnud kesksiks kujuks Tartumaa õpetajaskonnas ja võitnud kõigi lugupidamise ja usalduse, olles alati valmis ausalt ja erapooletult kaitsma Eesti kooli ja eesti õpetajat, kuigi talle selle tagajärjel teiste poolt vahel arusaamatusi on tekkinud.

Praegu kuuluvad Tartumaa Õpetajate Liidu juhatusse: esimees K. Neumann, abid T. Algma ja A. Reial, kirjatoimetaja A. Toots, abid E. Tasa ja M. Kiis, kassapidaja A. Aulis, abid K. Lenk ja L. Ehasalu.

(Vt. ka „Õpet. Lehe“ Tartumaa Õpet. Liidu erinumber 1936 — nr. 12).

Tartu Õpetajate Selts.

Ed. Looga.

1917. aasta kevadel käis õpetajaskonna ridadest läbi värske tuulepuhang. Eesti emakeelne kool, millest oli unistatud kibedamail surveajul, kerkis silmade ette reaalkujuna. Eesti kooli loomiseks oli eelkõige vaja koondada õpetajaskonna ridu. Selleks asuti õpetajate organisatsioonide loomisele. Esimesed neist kutsuti ellu suuremais linnades: Tallinnas, Tartus ja Valgas.

Tartusse oli 28. märtsiks (v. k. j.) 1917. a. kutsutud kokku Tartu linna ja ümbruse õpetajate koosolek, millest võttis osa ligi sada õpetajat. Koosolekut juhatas kadunud Peeter Põld. Esimeseks päevakorra punktiks oli käesoleva silmapilgu hindamine eesti kooli seisukohalt. Oma kõnes selle küsimuse kohta rõhutas koosoleku juhataja, et „meil nüüd on võimalus kätte tulnud eesti rahvuslikku kooli looma hakata, mida meie ammu oleme igatsenud, ja et kooliõpetajad on kutsutud esimeses rinnas selle teostamiseks kaasa töötama“. Koosolek kiitis üksmeelselt heaks P. Põllu poolt esitatud resolutsioonid, mis käsitavad rahvusliku eesti kooli teostamist.

Koosoleku teiseks päevakorrapunktiks oli õpetajate organiseerimise küsimus. Ülendatud meeolus (nagu kinnitab koosoleku protokollija) võeti vastu resolutsioon, et „koosolek tunnistab tarvilikuks, et kõik eesti

kooliõpetajad eesti rahvusliku kooli loomiseks ja kandmiseks kohalikkudeks ühisusteks, maakonna ja linnade ning kogu Eesti liiduks ühineksid". Resolutsiooni viivitusega elluviimiseks otsustasid koosolijad ühineda „Tartu linna ja lähema ümbruse Eesti kooliõpetajate ühisuseks“ ja üleskutsega pöörduda õpetajate poole teistes maakondades, et nad omavahel ühineksid ning oma asemike kaudu „Kogu-Eesti kooliõpetajate liidu“ asutamiseks kokku tuleksid. Valiti ka ühisuse ajutine eestseisus, mille koosseis pärast ametite jaotust osutus järgmiseks: esimees — H. Laksberg, abiesimees — P. Pöld, kirjatoimetaja — A. Kurvits, abid — K. Lenk ja prl. E. Pedaja, laekahoidja — M. Reinik, ametita — J. Varik ja P. Epler.

Tartu Õpet. Seltsi juhatus 1936./37. a. Istuvad vasakult: J. Tamme-
kivi, J. Tork (esimees), J. Tauts, Ed. Looga. Seisavad: J. Tõlp,
A. Viirmaa, H. Rajamaa, J. Seeru.

Esimene aasta möödub organiseerimise tähe all. Ühtlasi on päevakorral koolikorralduse- ja poliitika küsimused. Selts mõistab ka hukka vägivalda, mis toime pandud meie demokraatlikult valitud omavalitsuse asutuste ja nende liikmete juures. Järgmisel aastal suleti Selts Saksa okupatsioonivõimude poolt. Nende lahkumisel võidi jälle tegevust jätkata.

Järgmistel aastatel tehti intensiivselt tööd kutselisel alal, organiseeriti mitmete kongresside ja õpitajatepäevade korraldamist jne.

1927. aastal kerkib päevakorrale keskkooliõpetajate organiseerimise küsimus. Seltsi liikmed-keskkooliõpetajad soovivad eri sektsiooni põhikirja alusel. Osa liikmeid aga soovib iseseisva keskkooliõpetajate organi-

satsiooni loomist ja astub samme selle ellukutsumiseks. Seltsi liikmete enamik soovib organisatsiooni tervikluse säilitamist ja asub seisukohale, et keskkooliõpetajad võivad luua autonoomse koondise Seltsi juures põhikirja alusel.

Seltsis asutamisest peale valitsenud üksmeel lööb pragunema ja liikmeskond ähvardab killuneda.

1928./29. tegevusaastal teostuvad Seltsi sisemised ümberkorraldustööd. Seltsi esimeheks valitakse M. Koch (Kaljas). Uue organisatsiooni — Tartu Keskkooliõpetajate Ühingu — asutamise tõttu lahkub Seltsist 65 liiget-keskkooliõpetajat.

Seltsi uus põhikiri registreeritakse 1929. a. alul. Põhikirjas on ette võetud mitmed parandused ja muudatused. Seltsi nimeks saab nüüd „Tartu Õpetajate Selts“.

Koostatakse ja võetakse üldkoosolekul vastu Seltsi liikmete matusekassa ja toetuskassa põhikord. Esimene on liikmeile sunnitud, teine vabatahtlik. Peale selle asutakse Seltsi kodukorra väljatöötamisele.

1929./30. tegevusaastal on Seltsi esimeheks E. Nurm. Seltsi tegevus kontsentreerub Tartu õpetajaskonna ühisesse organisatsiooni koondamise ja linnakoolivalitsuse algatusisse suhtumise küsimuste ümber. Huvi tundes koondiste töö vastu, astub Seltsi rida uusi liikmeid, neist keskkooliõpetajaid 17, kutsekooliõpetajaid 23, algkooliõpetajaid 13 ja lasteaednikke 10; selle tagajärjel tõuseb Seltsi liikmete arv kõrgustipule (214), milleni ta ei ulatanud isegi ajal, mil T. Õ. S. oli ainus koha-pealne organisatsioon. Asutatakse kaks uut sektsiooni: üldõpetuse ja loodusõpetuse sektsioonid.

Järgmisel tegevusaastal (1930./31.), mil on esimeheks ka E. Nurm, koondub peamine tähelepanu Seltsis esindajate küsimusele linna haridusnõukogus.

Teiseks seisab tegevusaasta jooksul kestvalt päevakorral T. Õ. S. ja T. K. Ü. ühinemise küsimus, kus vahemehena esineb E. Õ. Liidu juhatus. Kuna igasugused katsed organisatsioonide liitmiseks nurjuvad, teeb E. Õ. Liidu juhatus ettepaneku mõlemad organisatsioonid likvideerida ja asutada Tartu uus õpetajate ühing, kuhu kuuluksid liikmeks mõlema praeguste org-nide liikmed. Seltsi juhatus pooldab põhimõtteliselt seda ettepanekut, kahjuks pole see vastuvõetav Ühinguks.

1931./32. a. tegevuses paistab silma koostöö tihenemine naaberorganisatsioonidega: Tartu Keskkooliõpetajate Ühinguga ja Tartu Vene Õpetajate Ühinguga.

Seltsi 15. astapäeva puhul korraldati 10. aprillil 1932. a. pidulik aktus linna 5. algkooli ruumes, millest osavõtt oli väga elav. Tervitusi öeldi rohkesti, nii suuliselt kui ka telegraafi teel. Aastapäeva puhul ilmus ka „Õpetajate Lehe“ erinumber.

1932./33. a. tegevuses jätkati senist tööd. Selts võttis kesk-, kutse- ja algkooliõpetajate esindajate kaudu osa Tallinnas korraldatud nõupidamiskoosolekust õppejõudude uue palgaseaduse asjus. Koondised ja sektsioonid töötasid senise edukusega oma ülesannete saavutamiseks. Esimeheks oli E. Nurm.

1933./34. a. tegevuses võiks tõsta välja 11. mail peetud üldkoosolekut, kus asuti kavatsetava koolireformi suhtes eitavale seisukohale. Esimehena tegutses dir. V. Raam. Arvestati liikmeskonna enamuse soove ja püüti luua hea vahekord teise kohapealse õpetajate organisatsiooniga, s. o. Tartu Keskkooliõpetajate Ühinguga. Eriti pooldavalt suhtus Seltsi juhatus noorte õpetajate algatusisse.

Tartu Õpetajate Seltsi praegune asukoht koos Tartu Pedagoogilise Muuseumiga.

Kordüvalt harutati Seltsi raamatukogu kordaseadmise ühenduses olevaid küsimusi, kusjuures juhatus konstateeris Seltsi asjaajaja J. Seeru suurt tööd näiteraamatukogu väljaarendamisel. Uue sektsioonina kutsuti ellu Rahvuslik-kultuuriline sektsioon.

1934./35. a. jätkati senist tegevust. Erakorralisel üldkoosolekul tuli harutusele õpetajatekoja seaduseelnõu. Pärast pikki läbirääkimisi leiti, et õpetajaskond endale koda ei soovi. Eelmise tegevusaasta eeskujul korraldati rida ühiseid ettevõtteid ja üritusi koos Tartu Keskkooliõpetajate Ühinguga.

Pidurdavalt ja takistavalt mõjus Seltsi tegevusele ruumide puudumine. Selts pidi veebruaris loobuma endistest ruumidest ja paigutas oma

varanduse uude ruumi, mis niivõrd väike, et vaevalt kraami suutis mahutada. Ruumide saamise küsimuses käis Seltsi delegatsioon linnapea jutul, kus selgus, et uusi ruume enne ei saa, kui linna uus maja valmib. Seltsi esimehena tegutses Juhan Tork.

1935./36. a. tegevus oli jälle aktiivsem, kuna Selts oli üürinud endale avarad ruumid koos Tartu Keskkooliõpetajate Ühinguga. Esimeheks oli ka sel tegevusaastal J. Tork. Korraldati noorsookirjanike O. Lutsu ja J. Parijõe austamisõhtu, valiti Tartu õpetajate esindaja Õpetajate Kotta, täiendati Seltsi näiteraamatukogu 318 Seltsile annetatud raamatu võrra, korraldati ekskursioon ülikooli õppemetskonda Kastre-Peravallas ja jätkati senist tegevust referaatide pidamise, sektsioonide töö juhtimise ja majandusliku olukorra selgitamise näol. Otsustati ka ellu kutsuda Tartu Õpetajate Seltsi juurde Laenu- ja Hoiukassa.

1936./37. a. tegevus näitab järjekindlat tõusutendentsi, milles soodustavalt mõjub kaasa uute ruumide saamine Tartu linna Pedagoogilise Muuseumi juures, kus on kasutada ka ajakohane auditoorium. On korraldatud mitmed huvitavad õhtud, milledest võiks nimetada: uue-aasta vastuvõtmine kohvik „Centralis“, Vene pedagoogika-õhtu, kirjandusõhtu, lüürika-õhtu jne. Samuti otsustati astuda ühist. kirjastusühingu „Õpetaja“ liikmeks.

Praegu töötavad Tartu Õpetajate Seltsi juures järgmised sektsioonid: eesti keele (juhataja H. Rajamaa), rahvuslik-kultuuriline (juhataja Ed. Looga), loodusloo ja maateaduse (juh. V. Simre), matemaatika-, usuõpetuse- ja ajaloo-sektsioon. Toimkondadest töötavad peotoimkond ja raamatukogu-toimkond. Praegune juhatuse koosseis: esimees J. Tork, abiesimees H. Rajamaa, kirjatoimetaja Ed. Looga, abi J. Tõlp, laekur J. Tauts, abi A. Viirmaa, majajäsa J. Tammekivi.

(Vt. ka „Õpet. Lehe“ Tartu Õpet. Seltsi erinumber 1937 — nr. 15).

Valgamaa Õpetajate Liit.

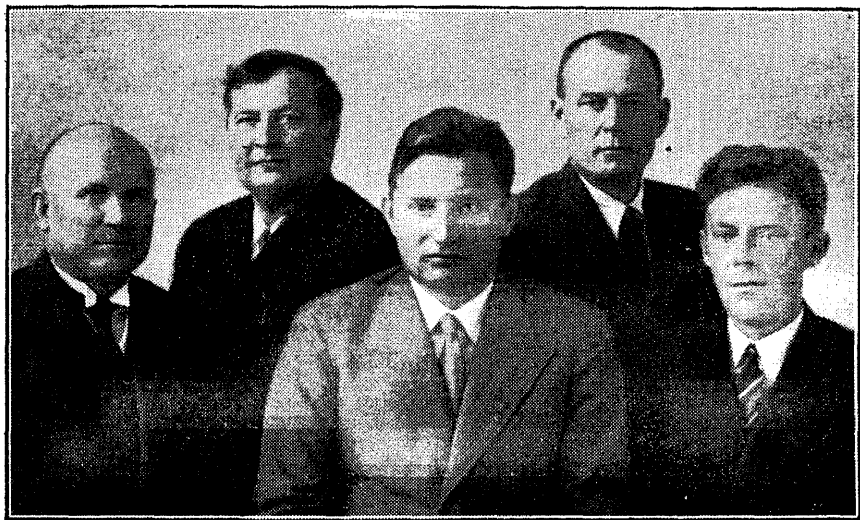
A. Käärik.

Õpetajateorganisatsioonide ühinemine Valgamaal leidis aset alles pärast Valgamaa ametlikku määramist eri maakonnaks. Viimane toimus Vabariigi Valitsuse otsusega 6. sept. 1920. a. ja maakonna piirid määrati lõplikult kindlaks 11. veebruaril 1921. a. Nii asutati Valgamaa Õpetajate Liit alles 25. veebruaril 1922. a. Seega kuulub ta nooremate omasarnaste hulka.

Siiski ei tähenda Liidu noorus õpetajateorganisatsioonide üldist noort iga Valgamaal. Liidu liikmeks kuuluv Valgamaa suurim õpetajateorganisatsioon — Helme Õpetajate Ühing — võib oma iga arvata 1905. aastani; seega kuulub ta vanemate eesti õpetajate organisatsioonide hulka meie kodumaal.

Liidu asutamine toimus „Valga maakonna õpetajate päeval“ Valgas, millest osa võttis kokku 100 õpetajat maakonnast ja linnast. Samal asutamiskoosolekul võeti vastu ka Liidu põhikiri, mille kava olid koostanud Helme Õpetajate Ühingu tegelased. Ka Liidu teostamise eeltööde läbiviimine lasus täiel määral eelnimetatud ühingul.

Liidu liikmeiks kuulusid alul kõik Valgamaa ja linna õpetajate organisatsioonid, nii: Valga (60 liiget), Helme (50), Sangaste (25), Karula (10) ja Hargla (7) õpetajate ühingud, kokku 152 üksikliikmega. Liidu juhatuse asukohaks oli Valga linn, mis oma asendi tõttu, kui maakonna ühel piiril asetsev, Liidu tegevuskeskkohaks polnud kuigi soodus. 1926. a. lahkus Liidust Valga Õpetajate Ühing ja Liidu juhatuse

Valgamaa Õpet. Liidu praegune juhatus. Vasakult: M. Kand, V. Sui-gussaar, A. Käärrik (esimees), H. Sarv, K. Vares.

asukohaks sai sellest peale Tõrva. Ometi on valitsenud kõige tihedam koostöö nende kahe organisatsiooni vahel ka hiljemini.

Suuremad ettevõtted ja korraldused, nagu õpetajatepäevad, kursused jm. on ikka teostatud kahasse. Praegu kuulub Valgamaa Õpetajate Liitu neli õpetajateühingut: Helme, Sangaste, Karula ja Hargla ühing.

Iseloomustav Liidu tegevusele on juba algusest peale olnud elav huvi ja osavõtt kõigist Eesti kooliellu ja õpetus- ning kasvatustöösse puutuvaist küsimusist. Võib ütelda, et Liit võib-olla liigagi kergemeelselt on talitanud nii mõnegi oma majanduslikku alust kindlustava ala suhtes. Kui paljudel teistel õpetajaliitudel on välja panna ka mitmeid majanduslikke ettevõtteid, siis Valgamaa Õpetajate Liidu tegevuses on pea-

rõhk kuulunud koolielu küsimuste arutamisele, parema otsimisele sel alal ja levitamisele Valgamaa õpetajaskonnas. Vaevalt leidub Eesti kooli- ja haridusellu puutuvat küsimust, mis poleks arutamisel olnud ja kajastamist leidnud kas Liidu õpetajatepäeval või üldkoosolekuil. Ja ikka on poolehoid kuulunud kõigele edasiviivale sel alal. Ligikaudu 160 kooli- ja haridusellu puutuvat eriküsimust on möödunud 15 a. tegevusaja kestel olnud arutamisel Liidu otsesel juhtimisel või kaudsel kaastööl korraldatud 19 õpetajatepäeval ja -kursusel. Sellele lisaks veel hulk küsimusi õpetajate huvide kaitsmisel ja organiseerimisel, 24 asemikkudekogu- ja üldkoosolekul ning 75 juhatusekoosolekul. Liidu poolt on möödunud aja kestel esitatud haridusministeeriumile, otse või E. Ö. Liidu kaudu, 14 ja kohalikule koolivalitsusele 12 märgukirja. Algpäevadest tänaseni on Liidu esindajad osa võtnud maakonna haridusnõukogus õpetajate ja kooliellu puutuvate küsimuste otsustamisest. (Eriti viimaseil aastail on aga haridusnõukogule esitatavad küsimused andnud vähe tulemusi.)

Olgu siin ka märgitud see tihe, heatahtlik ja mõistev koostöö Liidu ja kohaliku koolivalitsuse ja koolinõuniku vahel.

Liidu tegevust on juhtinud esimeestena: Tõnis Grünberg (5 a.), Madis Reisenbuk (5 a.) ja Arkadi Käärik (5 a.).

Käesoleval ajal on Liidu juhatuses: A. Käärik — esimees, K. Vares — sekretär, M. Kand — laekur, T. Suigussaar ja H. Sarv.

Viljandimaa Õpetajate Liit.

A. Okelmaa.

23. aprillil 1937. a. sai täis 20 aastat Viljandimaa Õp. Liidu asutamisest. Kogu tegevusaja kestel on Liidul olnud püüdeks süvendada ühistunnet ja vastastikust arusaamist oma liikmete hulgas.

Lüüki õpetajate hariduse alal on püütud täita suvekursuste ja pedagoogiliste nädalate kaudu. Neil kursusil ja nädalail on olnud käsitlusel kõlblus-, kirjandus- ja matemaatikaõpetus, pedagoogika, õpilaste vabatöö ja peale selle üldküsimusist mürkgaaside mõju.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi on harutatud kongressidel ja õpetajatepäeval, mis on leidnud alati rohket osavõttu. Arutlusaineiks on olnud neil: tänapäeva õpilaste teadmuste tase, õpilaste hindamine, kirjatööd, poeglaste käsitöö algkoolis, ülevaated õppe- ja kasvatustööst, rahvuslik kasvatus ja õpetaja rahvuskultuurilised ülesanded, algkooli uute õppekavade põhijooni, koolireform, eel- ja järelkool, õpetajate organiseerimis- ja muud päevaküsimused, N. P. Risti ülesanded ja tegevus.

Rahvuslikes ja riiklikes huvides on Liit võtnud osa seltskondlikest aktsioonidest, aidanud kaasa rahvahääletusele, rahvuspäeva korraldamisele, nimeede eestistamisele ja kodukaunistamisele.

„Õpilaslehe“ tellimisega kõigile Viljandimaa alg-, kutse-, täiendus- ja keskkoolidele ja „Noorusmaa“ toetamisega on Liit aidanud kaasa noorsoo arendamisele.

K.-ü. „Õpetaja“ liikmeks astumisega, „Õpet. Lehe“ ja „Kasvatuse“ toetamise ja tellimisega on püüdnud Liit kaasa aidata organiseerunud õpetajaskonna ettevõttele.

1928. aastast töötab Liidu ettevõttena iseseisva juriidilise isikuna V. Õ. Liidu kooperatiiv „Õpistu“ Viljandis, Lossi 28. Põhikirja järgi on kooperatiiv „Õpistu“ siiski tihedas seoses V. Õ. Liiduga. Äri sammub pidevalt tõusuteed. Lähimüük kasvab iga aastaga järjekindlalt. Juhatuses on H. Ruubel, P. Algma ja A. Moks.

Viljandimaa Õpet. Liidu juhatus 1936./37. a. Vasakult: A. Moks, A. Kiisla, P. Algma (esimees), A. Okelmaa, P. Rängel.

Oma liikmete abistamiseks on asutatud Liidu juurde toetuskapital, mille kogumine ja tarvitamine on ette nähtud Liidu asemikekogu poolt 9. okt. 1927. a. vastu võetud toetuskapitali kodukorras. Toetust on antud liikmeile ravimiskulude katmiseks. Koolide koondamisel raskustesse sattunud õpetajaid-liikmeid on Liidu liikmed toetanud 1% kuupalga annetamisega 5 kuu jooksul. Ka kehvade laste abistamisest on võetud osa annetustega.

Ühistunde ja liikmete vastastikuse arusaamise süvendamiseks on Liit püüdnud kaasa aidata ekskursioonide korraldamisega, koostades marsruute kodumaa- (Kirde- ja Kagu-Eesti) ja välismaa- (Soome) ekskursioonideks ja muretsedes välisekursioonide vastuvõtu eest.

Liikmete omavahelisi arusaamatusi on Liit lahendanud a u k o h t u kaudu.

Seisukohtade avaldamisega „Avalikkude algkoolide“, „Palga-“ ja „Õppejõudude teenistusseaduse“ kohta on Liit aidanud kaasa kooli ja õpetajaskonna õiguslike huvide kaitseks.

Vanade õpetajate kodu asutamisest tuli Liidul loobuda ettetulnud takistuste tõttu.

Korraldatud ankeedi põhjal selgus, et õpetajad võtavad agaralt osa s e l t s k o n d l i k u s t t ö ö s t mitmekesistel aladel.

Liitu kuuluvad praegu 8 õpetajate ühingut: Kolga-Jaani, Kõpu, Paistu, Pilstvere, Põltsamaa, Suure-Jaani, Tarvastu ja Viljandi ühing. Liikmete arvult suurim on Viljandi Õpetajate Ühing.

Viljandimaa Õpet. Liidu nõukogu 11. okt. 1936. a. koosolekust osavõtjad. (Vasakult) istuvad: A. Moks, J. Lepp, P. Algma, A. Pajur, A. Okelmaa. Seisavad: P. Rummo, P. Tammperre, A. Lättemäe, J. Kont, A. Ots, A. Kiisla, J. Merilai, J. Antsmaa.

Liidu piirkonnas töötas 1935./36. a. üldse 186 algkoolide õppejõudu (van.-õpetajaid 124, õpetajaid 52, noor.-õpetajaid 3 ja õp.-am. kandidaate 4). Neist olid Liidu liikmed 152, organiseerimatuid 34 (23%), end. õp.-pensionääre 2. Organiseerumatute arv väheneb järjekindlalt.

Liidu heaks võeti 1935./36. a. liikmemaksu üks kord aastas järgmises suuruses: van.-õpet. ja õpetajailt 1 kr., noor.-õpet. ja õp.-am. kandidaatidelt 75 senti ja tunniandjailt (alla ½ normi t. 50 senti).

Liidu juhatuse koosseis on praegu järgmine: esimees P. Algma, abi-

esimees A. Moks, laekur P. Rängel, sekretär A. Okelmaa, sekretäri abi A. Kiisla. Need liikmed on olnud juhatuses juba kauemat aega, nimelt P. Algma ja P. Rängel 16 a., A. Moks 14 a., A. Okelmaa 13 a. ja A. Kiisla 9 a.

Liidu revisjonikomisjoni kuuluvad praegu: A. Pajur, P. Tammere ja A. Lättemäe.

Liidu kauaaegne esimees P. Algma on olnud ühtlasi E. Õ. Liidu juhatuses liikmeks 12 a., praegu on ta veel Viljandimaa esindajaks Õpetajate Koja algkooliõpetajate ja lasteaednike seksioonis.

Liidul on palgaline sekretär, tasuga 3 kr. (varem 5 kr.) kuus.

Võlgadeta varandust on Liidul 2101 kr. 57 s. väärtuses.

Ühinguist on avaldanud elavamat tegevust Viljandi, Suure-Jaani, Tarvastu, Paistu ja Põltsamaa ühing.

R a a m a t u k o g u d on Põltsamaa, Tarvastu, Suure-Jaani ja Kõpu ühingul, suurim Põltsamaa ühingul, 134 köidet.

Ühinguil on olnud tähtsamaiks tegevusaladeks kihelkondlike l a s t e p i d u d e, e k s k r s i o o n i d e ja referaatide korraldamine. Referaatide teemadeks on olnud: psühhoanalüüs, sugestiooni psühholoogia, massipsühholoogia, seksuaalpedagoogika põhimõtted, kurikalduvustega laps (Marta Lüüne), noorte organiseerimine ja kutsevalik, klassisüsteem, kooli tervishoid, laulmine algkoolis, õpperaamatud ja töövihid, ühissöögi korraldamine, õpetaja kasvatajana, õpetajate organiseerimine, Genf — maailma pealinn, haridusolud Taanis.

29. veebr. 1936. a. pühitses Suure-Jaani Õpetajate Ühing on 25 a. tegevuse juubelit ühes esimehe A. Pajuriga.

Virumaa Õpetajate Liit.

J. Lindma.

Kui 1917. aasta kevadel vene tsaarivalitsuse kokkuvarisemise järele eesti õpetajaskond hakkas koonduma kutseorganisatsioonidesse, alustas ühe esimesena teiste hulgas tegevust ka Virumaa Õpetajate Liit. Rakveres kohaliku Eesti haridusseltsi kooli õppejõudude kokkukutsel 6. aprillil 1917. a. (v. k.) kokkutulnud Virumaa õpetajate koosolek otsustas asutada „Virumaa Eesti Kooliõpetajate Seltsi“, mille eesmärgiks põhikirja järgi oli seltsi liikmete ja nende perekondade vaimsete, õiguslike ja aineliste huvide kaitsmine ja Eesti koolielu igakülgne edendamine. Sama aasta 30. aprillil muudeti organisatsioon „Virumaa Eesti Kooliõpetajate Liiduks“, mille liikmeteks olid kohalikud õpetajate ühingud. Põhikirja muutmisel sai organisatsioon 4. novembrist 1922. a. oma praeguse nime „Virumaa Õpetajate Liit“. Liidu tegevus korraldati Eesti Õpetajate Liidu eeskujul, nõnda et täiskogu ülesanded läksid asemikekogule ja kong-

ressile, kuna kooli- ja kasvatusküsimuste arutamiseks hakati pidama õpetajatepäevi.

1917. a. tekkisid ja astusid Liidu liikmeks Rakvere, Alutaguse ja Väike-Maarja õpetajate ühingud. Nendele järgnesid Simuna ühing 1918. a., Kadrina ühing 1922. a., Lüganuse ja Viru-Jaagupi ühingud 1924. a., Palmse, Kunda ja Vaivara ühingud 1932. a. Kuus viimast ühingut on eraldunud Rakvere ja Alutaguse ühingutest, mis alul olid õige laiapiirilised.

Ühingutesse koondunud õppejõudude arv oli 1917. a. 144, tõustes kiiresti, saavutas haripunkti 1921. a. 429 liikmega. Siit peale algas lange mine ja 10 aastat hiljem 1930./31. tegevusaastal, oli 319 liiget, 1934./35. tegevusaastal 245; 1935./36. tegevusaastal tõusis liikmete arv 299-le. Liikmete arvu vähenemine on osalt seletatav klassikomplektide arvu vähenemisega ja koolide likvideerimisega, osalt aga asjaoluga, et kesk- ja kutsekoolide õppejõud koondusid eriorganisatsioonidesse.

Virumaa Õpetajate Liidu liikmete koosseis 1935./36. tegevusaastal.

Õpetajate ühingud	Liikmeid	Organiseerimataid	Organiseerunute %
1. Alutaguse	49	22	69
2. Kadrina	30	7	81
3. Kunda	17	3	85
4. Lüganuse	22	24	47
5. Palmse	12	—	100
6. Rakvere	75	36	67
7. Simuna	30	—	100
8. Vaivara	21	—	100
9. Viru-Jaagupi	14	—	100
10. Väike-Maarja	29	11	72
Kokku 1935./36. teg. a.	299	103	74
1925./26. teg. a.	410	90	82

Liidu esimeestena on Liidu tegevust juhtinud: 1. E. Raatma 6. apr. 1917. a. — 13. okt. 1919. a.; 2. P. Pedisson (+ 1935) 13. okt. 1919. a. — 5. veebr. 1921. a. ja teiskordselt 19. märts. 1922. a. — 23. okt. 1927. a.; 3. V. Raam 5. veebr. 1921. a. — 19. märts. 1922. a.; 4. P. Raudsepp 23. okt. 1927. a. — käesoleva ajani.

Liidu viiel esimesel tegevusaastal oli Liidu tegevuse tulipunktiks emakeelse kooli rajamine, koolitüüpide, tunni- ja õppekavade arutamine ning õpetaja aineolukord. Kui aga hiljem vastavate seadustega ja määrustega korraldati koolivõrk ja õpetajate palgaolud, määrati kindlaks õppe- ja tunnikavad, hakkas Virumaa Õpetajate Liit, jätkates organiseerimistööd ja õpetajate õiguslike huvide kaitsmist, eeskätt arutama õppe- ja kasvatustöösse puutuvaid küsimusi.

Liidu asutamiskoosolek 6. apr. 1917. a. võttis Jul. Seljamaa († 1936) ja Vallneri ettepanekul vastu otsused, et seataks sisse emakeelne õpetus algkoolides viibimata, keskkoolides aga 1917./18. kooliaastast alates; samuti nõuti Eestimaa rahvakoolide direktori ja kohaliku rahvakoolide inspektori tagandamist ja nende asendamist kasvatusteadlastega isikute hulgast, keda seltskondlikud organisatsioonid panevad ette.

1919. a. koos maakonna koolivalitsusega töötati välja maakonna koolivõrgu kava ja järgmisel aastal, tuginedes eelmise aasta kogemustele asuti täie jõuga 4-klassise sundusliku algkooli teostamisele. Selle rahuldav lahendamine andis võimaluse järgmisil aastail rahulikumalt asuda kooli- ja kutsealaliste küsimuste lahendamisele.

Virumaa Õpetajate Liidu juhatus 1936./37. a. Istuvad (vasakult): A. Leesma, P. Raudsepp (esimees), A. Mikkal, J. Lindma. Seisavad: J. Lohk, E. Jõesaar, A. Vihtma ja A. Nõmmaru. Puudub juhatuse liige A. Liiv.

Liidu viimase kümne tegevusaasta kestel jätkunud organiseerimistöö ei ole küll suutnud organiseerunute protsenti Liidus hoida sel kõrgusel, kui see oli saavutatud esimesel kümnel tegevusaastal. Kõikumine on siiski püsinud tagasihoidlikes piirides.

Liidu korraldamisel peeti pedagoogiline nädal Rakveres 1927. aastal ja eesti keele ja koduloo kursused 1928. a., mis said väga elava osavõtu osalisteks. Liidu juurde asutati 1930. aastal toetuskapital toetuse andmiseks puudustkannatavaile õpetajaile.

Liit on esinenud sooviavaldustega ja ettepanekutega maakonna koolivalitsuse ees õpetajate töötingimuste parandamiseks. Liidu ettepanekul

pandi maakonna koolivalitsuse poolt Virumaal 1925. aastal maksma internaatide tasude normid, mis olid maksvusel mitu aastat.

Oma seisukohtadega õpetajate õiguslike ja aineliste huvide kaitsmisel keskasutiste ees Liit on esinenud E. Õ. Liidu kaudu.

Virumaa õpetajaskonna mured ja soovid on kõige selgemini tulnud esile Virumaa õpetajatepäeval. Neid on peetud alates 1922. aastast. Esimene oli 3. dets. 1922. a., viimane 22. sept. 1934. a. Selle aja kestel on peetud 15 õpetajatepäeva, nendest 11 kahepäevast ja 4 ühepäevast. Keskmiselt on igast õpetajatepäevast võtnud osa 243 inimest. Ette on kantud 71 kasvatusteadusliku sisuga referaati; peale selle õpetajate organisatsioonidesse puutuvad ja jooksvad päevaküsimused. Nendel õpetajatepäeval on juba aastate eest olnud arutusel küsimusi, mis alles viimastel

Virumaa Õpetajate Liidu kongress 22. ja 23. märtsil 1937. a. Rakveres.

aegadel on saanud tähtsa koha meie avalikus elus, näiteks kodukasvatuse ja nimeede-eestistamise küsimus. Õpetajatepäeval on süvenetud kasvatusteoreetilisesse ja koolikorralduslikesse küsimusisse, on otsitud teid rahvusliku ja riikliku kasvatuse süvendamiseks ja kaalutud noorte isetegevuse arendamise võimalusi noorteorganisatsioonides.

Õpetajatepäevade ärajäämisel on Liit viimasel ajal asunud õpetajatekongresside korraldamisele, millest hääleõigusega võtavad osa ühingute esindajad Liidu asemikekogu otsusega määratud alustel. Esimene kongress 270 osavõtjaga peeti 22. ja 23. märtsil 1937. a. Rakveres. Kongressi kava oli täieliselt pühendatud kooli kasvatuslikele ja õpetuslikele küsimustele. Ühtlasi toimetati samal ajal Liidu 20. aastapäeva märkimist vastava aktuse korraldamisega.

Nimetatud aktusel mitmed meie hariduselu juhtivad tegelased rõhutasid õpetajate organisatsioonide tähtsat osa Eesti kooli rajamisel ja üles-

ehitamisel ning märkisid tunnustavalt Virumaa Õpetajate Liidu ümber koondunud õpetajatepere aatemeelsust ning valvelolekut kooli- ja hari-
duselu küsimustes. Meie tohiksime seda küll võtta ühe tõendusena, et
Virumaa Õpetajate Liit on püüdnud ja suutnud täita neid ülesandeid, mis
talle seati tema asutamisel.

Võrumaa Õpetajate Liit.

Th. Randvere.

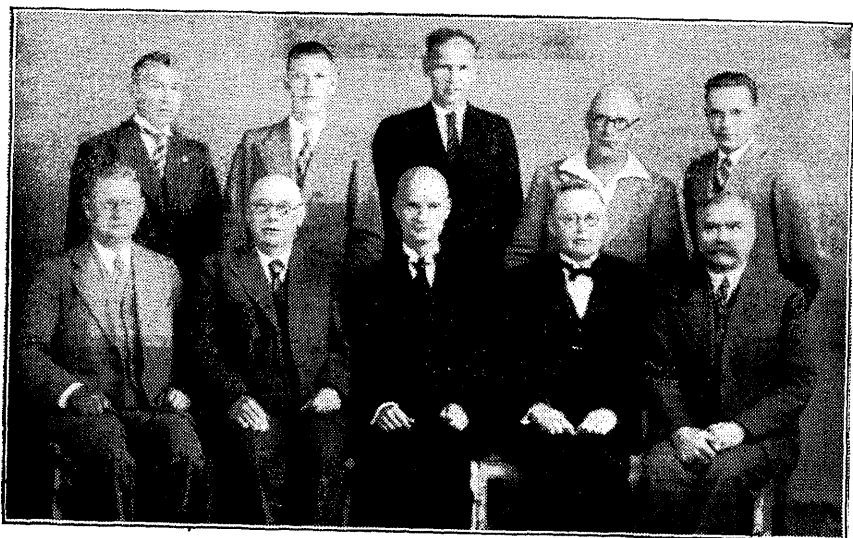
On juba elus nii, et „surnuist“ kõneldakse ainult head. Aastad 1927
kuni 1937 on vajunud mineviku hõlma, iialgi me neid enam ei kohta, neist
on jäänud vaid mälestused ja pärandused. Käime siis tavalise kombe järgi
ja kõneleme ka neist ainult „head“, kuna halba nad on isegi küllalt meie
suust kuulnud.

Koos teiste eesti õpetajate organisatsioonidega mälestab ka Võru-
maa Õpetajate Liit oma 20. hällipäeva 7. mail s. a. Ajavahemik 1917 kuni
1927 Liidu ajaloo on juba tähistatud 14. augustil 1927. a. peetud Liidu
10-aastase juubeliga ja sel puhul välja antud juubelialbumis on leidnud
Võrumaa õpetajate ühistöö põhjalikumat ja üksikasjalikku käsitlemist,
seepärast olgu siinkohal mõned märkmed 1927—1937 aastate tegevusest.

Vana tõde, et ühenduses on jõud, tõestus üldiselt Võrumaa Õpetajate
Liidu tegevuses viimase 10 aasta jooksul. Liidu omapärane konstruktsi-
oon on osutunud otstarbekohaseks ja elujõuliseks. Kui Liidu 10-aastase
tegevuse juubeli puhul 1927. a. juhatas võis konstateerida head edu orga-
niseerimise töös ning lugeda 90% maakonnas töötavaist õpetajaist orga-
niseerituiks, siis 1935./36. tegevusaastaks olid kõik Võrumaa õpetajad
organiseeritud, s. o. 100%. Nii ei ole organiseerimise küsimus enam
teinud muret ja koostööks on ära kasutatud kõik jõureservid. Vähe oleks
ainult liikmete arvu tõusust kõnelda, vaid koostöös veel tähtsamaks tuleb
pidada seda vaimu ja arusaamist, mis on saatnud senist tegev-
vust. Maakonna õpetajaskonnas on lõõnud läbi üldiselt arusaamine, et
ühine koostöö on vajaline, nii iga üksiku õpetaja kui ka kogu õpetajas-
konna huvides. See arusaamine juurdub peagi igasse juurdetulnud õpe-
tajasse ja juhatusel ei tule kulutada enam energiat liikmete hankimiseks.
Kahjuks on küll üleriiklikult aset leidnud diferentseerumise nähe õpetajaskonnas viinud ära osa kesk- ja kutsekoolide õpetajaist ka Võrumaa Liidust eri organisatsioonidesse, kuid see ei ole avaldanud märkimisväärset mõju Liidu tegevusele ja see koostöö jätkub siiski ühiste ettevõtete juures ja ühises organisatsioonis järelejäanud mõjuka osaga.

On juba juurdunud mõningad harjumused ja kombed, mis kujunemas
elujõulisteks traditsioonideks. Nii oleks nagu raske ette kujutada koos-
töö algust uuel õppeaastal, ilma sügise õpetajate Liidu täiskogu koos-
olekuta ja õpetajatepäevata. See on nagu ühise kokkuleppe sõlmimine

enne suurt töö algust, nagu jõu värskendamine ja oma võitlejateridade lõplik ülevaatus enne võitlusse astumist. Hariduselu juhtide referaadid, uute nõuete esitamine ja püstitamine, elavad sõnavõttud ja puudutatud küsimuste arutamine — kõik see kisub kokku ligi 100% õpetajaid, et ütelda, mis südamele kogunud ja tagavaraks panna ka seda, mis teised ütlevad. Selle eel on sagedasti käinud kas üksikult või koos Maakoolivalitsusega korraldatud 2—3-nädalised kursused või pedagoogilised nädalad, siis on ettevalmistus algavaks koolitööks tehtud põhjalikult, tööriistad mitmekülselt teritatud ja ka tulemused koolitöös annavad oodatud ja soovitud tagajärgi.

Võrumaa Õpetajate Liidu juhatus 1936. a. Istuvad (vasakult): P. Korrol, A. Peterson, Th. Randvere (esimees), E. Muuga, J. Anso (asjaajaja). Seisavad: A. Plakk, A. Tiru, O. Nagel, J. Koemets, J. Lillmaa.

Maakondlikule kooskäimisele järgnevad talve jooksul veel õpetajateühingute poolt korraldatavad kokkutulekud, mis sagedasti on väga südamlikud ja hubased. Ka järjest rohkem on kujunemas harjumuseks mitmesuguste tähtpäevade pühitsemine, mille organiseerimise ja sisustamise on ühingud võtnud oma ülesandeks.

Kutsealaline edasiharimine on viimase 10 aasta vältel olnud suureks tõmbejõuks Liidu tegevuses. Täienduskursused õppeaineis, pedagoogilised nädalad koolitöö süvendamiseks ja kooliuuendusliku tööga tutvumiseks on olnud Liidule alati meeldivaks ülesandeks, kuid kahjuks ei saa seda tegevusharu ainelistel põhjustel küllaldasel määral arendada. Kuigi Liit ise on viimasel 10 aastal selleks andnud päris häid summakesi, on

selle vastu väljastpoolt antavad toetused jälle tublisti kahanenud. Siin oleks tööd palju, kuid kahjuks on võimalused piiratud.

Majanduse arenemise võimalused on loodud. Peame kinnitama, et ka õpetajateorganisatsioonide töö ja saavutused olenevad suuresti majanduslikest võimalusist. Tahtmisest ja ideedest üksi ei piisa. Kõige paremad kavatsused nurjuvad halastamatult, kui näpud ulatavad põhja. Toetuste otsimine ja saamine oma ettevõtete läbiviimiseks on sagedasti võrdne armuande palumisele. Seepärast oleme jõudnud veendele, et Liidu vaimse tegevuse laiendamiseks on vajalik enne luua majanduslik alus, s. o. sissetulekute allikad. Ja nii ongi möödunud teine 10-neaasta tegevus peamiselt Liidu majandusalade korraldamise tähe all. 1925./26. a. alustatud tegevuskapitali kogumine on edenenud hästi ja kapital tõuseb praegu 70.000 kroonile. See kapital ühes Liidu teiste summadega on osalt välja laenatud liikmetele nende majanduselu korraldamiseks, osalt paigutatud raamatu- ja koolitarvete-kaupluse ning trükikoja teenistusse ja käesoleval aastal 20.000 krooni kinnisvarade alla.

Mis kasu on sellest Liidul? — Kapital kannab üldiselt ligi 7% tulu, osanikud saavad osadelt 4,5—5%, vahekasu 1,5—2% lähebki Liidu üldtegevuse toetamiseks. Muidugi ei ole see kasu seni olnud suur, kuid siiski tunduv. Järgmiste aastate ülesandeks olgu tõsta kapitali kogusumma. Kapitali rakendamiseks on möödunud 10 aasta jooksul loodud soodsad ja tulutoivad alad raamatu- ja koolitarvetekaupluse, trükikoja ja kinnisvarade näol. Kinnisvarade muretsemisega ja nende heade kasutamise võimalustega Liidu enda ettevõtete jaoks kui ka väljaüürimiseks on kõrvaldatud igasugune kahtlus ja riisiko kapitali kogumiseks ning paigutamiseks. See julguse tunne ja reaalne alus loovad kindla ja soodsa arenemisvõimaluse Liidu edaspidiseks tegevuseks.

Kui Liidule läheb korda seniselt rahulikult ja sihikindlalt oma alatud tööd seni loodud alustel jätkata, siis ei ole võimatu, et Võrumaa Õp. Liit juba oma 25-aasta juubeliks võib rahuldustundega kinnitada, et peale oma jooksvate kulude katmise ja Liidu liikmete teenimise ta suudab toetada oma ettevõtetest, kuigi mitte ohtralt, siis vähemalt tarvilikul määral, umbes 1000—1500 kr. aastas Liidu vaimset ja pedagoogilist tööd. Ka on tõenäoline oma kaupluse ja trükikoja kõrval õpetajate kodu ellukutsumine maakonna linnas ja õpetajate kooliskäivatele lastele ühise pensioniasutamise Liidu oma majades.

Koostöö maakoolivalitsusega on olnud kõige tihedam ja see on tublisti kergendanud ka Liidu tööd. Koolinõunikud J. Sultson ja E. Muuga on olnud kogu oma ametiajal Võrumaal Liidu juhatuse liikmeteks ja aktiivselt kaasa aidanud kõigile Liidu ettevõttele.

Nii, tehes tugevamaks oma maakonna õpetajate organisatsiooni,

tahame olla ühtlasi tugevaks alussambaks kogu Eesti õpetajate organisatsioonile, et üheskoos harida meile armsaks ja omaks saanud kooli- ja hariduspõldu.

(Vt. ka „Õpet. Lehe“ Võrum. Õpet. Liidu erinumber 1936 — nr. 37).

Võrumaa Õpetajate Liidu majanduslik arenemine 1926./27.—1935./36. a.

Kassa nimetus	1926/27. kr.	1929/30. kr.	1922/33. kr.	1935/36. kr.
<i>I Üldkassa:</i>				
Tulud	2.821.18	6.838.25	4.124.36	4.604.89
Kulud	2.757.09	6.723.83	3.532.44	3.728.62
Saldo	64.09	114.42	591.92	876.27
<i>II Matmiskassa:</i>				
Tulud	669.61	1.785.35	988.64	1.342.23
Kulud	472.15	1.678.44	283.20	507.75
Saldo	197.46	106.91	705.44	834.48
<i>III Õpet.-kodu kassa:</i>				
Tulud	1.378.—	1.387.55	1.595.25	1.715.37
Kulud	62.—	17.45	45.—	30.56
Saldo	1.316.—	1.370.10	1.550.25	1.684.81
<i>IV Tegevuskap. kassa:</i>				
Tulud	7.206.26	86.181.91	170.090.80	201.118.58
Kulud	270.55	57.096.91	108.920.53	133.183.65
Saldo	6.935.71	29.085.—	61.170.27	67.934.93
<i>Kokkuvõte:</i>				
Tulud	12.075.05	96.193.06	176.799.05	208.781.07
Kulud	3.561.79	65.516.53	112.781.17	137.450.58
Saldo	8.513.26	30.676.43	64.017.88	71.330.49

Võrumaa Õpetajate Liidu liikmete arv 1926./27.—1935./36. a.

	1926/27.	1927/28.	1928/29.	1929/30.	1930/31.	1931/32.	1932/33.	1933/34.	1934/35.	1935/36.
1. Antsla Õpetajate Ühing	42	40	46	47	41	39	38	39	40	40
2. Kanepi „ „	27	26	26	26	24	25	25	24	26	26
3. Põlva „ „	41	42	43	44	38	40	38	38	38	40
4. Räpina „ „	28	32	34	32	23	23	23	23	22	21
5. Rõuge „ „	40	41	49	50	49	49	50	51	51	49
6. Vastselliina „ „	34	36	39	39	37	37	38	38	38	37
7. Võru „ „	79	73	79	84	75	66	61	60	62	52
8. Võru Seminari ja Harjutuskooli Õpetajate Ühing . .	24	23	23	23	Ühing lõpetas tegevuse					
Kokku	315	313	339	345	287	279	273	273	277	265
Maakonnas ühes linnaga oli õpetajaid (ka tunniandjad ja asetäitjad juurde arvatud, viimased kuulusidki organiseerimatute hulka)	326	341	370	357	294	285	281	281	295	265

Rootsi Õpetajate Ühing.

J. Gjärdman.

Rootsi Õp. Ühingu asutamiskoosolek peeti Noarootsi kõstrimajas 3. detsembril 1918. a.

Esimene juhatus koosnes järgmistest õpetajatest: Joel Nyman, esimees, Aleksander Heyman, esimehe abi (surnud), Johan Berggren, sekretär, Johan Nyman, kassahoidja (surnud).

Ühingu sihiks seati: tõsta üldiselt rootsi õpetajate hariduslikku taset, parandada nende majanduslikku seisundit ja kaitsta rootsi emakeele huvisid ja selle olemasolu rootsikeelsetes koolides.

Et õieti mõista Ühingu suurt ülesannet, tahame siinkohal märkida seda, et Ühingu liikmeskond asub väga laialipillatuna meie kodumaal.

Rootsi algkoolidest asuvad 8 Noarootsis, 1 Osmussaarel, 4 Vormsis, 1 Ruhnus, 2 Vihterpalus ja Kurksis, 1 Pakril, 1 Tallinnas ja 1 Naissaarel.

Ühingu üheks tähtsamaks ülesandeks on olnud ja jäänud Ühingu piirkonnas asuvate rootsi koolide varustamine vajalike rootsikeelsete õpperaamatutega, millised on tulnud muretseda Rootsist ja Soomest. See toiming iseenesest ei ole aga nii kerge, sest et valuuta saatmine välismaale teatavasti on seotud raskustega.

R. Õ. Ü. liikmete hariduslikku taset on püütud tõsta edasiharimiskursuste korraldamisega. Esimene niisugune kursus peeti Vabariigi Valitsuse lahkelt vastutulekul ja kulul 1919. a. Haapsalus, järgmine 1920. a. Uppsalas, Rootsis, kolmas 1921. a. Pürksi Põllutöökooli juures ja neljas 1922. a. Haapsalus.

Tähendatud õpetajate edasiharimiskursused töötasid ametlike seminari õppekavade kohaselt, kusjuures enamik rootsi õppejõude omasid teatava kompetentsi ja mõned ka õpetajakutse.

Rootsi Õp. Ühingu juhatus 1937. a.
Vasakult: A. Samberg, J. Gjärdman, E. Tui.

Rootsi Õp. Ühingu
pedag. nädala osa-
võtjad 1928. aastal
Pürksi Põllutöö-
kooli juures.

1925. a. peeti Pürksi Põllutöökooli juures, sama kooli õppejõudude kaasabil 3-nädalane edasiharimise suvekursus. 1926., 1927. ja 1928. a. peeti vaheldumisi Pürksi Põllutöökooli ja Vormsi Hullo algkooli juures n. n. pedagoogilised nädalad, kus lektoritena tegutsesid tuntud koolimehed Eestist ja ka Rootsist.

1930. a. korraldati kursus Vormsi saarel Hullo algkooli juures rootsi õpetajatele eesti keeles, eesti ajaloo ja maateaduses, rootsi keeles ning matemaatikas.

1935. aastal korraldati samuti rootsi õpetajatele edasiharimise kursus Vormsi saarel Hullo algkooli juures. Lektoritena tegutses tuntumaid koolimehi.

Ühingul on üle 30 liikme, kes asuvad laialipillatuna meie kodumaa saarestikus:

Noarootsis ja Osmussaarel	16 liiget
Vormsi saarel	10 „
Vihterpalus, Kurksis ja Pakril	3 „
Tallinnas ja Naissaarel	3 „
Ruhnu saarel	1 „

Kokku 33 liiget

Praegusse juhatusse kuuluvad järgmised õpetajad: Johannes Gjärdman, esimehena (Pürksi algkooli juhataja), Aleksander Samberg, sekretärina (Noarootsi algkooli juhataja) ja Eduard Tui, kassahoidjana (Passlepa algkooli juhataja).

Viimasel ajal on Ühingu võtnud endale ülesandeks täiendada ja korraldada rootsi koolide rootsikeelseid õpilas- ja õpetajate-raamatukogusid.

Vene Õpetajate Keskliit.

S. Schilling.

Kogu oma tegevuse kestusel on Vene Õpetajate Keskliit, paralleelselt õpetajaskonna kutseliste huvide eest hoolitsemisega, seadnud oma esimeseks ülesandeks kooli kultuurilise taseme tõstmise, nagu see on ette nähtud ka Keskliidu põhikirjas.

Organisatsiooniliselt seisukohalt võib rahuldusega märkida, et kümme aastat tagasi kuulus Vene Õpetajate Keskliidu koosseisu vaid 5 kohalikku õpetajasorganisatsiooni, kuna nüüd on ühinenud liikmetena Keskliitu kõik 8 Eestis tegutsevat vene õpetajate organisatsiooni (Tallinna, Petseri ja Petserimaa, Tartu, Narva, Valga, Ülem-Naroova ja Mustvee õpetajateühingud ja Narva Vene Õpetajate Selts).

Õppejõudude pedagoogiliste teadmiste täiendamiseks ja värskendamiseks korraldab Keskliit iga aasta suviseid õpetajate-kursusi, vähemalt kahes kohas, enamasti Petseris ja Narva-Jõesuus. Viimaseil aastail, tavaliselt juuni lõpust kuni keskaugustini kestnud kursustel on õpetatud vene keele, võimlemise, joonistamise, laulmise, usuõpetuse, käsitöö ja õppevahendite valmistamise meetodikat. Peamine tähelepanu ja suurem arv õppetunde on kursustel pühendatud eesti keele õppimisele ja selle õpetamise meetodikale vene õppekeelega algkoolides. Igal aastal on eesti keele kursustest võtnud osa arvukas kogu vene õppejõude, kusjuures kuulajad on avaldanud suurt püüdlikkust riigikeele võimalikult täielikumaks omandamiseks.

Kooli eest hoolitsemise alal tuleb mainida Keskliidu kirjanduslikku tegevust õpperaamatute väljaandmises algkoolidele. Õpperaamatute ja muude lasteraamatute kirjastamise võttis Keskliit enda peale põhjusel, et vene rahvusest maa-elanike vaesuse ja vene õppekeelega koolide piiratud arvu tõttu nimetatud raamatute kirjastamine osutus puudujääke andvaks tegevuseks, mis pärast erakirjastus-ettevõtted sellest alast loobusid. Viimaste aastate jooksul on Keskliit kirjastanud 16 õpperaamatut, nende hulgas 2 eesti keele alal (II ja III algkooli-klassile). Tänu viimaste meetodilistele väärtustele on õpilaste poolt riigikeele omandamise edukus märgatavalt tõusnud.

Peale õpperaamatute on Keskliit andnud välja veel laulude kogud vene õppekeelega koolide jaoks, kuhu on ühes vene lauludega paigutatud ka 70 eesti laulu. Edasi on kirjastatud L. Tolstoi lastejutud jt.

Oma tegevuse alal on Vene Õpetajate Keskliit tihedalt seotud Eesti Õpetajate Liiduga. Lähema kontakti hoidmiseks võtab Vene Õpetajate Keskliidu esindaja osa Eesti Õpetajate Liidu juhatuse koosolekuist, samuti on Eesti Õpetajate Liidu esindajail õigus võtta osa Vene Õpetajate Keskliidu juhatuse koosolekuist. Vene keskkoolide ja gümnaasiumide õppejõud on koondunud keskkoolide õppejõudude ühingusse (EKESKO),

kuid on samal ajal liikmeks ka kohalikes õpetajateühinguis ning viimaste kaudu Vene Õpetajate Keskliidus.

Keskliidu liikmete abistamiseks, eriti nende õppejõudude suhtes, kellel ei ole õigust pensiooni saamiseks või saavad seda minimaalsel määral, on Keskliit asutanud eri-abistamisfondi, milles on käesoleval ajal 1200 krooni.

Tutvudes võimaluse piirides haridusministeeriumi seadusandlike eelnõude ja korraldustega, esitab Vene Õpetajate Keskliit kas otseselt või Eesti Õpetajate Liidu kaudu oma arvamused ja kaalutlused, eriti küsimustes, mis puudutavad vene vähemusrahvust.

Koolinõunikud on õpetajate koosolekuil, päevadel ja kursustel enam kui ükskord rõhutanud Vene Õpetajate Keskliidu kultuurilise tegevuse suurt tähtsust ja kasulikkust, eriti kooli-õppealalise kirjastuse ja õpetajate kursuste korraldamise aladel.

Apoliitilisena ja hoiduvana igasugusest ühekülgsusest ja kitsarinnalisusest loodab Vene Õpetajate Keskliit, kuhu on koondunud kogu organiseerunud vene õpetajaskond, ka edaspidi tihedas kontaktis ja sõbraliikus koostöös eesti õpetajate organisatsioonidega kaasa aidata riiklike ja kultuuriliste ülesannete täitmisel.

Viimase üheksa aasta tegevuse kestusel on Vene Õpetajate Keskliidu esimeheks vene rahvussekretär S. Šilling ja abiesimeesteks direktorid A. Peškov ja L. Andruškevits.

Peale nimetatute on Keskliidu juhatuse liikmeiks Z. Lukjanova, V. Bolbukov, E. Maak (Narva Vene Õpetajate Seltsi esimees) ja A. Anissimov (Petserimaa Vene Õpetajate Liidu esimees).

KROONIKA

KUTSE EESTI-SOOME KOOLIKONGRESSILE.

Suvel 1935. a. korraldati esimesed Eesti-Soome ühised õpetajatepäevad, mis algasid Tallinnas ja lõppesid Helsingis. Nende päevade jooksul puutus tähelepandav osa kummagi maa õpetajaist üksteisega ligidalt kokku. Uusi aateid ja mõtteid saadi siis vastastikku naabri- ja hõimumaad õpetajailt. Koosolemise päevade kestel jõuti ka veendumusele, et läbikäimist vennasmaade õpetajate vahel tuleb edaspidigi ülal pidada ja edasi arendada, muu seas korraldades õpetajaile võimalusi vahetada mõtteid ühistel koosolekuil kasvatuses ja õpetuses tähtsate, mitmekülgsete probleemide üle. Sellele toetudes on möödunud talve jooksul lahe mõlemal poolel peetud nõupidamisi ühise koosoleku korraldamiseks hõimumaade õpetajaile ning ongi otsustatud pidada Eesti-Soome koolikongress Helsingis k. a. 14.—18. juunini.

Kongressi korraldavasse toimkonda on valinud oma esindajaid Soome Pedagoogiline Ühing, Soome Algkooliõpetajate Liit, Algkooliõpetajate Täiendusõpingute Ühing, Soome Eelalgkooliõpetajate Liit ja Soome Rahvakooliõpetajate Ühing. Nende ühingute volitusel on meil au paluda Eesti ja Soome õpetajate peret meie ühisele kongressile kuulama ja arutlema hõimumaade koolielu ja õpetajaid puudutavaid küsimusi ning ühtlasi kindlustama neid sidemeid, mis Eesti ja Soome õpetajaid on viinud lähedasele ühistööle ja ühise eesmärgi poole: t õ u s v a p õ l v e k a s v a t u s e h ä ä k s.

Helsingis, 17. aprillil 1937.

U. HANNULA. H. REBANE. O. MANTERE.
Haridusminister. Eesti Saadik Soomes. Koolivalitsuse Peadirektor.
LEENI VESTERINEN. F. A. HEPORAUTA.
Soomlusliidu Eesti Büroo Juhataja. Normaallütseumi Rektor.

EESTI-SOOME KOOLIKONGRESS HELSINGIS 14.—18. JUUNIL 1937.

Osavõtmiseks registreeritagu 1. juuniks.

Teine Eesti-Soome koolikongress toimub tänavü Helsingis 14.—18. juunil. Osavõtjaks on palutud kõik Eesti ja Soome õpetajad. Kongressi kava kujuneb järgmiseks.

Esmapäev, 14. juuni. Eestlaste saabumine Helsingi a./l. „Aegnal“ kell 14.00. Öhtupoolikul asetavad eestlased pärja Eesti Vabadussõjas langenud soomlaste mälestussambale. Samal öhtul on veel koolinäituse avamine, ühislaulude harjutus ja tutvumiskoosviibimine.

Teisipäev, 15. juuni. Kongressi avamine Soome Haridusminister U. Hannula poolt kell 9.00 hommikul. Kell 11.00 algavad loengud, mis on korraldatud nii, et enne lõunat toimuvad ühisloengud kõigile kongressist osavõtjale ja öhtupoolikul alg- ja keskkooli sektiioonides. 15. juunil esinevad loengutega prof. Erik Ahlmán kasvatuses eeldustest, meetoditest ja sihtidest, haridusnõunik M. Raud usulisest kasvatuses koolis, dr. Kaarina Kari rühist võimlemisõpetuses, haridusnõunik A. Salmela Soome rahvakooli täiendusõpetusest, J. Käis Eesti õpetajate edasiharimisest, õpet. N.

Oksanen Soome algkooliõpetajate edasiharimisest, mag. Jaakko Korpikallio uue kooli aadete arenemisest Inglismaal, haridusnõunik J. Aavik Eesti uuest gümnaasiumist, mag. A. Waronen keskkooli ajaloo õppekavast. Samal päeval on ette nähtud veel tutvunemine Ateneumiga ja Helsingi linnavalitsuse poolt teelaud Seurasaarel sama päeva õhtul.

Kolmapäev, 16. juuni. Loenguid: prof. V. Tarkiainen — Soome uuemast kirjandusest, koolinõunik V. Alttola — Eesti uuemast kirjandusest, ülemõpetaja E. A. Saarimaa — aineõpetaja osast emakeele õpetuses, haridusnõunik K. Saarialho — algkooliõpilaste toitlustamisest, noorsookirjanik J. Parijõgi — novellistlikust käsitlusviisist ajalooõpetuses, õpet. I. Kemppinen — Soome algkooliõpetajate kutseorganisatsioonis, dr. I. Havu — Juhani Aho kirjaniku arengust, õpet. A. Vaigla — abiturienti küpsuse astmest, nõunik A. Vartia — meeleolu mõjust tervisele. Lõunavaheajal toimuks Eduskunnahoone ja presidendilossi külastamine ja õhtul ühine retk Soomenlinna kindlusse.

Neljapäev, 17. juuni. Loenguid: mag. Hilja Vilkema — karskusõpetusest Soome koolides, ülikooli õppejõud J. Estam — kooli osast Eesti ühiskondlikus arengus, haridusnõunik Y. Länsiluoto — vabaharidustööst Soomes, dr. K. Sorainen — keskkooli astujate küpsustasemest, mag. H. Rajamaa — õpetajate valmistusest Eestis ja dr. A. Huuskonen — hõimutöö praksisest. Õhtul on ette nähtud retk Seurasaarele, õhtuhardus Karuna kirikus ja koosviibimine linnas.

Reedel, 18. juunil tehakse väljasõit Porvoo'sse.

Töökoosolekud toimuvad Kaisaniemi algkoolis, kus on korraldatud ka koolinäitus. Ühiskorter korraldatakse ühes kesklinnas asuvas koolimajas ja maksab ilma voodipesuta kr. 0,40, voodipesuga kr. 0,80 ööpäevalt. Peale selle on võimalik tellida üksiktube hinnaga kr. 1,20, 1,60, 2.—, 3.— jne.

Kongressi järele on osavõtjaile ette nähtud järgmised matkad:

1. Helsingi — Hämeenlinna — Tampere — Turu — Naantali — Turu — Helsingi. Sõiduhind kr. 9.20. Vähemalt 12 osavõtjat nõutav. Ööbimis- ja toitumiskulu umbes kr. 20.—.

2. Helsingi — Hämeenlinna — Tampere — Jvaskylä (laeval) — Lahti — Vierumägi — Helsingi. Sõiduhind kr. 13.—, ööbimis- ja toitumiskulud kr. 16.—.

3. Helsingi — Viiburi — Enso — Imatra — Vuokseniska — (laeval) Savonlinna — Punkaharju — Viiburi — Helsingi. Sõiduhind kr. 20.50, millesse arvestatud ööbimine kajutis ja magamisplatsid raudteel. Ööbimis- ja toitumiskulud lisaks kr. 15.20.

4. Helsingi — Viiburi — Vuoksenlaakso — Viiburi — Helsingi. Sõiduhind kr. 16.40. Ööbimis- ja toitumiskulud kr. 12.80.

5. Helsingi — Hämeenlinna — Helsingi. Sõidukulud kr. 3.52. Ühiskorter kr. 0.40—1.20.

Kõik sõiduhinnad raudteel on arvestatud III kl. ja laeval II kl.

Sõit Tallinnast Helsingi ja tagasi maksab kr. 8.—. Vabariigi Valitsuse lahel vastutulekul on võimaldatud kongressist osavõtjaile Eesti raudteedel 50% hinnaalandusega sõit edasi-tagasi pileti hinnast. Hinnaalandus on maksev 10.—30. juunini.

Tagasi Helsingist on võimalik sõita:

1. laupäeval, 19. juunil kell 12.00 aurik „Ariadnega“;
2. pühapäeval, 20. juunil kell 17.00 aurik „Aegnaga“;
3. matkadest osavõtjail ka hiljemgi (kauemalt 30. juunini).

Koolikongressist osavõtmiseks tuleb registreerida E. Õpetajate Liitu, Pühavaimu 11, Tallinn.

Sõiduhind kr. 8.— tuleb tasuda E. Õ. Liitu hiljemalt 5. juuniks.

Registreerimisel märkida:

1. Nimi, kool, aadress.

2. Kas soovib kasutada 50% sõiduhinnaalandust kodumaa raudteel edasitagasi pilethinnast (maksev 10.—30. juunini), jaataval korral — lähtejaam,

3. Kas soovib ühiskorterit Tallinnas enne väljasõitu ja mis ajast alates.

4. Missugust majutusvõimalust soovib Helsingis (ühiskorteris öö-päev kr. 0.40 ilma voodipesuta, kr. 0.80 voodipesuga, üksiktuba kr. 1.20, 1.60, 2.—, 3.— jne. hinnaga).

5. Millal soovib sõit tagasi (19., 20. juunil või hiljem).

6. Kas ja millisest matkast saavib osa võtta Soomes?

Igal osavõtjal tuleb endal muretseda prefektuurist või kohalikult politseikomissarilt Soome sõidukaart. Sõidukaardi ettenäitamisel saab Eesti Pangast ja osakondadest vastava planketi täitmise järele Soome raha kuni 50 kr. eest.

Kõik osavõtjad saavad tasuta trükitud ühislaulude vihu, mis sisaldab 4 eesti ja 4 soome laulu.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU 20. AASTAPÄEVA PÜHTSEMINE.

Pühapäeval, 13. juunil toimub Tallinnas E. Õ. Liidu 20. aastapäeva pidulik pühitsemine. Sel puhul on „Estonia“ kontsertsaalis kell 12.00

pidulik aktus,

mille kavas on avasõna Liidu esimehelt, prof. P. Tarveli aktusekõne „Rahvahariduse osa nüüdisaegses ühiskonnas“, tervitusi, ühislaulu, koorilaulu Tallinna Rahvaülikooli segakoorilt helilooja T. Vettiku juhatusel, viiulisoolosid Hubert Aumerelt ja deklamatsioon F. Moorilt. Aktusest võtab osa haridusminister ja teisi kõrgemaid hariduselu juhte, Liidu liikmeid ja sõpru üle maa. Samuti on loota külalisi välismaalt.

Samal päeval kell 12.00 toimub

pedagoogiline päev,

mille kavas on 2 loengut: 1) mag. A. Elangq „Jooni 12—14-aastase õpilase psühholoogiast“; 2) ülikooli õppejõud J. Estam „Kuidas teostada õpilaste selektsiooni?“.

Sama päeva õhtul toimub Raua tän. algkooli ruumes

koosviibimine

teelauaga, muusikaliste ettekannetega ja muu meelelahutusega. Aktusest ja pedagoogilisest päevast osavõtt on tasuta. Koosviibimise osavõtumaks on 1 kroon.

Liidu aastapäevale ja pedagoogilisele päevale sõitjaile on võimaldatud Vab. Valitsuse vastutulekul sõit raudteel 50% hinnalaandusega edasi-tagasi piletihinnast. Väljastpoolt sõitjaile korraldatakse Tallinnas ühis-korter.

Osavõtjaid, kes soovivad kasutada hinnaalandust ja osa võtta koosviibimisest, palutakse registreerida E. Õpet. Liidu büroosse, Pühavaimu 11, Tallinn, hiljemalt 5. juuniks k. a. Samaks ajaks palutakse tasuda ka osavõtumaks koosviibimisest (1 kroon). Viimast asjaolu palutakse eriti silmas pidada, et saaks sooritada vajalikke ettevalmistusi.

Järgmisel hommikul — 14. juunil kell 9.30 algaks sõit Eesti-Soome kooli-kongressile.

Korraldavad toimkonnad juhivad veel kord õpetajaskonna tähelepanu registreerimise tähtaegadele, paludes neist tingimata kinni pidada.

Eesti Õpetajate Liidu juhatus palub käesolev teade teatavaks teha kõigile liikmeile ja loodab, et Liidu aastapäev kujuneb veelgi osavõturikkamaks, kui seda on olnud Liidu poolt korraldatud kokkutulekud viimastel aastatel.

TOIMETUSELT.

Õpetajate Koja Kutse- ja Täienduskooliõpetajate Sektsiooni poolt on valitud esindajaks „Kasvatuse“ toimetuse kolleegiumi A. Varma ja Keskkooli- ja Gümnaasiumiõpetajate sektsiooni poolt K. Mihkla. Toimetuse kolleegium täiendatud koosseisus algab tegevust järgmise numbriga koostamisel.

„Kasvatus“ ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: terve aastakäik kr. 3.— (ühes kaasandega kr. 4.—), ½ aastakäiku kr. 1.75. Koos „Õpetajate Lehega“ aastas kr. 6.50. Üksiknumber 40 senti.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit, Tallinn, Pühavaimu 11.

Pea- ja vastutavtoimetaja: E n n M u r d m a a. Tegevtoimetaja: J o h. K ä i s.

Trükitud Eesti Ühistrükikojas, Tallinnas, 5. juunil 1937

Lowe

SOKOLAAD * KOMPVEKID * KAKAO *

ÕPILASTELE

NAGUSAD VORMIKLEIDI-
JA ÜLIKONNARIIDED

A.-S. TEKLA'st

RIIDEKAUPLUSED:

TALLINN, Suur Karja 15

TALLINN, Pärnu maantee 6

HAAPSALU

NARVA

VALGA

KURESSAARE

PETSERI

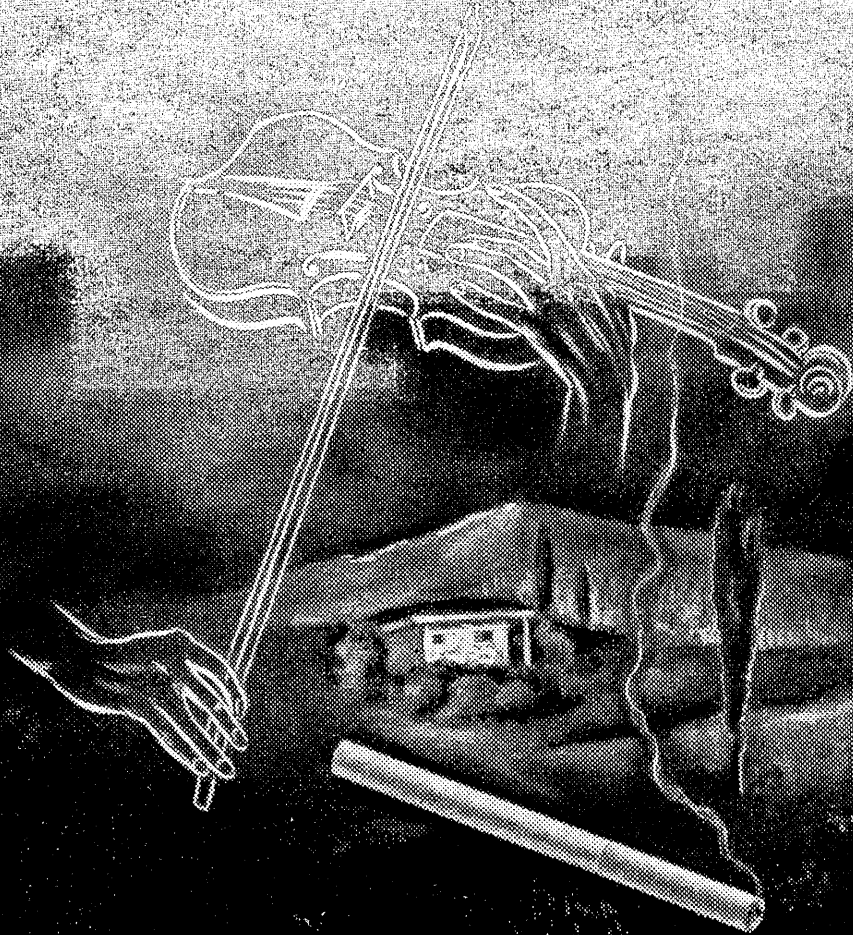
VILJANDI

MUSTVEE

PÄRNU

VÕRU

RAKVERE

*Nagu harmoonilised helid
kütkestavad, nii võluvad
suitsetajaid ETK nautingsuitsud*

AHTO * TURIST * KULDMEDAL

Ü. K. EESTI RAHVAPANK

TALLINNAS, S. KARJA 19

TELEFON 425-55

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE

OSTAB JA MUUB VALISRAHA JA
IGASUGUSEID KINDLAPROTSEN-
DILISI VÄARTPABEREID

OSCAR STUDE, TALLINN

Ekspeditsiooni-äri, asutatud 1882. a.

Ladustamine — Inkasso — Kinnitus — Laevaagendid

Oma puksiirid ja laod raudteeühendusega

Oma autopark

Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij,
Amsterdam, esindaja

Osakonnad: PARNUS, Pühavaimu 8
TARTUS, Ülikooli 44
VALGAS, Maleva 2
VILJANDIS, Lossi 8

Kõigi kohtade telegr. aadress: „STUDEOS“

Vigastatud Sõjameeste Ühingu

Tallinna osakonna
rätsepa ja kingsepa
töökojad

Tallinn, Nunne 7

Telefon 470-59

Töö kiire, korralik ja
vastupidav

Soodsad
maksutingimused

Juhatus

OSAUHISUS

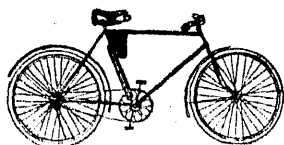
TILGA & K?

TALLINN, HARJU 23

TEL. 467-98, 482-83

Suurim valik
elektriarmatuure,
-pliite,
-praeahjusid,
-triikraudu,
-keeduplaate jne.

3-me maa parimad
jalgrattad

Inglise RUDGE
Rootsi WIKING
Saksa WANDERER

K.-M. LIER & ROSSBAUM

Tallinn, Viru 7

**Klaas,
kristall,
portselan
majatarbed**

A.-S.

D. Mirvits ja Pd.

Tartus ja Tallinnas

A.-S.
„EESTI REISIBÜROO“

Peakontor: Tallinn, Kinga tän. 3,
telefon 433-20

Osakonnad: Tartu, Suurturg 7,
telefon 3-72

Piletikassad:

Peajaamas Tallinnas, tel. 438-92
„ Tartus

Telegr. aadr.: ERBO, TALLINN

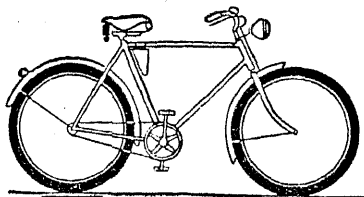
I. Raudteepiletite müük

II. Laevapiletite müük:

- a) Kõikidel kodumaa ja Balti-
mere liinidel
- b) Ookeanipiletid inglise, saksa,
prantsuse, rootsi, hollandi,
itaalia ja ameerika laeva-
liinidel, kõigisse suuremaisse
ulgumere sadamaisse.

III. **Õhusõidupiletid** „Aero“,
„Aerotransport“, „Lufthansa“ ja
„Lot'i“ liinidele.

PARIMAD
JALGRATTAD

**Naumann, Brennabor,
Mars, Baltik, Original,
Rex jne.**

Ostate soodsa järelmaksuga

Kr. Saar & K^o

Tallinn, Viru 3
Tartu, Raekoja 2

A. KLAFF

PABERI- JA KIRJUTUS-
MATERJALI KAUPLUS

Harju 20, Tallinn, telef. 436-51

Soovitab
rikkalikus valikus:

**koolitarbeid,
kirjutusmaterjale ja
paberikaupu**

Milvi

hambapasta on
hambapasta kõigile!
Ta on odavaim ja
siiski hääl!

A.-S. EPHAG'i
LABORATOORIUM,
TALLINN

Soovitame koolidele järgmisi eestikeelseid

kooliseinakaarte:

Maateadus

J. Kents, Euroopa	Kr. 22.—
„ Aasia	„ 30.—
P. Mantniek, P. Ameerika	„ 30.—

Ajalugu

Euroopa umbes 1700. aastal	Kr. 20.—
„ 18. sajandil	„ 20.—

Eesti ajaloo piltidest on seni ilmunud:

Hiis

Linna turg Rootsi ajal

Madisepäeva lahing

Hind à kr. 3.50

K. k.-ü. „TÖÖKOOL“

TALLINN, Pärnu mnt. 17

RAKVERE, Tallinna tän. 24

Ärge jääge erakuks ühises töös!

Kutseteadliku õpetajaskonna häälekandja

„Õpetajate Leht“

Ilmub 52 numbrit
aastas.

*On sisukas ja pare-
mine informeeritud
koolielust.*

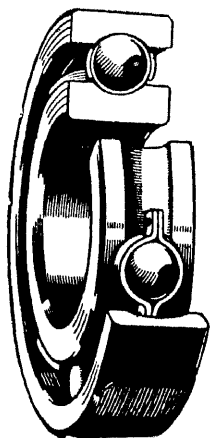
Tellimishind ühes
„Kooliuuendusla-
sega“: kr. 4.50
aastas ja kr. 2,25
poolaastas.

„Õpetajate Leht“ ilmub ka suve-
vaheajal.

SKF

evib terves maailmas kuulsuse, oma tarvitajaskonna rahulolu ärateenimises ja hoiab seda au kõrgel, seda mitte mängu panes. SKF uurib seepärast terves maailmas igal tööstusalal laagriprobleeme ja omab rahvusvahelise inseneride teenistuse, missugune müüki ja kõigi saadetiste töökindlust jälgib, et kogutud kogemuste põhjal kõigile tarvitajaskonnale tippsaavatust pakkuda tootega, mis on varustatud märgiga

SKF

Rootsi kuullaagrid

PEAESINDUS JA LADU:

LINKE & MARTINSON

Vene tänav 11

TALLINN

Telefonid: 432-86
432-58

„Päevaleht“

**mineviku, oleviku,
tuleviku...**

„Päevaleht“ oli see ajaleht, kes 1905. aastal Eesti rahva rasketel kannatus-aegadel julgustas Eesti rahva eneseteadvust ja virgutas eestlasi võitlusele parema tuleviku eest. See üle 10 aasta kestnud võitlus krooniti Eesti riikliku iseseisvusega.

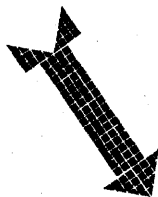
„Päevaleht“ on praegu Eesti suurim ja mõjuvõimsam ajaleht, kelle taga seisavad erksamad inimesed kõigist ringkondadest. „Päevalehe“ suur objektiivsus, suurte elutõdede õieti mõistmine ja eestluse ideaalidest kinnipidamine teevad ta kõigi poolt kõrgesti hinnatavaks.

„Päevaleht“ jääb ka tulevikus Eesti rahvale õiget suunda näitavaks tuletorniks. Tema minevik, olevik ja ülesseatud ideaalid kindlustavad seda.

Lugege kõik „Päevalehte“!

Tellige kõik „Päevalehte“!

Kindlustage oma varandus ja elu

Kindlustusselts
EEKS-MAJA'S

Kodumaa vanim
kindlustusasutis
Asutatud 1866. a.

Tallinn, Harju 45

Kodukeskj. 478-08